

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ
ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑΡΙΟΝ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ
ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ
ΤΗΣ
ΤΡΙΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΣΙΜΑΤΑ Δραχ. 2.250

ΕΚΔΟΣΗΣ
ΜΙΚΗΛΑ ΜΑΝΤΖΕΒΕΛΑΚΗΣ

Αριθ. $\left\{ \begin{array}{l} \text{Πρωτ. 11863} \\ \text{Διακτ. 8655} \end{array} \right.$

Εν Αθήναις τῇ 29 Ἰουλίου 1910.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Ἕλιον Δ. Τσοῦδᾶν,

Γνωρίζομεν ὑμῖν, διὰ κατ' ἀπόφασιν τῆς ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν διδασκαλικῶν βιβλίων ἐποπτικῆς ἐπιτροπείας ἡ τιμὴ τοῦ Ἀναγνωστικοῦ βιβλίου τῆς Γ' τάξεως τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐκ φύλλων τυπογραφικῶν 11¼, ὡρίσθη εἰς δραχμὰς δύο καὶ λεπτὰ ἑξήκοντι πέντε (2,25), τὸ δὲ ἐπιθετικὸν βιβλιοσημὸν χρώματος κίττου εἶναι ἀξίας δραχμῆς μιᾶς καὶ λεπτῶν τεσσαράκοντι ὀκτώ (1,48).

Ἐπιτελλόμεθα ὅπως συμμορφωθῆτε πρὸς τὰς ἀποφάσεις, ἐκτυπώσητε δὲ τὴν παρούσαν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἔργου τῆς ἑξῆς κατωθὶ τῆς θέσεως, εἰς ἣν καὶ

Α. Σ. Π.

Προγραμματική Επιτροπή
ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ Κ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑ Δ.Φ.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ
ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΕΓΚΡΙΘΕΝΤΑ
κατά τὸν τελευταῖον διαγωνισμὸν
τοῦ Ἰπουργείου τῆς Παιδείας

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΝ ΓΡΑΦΕΙΟΝ — Ζωοδόχου Πηγῆς 11
1917

*Επιτομή Υπουργ. Παιδ. 83.571 1917
Τμήμα Παιδ. του Βιβλιοσχημ. δοκ. 2.70.
Βιβλιοσχημ. 0,55*

19406
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Λουκάτος
Νέος Φίλων
Τραπεζαρχία

Πάν αντίτυπον μὴ φέρον τὴν ιδίωχειρον
ὑπογραφήν τοῦ ἐκδότου εἶναι κλειτύπον.

Λουκάτος

Τυπογραφεῖον Ἀθ. Δεληγιάννη Ὁδὸς Ζήνωνος 2.

γαπᾶτε ἀλλήλους

Ὡ ἀδελφοί μοι! ἐὰν ἐγεύθητε τὰ καλὰ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης καὶ ὁμονοίας· ἐὰν ἐγεύθητε τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην τοῦ παναγαθοῦ καὶ πανουφίστου πατρὸς, ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. Ἀγαπᾶτε οἱ Πελοποννήσιοι τοὺς Ἑπειώτας, οἱ Ἑπειῶται τοὺς Νησιώτας, οἱ Νησιῶται καὶ τούτους κάκεινους καὶ ἀλλήλους, ὡς ἀδελφοί. Δὲν εἴσθε πλέον οὔτε μικροπολίται καὶ μεγαλοπολίται, οὔτε μερικοὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς· ἀλλὰ πάντες Ἕλληνες ὁμόγνιοι, ὁμοπάτριδες, ὁμόσπονδοι, ὁμόπιστοι χριστιανοί. Ἐν πνέοντες, πρὸς ἓν βλέποντες, τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, βοηθεῖτε ἀλλήλους μετ' ἀγάπης, ὡς ἀδελφοί. Ἡ ἀγάπη δὲν ζητεῖ τὸ κέρδος τὸ προσωπικόν, ἀλλὰ τὸ κοινόν. Ἡ ἀγάπη δὲν ζητεῖ πρωτεῖα καὶ προτιμήσεις, οὐδὲ βραβεῖα καὶ ἀμοιβὰς εἰς ἀγῶνων καιρὸν. Ἐκαστος τὸ καύχημα τῶν ἰδίων κατορθωμάτων τὸ θησαυρίζει δι' ἑαυτὸν εἰς τὸν προσήκοντα καιρὸν, ὅποτε ἡ δικαιοσύνη μέλλει νὰ μοιράσῃ τοὺς στεφάνους τῆς ἀρετῆς. Ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι ὑπερήφανος καὶ ἀγέρωχος, ἀλλὰ τόσοσ ἀποβαίνει ὑπομονικωτέρα καὶ ταπεινωτέρα, ὅσον γίνεται μεγαλοουργοτέρα. Τὰ καρποφόρα στάχυ καὶ δένδρα, καὶ τὰ σύννεφα τὴ φέροντα τὴν δρόσον τῆς βροχῆς, κλίνουσιν ἡμερᾶ καὶ χαμηλὰ πρὸς τὴν φίλην γῆν· ἀλλὰ τὰ ἄκαρπα καὶ κοῦφα νέφη καὶ στάχυ καὶ δένδρα ἀναβαίνουσιν ὑψαύχενά, καὶ κενεμβατοῦσιν¹) ἀποπλανώμενα πρὸς τὰ ἔρημα ὕψη. Ἡ ἀγάπη δὲν γνωρῆξει

1) βαίνουν εἰς τὸ κενόν.

φθόνον, δὲν αἰσθάνεται μνησικακίαν, δὲν παροξύνεται δι' οὐτὴν θανάσ αἰτίας, ἀλλ' ὑποτάσσεται καὶ ὑπακούει κοσμίως εἰς τῶν φρονιμωτέρων καὶ μεγαλυτέρων τὰς συμβουλὰς. Ταῦτα εἰν κυρίως τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀγάπης, διὰ τῆς ὁποίας πρέπει νῆσθε συνδεδεμένοι, ἐὰν θέλετε νὰ μὴ ἀφανισθῆτε ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ τὸ χεῖριστον, αὐτοὶ ὑφ' ἑαυτῶν. Γενναῖοι στρατιῶται τῆς πίστεως, καὶ ἠγούμενοι καὶ ἐπόμενοι, ἀγαπάτε ἀλλήλους, καὶ ὑποτάττεσθε εἰς ἀλλήλους· οἱ μικρότεροι εἰς τοὺς μεγαλυτέροισ, οἱ μεγαλυτέροι εἰς τῶν μικροτέρων τὰ δίκαια ζητήματα. Ἄνε ἀκούσετε παρά τινων, συρρεόντων ἤδη ξένων, ψευδοῦς ἰσοτήτος ἀξιώματα, μὴ τὰ πιστεύητε. Τοιοῦτοι ἀνθρωπόμορφοι δαίμονες σκοπὸν ἔχουσιν, ὄχι τὴν ἀληθινὴν σας εὐδαιμονίαν, ἀλλὰ τὴν ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων, τὴν παράλυσιν τῶν νεύρων τῆς εὐνομίας, τὴν ταραχὴν τῆς κοινῆς ἁρμονίας, τὴν μιανὰν ἀναρχίαν, τὴν βλάβην τῆς Ἐκκλησίας, τὴν εἰσαγωγὴν ὀχλαγωγικῶν φρονημάτων, τὰ ὅποια ἀποβλέπουσι καθόλου τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας τὸν ὄλεθρον. Μακρὰν τοιοῦτοι φίλοι μὲν τὸ ὄνομα, πολέμιοι δὲ τὸ πρᾶγμα, μακρὰν, ἀδελφοί μου, ἀπὸ τοῦ μέσου σας.

Ὡ πιστοὶ τῆς Ἐκκλησίας υἱοί! Εἰς τὴν Κιβωτὸν τῆς πίστεως διεσώθητε μὲν ἀπὸ τοιοῦτων κλυδώνων¹), καὶ τοῦ τελευταίου τῆς Μωαμεθανικῆς ἀσεβείας κατακλυσμοῦ, διεσφίσατε δὲ καὶ τὴν πατρίαν σας γλῶσσαν καὶ τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα καὶ τὰ ἤθη τὰ χριστιανικά. Πολλὰ ἐπάθετε ὑπὲρ τῆς πίστεως, ὄχι γινος εὐσεβές! Σὰς ἐτυράννησαν οἱ ἄπιστοι· σας ἐπενέβησαν οἱ κίρτικοί· σας ἐπεβούλευσαν οἱ ἀπόστολοι τῶν· σας ἐπηρέασεν ὁ πονηρὸς κόσμος. Ἀλλὰ σεῖς ἐμείνατε σταθεροὶ εἰς τὸν λίθον τὸν ἀερογωνιαῖον, ὅστις σας διετήρησεν ἠνωμένους εἰς ἔϊνος ἓν, ὁμόφρον καὶ ὁμόφωνον, δοξάζοντες τὸν Θεὸν ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ. Οὐδεμίαν αἵρεσιν, οὐδὲν σχίσμα, οὐδεμίαν τῶν ἔξω τῆς Ἑλλάδος περιπλανωμένων πολλῶν καὶ σκο-

1) τρικυμιῶν.

πεινῶν ἑταιρειῶν τοῦ Σατανᾶ δὲν ἐμόλυνε τὴν ἀμίαντον καθολικὴν ἐκκλησίαν τῶν Γραικῶν δι' ὅλης τῆς βαρείας αὐτῶν τυραννίας μέχρι τὴν σήμερον. Προσέχετε καὶ τώρα μὴ χάσητε τῆς πατροπαράδοτου πίστεως τὸν θησαυρόν. Θερμὴ καὶ ζέουσα καὶ ἀδίστακτος πίστις πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι ἡ μεγάλη καὶ ἀδιάρρηκτος ἀσπίς, πρὸς τὴν ὁποίαν συντρίβονται καὶ πίπτουσι προσβάλλοντα τὰ φλογερὰ τοξεύματα καὶ βέλη τῶν λεγεῶνων τοῦ ἄδου. Πάντες, ἀδελφοί, τὰς προτροπὰς, καὶ οἱ βουλευταὶ τὰς βουλὰς, καὶ οἱ πολεμικοὶ τὰς δυνάμεις σας αἰχμαλωτίζετε διὰ παντὸς εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ. Τῆς ἀληθινῆς ὑμῶν ἐλευθερίας χρυσὴ κρηπίς 1) καὶ βάσις ἀκράδαντος εἶναι ἡ πατροπαράδοτος πίστις, ἢ εἰς Χριστόν. Διὰ ταύτης τῆς πίστεως πάντες, οἱ τῆς Ἐκκλησίας Ἡρώες ἔφυγον στόματα μαχαίρας, ἔγειναν ἰσχυροὶ ἐν πολέμοις, διεσκόρπισαν τῶν ἀλλοφύλων τὰ στρατόπεδα, κατέστρεψαν τοὺς θρόνους τῶν παρανόμων δυναστειῶν. Καὶ σεῖς διὰ ταύτης τῆς πίστεως θέλετε θριαμβεύσῃ κατὰ τῶν ἀσεβῶν, καὶ κατὰ τῶν ἰδίων ὑμῶν παθῶν. Ὑπὲρ τῆς πίστεως τοῦ Ἰησοῦ πολεμεῖτε. Ὑπὸ τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ τὴν σημαίαν εἰσθε συντεταγμένοι. Τοῦ Ἰησοῦ λοιπὸν τὸ σωτήριον ὄνομα ἃς εἶναι πάντοτε εἰς τὴν καρδίαν καὶ τὸ στόμα σας.

Ἰησοῦς Σωτὴρ, ἃς εἶναι τὸ πρῶτιστον σύνθημά σας. Ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Ἰησοῦ μὴ σὰς χωρίσῃ πώποτε, μήτε ὕψος, μήτε βάθος, μήτε θάνατος, μήτε ζωὴ, μήτε ἄγγελος, μήτε δαίμονες. Τὸ ὄνομα, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, θέλει συνταράξῃ τοὺς ἐχθρούς σας, καὶ θέλει τοὺς παραδώσῃ γονατιστοὺς ὑπὸ τὰς στιβαρὰς καὶ ἀνικήτους χειρὰς σας. «Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων».

Κ. Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων

1) στήριγμα.

Ἡ Διχόνοια

Ἡ διχόνοια ποῦ βαστάει
 ἕνα σκῆπτρο ἢ δολερὴ
 καθενὸς χαμογελάει
 «πάρ' το, λέγοντας, καὶ σύ!»

Ἐκεῖο ¹⁾ τὸ σκῆπτρο ποῦ σᾶς δείχνει
 ἔχει, ἀλήθεια, ὠραία θωριά·
 μὴν τὸ πιάστε γιατί ρίχνει
 εἰσὲ δάκρυα θλιβερά.

Ἀπὸ τὸ στόμα ὁποῦ φθονάει,
 παλληκάρια ἄς μὴ εἰπωθῆ
 πῶς τὸ χέρι σας κτυπάει
 τοῦ ἀδελφοῦ τὴν κεφαλή.

Μὴν εἰποῦν στὸ στοχασμὸ τους
 τὰ ξένα ἔθνη ἀληθινά·
 εἰάν μισοῦντ' ἀνάμεσό τους
 δὲν τοὺς πρέπει ἐλευθεριά.

Τέτοια ἀφήστενε φροντίδα
 ὅλο τὸ αἷμα ὁποῦ χυθῆ
 γιὰ θρησκεία καὶ γιὰ πατρίδα
 ὅμοια ἔχει τὴν τιμή.

Ἐπὶ τὸ αἷμα αὐτὸ ποῦ δὲν πονεῖτε
 γιὰ τὴν ἔνδοξή μας γῆ
 σᾶς ξορκίζω ἀγκαλιαστῆτε
 καρδιακὰ ²⁾ σὰν ἀδελφοί.

Δ. Σολωμὸς

1) ἐκεῖνο.

2) ἐγκαρδίως.

Ἡ Πατρὶς

Ἡ πατρὶς εἶναι ἡ πολυσέβαστος μήτηρ τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου, ἡ εὐεργετικωτάτη τροφὸς αὐτοῦ καὶ διδάσκαλος, τὸ ἱερώτατον στάδιον, εἰς τὸ ὁποῖον κατέβη πρῶτον νὰ γυμνασθῇ τοὺς ἀγῶνας τῆς φιλαδελφίας καὶ τῆς φιλανθρωπίας. Εἰς τὴν πατρίδα πρῶτον εἶδε τὸν ἥλιον, ἀνέπνευσε τὰς ζωογόνους αὔρας τοῦ ἀέρος, ἔμαθε νὰ ἐκφράζῃ τὰς ἐννοίας διὰ τοῦ λόγου, ἐτράφη, καθὼς χριστιανός, τὸ ἄδολον γάλα τῆς εὐσεβείας, ἔλαθε τὰ στοιχεῖα καὶ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς ἀνατροφῆς. Χρεωστῆ λοιπὸν νὰ τιμᾷ τὴν πατρίδα, καθὼς τιμᾷ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ γονεῖς, οἵτινες εἶναι καὶ αὐτοὶ τέκνα τῆς σεβαστῆς ταύτης πατρίδος καὶ μητρίδος καὶ πατρογόνου ρίζης ὅλης τῆς αὐτῆς γενεᾶς. Χρεωστῆ νὰ φρονῇ σταθερῶς, ὅτι δὲν ἐγεννήθη εἰς τὸν κόσμον μόνον δι' ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πατρίδα. Ἡ πατρὶς ἔχει δικαίωμα ἀγνώτατον εἰς ὅλα τοῦ πατριώτου τὰ προτερήματα, εἰς τὰς ἀρχάς, εἰς τὰς γνώσεις, εἰς τὰ πλοῦτη, εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις, ὅπου ἂν ἔχη καὶ ὅπου ποτ' ἂν τύχη νὰ διατρίβῃ. Καθὼς τὰ εὐκαρπα δένδρα, ὅσους ἂν ἐκθρέψωσι καρπούς, πρῶτον τούτους παραθέτουσιν εἰς τὸ γενέθλιον αὐτῶν ἔδαφος, τοὺς δὲ περιτεύοντας χαρίζουσιν ἠδεῖαν ἀπόλαυσιν εἰς τὴν ξενιτεῖαν, παρομοίως καὶ ὁ ἀγαθὸς καὶ γνήσιος πατριώτης χρεωστῆ τὴν ἐπικαρπίαν τῶν ἑαυτοῦ προτερημάτων πρῶτιστα καὶ μάλιστα εἰς τὴν γεννήσαν καὶ ἐκθρέψασαν αὐτὸν γῆν. Διὰ τοῦτο καὶ θεῖοι καὶ ἀνθρώπινοι νόμοι καταδικάζουν ὡς πατραλοῖαν τὸν παραδότην τῶν πατριωτικῶν καθηκόντων. Διὰ τοῦτο προστάζουσι καθ' ἓνα νὰ ὑπερμαχῇ κατὰ πρῶτον λόγον «ὕπερ πίστεως καὶ πατρίδος». Διὰ τοῦτο τέλος αὐτὴ ἡ φύσις μᾶς ἔχει τοιοῦτοτρόπως προσκολλημένους εἰς τὸ γενέθλιον ἔδαφος, ὥστε δὲν συγχωρεῖται συνήθως εἰμὴ εἰς μόνους τοὺς ἀναισθήτους, ἢ παντάπασιν τὰ ἦθη σαπρῶς καὶ διεφθαρμένους, νὰ μὴ αἰσθάνωνται ἀγάπην καὶ πόθον πρὸς τὴν πατρίδα. Ὡς καὶ αὐτὰ τὰ κατ' αὐτὴν ἄψυχα συχνάκις καταθέλγουσιν αἰχμαλωτίζοντα τὸ μνημονικόν μας. Ὁ ἥλιος τῆς

πατρίδος μᾶς φαίνεται γλυκύτερος· ὁ ἀγρὸς εὐπνουστέρος καὶ ζωηρότερος· τὰ προϊόντα τροφιμώτερα καὶ ποικιλώτερα καὶ ὑγρότερα. Τὰ καλὰ λιθάδια, τὰ σκιερὰ δάση, τὰ καθαρὰ νερά πολλάκις καὶ ἐν δένδρον, ἐν βυάκιον, καὶ βράχος τις πολλάκις ἀπότομος τῆς πατρίδος κυριεύει καὶ κατακρατεῖ τὴν φαντασίαν τοιουτοτρόπως, ὥστε ὅσον καὶ ἂν εἶναι μικρὸς ὁ τόπος τῆς γεννήσεως ἐκάστου, εἰς τοῦτον ἐγκαλλωπίζεται καὶ πρὸς τοῦτον ἐκ τῆς ξενιτείας πυκνῶς ἀποβλέπει, καὶ τοῦτον ὅχι ἅπαξ ἐπροτίμησεν ἀπὸ εὐδαιμονεστῆρας χώρας καὶ πόλεις τῆς οἰκουμένης.

Κ. Οἰκονόμος

Ἐποχαιρετισμὸς μητρὸς

Μισεύεις γιὰ τὴν ξενιτεῖά καὶ μένω μοναχὴ μου,
 σῦρε, παιδί μου, στὸ καλὸ καὶ σῦρε στὴν εὐχὴ μου.
 Τριανταφυλλένια ἢ στράτα σου κρινοσπαρμέν' οἱ δρόμοι,
 γιὰ χάρι σου ν' ἀνθοβολοῦν καὶ τὰ λιθάρια ἀκόμη·
 τὰ δάκρυά μου νὰ γεννοῦν διαμάντια σ' ὅτι ἀγγίσης
 καὶ τὸ ποτῆρι τῆς χαρᾶς ποτὲ νὰ μὴ στραγγίσης.
 Νὰ πίνης καὶ νὰ ξεδιψᾷς καὶ νᾶναι αὐτὸ γεμᾶτο
 σὰν νᾶν' ἢ βρούσι ἀπὸ ψηλὰ κι' αὐτὸ νᾶν' ἀπὸ κάτω.

Ἐκεῖ, παιδί μου, ποῦ θὰ πᾶς στὰ μακρὰ τὰ ξένα
 δίχτυα πολλὰ κι' ὀξόβεργες θὰ σκίσουνε γιὰ σένα...

Παιδί μου, ἂν τὴ μητέρα σου πάψης νὰ τὴ θυμᾶσαι
 μὲ δίχως βαρυγκόμησι συχωρεμένος νᾶσαι·
 κι' ἂν τὸ φτωχὸ καλύβι μας ντροπὴ σοῦ φέρνει ὡς τόσο
 καὶ πάλι θᾶμαι πρόθυμη συχώρεσι νὰ δώσω·
 μ' ἂν τὴν πατρίδα ἀπαρνηθῆς ποῦ τὴ λατρεύομ' ὅλοι
 νᾶν' ἢ ζωὴ σου, ὅπου κι' ἂν πᾶς, ἀγκάθια καὶ τριβόλοι.

Ι. Πολέμης

Ὁ ξενητευμένος Ἕλληνας

Ξένη, ποῦ μόνος κ' ἔρημος σὲ κρύες χῶρες τρέχεις,
 γιὰ πές μου πάθεν ἔρχεσαι, πατρίδα σου ποιὰν ἔχεις ;
 — Τὴ μακρυνὴ πατρίδα μου πάντα ποθῶ στὰ ξένα.
 Ἐκεῖ τὰ χρόνια τῆς ζωῆς περνοῦν εὐλογημένα.
 Ἐκεῖ κ' ὁ θάνατος γλυκός, κ' ὅταν κανεῖς πεθάνῃ
 ἔχει στὸ μνήμα του σταυρό, καντήλι καὶ λιβάνι.

Στάγαπημένο μου χωρὶὸ πάντα χαρὲς καὶ γέλια·
 Ἰτάλωνια τραγουδιῶν φωνές, ξεφάντωμα Ἰταμπέλια
 κ' ὅταν χορεῦ' ἢ λεβεντιὰ τῆς Πασχαλιᾶς τὴ μέρα
 βροντοκοπᾷ τὸ τύμπανο καὶ κλαῖδ' ἢ φλογέρα.

Ἐστὴ μακρυνὰ πατρίδα μου ἔχει εὐωδιὰ καὶ χάρι
 τὸ ταπεινότερο δεντρί, τὸ πειὸ χλωμὸ χορτάρι.
 Ἐστὸς κλώνους τῆς ἀμυγδαλιᾶς σμίγουν ἀνθοὶ καὶ χιόνια
 καὶ φέρουνε τὴν Ἄνοιξι γοργὰ τὰ χελιδόνια.

Ἐστῶν μαγεμένων τῆς βουνῶν τὰ μαρμαρένια πλάγια
 γλυκολαλοῦνε πέρδικες καὶ κλαί' ἢ κουκουβάγια.
 Ἡ ἀσημένια θάλασσα μ' ἀφροὺς τὴν περιζώνει
 κ' ὁ οὐρανὸς μὲ τᾶστρα του τὴ χρυσοστεφανώνει.

Τὴ μακρυνὴ πατρίδα μου πρὶν βάρβαρος σκλαβῶση
 τὴ δόξα' ἢ παλληκαριά, τὴ φώτιζεν ἢ γνῶσι.
 Μὰ πάλι, ἀπὸ τὴ μαύρη τῆς τῆ γῆ τὴ ματωμένη
 πετάχτηκ' ἢ Ἐλευθεριὰ σὰν πρῶτ' ἀνδρειωμένη.
 — Φτάνει !... Τὴ χώρα ποῦ μοῦ λὲς τὴ γνώρισα τὴν εἶδα !
 Τὴ μακρινὴ πατρίδα σου ἔχω κ' ἐγὼ πατρίδα.

Κ. Δροσίνης

Πῶς διαφυλάττεται ἡ Ἐλευθερία

Ἡ δικαιοσύνη κατὰ τοῦ τυράννου μας ἐπανάστασις καὶ οὐ κατ' αὐτοῦ ἕως τὴν ὥραν ταύτην ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνέ-
 σας ἔδειξαν εἰς τοὺς φωτισμένους λαοὺς τῆς Εὐρώπης ὅτι ἡ
 πολυχρόνιος τυραννία δὲν ἴσχυσε νὰ ἐξαλείψῃ ὀλοτέλα ἀπὸ τὰς
 ψυχὰς μας τὰ προγονικά γενναῖα φρονήματα, ὡς ἀδίκως τινὲς
 ἐξ αὐτῶν μᾶς ὠνειδίζον καὶ δὲν ἔπαυσαν ἀκόμη νὰ μᾶς ὠνειδί-
 ζωσι. Μὴ ἔχοντες πλέον νὰ κατηγορῶσιν ὡς ἀνάνδρους τοὺς
 Γραικοὺς, τοὺς κακολογοῦν τώρα ὡς ἀποστάτας καὶ βόσκονται
 μὲ τὴν ἀπάνθρωπον ἐλπίδα νὰ μᾶς ἴδωσιν ἢ πάλιν ἐξαναδεμέ-
 νους εἰς τὸν ζυγὸν τοῦ τυράννου ἢ ἀπωλεσμένους ἀπὸ ἐμφύλιον
 πόλεμον, διὰ τὴν ἀδυναμίαν πῶς νὰ κυβερνηθῶμεν μὲ νόμους
 δικαίους αὐτόνομοι. Τὸ πρῶτον εἶναι ματαιὰ καὶ ἀνόητος ἐλπίς,
 ἐπειδὴ ἀπεφασίσατε γενναίως νὰ μὴ παραδώσητε πλέον παρὰ
 νεκρὰ τὰ σώματά σας εἰς τοὺς τυράννους. Σᾶς ἔμεινε τώρα νὰ
 ματαιώσητε καὶ τὴν δευτέραν ἐλπίδα τῶν ἐχθρῶν, τὸ ὅποσον
 δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θέλετε κατορθώσῃ, ἂν καὶ πολλὰ δυσκολώ-
 τερον τοῦ πρώτου. Τὴν δυσκολίαν ταύτην συγχωρήσατέ με, φίλοι
 ὁμογενεῖς, διὰ τὴν ἀγάπην τῆς Πατρίδος, νὰ σᾶς παραστήσω
 χωρὶς περιπλοκάς, διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν καὶ μέσα ἱκανὰ νὰ
 τὴν νικήσωμεν. Χωρὶς τῆς νίκης ταύτης αἱ πρότεραι νίκαι
 ἀντὶ δόξης θέλουσιν μᾶς προξενήσῃ καταισχύνην. Πολεμοῦντες
 τοὺς Τούρκους, ἐπολεμήσατε τοὺς ὁποίους καὶ ἄλλοι ἐπολέ-
 μησαν καὶ ἐνίκησαν ἀρχήτερά σας. Ἡ ἀπόκτησις τῆς ἐλευθε-
 ρίας εἶναι βέβαια μέγα καὶ ἀξιέπαινον ἔργον, δὲν εἶναι ὅμως
 σπάνιον. Ἡ φυλακὴ τῆς εἶναι τὸ μέγιστον καὶ σπανιώτατον
 κατόρθωμα, εἰς τὸ ὅποσον δὲν ἀρκεῖ ὁ πρόσκαιρος κατὰ τῶν
 τυράννων πόλεμος, ἀλλὰ χρειάζεται νὰ πολεμῇ τις ἀκαταπαύ-
 στως τὰ πολὺ τυραννικώτερα πάθη τῆς ψυχῆς του, διὰ νὰ τὰ
 ὑποτάξῃ εἰς τὸν ἅγιον τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν νόμων ζυγόν.
 Ἡ ἱστορία μᾶς διδάσκει ἀρκετὰ ὅτι εἰς κανὲν ἔθνος δὲν ἔλειψάν
 ποτε Μιλιάδαι, Θεμιστοκλεῖς καὶ Λεωνίδαί, τῶν ὁποίων τὰ

ἡρωϊκὰ ἔργα ἀνενεώσατε πρὸ μικροῦ· ἐξ ἐναντίας παντοῦ καὶ πάντοτε οἱ Ἀριστεῖδαι καὶ Φωκίῳνες ἐφάνησαν σπανιώτατοι. Διὰ τοῦτο καὶ πολλὰ ἔθνη ἴσχυσαν ν' ἀποκτήσωσιν, ἀλλ' ἔχει καὶ νὰ φυλάξῃσι τὴν ἐλευθερίαν. Ἡ ἀπόκτησις αὐτῆς δὲν χρειάζεται πολλάκις πλὴν μόνην ἀνδρείαν· καὶ ὁ ἐνθουσιασμός τῆς εὐκολα ἀνάπτεται εἰς καθενὸς ψυχὴν, ἂν ἡ φύσις δὲν τὸν ἐπλασεν ὀλότελα ἀνδράποδον· ἀλλ' ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ τὴν φυλάξῃ, ἔχει χρεῖαν φρονήσεως συνωδευμένης μὲ τὰς ἄλλας ὅλας ἀρετὰς καὶ ἐξαιρέτως τὴν βασιλίτσαν αὐτῶν Δικαιοσύνην.

Εἶδετε, φίλοι ὁμογενεῖς, τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνας τῶν προγόνων μας καὶ τοὺς ἐμιμήθητε τόσον λαμπρά, ὥστε μὲ δίκαιον ἢμπορεῖ καθεὶς ἀπὸ τοὺς νέους ἀγωνιστὰς τῆς Ἑλλάδος νὰ καυχᾶται τοῦ λοιποῦ φωνάζων·

«Ταύτης τοι γενεῆς τε καὶ αἵματος εὐχομαι ¹ εἶναι».

Ἄλλ' εἶδετε τὰς διχονοίας των, διὰ τὰς ὁποίας δὲν ἴσχυσαν νὰ φυλάξῃσι μέχρι τέλους τὴν ἐλευθερίαν. Ἄν ἀληθῶς τὴν ἀγαπᾶτε, προθυμήθητε διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ, νὰ μὴ τὰς μιμηθῆτε, ἀλλὰ νὰ συνδεθῆτε σφιγκτὰ μὲ τὸν ἱερὸν δεσμόν τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης, διὰ νὰ ἀξιωθῆτε νὰ καυχᾶσθε τὸ πολὺ ἐνδοξότερον καύχημα τοῦτο : «Ἡμεῖς τοι τῶν πατέρων μέγ' ἀμείνονες ² εὐχόμεθ' εἶναι».

Ἄδ. Κοραῆς

2

Κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὀφείλεται ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἀναβίωσις καὶ ἡ ἐπὶ χίλια περίπου ἔτη διατήρησις τῆς αὐτονομίας αὐτοῦ. Ὄφείλεται

1) καυχῶμαι. 2) πολὺ ἀνώτεροι.

ὅμως τοῦτο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὄχι μόνον διότι ἀπλῶς ἐκτίσθη ἐν ταῖς χώραις ταύταις νέα τις πόλις μεγάλη καὶ ἰσχυρά, ἀλλὰ μάλιστα διότι ἐκτίσθη ἐπὶ χώρου ὅστις ἔνεκα τῶν ἰδιαζόντων, τῶν ἐξαιρετικῶν, τῶν μοναδικῶν αὐτοῦ προτερημάτων, ὑπὸ τῆς προνοίας αὐτῆς ἐφαίνετο προορισθεὶς ἵνα ἀποτελέσῃ τὴν πρωτεύουσαν τῶν χωρῶν ἐκείνων.

Λέγεται ὅτι κατ' ἀρχὰς ὁ βασιλεὺς ἐπέστησε τὸν νοῦν εἰς τὴν παρά τὸν Αἴμον Σαρδικήν, τὴν σημερινὴν Σόφιαν ἢ Τριαδίτζαν τῶν Βουλγάρων, καὶ ἄλλοι πάλιν ἀξιοῦσιν ὅτι ἐπὶ τινὰ χρόνον διενοήθη νὰ θέσῃ τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ κτίσμα μεταξὺ Ἰλίου καὶ Περγάμου. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποθεθῇ ὅτι διετέλεσε μέχρι τινὸς ταλαντευόμενος, τὸ σημεῖον, ὅπερ ἐπὶ τέλος ἐξελέξατο, ἀπεδείχθη πολὺ ἐκείνων εὐφρέστερον πρὸς τὰς χρεῖας καὶ ἐπαγγελίας, ὥς ἐκλήθη νὰ ἐκπληρώσῃ. Τοῦτο δέ ἐστι τὸ ἴδιον τῆς μεγαλοφυΐας· καθὼς τὸ μέγα τοῦ Ἀλεξάνδρου κτίσμα, οὕτω καὶ τὸ μέγα κτίσμα τοῦ Κωνσταντίνου κατίσχυσαν ὄλων τῶν περιπετειῶν ὄλων τῶν αἰώνων καὶ μαρτυροῦσι μέχρι τῆς σήμερον τὴν θαυμαστὴν τῶν δαιμονίων ἐκείνων πνευμάτων ἐπιδεξιότητα περὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος.

Ἐπὶ τοῦ πολυειδῶς λοιπὸν ἐπιτηδεῖου τούτου χώρου ἀπεφάσισεν ὁ Κωνσταντῖνος νὰ ἐγείρῃ τὴν νέαν πρωτεύουσαν· καὶ ἐξετέλεσε τὴν ἀπόφασιν διὰ τῆς συνήθους αὐτῷ δραστηριότητος, διότι βεβαιοῦσιν ὅτι διέπραξε τὸ ἔργον ἐντὸς μηνῶν ἑννέα. Ὁ περίβολος τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου ἐξετάθη ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ἡ νέα πόλις περιέλαβε πεντεκαίδεκα στάδια πλεῖοτερα. Ἐντεῦθεν τὰ νέα τείχη κατέλαβον τὸ πλεῖστον τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ σχηματιζομένου ὑπὸ τῆς Προποντίδος καὶ ὑπὸ τοῦ Κερατίου κόλπου. Ἡ κατασκευὴ τοῦ παραλίου τείχους ἀπέδη ἰδίως δυσχερῆς· ἐκεῖ ἐδέησε νὰ κατακυλισθῶσι πρὸς τὴν θάλασσαν πέτραι παμμέγισται, ἵνα διακωλύσωσι τὴν φορὰν τῶν κυμάτων.

Τούτων δὲ γενομένων περὶ τὴν πόλιν, ἐπληροῦτο συγχρόνως καὶ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς διὰ πολυαρίθμων δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν οἰκοδομῶν, ἐξ ὧν μνημονευτέον πρὸ πάντων τρεῖς ἀχανεῖς

πλατείας, κεκοσμημένας μὲν διὰ στοῶν, περιεζωσμένας δὲ διὰ γιγαντιαίων κτιρίων· καὶ προσέειπεν τὸν πολυθρόνητον Ἱππόδρομον, τὸν ὁποῖον, ὑπάρχοντα προεσχεδιασμένον κατὰ τὴν μεσημβρινὴν τῆς πόλεως πλευρᾶν, ὁ Κωνσταντῖνος «εἰς ἅπαν ἐξήσκησε κάλλος».

Πλησίον δὲ τοῦ Ἱπποδρόμου τούτου ἤγειρε κατοικίαν ἀξίαν ἑαυτοῦ, τὸ λεγόμενον Παλάτιον, τὸ ὁποῖον, περιλαμβάνον αἰθούσας πλείστας καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις πολλὰς βιβλιοθήκας, τοσαύτην εἶχε τὴν ἔκτασιν, ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔφθανε μέχρι τοῦ παραλίου τείχους, ἀφ' ἑτέρου δὲ προήγετο μέχρι τοῦ κέντρου τῆς πόλεως. Πλὴν δὲ τούτων καὶ πλείστων ἄλλων, ἐτίμησε διὰ πολυαριθμῶν εὐκτηρίων οἰκῶν τὸ νέον θρήσκευμα, πρὸς ἐξασφάλισιν καὶ θρίαμβον τοῦ ὁποῖου ἀπεφάσισε κυρίως νὰ ἀνεγείρῃ τὴν μεγάλην ἐκείνην πόλιν...

Ἐν γένει δὲ τὰ σύμβολα τῆς νέας πίστεως διεκόσμου πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως τὴν νέαν πόλιν. Ἐπὶ τῆς μεγάλης πλατείας, τῆς καλουμένης Φόρου, ὑψώθησαν δύο στήλαι Ἐλένης καὶ Κωνσταντίνου καὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν Σταυρὸς φέρων τὴν ἐπιγραφὴν «Εἰς ἅγιος, εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς, Ἀμήν.»

Ἄλλαχού ἐξήστραπτε χρυσότευκτον τὸ λάβαρον. Ἐν τῇ μεγίστῃ τῶν Ἀνακτόρων αἰθούσῃ ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς ὀροφῆς κατασκευασμένος καὶ διὰ πολλοῦ μὲν χρυσοῦ, διὰ πολλῶν δὲ τιμίων λίθων κεκοσμημένος ὁ Σταυρὸς. Ἐπὶ τῶν δημοσίων κρηνῶν εἰκόνες ἐξ ὀρειχάλκου ἐπιχρῦσου παρίστανον τοῦ μὲν τὰ τοῦ Καλοῦ Ποιμένος¹⁾ σύμβολα, τοῦ δὲ τοῦ Δανιὴλ σὺν αὐτοῖς λέουσι πεπλασμένον. Καὶ πάλιν ἐν τοῖς Βασιλείοις, ἐπὶ τῶν πυλῶν, εἰκονίζετο ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος προσευχόμενος.

Ἄλλ' ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἔπαυε μὲν οὕτω παρέχων δείγματα ποικίλα τῆς πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν εὐλαβείας αὐτοῦ, δὲν ἠμέλησε δὲ νὰ κοσμήσῃ τὸ νέον αὐτοῦ καθίδρυμα καὶ διὰ πολλῶν

1) τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ἀριστοτεχνημάτων τοῦ ἀρχαίου δόγματος καὶ τῆς ἀρχαίας τέχνης, μετακομίσας αὐτόθι διάφορα μνημεῖα ἐξ Ἀσίας, ἐξ Αἰγύπτου, ἐξ Ἑλλάδος καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Ῥώμης... Εἶναι βέβαιον ὅτι ἐστήθησαν τότε εἰς τὸν Ἰπποδρόμον οἱ ἐν Δελφοῖς τρίποδες καὶ ἰδίως ὁ Χρυσοῦς Τρίπους ὁ ἐπὶ τρικεφάλου ὄψεως χαλκοῦ ἱστάμενος, ὃν οἱ Ἕλληνες ἀνέθηκαν τῷ Ἀπόλλωνι μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην καὶ ὅστις, εἰ καὶ κεκολοσωμένος, σώζεται ἄχρι τοῦδε ἐπὶ τῆς πλατείας ἐκείνης τῆς μεγάλης πόλεως. Τῇ 11 Μαΐου τοῦ 330 σωτηρίου ἔτους, εἰκοστοῦ πέμπτου δὲ τῆς τοῦ Κωνσταντίνου βασιλείας, ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπῶς τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς ἀφιερωθείσης εἰς τὴν ἰδιάζουσαν προστασίαν τῆς Παναγίας Θεοτόκου. Πλὴν τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν, ἐγένοντο καὶ ἄλλα, πολλαὶ πανηγύρεις καὶ σίτου διανομαὶ καὶ ἀγῶνες μεγάλοι ἐν τῷ Ἰπποδρόμῳ.

Ἡ πανήγυρις διήρκεσεν ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ ἐτελεῖτο εἰς τὸ μετέπειτα ἐπὶ αἰῶνας πολλοὺς ὡς ἡμέρα γενέθλιος τῆς πόλεως. Ἐπωνομάσθη δὲ αὕτη Κωνσταντινούπολις καὶ συνάμα Νέα Ῥώμη· διότι ὁ σκοπὸς τοῦ βασιλέως ἦτο νὰ ἀντικαταστήσῃ δι' αὐτῆς ὅσον ἐνδέχεται τὴν ἀρχαίαν πρωτεύουσαν, τῆς ὁποίας αἱ θρησκευτικαὶ ἕξεις καὶ ἀναμνήσεις δὲν συνεβιβάζοντο πρὸς τὸ νέον δόγμα, οὗ εἶχεν ἀναλάβει τὴν προστασίαν. Ἡ ἀρχὴ οὐ μόνον μετετοπίσθη, οὐ μόνον νέον ἐπρέσβευσε θρήσκευμα· ἀλλὰ πλὴν τούτων προσήγγισε μὲν πρὸς τὴν μητρόπολιν τῆς μοναρχίας Ἀσίαν, ἔδρευσε δὲ ἐν μέσῳ χωρῶν, ἐν αἷς ἐπεκράτει ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα... Ὅθεν δὲν εἶναι ἄπορον ὅτι, ὅτε μετὰ μίαν περίπου ἑκατονταετηρίδα ἐπῆλθεν ἡ πτώσις τοῦ Δυτικοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους, πᾶσα ἀπόπειρα τοῦ νὰ διατηρηθῇ ἐνταῦθα ἡ λατινικὴ Κυβέρνησις ἀπέβη ματαία, τὸ δὲ Κράτος ἐπὶ τέλους κατέστη ἑλληνικόν.

Κ. Παπαρηγόπουλος

Παραμοναί τῆς ἀλώσεως τῆς Κων)πόλεως.

Ὁ Φλαντινελάς

(20ῆ Ἀπριλίου 1453)

Στὰ τεῖχη ἔφεραν τῆς ἁγίας εἰκόνες καὶ μιὰ γρη῏ τυφλή, ἀκολουθώντας με λαχτάρα τὴν ἀνθρωποπλημμύρα, ἦλθε κ' ἐκείνη νὰ ἰδῆ με τὰ ξένα μάτια. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς ἔκαμε τόπο, χωρὶς νὰ ξεσκαλώσῃ τὰ μάτια του ἀπ' τὴ θάλασσα.

Σιωπὴ νεκρική.

Θαρρεῖς κι' ὁ ἀετός, ὁ ἀψηλότερος τῆς Ἀσίας λόφος, ἀψήλωσεν ἀκόμη πειὸ πολύ, νὰ ἰδῆ τὴν παράξενη ναυμαχία, ἐνὸς στόλου ὀλοκλήρου με τέσσαρα καράβια.

Τὸ βασιλικὸ καράβι με τὴ σημαία ποῦ τὴν στόλιζε ὁ δικέφαλος ἀετός, πρῶτο-πρῶτο, θέλει νὰ προχωρήσῃ, νὰ περάσῃ τὴν ἀλυσίδα τῆ χονδρῆ τοῦ κόλπου καὶ νὰ φέρῃ τροφὴ στὴν κουρασμένη Πόλι.

Ὁ ἄνεμος ἔπαυσε· φύλλο δὲν κουνιέται καὶ τὰ καράβια στέκονται σὰν μαρμαρωμένα καὶ καθρεφτίζονται στὴν ἡσυχη θάλασσα, ὥρα γιὰ καθρέφτισμα!!

Μὰ ἔξαφνα, ὁ Σουλτεῖμάν πασαῶς, ἔρμῃ με ὄλο τὸ στόλο καὶ τὰ τριγυρίζει.

Βάζει τὸ ἔμβολο καὶ σύρει τὰ καράβια στὴν ναυαρχίδα του.

Ὁ κίνδυνος εἶναι ἐκεῖ τριγύρω.

Ὁ περήφανος Σουλτάνος ἔσχασε πῶς βρίσκεται στὴ στεριά καὶ προχωρεῖ με τὸ ἄλογό του μέσα στὰ ῥηχὰ νερά, νὰ τρέξῃ ὁ ἴδιος νὰ βουλιάξῃ τὰ καράβια με τὴ χριστιανική σημαία.

Δίνει διαταγαῖς, κεραυνοῦς.

Τελείωσε! Θὰ χαθοῦν τὰ παληκάρια. Δεμένα τὰ καράβια, χεροπόδαρα, ἔπρεπε νὰ ξεχάσουν πῶς εἶναι θαλασσινὰ καὶ νὰ γένῃ στεριανὸς ὁ πόλεμος.

Στὰ τεῖχη ὁ λαὸς μὲ μιὰ ἀναπνοή, μὲ μιὰ εὐχή, μὲ ἓνα ὄνειρο, ἀκολουθεῖ μὲ λαχτάρια καὶ προσεύχεται. Προσεύχεται καὶ ὁ βασιλεὺς, καὶ δὲν δίδει διαταγαῖς — ἀστροπελέκια. Ξέρει τὰ παληχάρια του.

Καὶ ἡ γρηῃά, προσεύχεται κ' ἐκείνη καὶ κλαίει. Ἀπὸ κάτι μισόλογα, ἀκολουθεῖ κ' ἐκείνη τὸ μεγάλο τὸ κακὸ καὶ παρηγοριέται πῶς βλέπει.

*
* *

Οἱ Τοῦρκοι ἔφεραν φωτιά καὶ ἄρχεψε νὰ κορώνη τὸ βασιλικὸ καράβι.

Καὶ ἄλλοι πετιοῦνται σὰν ἀστραπαῖς μέσα στὰ καράβια.

Τότε ὁ κυβερνήτης Φλαντανελᾶς, ἐχώρισεν εἰς δύο τὸ ναυτικὸ του.

Οἱ μισοὶ στὰ κατάρτια, μὲ τὸ ἓνα χέρι νὰ χύνουν νερὸ καὶ νὰ σβύνουν τὴ φωτιά, μὲ τὸ ἄλλο νὰ χύνουν ὑγρὴ φωτιά καὶ νὰ κορώνουν τὰ ἐχθρικά καράβια.

Καὶ οἱ ἄλλοι μισοὶ, νὰ πολεμοῦν στήθος μὲ στήθος σπρώχνοντας τοὺς Τούρκους, ποῦ ἤθελαν νὰ πηδήσουν μέσα.

Μεγάλῃ ἐκατόμβῃ. Ἐκατοντάδες χάνει ἀνώφελα ὁ Σουλεϊμάν πασᾶς, καὶ ἀφρίζει ὁ Σουλτάνος, καὶ δείχνει τὸ χρυσὸ του ρόπαλο ἀγριεμένος, καὶ ὁ κάθε ναύτης χύνεται στὸ θάνατο, γιατί ξέρει πῶς τοὺς περιμένει κατόπι θάνατος πολυθασανισμένος.

Καὶ ὁ οὐρανὸς γαλανός, ἡ θάλασσα λάδι. Ἀνοίγει τὰ χίλια στόματά της ἄθελα, καὶ καταπίνει τὰ πτώματα χωρὶς ὄρεξι.

*
* *

Στὰ τεῖχη τὴ νεκρική σιωπὴ ἀκολούθησε βοὴ μεγάλη.

Τῆς γρηῃᾶς τὰ στήθια τὰ ξέσχιζε τὸ ἀναφυλητό. Δὲν μπορεῖ νὰ ξεδιαλύνῃ τί γίνεται γύρω της καὶ τραβᾷ τὸ φαρδὸ μανῆκι τοῦ πλαγινοῦ της καὶ ρωτᾷ ἕλη λαχτάρια :

— Ἀδελφί, τί γίνεται ἐκεῖ κάτω; δὲν ἔχω μάτια νὰ ἰδῶ.

— Τί γίνεται; ὁ σταυρός, μάννα, ἔκαμε τὸ θαῦμα του.

— Ὁ Φλαντανελᾶς;

— Ὁ Φλαντανελᾶς πέρασε τὴν ἀλυσίδα.

— Δοξασμένο τὸνομά του!

Ἡ γρη῏ κλονίσθηκε· ὁ ξένος τὴν ἐστήριξε.

Ἀκούσθησαν ψαλμοὶ καὶ ἔφεραν τὸν Φλαντανελᾶ μὲ τὰ παλῆκάρια του καὶ μὲ τοὺς Γενουαίους τῶν ἄλλων καραβιῶν, ποῦ πολέμησαν σὰν νὰ κινδύνευε δική τους πατρίδα.

Ὁ κυβερνήτης γελαστός, γύρισε καὶ εἶδε τὴ θάλασσα καὶ ἔτρεξε στὸ βασιλέα του, μᾶ. . . . ἔξαφνα βλέπει τὴ μάννα του ἀκουμπισμένη ἐπάνω στὸν βασιλέα.

— Ἡ μάννα μου!!

Ὁ αὐτοκράτωρ χαμογέλασε, ἐνῶ τὸν ἀγκάλιαζε.

— Ἐσὺ στήριξες γιὰ λίγο τὴν Πόλι, κ' ἐγὼ τὴ μαννούλα σου.

Αἱ παιδιὰ, Ἑλληνικὸ αἷμα βράζει μέσα μας. Δὲν πέφτει ἀκόμη ἡ Πόλι μὲ τέτοια παιδιὰ, δὲν πέφτει.

Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου

Ὁ τελευταῖος Πηλκιολόγος

— Τὸν εἶδες μὲ τὰ μάτια σου, γιὰγιά, τὸν βασιλέα,
ἢ μήπως καὶ σὲ φάνηκε, σὰν ὄνειρο νὰ ποῦμε,
σὰν παραμῦθι τάχα;

— Τὸν εἶδα μὲ τὰ μάτια μου, ὡσὰν καὶ σένα νέα,
πᾶ νὰ γινῶ κατὸ χρονῶ, κι' ἀκόμα τὸ θυμοῦμαι,
σὰν νὰ ταν χθὲς μονάχα.

Στὴν Πόλη, στὴν Χρυσόπορτα, στὸν πύργον ἀπὸ κάτου,
εἶν' ἓνα σπῆλαιο πλαιύ, σιρωμένο σὰν παλάτι
σὰν ἄγιο παρακλήσι.

Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Γ' τάξεως

Κανένας Τοῦρκος δὲν μπορεῖ νὰ κρατηθῆ κοντά του,
 κανεὶς τῆς σιδερόπορτας ναῦρη τὸ μονομάτι,
 νὰ πᾶ νὰ τὸ μηνύσῃ.

Μόνον κανένας Χριστιανός, κανένας ποῦ τὸ ξέρει,
 Περνᾷ ἀπ' αὐτοῦ κρυφὰ κρυφὰ καὶ τὸν σταυρό του κάνε
 μὲ φόβο καὶ μὲ ἐλπίδα.

Ἔτσι καὶ ἐγὼ βαστούμενη στὸ πατρικὸ μου χέρι,
 ἐπῆγα καὶ προσοκύνῃσα. Καὶ ἐδ' αὐτοῦ μ' ἐφάνη,
 ὄχι μ' ἐφάνη ! Εἶδα :

Μέσ' στὸ σκοιάδι τὸ βαθὺ ἐν ἄστρο, — σὰν ληγνάρι,
 σὰν μία φλόγα μυστικὴ ἀπ' τὸν Θεὸν ἀναμμένη,
 γαλάζια λάμψη χύνει,

Καὶ φέγγει τῇ λευκόχλωμῃ τοῦ Βασιλέως χάρη,
 ποῦ μὲ κλεισμένα βλέφαρα ἐξαπλωμένος μένει
 στὴν ἀργυρῆ του κλίνη.

— Ἀπέθανε, γιατί ; — Ποτέ, παιδάκι μου ! Κοιμᾶται,
 κοιμᾶται μόνο ! τὴν χρυσὴ κορώνα στὸ κεφάλι,
 τὸ σκῆπτρο του στὸ χέρι.

Καὶ σὰν παλιὸι του σύντροφοι, πιστοὶ του παρασιτάται,
 σιὰ σιήθη του ὁ Σταυραετός, σιὰ πόδια του προβάλλει
 δικέφαλο Ξεφτέρι.

Ἐπὶ ἀπ' τὸ κεφάλι του ἡ ἀσπίδα παραστέκει
 κ' ἐκεῖ ποῦ τὸ χρυσόπλεκτο, τὸ ψηφωτὸ ζωνάρι,
 τὴν μέση του κατέχει,

σὰν ἀστραπή π' ἀπέμεινε χωρὶς ἀστροπελέκι,
 ζερβιά ὡς κάτου κρέμεται τ' ἀστραφιερὸ θηκάρι,
 μέσα σπαθὶ δὲν ἔχει !

— Γιατί, γιατί ; Ποῦ εἶναι το ; — Βαμμένο μέσ' στὸ αἷμα,
 ἀκόμ' ὡς τώρα βρίσκεται σ' ἐνὸς ἀγγέλου χέρι,
 τὸν οὐρανὸν ἐπάνου . . .

Ἦτανε τότε ποῦ ἡ Τουρκιὰ τὴν Πόλιν ἐπολέμα.
 Μέσα μὰ φούχτα ἐλεύθεροι, ἀπ' ἔξω μύριο ἀσκέρι
 οἱ σκλάβοι τοῦ Σουλτάνου .

Κι' ὁ Μωχαμὲν ὁ ἴδιος του πὰ στ' ἄγριό του τ' ἄτι
Δός μου τῆς Πόλης τὰ κλειδιά ! τοῦ Κωνσταντίνου κράζει,
καὶ τὸ σπαθί σου δός μου !

Ἔλα καὶ πάρ' τα ! λέγ' αὐτὸς τοῦ Τούρκου τοῦ μουχτάρη.
Ἐγὼ δὲν δίνω τίποτε ! Τίποτε ἐνόσω βράζει
μὰ στάλα γαῖμα ἐντὸς μου !

Κι' ἀπρόβαλαν τὰ λάβαρα, κι' ἀρχίνησεν ἡ μάχη !
Σαράντα ἔμέραις πολεμοῦν, σαράντα ἔμερονύχια
χιτυοῦνται καὶ χιτυοῦνε .

Οἱ Τούρκοι σὰν τὰ κύματα κι' οἱ Χριστιανοὶ σὰν βράχοι .
Κι' οὔτε τῶν Φράγκων προῦσοιές, οὔτε τῶν φλάρων δίχτυα
τὸν βασιλέα σειοῦνε .

Ἄπ' τὲς σαράντα κ' ὕστερα Θεὸς τὸν παραγγέλλει :
Γιὰ τοῦ λαοῦ τὰ κρίματα εἶνε γραφτὸ νὰ γίνη,
προσκύνα τὸν Σουλτᾶνον !

Μ' αὐτὸς τὸ χέρι στὸ σπαθί, πεισμῶνεται, δὲν θέλει.
— Πρὶν μπρὸς σὲ Τούρκο τύραννο τὸ γόνατό μου κλίνη,
πὲς κάλλιο ν' ἀποθάνω !

Ἐξω ἄπ' τὸ κάστρο χύνεται μὲ σπάθα γυμνωμένη,
καὶ σφάζει Τούρκων κτισσιῆς κι' Ἀγαρηνῶν χιλιάδες,
ἐκεῖνος κι' ὁ στρατὸς του .

Μὰ ἦτο λίγος ὁ στρατὸς κι' οἱ πρῶτοι λαβωμένοι !

Ἐπεσαν τ' ἀρχοντόπουλα, ἐφύγαν οἱ Ρηγᾶδες,
κι' ἀπέμεινεν ἄτὸς του .

Ὅσο τὸν ζῶνουν τὰ σκνλιά, τόσο χιτυᾷ καὶ σφάζει,
Σὰν πληγωμένοι λέοντας, σὰν τίγρη τῆς ἐρήμου,
ποῦ τὰ παιδιά της σκώσουν .

Μὰ κεῖ τοῦ πέφτει τ' ἄλογο ! Καὶ πέφτει αὐτὸς καὶ κράζει :
— Δὲν βρῖσκειτ' ἓνας Χριστιανὸς νὰ πάρ' τὴν κεφαλὴν μου,
πρὶν πᾶν καὶ μὲ σκλαβώσουν ;

Μιά τρίχα καὶ τὸν σκότανεν ἀράπικη λεπίδα !

Μὰ δὲν τὸ ἤθελ' ὁ Θεός . Δὲν ἤθελε ν' ἀφήσῃ
τῶν Χριστιανῶν τὸ γένος

Αἰῶνια δίχως βασιλιᾶ καὶ ἐλευθεριᾶς ἐλπίδα.
 Γι' αὐτὸ προστάζ' ἐν' ἄγγελο νὰ πᾶ νὰ τὸν βοηθήσῃ
 σὺν ἦτο κυκλωμένος.

Κι' αὐτὸς τὸν Μαῦρο λακπαιῶ, τὸν Βασιλιᾶ γλυτώνει
 Τὸ κοφτερό του τὸ σπαθί, τοῦ παίρν' ἀπὸ τὸ χέρι,
 τοὺς Τούρκους διασκορπίζει.

Πὰ στὰ λευκά του τὰ φτερά τὸν Βασιλέα σκάνει,
 Μέσ' στὸ πλατὺ τὸ σπήλαιο, ποῦ σ' εἶπα, τότε φέρει,
 κ' ἐκεῖ τότε κοιμίζει.

— Καὶ τώρα πιά δὲν ἔμπορεῖ, γιαιγιάκα, νὰ ξυπνήσῃ ;

— ὦ, βέβαια ! Καιροὺς καιροὺς, σηκώνει τὸ κεφάλι,
 στὸν ὕπνον τὸν βαθύ του.

Καὶ βλέπ' ἂν ἦλθεν ἡ στιγμή, πῶχ' ὁ Θεὸς ὀρίσῃ,
 Καὶ βλέπει ἂν ἦλθ' ὁ ἄγγελος γιὰ νὰ τοῦ φέρῃ πάλι,
 τὸ κοφτερὸ σπαθί του.

— Καὶ θᾶρθῃ, ναί, γιαιγιάκα μου ; — Θᾶρθῃ, παιδί μου, θᾶρθῃ —
 Καὶ ὅταν ἔρθῃ, τί χαρὰ στὴν γῆ, στὴν οἰκουμένη,
 'ς ὅποιους θὰ ζοῦνε τότε !

Διπλὸ τριπλὸ θὰ πάρουμεν αὐτὸ ποῦ μᾶς ἐπάρθῃ,
 Κ' ἡ Πόλι κ' ἡ Ἀγιοσοφιά δική μας θενὰ γίνῃ.

— Πότε, γιαιγιά μου ; πότε ;

— Ὅταν τρανέψῃς, γιόκα μου, κ' ἀρματωθῆς καὶ κάμῃς
 Τὸν ὄρκο 'στὴν Ἐλευθεριά σου κ' ὄλη ἡ νεολαία,
 νὰ σώσετε τὴν χώρα.

Τότε θὲ νᾶρθ' ὁ ἄγγελος κ' ἀγγελικὲς δυνάμεις
 Νὰ 'μποῦνε νὰ ξυπνήσουνε, νὰ ποῦν στὸν Βασιλέα
 πῶς ἦλθε πιά ἡ ὥρα !

Κι' ὁ Βασιλιᾶς θὰ σηκωθῇ τῆ σπάθα του θὰ δράξῃ,
 Καὶ στρατηγός σας, θενὰ 'μπῆ στὸ πρῶτο του βασιλεῖο !
 τὸν Τούρκο νὰ χτυκίσῃ.

Καὶ χτύπα χτύπα θὰ τὸν πᾶ μακριά νὰ τὸν πετάξῃ,
 πίσω στὴν Κόκκινη Μηλιά, καὶ πίσω ἀπὸ τὸν ἥλιο,
 ποῦ πιά νὰ μὴ γυρίσῃ ! Ἰ. Βιζυηνός

Ἡ Σκλάβη ἢ Πόλη

Ἡ σκλάβη ἢ Πόλη κάθεται 'στὸ Βόσπορο καὶ κλαίει
 κι' ὁ φιδωτὸς ὁ Βόσπορος τὴν συμπονᾷ καὶ λέει :
 — Πές μου, Κυρά μου ζηλευτή, πεντάμορφη Κυρά μου,
 γιατί ποτίζεις δάκρυα τὰ γαλανὰ νερά μου ;
 Σὰν τί 'ναι ποῦ μου ζήτησες καὶ ἐγὼ νὰ μὴ σ'τὸ φέρω ;
 μήπως σ' ἐλύπησα ὁ φτωχὸς καὶ δίχως νὰ τὸ ξέρω ;
 Στὰ κάτασπρα τὰ πόδια σου δὲν πέρασεν ἡμέρα
 ποῦ νὰ μὴ σοῦφερα σκυφτὸς δῶρ' ἀπ' τὸν κόσμο πέρα,
 τὰ μῦρα τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ μεταξωτὰ τῆς
 καὶ τὰ χαλιὰ τ' ἀτίμητα, τὰ μυριοπλούμιστά της,
 καὶ τῆς Φραγκιάς τ' ἀσημικὰ καὶ τὰ χρυσᾶ στολίδια
 καὶ τ' ἄλλα της τὰ ξακουστά, τὰ τόσα της παιγνίδια.
 Πές μου λοιπὸν γιατί μοῦ κλαῖς, πεντάμορφη Κυρά μου,
 γιατί ποτίζεις δάκρυα τὰ γαλανὰ νερά μου ;
 — Στὰ κάτασπρα τὰ πόδια μου δὲν πέρασεν ἡμέρα
 ποῦ νὰ μὴ μοῦφερες σκυφτὸς δῶρ' ἀπ' τὸν κόσμο πέρα.
 Μόν' ἓνα δῶρο ὀλημερίς κι' ὀ'ηνηκτίς προσμένω
 κι' ἀκόμα δὲ μοῦ τ'όφερε τὸ κῦμα σου ἀφρισμένο.
 Μόν' ἓνα δῶρο λαχταροῦν τὰ μάτια μου καὶ κλαῖνε,
 ἀτίμητο γι' ἀτίμητα, Ἐλευθεριὰ τὸ λένε !—
 Ὁ Βόσπορος ποῦ τ' ἄκουσε κυττάζει τὴν Κυρά του
 κι' ἀναστενάζει θλιβερὰ στὰ γαλανὰ νερά του.

Κ. Μάνος

Ὁ Σκλάβος

Ἐρχόμαστ' ἀπ' Ἀνατολὴ σὲ μιὰ χρυσῆ γαλιότα, 1)

1) δικάταρτον πλοῖον μὲ στρογγύλην προῶραν καὶ πρύμνην χρησι-
 μεῖον δι' ἀκτοπλοῖαν.

- πέντε πασσάδες εἶχαμε π' ὁμορφοτραγουδοῦσαν
 κ' εἶχαμε σκλάβους ὁμορφους στὰ σίδερα δεμένους,
 στὰ σίδερα, στὶς ἄλυσσες καὶ στὶς βαρειὲς κατίνας. 1)
- Ὁ σκλάβος ἀναστέναξεν ἀπ' τῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα·
 δίνει κι' ἄλλο ἓνα στεναγμὸ κ' ἐστάθηκ' ἡ γαλιότα.
 Κι' ὁ μπέης τὸ κατάλαβε κ' ἐφώναξ' ἀπ' τὴν πρύμνη :
- Ἄν εἶν' ἀπὸ τοὺς ναῦτες μου ἀνάθεμά τους ὅλους
 κι' ἂν εἶν' ἀπὸ τοὺς σκλάβους μου νὰ τὸν ἐλευθερώσω.
 Σκλάβε πεινᾶς, σκλάβε διψᾶς, σκλάβε μου ῥοῦχα θέλεις ;
- Μῆτε πεινῶ, μῆτε διψῶ, μῆτε καὶ ροῦχα θέλω,
 θυμήθηκα τὴ μάννα μου, τὴ δόλια μου γυναῖκα
 ποῦμουνα δυὸ ἡμερῶν γαμπρός, δώδεκα χρόνους σκλάβος.
- Τραγουδήσέ μου, σκλάβε μου, γιὰ νὰ σ' ἐλευθερώσω.
- Πόσες φορὲς τραγουδήσα κ' ἐλευθεριὰ δὲν εἶδα !
 Μὰ ἂν εἶναι γιὰ τὴ λευθεριὰ νὰ ματατραγουδήσω, 2)
 φέрте μου τὸ λαγοῦτο μου μὲ τάσημένια τέλια
 νὰ τραγουδήσω καὶ νὰ πῶ γιὰ τῆς σκλαβιᾶς τὰ πάθη.
 Δώδεκα χρόνους ἔκαμα στῆς Μπαρμπαριᾶς 3) τὸν ἄμμο
 κ' ἔννια καρυὲς ἐφύτεια στὴ φυλακῆς τὴν πόρτα
 κι' ἀπ' τὶς ἔννια καρπὸ 'φαγα κ' ἐλευθεριὰ δὲν εἶδα !
 Ἄν ἔχης μάννα καὶ παιδιὰ, πασσᾶ, λευθέρωσέ με !

Λημῶδες

Πῶς ἐσώθημεν

— Οἱ Τοῦρκοι ! Οἱ Τοῦρκοι !

Εὐρέθημεν ἔλοι διὰ μιᾶς ἔξω εἰς τὸν δρόμον.

Ποῦ ἐπηγαίνομεν ; Τί ἠθέλομεν ; Ἐμφυτὸς τις ὄρμη διηύ-

1) λέξις ἰταλικὴ σημαίνουσα ἄλυσσον.

2) νὰ τραγουδήσω πάλιν, ἐκ νέου.

3) οὕτω συνήθως ὀνομάζονται, εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια, τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς (Τριπολίτις, Τύνις, Ἀλγέριον καὶ Μαρόκον).

θυνε τὰ βήματά μας μακρὰν τῆς πύλης τοῦ χωρίου. Ἐφεύγομεν τοὺς Τούρκους.

Ἐνῶ ἐτρέχομεν οὕτω περίφοβοι, παραζαλισμένοι, μὴ γνωρίζοντες ποῦ νὰ καταφύγωμεν, μία γραῖα, εἰς τὴν θύραν ταπεινῆς οἰκίας ἱσταμένη, μᾶς εἶδε, μᾶς ἐλυπήθη καὶ ἤπλωσε πρὸς ἡμᾶς τὴν χεῖρα.

— Ἐλάτε ἐδῶ νὰ σᾶς κρύψω, Χριστιανοί.

Ἐχύθημεν ἔλοι ἐντὸς τῆς ἀνοικτῆς θύρας, ἀκολουθοῦντες τὴν γραῖαν. Ὁ Θεὸς τὴν ἐφώτισεν! Εἰς ἐκείνην χρεωστοῦμεν τὴν σωτηρίαν, τὴν ὑπαρξίν μας. Δὲν τὴν εἶδα ἔκτοτε, οὔτε τὸ ὄνομά της γνωρίζω, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἐλησμονήσα τὸ ἀγαθὸν πρόσωπόν της, οὐδ' ἔπαυσα εὐλογῶν τὴν μνήμην της. Εἴθε νὰ τὴν ἀντήμειψεν ὁ Θεὸς καὶ νὰ τὴν ἀνέπαυσεν ἐν εἰρήνῃ!

Ὅπισθεν τῆς οἰκίας ἦτο αὐλὴ ὑπαιθρος, εἰς δὲ τὴν ἄκραν τῆς αὐλῆς σταῦλος. Ἐντὸς τοῦ σταύλου μᾶς ἔκρυψεν ἡ γραῖα. Αἱ ἀγελάδες τῆς ἔβασκον εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ δὲν ἐπέστρεψαν οὔτε τὴν ἐσπέραν ἐκείνην, οὔτε τὰς ἐπιούσας, νὰ μᾶς διαφιλονεικήσωσι τῆς κατοικίας των τὴν κατοχὴν. Δὲν ἠχμαλώτιζον γυναικόπαιδα μόνον οἱ Τούρκοι· ὅ,τι εὑρισκον ἦτο λεία εὐπρόσδεκτος.

Ἡ εἴσοδος ἦτο στενὴ καὶ σκοτεινὴ, εἰς δὲ τὸ βάθος ἠνοιγετο ὁ σταῦλος τετράγωνος καὶ δπωσοῦν εὐρύχωρος· ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς εἶχε παράθυρον ἢ ἄλλην ὀπήν, ὥστε ὅτε ἐκλείετο ἡ ἐπὶ τῆς αὐλῆς θύρα τῆς διόδου, τὸ σκότος ἦτο ψηλαφητὸν καὶ ἡ ἀποφορὰ δὲν εἶχε διεξοδόν. Τέσσαρα ἡμερονύκτια ἐμείναμεν ἐντὸς τοῦ κρυφῶνος τούτου, δεκαοκτῶ ἐν ἔλῳ ψυχαί!

Τὸ ἐσπέρας τῆς πρώτης ἡμέρας ἡ φιλόανθρωπος γραῖα μᾶς ἔφερε σάκκον πλήρη σύκων. Ὅτε δὲ συνηθίσσαμεν εἰς τὸ σκότος, ἀνεκαλύψαμεν εἰς μίαν γωνίαν κάδον ἔχοντα εἰσέτι ὕδωρ ἀρκετὸν πρὸς ποτισμὸν τῶν ἀγελάδων. Χάρις εἰς τὸ ὕδωρ τοῦτο καὶ εἰς τὰ σύκα δὲν ἀπεθάνομεν τῆς πείνης καὶ τῆς δίψης. Εἰς θέσιν δὲ προέχουσαν ἐπὶ μιᾶς τῶν πλευρῶν τοῦ σταύλου, εὔρομεν ἄχυρον, τὸ ὅποιον ἐστρώσαμεν κατὰ γῆς, διὰ νὰ μὴ κατα-

κλίνωνται ἐπὶ τοῦ βορβορώδους ἐδάφους αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά. Καὶ ἐξήσαμεν οὕτω τέσσαρας νύκτας καὶ τέσσαρας ἡμέρας!

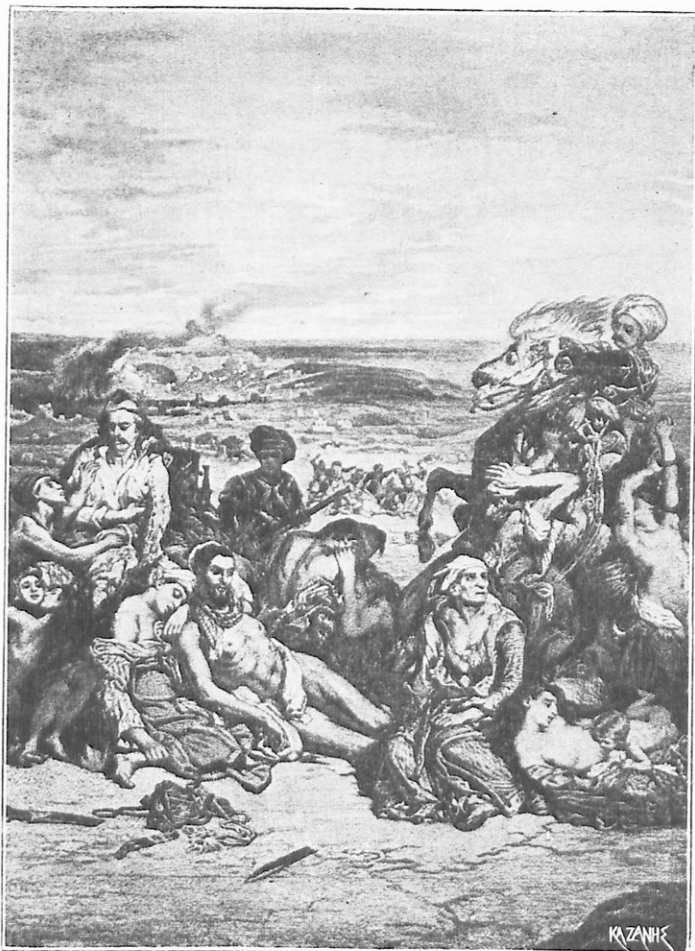
Ἐκ τοῦ κρυφῶνός μας ἠκούομεν ἔξω συχνάκις τὰς κραυγὰς τῶν Τούρκων καὶ τὰς αἰμωγὰς τῶν Χριστιανῶν, πότε μακρὰν καὶ ἄλλοτε πλησίον. Τὴν τελευταίαν μάλιστα νύκτα τοὺς εἶχομεν πολὺ, πολὺ πλησίον, διότι διενυκτέρευσαν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς γραΐας καὶ ἠκούομεν τὰς ὀμιλίας των.

Ὁ κύριος τῶν Τούρκων σκοπὸς ἦτο ἡ ἀνακάλυψις τῶν κτυπομένων φυγάδων. Τοὺς ἀνδρας ἐφόνευον, τὰ δὲ γυναικόπαιδα ἠχμαλώτιζον, μεταφέροντες τὴν ἄγραν των εἰς τὴν πόλιν. Δὲν ἔμενον δὲ ἐπὶ πολὺ οἱ αὐτοὶ Τοῦρκοι εἰς τὸ χωρίον. Ἄφ' ἑσπέρας ἤρχετο μία συμμορία ἔτρωγον, ἔπινον, ἐκοιμῶντο, τὴν δὲ πρωΐαν ἤρχιζεν ἡ ἔρευνα πρὸς σφαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν· ἀνεχώρουν οἱ πρῶτοι μὲ αἰχμαλώτους καὶ λάφυρα καὶ τοὺς διεδέχετο νέα τὴν ἑσπέρην συμμορία καὶ οὕτως ἐφεξῆς. Ἡμεῖς δ' ἐπεριμένομεν νὰ κορεσθῶσι καὶ νὰ παύσῃ ἡ ἐξάντλησις τῆς λείας τὴν διαδοχὴν τοῦ διωγμοῦ, παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν νὰ μὴν ἀνακαλυφθῶμεν μέχρι τέλους.

Πῶς νὰ περιγράψω τὴν ἀγωνίαν τῶν ἀτελευτήτων ἐκεῖνων ἡμερῶν! Ἐφοβούμεθα νὰ λαλήσωμεν, μὴ ὁ ἐλάχιστος θόρυβος μᾶς προδώσῃ...

Τὴν τελευταίαν νύκτα ἐξημερώθημεν μὲ τὸν φόβον ὅτι δὲν θὰ σωθῶμεν ἀπὸ τὰς χεῖράς των. Ἡ θύρα μόνη τοῦ σταύλου μᾶς ἐχώριζεν ἀπ' αὐτῶν. Τὴν αὐγὴν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν αὐλὴν ἢ σιωπὴ, ἀλλ' ἐξηκολούθει ἐντὸς τοῦ χωρίου ὁ θόρυβος. Πόσον βραδέως αἱ ὥραι παρήρχοντο! Θὰ ἐπανέλθωσιν οἱ Τοῦρκοι πλησίον μας; Θὰ τοὺς ἔχωμεν καὶ τὴν νύκτα πάλιν; Ἡσθάνομεθα πάντες ὅτι δὲν ἠδυνάμεθα νὰ ἀνθέξωμεν πλειότερον.

Πρὸς τὸ ἑσπέρας τοὺς ἠκούσαμεν εἰς τὴν αὐλὴν, ἐτοιμαζομένους πρὸς ἀναχώρησιν, καὶ ἐκρατοῦμεν τὴν ἀναπνοὴν μας περιμένοντες τὴν ἐλπιζομένην ἀπομάκρυνσίν των.

Ἡ καταστροφή τῆς Χίου

Ἐκεῖ, ἀκούομεν αἴφνης, πλησίον τῆς θύρας, βροντώδη Τούρκου φωνήν :

— "Ἄς ἴδωμεν, πρὶν φύγωμεν, τί ἔχει εἰς αὐτὴν τὴν ἀποθήκην!

Ἐκαμα τὸν σταυρὸν μου. Κρύος ἰδρῶς μὲ περιέχουσε.

Ἡ θύρα τοῦ σταύλου ἔτριξε καὶ ἠνοιχθῆ καὶ εἰς τὸ ἀνοιγμὰ τῆς εἶδα Τούρκου μορφὴν φοβεράν. Ἐκράτει ξίφος γυμνὸν εἰς τὴν μίαν χεῖρα, εἰς δὲ τὴν ἄλλην ράβδον καὶ ἀπὸ τῆς ἄκρας τῆς ράβδου ἐκρέματο λύχνος, τὸ δὲ φῶς τοῦ λύχνου ἐφώτιζε τοῦ Τούρκου τὸ πρόσωπον, καὶ ὅπισθεν τῶν ὤμων του ἄλλαι Τούρκων κεφαλαὶ ἔρριπτον περίεργα ἐντὸς τοῦ σκοτίους βλέμματα.

Ἐκαθήμην κατὰ γῆς εἰς τὸ βάθος τοῦ σταύλου, ἀντικρὺ τῆς εἰσόδου. Χίλια ἔτη νὰ ζήσω, δὲν θὰ λησιμονήσω τὴν ἀποτρόπαιον ἐκείνην ὀπτασίαν.

Ἄναπνοῇ ἐντὸς τοῦ σταύλου δὲν ἠκούετο. Ὁ Τούρκος ἐκτείνει τὸν πόδα, προχωρεῖ ἐν βῆμα. Ἀντήχησε διὰ μιᾶς ὁ πάταγος ὑδάτων πατουμένων καὶ βλάσφημος τοῦ Τούρκου ἐκφώνησις :

— Μόνον βρῶμαι εἶναι ἐδῶ. Δὲν ἔχει τίποτε. Πηγαίνωμεν!

Ἡ θύρα ἐκλείσθη μετὰ κράτου καὶ οἱ Τούρκοι ἀνεχώρησαν. Ἐσώθημεν! Ἐν βῆξιμον, εἰς στεναγμὸς ἠδύνατο νὰ μᾶς προδώσῃ. Ἄλλ' ὁ Θεὸς μᾶς ἐλυπήθη καὶ ἠυδόκησε νὰ μᾶς διαφυλάξῃ, ἢ δὲ σωτηρία μας τὴν ὥραν ἐκείνην μᾶς ἐφάνη ὡς ἀγαθὸς διὰ τὸ μέλλον οἰωνὸς καὶ ἐπεριμένομεν μὲ πλειότερον ἤδη θάρρος τῆς δοκιμασίας μας τὸ τέλος.

Δὲν ἐφεύσθησαν αἱ ἐλπίδες μας. Τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἐσπέραν, ἀφοῦ ἐνούκτωσαν, ἠνοιχθῆ τοῦ σταύλου ἢ θύρα, ἀλλ' ὑπὸ φίλης ἤδη χειρός, καὶ ἦλθεν ἐν μέσῳ ἡμῶν ὁ χωρικός, τὸν ὁποῖον ὁ θεὸς μου εἶχεν ἀποστείλῃ πρὸς εὔρεσιν πλοίου. Πῶς ἐξετέλεσε τὴν παραγγελίαν, πῶς ἀνεκάλυψε τὸ κρησφύγετόν μας, δὲν γνωρίζω. Ἐφερε τὴν ἀγγελίαν ὅτι πλοῖον Ψαριανὸν μᾶς ἐπερίμενε εἰς ἔρημον λιμενίσκον, ὄχι μακρὰν τοῦ χωρίου, καὶ ἦτο ἕτοιμος ὁ χωρικός νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ ἀμέσως πρὸς αὐτό.

Ἡ νυκτερινὴ ὥρα, ὁ φόβος τῶν Τούρκων, ἡ ἄγνοια τοῦ μέλλοντος, οἱ κίνδυνοι τῆς φυγῆς, πολλοὺς δισταγμοὺς τὴν ὥραν ἐκείνην ἐγέννησαν. Ἄλλ' ἂν ἐμένομεν ὁ ὄλεθρος ἦτο βέβαιος σήμερον ἢ αὔριον, ἐνῶ φεύγοντες ἠδυνάμεθα νὰ σωθῶμεν. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν ἡ φυγὴ καὶ ἀνεχωρήσαμεν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ χωρικοῦ.

Κρατούμενοι τὰς χεῖρας καὶ βαδίζοντες ἐν σιωπῇ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ἄκραν τοῦ χωρίου. Ἐφεύγομεν τὴν πύλην ὑποπευδόμενοι ὅτι ἐφρουρεῖτο ὑπὸ Τούρκων. Ὁ ὁδηγὸς μας εἶχε λάβῃ τὰ μέτρα του. Εἰσῆλθομεν ἐντὸς οἰκίας ἐρήμου διὰ νὰ δραπετεύσωμεν ἐκ τῶν ὀπισθεν. Ἡ νύξ ἦτο σκοτεινὴ, διεκρίνετο ὅμως ἐκ τοῦ παραθύρου το κρημνωδὸς κάτω ἔδαφος. Ἐκρεμάσθη σχοινίον καὶ κατέβην πρῶτος ἐγώ. Ἔδεσα εἰς τὴν ζώνην μου τὸ σχοινίον καὶ τὸ ἐκράτουν ἐκ τῶν χειρῶν, ἐνῶ μὲ κατεβίβαζον οἱ ἄνωθεν. Κατῆλθον κατόπιν οἱ λοιποὶ ἄνδρες ἀνὰ εἰς καὶ ἐπεριλάθομεν ἔπειτα τὰς καταβιβαζομένας γυναῖκας καὶ παιδιά. Τελευταῖος ἐπήδησεν ὁ χωρικός, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς μας καὶ ἤρχισεν ἡ νυκτερινὴ ὁδοιπορία.

Ἡ ἀπόστασις δὲν ἦτο μεγάλη, ἀλλὰ δὲν εἶναι εὐκόλος ὁ δρόμος, ὅταν μὲ τὴν καρδίαν τρέμουσαν φεύγῃς εἰς τὸ σκότος, μὴ γνωρίζων ποῦ πηγαίνεις, καὶ φοβῆσαι ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν μὴ φανῶσιν οἱ Τούρκοι καὶ ἔχῃς γέροντας καὶ γυναῖκας καὶ παιδιά μικρὰ εἰς τὴν συνοδείαν σου!

Δ. Βικέλας

Τὸ πέρασμα τοῦ Τούρκου

- Γιατ' εἶν' ἡ στράτα θλιβερὴ καὶ τὸ ποτάμι βοῦρκος;
- Διάβηκε ὁ Χάρος, ὁ Χαμός, ὁ Χαλασμός κι' ὁ Τοῦρκος.
- Ἐδῶ ἦταν κάποτε χωριό, τί νᾶχη τώρα γίνῃ;
- Ὁ Τοῦρκος ἔβαλε φωτιὰ καὶ τῶφαγεν ἐκείνη.

- Καὶ ποῦ ἔναι ἡ ὁμορφὴ Ἐκκλησιά, μὲ τ' ἅγιον Εἰκονοστάσι ;
 — Σ' αὐτὴν ἐπρωτοτορήχηκεν ἡ φλόγα πρὶν χορητάσῃ.
 — Καὶ ποῦ ἔναι οἱ νιοὶ καὶ ποῦ ἔναι ἡ νιαῖς καὶ τοῦ χωριοῦ
 [τ' ἀσκέρις ;
 — Σὰν πρόβατα τοὺς ἔσφαξε τοῦ Τούρκου τὸ μαχαῖρι.
 Δὲν κλαίω τὴ στράτα θλιβερὴ καὶ τὸ ποτάμι βοῦρο
 γιατί κ' ἐκεῖνη ὅπως κ' αὐτὸ δὲν θὰ ξανάϊδη Τούρκο,
 Δὲν κλαίω τ' ἀξέχαστο χωριό, γιατί κ' ἐκεῖνο πάλι
 ἀνάμεσ' ἀπ' τὶς στάκταις του καινούργιο θὰ προβάλῃ,
 Δὲν κλαίω ἐκείνους ποῦσφαξε τοῦ Τούρκου ἡ ἄγρια λάμα,
 γιατί ἔναι μάρτυρες καὶ ζοῦν μὲ τοὺς ἁγίους ἀντάμα,
 Μόν' κλαίω τὴν ὁμορφὴ Ἐκκλησιά, ποὺ καιγοντας λιβάνι
 χρόνια καὶ χρόνια ἐπρόσμενε Ἀνάστασι νὰ κἀνη, ✓

I. Πολέμης.

3

1) Μέγα Σπήλαιον

Ἐπεχειρήσαμεν τὴν ἀναρρίχῃσιν τοῦ βουνοῦ ἐπιβαίνοντες ἡμιόνων. Ἡ ὁδὸς ἦτο τραχεῖα καὶ ἀπόκρημνος, ἀλλὰ τὸ βῆμα τῶν τετραπόδων ἐκείνων, ὧν πολυτιμοτάτων διὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι συγκοινωνίαν, ἀσφαλέστατον.

Τὸ κτίριον τῆς Μονῆς δὲν ἐφαίνετο ἐκ τῶν ὑπωρειῶν αἰφνης εἰς μίαν καμπὴν τῆς ὁδοῦ παρουσιάσθη πρὸ ἡμῶν ὡς διὰ μαγείας.

Τὸ θέαμα ἦτο ἀληθῶς μαγικόν.

Ὁ ὄγκος τοῦ βουνοῦ καμπυλούμενος ἐσχημάτιζε κοιλάδα βαθεῖαν, ἀπότομον εἰς χαράδραν, ἀλλὰ κατάφυτον ἐκ πευκῶν καὶ πλατάνων καὶ σχίνων καὶ βάτων, ἀναμέσον δὲ τῆς ὄλο-

μυνοῦς φύσεως ἐρρόχθουν ὕδατα ἄφθονα, καταλειβόμενα ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ ὄρους. Ἡ ἀνέρπουσα βλάστησις ἔπαυσεν ἀποτόμως εἰς ἓν σημεῖον. Ἐκεῖθεν πλέον ὑψοῦτο κάθετος, βαρὺς, γυμνός, φοβερὸς τὴν θέαν, εἰς τῶν τεραστίων ἐκείνων γρανιτικῶν μονολίθων, ἐξ ὧν τόσους συνηγνήσαμεν καθ' ὁδόν. Ἦτο ὄρος οἰονεὶ ἐπὶ ὄρους ἐπικαθήμενον. Περὶ τὴν βᾶσιν δὲ τοῦ μονολίθου ἐλεύκαζε μακρὰ σειρὰ οἰκοδομῶν ἀκολουθοῦσα τὰς καμπὰς τοῦ βράχου καὶ χρησιμεύουσα ὡς διάμεσος λευκὴ ζώνη μεταξὺ τοῦ βαθέος πρασίνου τῆς ὑποκάτω βλαστήσεως καὶ τοῦ ὑποφαίου χρώματος τοῦ βράχου. Ἡ ζώνη αὕτη ἐστίζετο ὑπὸ πολυαριθμῶν καὶ οὐχὶ πάντοτε κωνικῶν σειρῶν θυρῶν καὶ θυρίδων. Ὁμοίαζε μὲ ὑπερμεγέθη περιστερεῶνα. Ὅτε μετ' ἀνάβασιν τριῶν περίπου τετάρτων τῆς ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς τὸν περίβολον τῆς Μονῆς, ἐθαυμάσαμεν ἔτι περισσότερον βλέποντες ἐκ τοῦ ἐγγύθεν τὸν περίεργον ἐκείνον συνοικισμόν. Διότι τὸ κτίριον δὲν εἶναι ἓν, ἀλλὰ πολλὰ καὶ συνεχῆ οἰκοδομήματα μεγάλα καὶ μικρά, συνεχόμενα πάντα καὶ οἰονεὶ στεγανῶς προσηρμοσμένα εἰς τὸ κοίλωμα τοῦ βράχου, ὅστις ὀρθοῦται ἄνωθεν αὐτῶν πανύψηλος. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ἣτις εἶναι, φαίνεται, βατή, ἀλλὰ δυσχερέστατα, κεῖται μικρὸν οἰκοδόμημα μετὰ ναΐσκου. Εἶναι αὕτη ἡ ἀκρόπολις τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκείνου ὀλίγοι ἀνδρεῖται μοναχοὶ ἐκεραύνωσαν διὰ τῶν σωζομένων ἔτι μικρῶν ὀρειχαλκίνων τηλεβόλων τὰ στρατεύματα τοῦ Ἰμβραήμ, ἐμφανισθέντα εἰς τὴν φάραγγα κάτω, ἐπὶ σκοπῇ πολιορκίας τῆς ὀχυρᾶς Μονῆς.

Παρὰ δὲ τὸν ναΐσκον κεῖται ὀγκόλιθος μέγας εἰς τὸ χεῖλος ἀκριβῶς τοῦ κρημοῦ ἔχων ἐμπεπηγμένον σταυρὸν σιδηροῦν ἐπὶ τῆς κορυφῆς του· ἀρκετὸν μέρος τοῦ λίθου τούτου προεξέχει τοῦ χείλους τοῦ βράχου ἐπικλινές ἀκριβῶς ἄνωθεν τοῦ κυρίου τῆς Μονῆς οἰκοδομήματος, ὥστε ὁ ὄγκος φαίνεται ἕτοιμος νὰ κατακυλισθῇ καὶ συγκρατεῖται ἀπὸ θαῦμα ἰσορροπίας. Καὶ διηγεῖται ἡ παράδοσις ὅτι οἱ Ἀγαρηνοὶ κατὰ τοὺς πρώτους τῆς δουλείας χρόνους ἐκύλισαν τὴν πέτραν διὰ νὰ συντρίψωσι τὸ

ὑποκάτω κείμενον μοναστήριον, ἀλλ' ἡ θαυματουργὸς ἐνέργεια τῆς Παρθένου ἐματαίωσε τὴν ἀπόπειραν συγκρατήσασα καὶ συγκρατοῦσα μέχρι σήμερον τὴν πέτραν εἰς ἐκείνην τὴν θέσιν. . .

Ἦδη ἦτο ἡ ὥρα τοῦ ἑσπερινοῦ· νεαρὸς δόκιμος ἐλθὼν καὶ γονυπετήσας πρὸ τοῦ ἡγουμένου ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ κρούσῃ τὸν κώδωνα. Ἐσπεύσαμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν ναόν, ὅπου ἐψάλλετο ὁ ἑσπερινὸς τῆς Μεταμορφώσεως καὶ ὁ Παρακλητικὸς κανὼν πρὸς τὴν Παρθένον. Μᾶς ἔδειξαν τὴν περιφημον εἰκόνα τῆς Θεομήτορος ἀνάγλυφον, μαυρισμένην ἐκ τῆς πολυκαιρίας, κατασκευάσμα κατὰ τὴν ἱεράν παράδοσιν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκά, κατάφορτον ἐξ ἀναθημάτων, ἐν οἷς καὶ ἐν ἐκ πολυτίμων λίθων ἐνὸς τῶν τελευταίων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου. Ἡ προστασία ἄλλως τε τῶν εὐσεβῶν ἐκείνων βασιλέων ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἰδρύματος δὲν προκίπτει ἐκ μόνων τῶν ἀναθημάτων, ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἀπεικονιζομένου ἐν τῇ θαπέδῳ ἐμβλήματος τοῦ Δικεφάλου Ἄετοῦ.

Τὸ ἐμβᾶδὸν ἐκεῖνο τοῦ ναοῦ μὲ τὸ ἐπικρατοῦν ἤδη ἐντὸς αὐτοῦ ἑσπερινὸν σκότος, ἀμυδρῶς φωτιζόμενον ἀπὸ τὴν ἀσθενῆ λάμπην τῶν κηρίων καὶ τῶν κανδηλῶν—διότι πράγματι ὁ ναῖσκος ἐκεῖνος εἶναι ὁ μυχὸς σπηλαίου—ἡ τρομώδης φωνὴ τῶν μοναχῶν, ἐκτελούντων χρέη ψαλτῶν, καὶ ἡ ἔρρινος καὶ συρομένη ἀπαγγελία τῶν νεαρῶν δοκίμων, οἵτινες μὲ τὸ βιβλίον ἀνοιχτὸν μεταβαίνοντες ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην πτέρυγα τῶν στασιδίων ἐκανονάρχουν τὰ τροπάρια, ἦσαν θεάματα καὶ ἀκροάματα ἂν μὴ ἐντελῶς ξένα, τοῦλάχιστον ἀσυνήθη διὰ τὰς αἰσθήσεις μας καὶ διὰ τοῦτο κεκτημένα ἀόριστόν τι θέλγητρον.

2) Ἁγία Λαύρα

Γραφικὴ εἶναι ἡ ἄποψις τοῦ σπητοῦ, ὑπὸ τε θρησκευτικὴν καὶ ἱστορικὴν ἔποψιν, μοναστηρίου τῆς Λαύρας μὲ τοὺς πυργοειδεῖς τοίχους του καὶ τοὺς προέχοντας ἐξώστας τῶν κελλίων του. Ἀπὸ τοῦ συμφύτου λόφου, ἔνθα ἐγείρεται εἰς ἐξαίρετον θέσιν, ἡ θεὰ εἶναι μαγικὴ. Ὑποκάτω ἐκτείνεται ἡ χαριεστάτη κοιλάς ἢ μᾶλλον τὸ ὀροπέδιον τῶν Καλαβρύτων μὲ τὸ τέμνον αὐτὸ εἰς τὸ μέσον ὡς ἀργυρᾶν ταινίαν ποτάμιον, ἐνῶ ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους διακρίνεται πέραν μὲν, ἀπώτατα, τὸ Παναχαϊκόν, ἐντεῦθεν δὲ τὰ Ἀροάνεια καὶ ἡ ὑψηλὴ καὶ χιονοσκεπῆς κορυφὴ τοῦ Χελμοῦ.

Ἀλλὰ πρὸς τὴν χαρίεσσαν θεάν ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μονῆς, τὸ πενιχρὸν καὶ ἀπεριποίητον. Ἡ πτωχεῖα προκύπτει ἀμέσως εἰς τὸ βλέμμα ἀπὸ τὴν σαθρότητα τῆς ἐσωτερικῆς στοᾶς τῶν κελλίων... Ἐσπεύσαμεν νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸν ναὸν καὶ τ' ἀξιοθέατα τῆς Μονῆς, πρὸ πάντων τὸ κτίριον τῆς παλαιᾶς Μονῆς, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς ἱερὰ κοιτὴς τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἐλευθερίας. Ἡ παλαιὰ Μονὴ ἐκάη πυρποληθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀνημέρου Ἰμβραήμ, ὅστις, ὡς λέγει ἡ παράδοσις, καὶ καθὰ μαρτυρεῖ ἀπειρόκαλος εἰκὼν διασωζομένη ἐν τῇ Μονῇ, ἔβλεπεν εὐφροσύνως τὴν πυρκαϊᾶν καθήμενος ὀκλαδὸν ὑπὸ τὴν παχύσκιον πλάτανον, τὴν ἐν τῇ προαυλίῳ τῆς νέας Μονῆς φυομένην, καὶ βροφῶν τὴν καπνοσύριγγά του.

Εἰς τὸν μικρὸν ἐκεῖνον ναῖσκον, κείμενον ἐν τῷ μέσῳ περιβόλου, φέροντα δὲ προφανῆ ἀκόμη τὰ ἴχνη τῆς ἀνοσίτου πυρᾶς, τῆς ἐξαλειψάσης τὰς ἱερὰς τοιχογραφίας, ἐτελέσθη τὸ μέγα γεγονός, τῆς ἀνυψώσεως καὶ εὐλογίας τοῦ λαβάρου ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου ἀρχιεπισκόπου Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ τὴν 25 Μαρτίου 1821, ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν προκρίτων καὶ ὀπλαρχηγῶν τοῦ Αἰγίου καὶ τῶν Καλαβρύτων. Τὸ δὲ ὑψωθὲν λάβαρον ἔχει τὸ σχῆμα τῶν λαβάρων, εἶναι δὲ χρυσοκέντητον καὶ ἀπεικονίζει

τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, ἐπ' ὀνόματι τῆς ὁποίας τιμᾶται ὁ ναός. Τὸ πολύτιμον αὐτὸ κειμήλιον φυλάσσεται εὐλαβῶς ἐντὸς θήκης εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τῆς Μονῆς. Ἐκεῖ φυλάσσονται καὶ ἄλλα τιμαλφῆ ἀντικείμενα, στολαὶ ἀρχιερατικαὶ καὶ σκεύη ἱερὰ καὶ σταυροὶ μετὰ γλυφῶν θαυμασίων καὶ ἐν Εὐαγγέλιον πάγχρυσον μετὰ ἐξαισίων μικρογραφιών, δῶρον τῆς Αὐτοκρατείας τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνης. Ἐκεῖ ἡ πληθὺς ἁγίων λειψάνων, ἐντὸς ἀργυρῶν θηκῶν, ἐν οἷς καὶ ἡ πεφημισμένη κέρα τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου, ἡ θαυματουργὸς ἰδίως κατὰ τῆς ἀκρίδος, καὶ διὰ τοῦτο εὐσεβῶς περιεχομένη εἰς τὰς πέριξ ἐπαρχίας καὶ λιτανευομένη κατὰ πᾶσαν ἐπιδρομὴν τῶν βλαβερῶν ἐκείνων ἐντόμων.

X. Ἄγιος

Ἄπο τὸν Ἄθωνα

Ἡ βασιλικὴ Μονὴ τῶν Ἰβήρων, μία τῶν μεγαλυτέρων καὶ πλουσιωτέρων Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, κεῖται παρὰ τὸν αἰγιαλὸν πρὸς τὴν βορειανατολικὴν ἀκτὴν τῆς Ἀθωνικῆς χερσονήσου, ὅπου τὸ πορφυροῦν κύμα αἰωνίως βουίζει, ἐξαπλούμενον ἐπὶ τῆς ἀμμώδους ἀλιμένου παραλίας. Ἐδῶ ἀπεβιδάσθη τὴν παραμονὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὅτε τὴν λαμπρὰν πανήγυριν τῆς ἁγίας ἡ Ἑλληνικὴ αὕτη Μονή, ἐπιθυμῶν νὰ ἴδω ἱερουργοῦντα τὸν πρῶτον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἰωακείμ τὸν Γ'.

Ἐφθάσαμεν ἐγκαίρως μετὰ βραδύν καὶ ἡσυχον πλοῦν. Ἡ Μονὴ τῶν Ἰβήρων μὲ τὰς ὕψηλὰς καὶ πυργοειδεῖς πτέρυγὰς τῆς, μὲ τὰ μεγάλα παράθυρα, τοὺς ἐξώστας τῆς καὶ τὸν ὠραῖον πυλῶνα, ἀπήστραπτεν ὄλη ἀπὸ τὰς ἐξωραϊστικὰς ἐτοιμασίας τῆς πανηγύρεως. Τὰ ἀρχονταρξία, 1) ὄλα εὐπρεπισμένα,

1) οὕτω καλοῦνται εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος οἱ ξενῶνες.

καὶ τὰ κοινά, τὰ κάτω, μὲ τὰς πολυκλίνας αἰθούσας των ὡς στρατώνας, καὶ τὰ ἐπισημότερα, τὰ ἐπάνω, μὲ τοὺς χωριστοὺς κοιτώνας, τὰ δροσερὰ καὶ ἀναπαυτικά, ἦσαν ἔτοιμα πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ξένων, οὓς ὠδήγει ὁ ἀρχοντάρης, ἕνας ἀσπρογένειος καὶ πραῦς μοναχός.

Ὁ πύλων τῆς Μονῆς ὁ Μέγας, μὲ τὴν πύλιν ὀρθάνοικτον, ἐπληροῦτο προσκυνητῶν, οἵτινες εἰσερχόμενοι μετ' εὐλαθείας προσεκύνουν τὴν Πορταΐτισσαν 1) ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου ἐξωγραφημένην. Ὁ δὲ πορτάρης, παχὺς καὶ τραχὺς μοναχὸς Μακεδῶν μὲ ὄμματα κερδέρου, ἐπεθεώρει τοὺς εἰσερχομένους, καθήμενος εἰς τὸν ξύλινον πάγκον του, ἐν μέσῳ σωροῦ χαρτίνων εἰκόνων καὶ κομβολογιῶν, τὰ ἑποῖα ἐπῶλει. Γέροντες μοναχοὶ μὲ τὰ περίεργα καὶ ἑταστικά βλέμματά των, περιφερόμενοι εἰς τὰ προαύλια διεσκέδαζον τοὺς λογισμοὺς των, ἐν ᾧ νεαροὶ ὑποτακτικοί, μὲ τὰ σκουφάκια τὰ μαῦρα, εἰσῆρχοντο καὶ ἐξήρχοντο μὲ τὰ καλαθάκια ἀπὸ τοὺς κήπους· ἐνίοτε δὲ ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ παράθυρα ἠκούετο ψαλμῳδία προγυμναζομένου τινὸς διὰ τὴν ἀγρυπνίαν.

Οἱ κώδωνες οἱ τριπλοῖ τῶν ἡμιόνων διαρκῶς ἀντήχουν ἔξω εἰς τὸν δρυμόν, συνεχῶς προσερχομένων προσκυνητῶν ἀπὸ τὰς Καρυάς. Ἐνῶ ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀπὸ τοὺς σκιεροὺς λόφους καὶ τὰ λογγωμένα μονοπάτια, ἀπὸ τὸ ρεῦμα πέραν τὸ πλατανοφύτευτον, ἀπὸ τὸν εὐώδη ἐγγὺς λεμονεῶνα, ἀπὸ τὸν Αἰγιαλόν, κρυφὰ κρυφὰ θαρρεῖς, ἐξετρόπωνον, ὡς ἀμνάδες, καὶ ἤρχοντο κατάκοποι μοναχοὶ ἀσκηταὶ καὶ ἐρημίται μὲ τὰ ραβδάκια εἰς χεῖρας καὶ τὰ κομβοσχοίνια μὲ τὰ τρουθαδάκια εἰς τοὺς ὦμους των κενά, τὰ ὅποια τὴν ἐπαύριον θὰ ἐγέμιζον, ἀπὸ τὰς δωρεὰς τοῦ πορτάρη, ἄρτον καὶ τυρὸν καὶ παστὰ ὀψάρια, λείψανα τῆς πανηγυρικῆς τραπέζης, νὰ πορέψουν ὅλην τὴν ἐβδομάδα. Ἐκαμμον τὸν σταυρόν των πρὸς τὴν Παναγίαν τὴν Πορταΐτισ-

1) Θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Παναγίας, εὐρισκομένη εἰς τὴν Μονὴν τῶν Ἰβήρων.

σαν ἐνατενίζοντες καὶ ἔμβαινον ἐλευθέρως εἰς τὰ ἀρχονταρίκια, ἄλλοι δὲ ἀκκουμιθῶντες τὰ τρουβαδάκια τῶν εἰς τὰ πεζούλια τοῦ πυλῶνος ἐξεκουράζοντο ἐκεῖ ἀπὸ μακρυνὴν πεντάωρον καὶ δεκάωρον ὁδοιπορίαν.

Ἦχοῦσαν ἤδη ἐναρμονίως οἱ κώδωνες, δέκα ἐν συνόλῳ, κρουόμενοι συγχρόνως ὑπὸ τοῦ καμπανάρη, τέσσαρες διὰ τῶν χειρῶν, δύο διὰ τῶν ὀδόντων καὶ δύο διὰ τῶν ποδῶν, μουσικὴ γλυκύφθογγος, ὡς νὰ ἔψαλλον ἐπάνω εἰς τοὺς θόλους καὶ τοὺς πύργους τῶν Ἰβήρων ἄγνωστα μουσικὰ πτηνὰ διὰ τὴν πανήγυριν κακαπτάντα.

Ἡ πανήγυρις τῶν Ἰβήρων ἀρχίζει.

Εἰσκομίζεται ἀπὸ τὸν ἰδιαίτερον ναὸν τῆς εἰς τὸ Καθολικὸν¹) ἡ Παναγία ἡ Πορταΐτισσα διὰ λιτανείας, τῆς ὁποίας προεξάρχει, ἰδοῦ, ὕψηλός κληρικός, σεμνὸς ἀπὸ τοῦ σχήματος καὶ ἀπὸ τῶν τρόπων, σεμνὸς ἀπὸ τῆς ὄψεως καὶ τῆς πολιᾶς του μὲ μίαν ὠραίαν καὶ εὐγενῆ κεφαλὴν ἱεράρχου, κύπτων μικρὸν ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ πολυτίμου βυσσινοχρόου μανδύου καὶ ἀπὸ τὰ ἔτη, τὰ ὅποια τόσον ἐλεύκαναν τὴν πολιάν του ὡς τὴν χιόνα τοῦ Ἄθωνος. Εἶναι ὁ Ἰωακείμ ὁ Γ', ὅστις περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῶν Ἰβηριτῶν κληρικῶν καὶ ἀκολουθοῦντος πλήθους μοναχῶν καὶ λαϊκῶν προάγει πρὸς τὸ Καθολικὸν¹) ὀπίσω τῆς Παναγίας, ἣν βαστάζουσι λαμπροφορεμένοι τέσσαρες ἱερομόναχοι. Ὁ ἥλιος ἀκόμη εἶναι ὕψηλὰ καὶ φλογοβολοῦσιν αἱ πλάκες καὶ οἱ τοῖχοι τῆς αὐλῆς. Μὲ γλυκυτάτην μελωδίαν, αὐτοῦ τοῦ Πατριάρχου προεξάρχοντος, εἰσήγαγον τὴν Πορταΐτισσαν εἰς τὸ Καθολικόν, τὸ καταστόλιστον καὶ ὑπέρλαμπρον, καὶ ἔθηκαν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ θρόνου τῆς, ὑπὸ χρυσοῦφαντον βασιλικὴν σκιάδα, πρὸς τ' ἀριστερά, ἐνῶ ἐμπρὸς τῆς ἤναψαν λαμπάδας ἐπὶ πολυτίμου μανουαλίου, ἐν σχήματι λεμονέας, μὲ κλῶνας καὶ φύλλα ἀργυρᾶ καὶ μὲ καρποὺς χρυσοῦς.

Προσκυνηταὶ διαρκῶς προσέρχονται καὶ ἀνάπτουσι κηρία

1) ὁ Κεντρικὸς ναὸς τῆς Μονῆς.

καὶ γονυπετοῦσιν ἔμπροσθεν τῆς Παναγίας. Εἶναι παναρχαία ἢ Πορταΐτισσα, ὕψους πλέον τοῦ μέτρου, ἀργυροσκεπάστος καὶ μαλαμοκαπνισμένη. Μόνον τὸ πρόσωπόν τῆς φαίνεται προκῦπτον θαμβὸν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τοὺς λιθοκολλήτους κόσμους τῶν ἀναθημάτων, μὲ τὸ μεγαλόφθαλμον βλέμμα τῆς, τὸ πλήρες ἐλέους καὶ ἰλαρότητος, τὸ συμπονοῦν τοὺς πάσχοντας, τὸ χαρίζον ἐλπίδα εἰς τοὺς ἀπηλπισμένους.

Ὅμοίως μαυρειδερόν φαίνεται καὶ τὸ μικρὸν πρόσωπον τοῦ υἱοῦ τῆς Παρθένου, πλήρες καὶ αὐτὸ ἀγάπης καὶ στοργῆς πρὸς τὸν παραπεσόντα ἄνθρωπον. Ἡ εἰκὼν αὕτη ἔχει ὠραίαν καὶ τερπνοτάτην ἱστορίαν. Προέρχεται ἐκ τῆς Νικαίας, ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν εἰκονομάχων, καὶ ἦλθεν ἐδῶ ἐπιπλέουσα τὴν θάλασσαν ὀρθία, ὡς ἔμψυχος.

— «Ἡ χάρις σου νὰ μᾶς λυτρώσῃ ἀπὸ τοὺς εἰκονομάχους καὶ τὴν εἰκόνα σου ἀπὸ τὰ ὕδατα» εἶπέ τις πλουσία χήρα, δέσποινα τῆς Νικαίας, κατελθοῦσα εἰς τὸ παράλιον, καὶ ἔβαλε τὴν ἁγίαν εἰκόνα εἰς τὰ ὕδατα, νὰ μὴ τὴν θραύσωσιν οἱ εἰκονοκλάσται, εἰς οὓς εἶχε προδοθῆ.

Ἡ δὲ εἰκὼν, χωρὶς νὰ βυθισθῆ, ὀρθία ἐπορεύετο πρὸς δυσμὰς ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ὅτε μετὰ καιρὸν καὶ ἔτη γέροντες ἁγιορεῖται: θεωροῦσιν αἴφνης πρὸς τὴν θάλασσαν ἑκθαμβοὶ στῦλον πυρός, μετ' εὐλαβείας δὲ σπεύσαντες εἶδον τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, τὴν ὁποίαν κατ' ἀποκάλυψιν ὁ γέρων Γαβριὴλ καταβάς ἀπὸ τοῦ βουνοῦ καὶ ἐμβὰς εἰς τὴν θάλασσαν, λιτανευόντων ὄλων τῶν μοναχῶν καὶ δεομένων, ἔλαβεν εἰς τὰς ἀγκάλας του καὶ ἐκόμισεν εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα μετ' ἁσμάτων καὶ λιτανείας. Ἀλλὰ τῆ ἐπαύριον παραδόξως εὐρέθη ἡ ἁγία εἰκὼν οὐχὶ ἐν τῷ Ἅγιῳ Βήματι, ἀλλ' ἔξω, ἐπὶ τοῦ τείχους τῆς Μονῆς, ὀπότεν λαβόντες αὐτὴν ἐπανήγαγον εἰς τὸν ναόν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν συνέβη τὸ αὐτὸ παράδοξον, ἐπαναληφθὲν τρίς καὶ πολλάκις, ἕως οὗ δι' ἀποκαλύψεως ὁδηγηθέντες οἱ μοναχοὶ ἔκτισαν ἴδιον ναὸν παρὰ τὴν πύλην τῆς Μονῆς σωζόμενον μέχρι σήμερον, ἐν ᾧ ἔθηκαν

τὴν ἁγίαν εἰκόνα τὴν Πορταῖτισσαν, φύλακα καὶ πορτάρην τῆς Μονῆς τῶν Ἰδύρων καὶ ἔλου τοῦ Ἄθωνος σκέπην.

«Ἀπὸ τότε γοῦν, λέγει τὸ παλαιὸν συναξάριον, εἰς τὴν Μονὴν ταύτην γίνονται ἄπειρα θαύματα. Δαιμονιζόμενοι θεραπεύονται, χωλοὶ περιπατοῦσι, τυφλοὶ ἀναβλέπουσι καὶ πᾶσα ἰνόςος δραπετεύει ἀπὸ τὸν πάσχοντα».

Ἄλ. Μωραϊτίδης

Τὸ ὄρος Ἄθως

Κρυσταλλωμένε Ἄθωνα! τὸ ὕψος σου θαυμάζω
καὶ βλέπων σε τὴν δεξιὰν τοῦ Πλάστου σου δοξάζω.

Τὸ φῶς λαμβίνει τοῦρανοῦ ἢ κορυφή σου πρώτη
καὶ εἰς τοῦ Ἄδου φθάνουσιν οἱ πόδες σου τὰ σκότη.

Διάδημα ἀδαμάντινον τὸ μέτωπόν σου στέφει,
τὰ δάση ἔχεις ζώνην σου καὶ κόμην σου τὰ νέφη.

Καθὼς ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τῆς κτίσεως ἀρχαῖος
σὺ πρῶτος ἔλαβες ζωὴν καὶ θέλεις τελευταῖος
προσφέρει τὸν αὐχένα σου στὸν αἰμοβόρον χρόνον,
να τρέχη βλέπεις ὑπὸ σὲ ἢ κόνις τῶν αἰώνων.

Κατακλυσμὸς δὲν ἔλουσε τὸ μέγα μέτωπόν σου,
ἀσπάζεται ἢ θάλασσα τὲς ἄκρες τῶν ποδῶν σου.

II. Σοῦτσος

Τὰ ὄρη

Τὰ ὄρη εἶναι τὰ κανονίζοντα τὸ κλίμα ἐκάστου τόπου καὶ προτειχίζοντα ἐκάστην χώραν ἀπὸ τὰς ἀτμοσφαιρικὰς ἐπιδρομὰς. Δι' αὐτῶν τὰ λίαν δυσήνια ἀτμοσφαιρικὰ ρεύματα ἀνα-

κόπτονται, τὸ ψῦχος μετριάζεται καὶ ἐκτεταμένα ἐδάφη προασπίζονται ἀπὸ τῶν ἐφόδων τῶν θυελλῶν καὶ καταγιγίδων. Ὁ,τι ἕκαμνον τὸ πάλαι τὰ τείχη περὶ τὰς πόλεις ἐν καιρῷ τῶν πολέμων, ὅποτε παρημπόδιζον τὴν ἐφοδὸν τῶν πολεμίων καὶ τὰς λεηλασίας των, τοῦτ' αὐτό, ἀλλ' εἰς πολὺ μεγαλυτέραν κλίμακα ἀπεργάζονται τὰ ὄρη δι' ὀλοκλήρους χώρας ἀπέναντι τῶν θυμοειδῶς φυσῶντων ἀνέμων· διότι αὐτὰ ὡς σιδηρόφρακτοι ὀπλῖται ὠρίσθησαν ἀπὸ διαστήματος εἰς διάστημα, ἵνα τὰ ἐδάφη τῆς γῆς, καὶ τὰ κτίρια καὶ τὴν φυτεῖαν καὶ τὰ ὑψίκομα δένδρα ὑπερασπίζουσιν, διὰ νὰ μὴ λεηλατηθῶσι καὶ ἐκριζωθῶσιν ὑπὸ ἀνεμποδίστως φερομένων πνοῶν. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον τοῦτο.

Τὰ ὄρη ἐπίσης χρησιμεύουσιν καὶ ὡς δεξαμεναὶ φυσικαὶ τῆς γῆς. Δὲν ἀρκεῖ μόνον τὸ ὅτι διὰ τῶν ἐπηρμένων κορυφῶν των ὡς διὰ μαγνητῶν ἔλκουν πρὸς τὰ κάτω τὰ νέφη καὶ ἐκ τῶν νεφῶν τὰς βροχάς. Δὲν ἀρκεῖ ὅτι εἰς τὴν πλάτην των δέχονται τὰ νερὰ ταῦτα καὶ ὑποδεικνύουσιν εἰς αὐτὰ τὸν δρόμον, τὸ ὅποιον ὡς χεῖμαρροι καὶ ποταμοὶ θὰ ἀκολουθήσωσι διὰ νὰ κατέλθουν εἰς τὰ χαμηλὰ καὶ ποτίσουν τὴν γῆν. Σὺν τούτοις ἔχουσιν καὶ τὴν πρόνοιαν ν' ἀποθηκεύουσιν, ὡς καλοὶ οἰκονόμοι, στερεοποιημένον νερὸν ἐπάνω εἰς τὰς ἀείποτε λευκὰς καὶ χιονοσκεπεῖς κορυφάς των. Καὶ ὅταν ἡ καύσων τοῦ θέρους ἐπέλθῃ, καὶ οἱ ποταμοὶ πλησιάζουσιν νὰ στειρεύουσιν καὶ δὲν κελαρύζῃ πλέον ἢ ξηρανθεῖσα πηγὴ, καὶ ὄλη ἢ κάτω πεδιάς λιποθυμῇ δι' ἔλλειψιν δρόσου, τὰ βουνὰ καὶ πάλιν εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ὑπὸ τὴν θερμογόνον ἡλιακὴν ἀκτῖνα ἀναλύουσιν τοὺς ἀποθηκευθέντας πάγους των καὶ τοὺς ἀφίνουσιν νὰ ρέουσιν πρὸς τὰ χαμηλὰ, διὰ νὰ πληρώσουν τὰ ὑδραγωγεία μας καὶ πρὸ αὐτῶν τοὺς μεγάλους ποταμοὺς μας. Οὕτω λ. χ. ἐμάθομεν ὅτι οἱ πάγοι τῶν Ἰμαλαῶν ὀρέων τρέφουσιν τοὺς ποταμοὺς Γάγγην, Ἰνδὸν καὶ Βραμαπούτραν· οἱ δὲ πάγοι τῶν Ἄνδεων ἐφοδιάζουσιν μὲ τὸ ἀναγκαῖον ὕδωρ τοὺς ποταμοὺς τοὺς ποτίζοντας τὸ Περσὺ καὶ τὴν Χιλήν. Βλέπε δὲ καὶ ποῖαν εὐφυῆ θέσιν κατέχουσιν τὰ ὄρη,

ἀνυψούμενα σχεδὸν πάντοτε ἐν τῷ μέσῳ τῶν διαφόρων χωρῶν, διὰ τὰ σχηματίζουν τὴν σπονδυλικὴν τῶν τρόπων τινὰ στήλην. Διὰ τὴν νὰ κατανέμονται ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὰ ἐκ τῶν ὀρέων καταρρέοντα ὕδατα καὶ μὴ μένη ἄνυδρον τοῦτο ἢ τὸ ἄλλο μέρος τῆς ξηρᾶς. Διότι, ἐὰν τὰ ὄρη ἐκτίζοντο μόνον κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τῶν ἠπείρων, τὰ ἐξ αὐτῶν νερὰ θὰ ἐξεχύνοντο ἀμέσως εἰς τὸν ὠκεανὸν καὶ δὲν θὰ ἀφίνετο διάστημα σπουδαῖον μεταξὺ ὄροσειρᾶς καὶ θαλάσσης, διὰ τὰ διαυλακισθῆ ὑπὸ τῶν ὄχετων τοῦ ποταμοῦ καὶ λιπανθῆ ἐκτεταμένη γῆ ὑπὸ τοῦ ὕδατος.

Σημειώσωμεν δὲ καὶ τρίτην βαρυσήμαντον σημασίαν τῶν ὀρέων. Ἐὰν αὐτὰ δὲν ὑπῆρχον, ἡ γῆ θὰ μετεποιεῖτο εἰς τέλημα ἑλόκληρος. Τὰ ὕδατα θὰ κατήρχοντο ἀπὸ τῶν νεφελῶν ἀθρόα. Ἀλλὰ μὴ εὐρίσκοντα καταφερείας καὶ ἀνωφερείας καὶ σχισμὰς καὶ προτειχίσματα καὶ βάραθρα καὶ ὑψώματα καὶ ἄλλας ἐκείνας τὰς ἐδαφικὰς ἀνωμαλίας, αἵτινες εἶναι εὐνοϊκώταται εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μέρους εἰς τὸ ἄλλο μετακίνησίν των, θὰ παρέμενον ἐκεῖ ὅπου ἔπεσαν, λιμνάζοντα καὶ ἀκίνητα καὶ ἀνενέργητα. Μιάσματα τότε βρωμερὰ θὰ ἐγέμιζον τὸν ἀέρα καὶ ἀσθενεῖαι καὶ πυρετοὶ θὰ μᾶς ἐπεσκέπτοντο. Ἐνῶ, ὡς ἔχει σήμερον τὸ πρᾶγμα, εἴμεθα ἀπὸ ἑνα τοιοῦτον κίνδυνον ἀπηλλαγμένοι. Καὶ τοῦ μόνου εἴμεθα ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ μίαν τοιαύτην γενικὴν ἀσθενεῖαν χάρις εἰς τοὺς λόφους καὶ τὰ βουνὰ καὶ τὰ ὄρη, ἀλλὰ καὶ ἐὰν τις μερικῶς ἤθελεν ἀσθενήσῃ καὶ ἔχρηζε καθαρωτέρου ἀέρος, εἰς τοὺς λόφους πάλιν καὶ τὰ βουνὰ καὶ τὰ ὄρη θὰ προσέτρεχε, μακρὰν τῶν χαμηλῶν ἀναθυμιάσεων τῶν πόλεων, διὰ τὰ ἀποκτήσῃ τὴν ὑγιάν του. Ὡς γνωστόν, τὰ σανατόρια τῶν φθισικῶν εἰς τὰς ράχεις καὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων ἀνιδρύνονται.

Καὶ τοῦτο δὲ ἄς λεχθῆ: ὅτι, χάρις εἰς τὴν τοιαύτην διαρρυθμίσιν τῆς ξηρᾶς, καθ' ἣν «ἀναβαίνουσιν ὄρη καὶ καταβαίνουσι πεδία», ὁ φλοιὸς τῆς γῆς καμπυλοῦται καὶ κυρτοῦται καὶ τὰ ἐν τοῖς διαφόροις στρώμασι τῆς γῆς ἀποτεθραυρισμένα μέ-

ταλλα εὐπροσιώτερα εἰς τὸν μεταλλωρύχον ἀποβαίνουν. Ἐὰν ὁ γήινος φλοιός, ἀντὶ νὰ περιβάλλῃ τὴν σφαιρὰν μας μὲ τὰ ἀκανονίστους αὐτὰς προεξοχὰς του, τὴν ἐσκέπαζεν ἐπίπεδος καὶ ὀμαλὰς, τὰ τὸν φλοιὸν τῆς γῆς ἀποτελοῦντα στρώματα θὰ ἦσαν τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου οὕτω τοποθετημένα, ὥστε μόνον τὰ ἀνώτατα νὰ εἶναι εὐάλωτα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην προσπάθειαν, ὄχι ὅμως καὶ τὰ κατώτερα. Ἐν τιοιαύτῃ περιπτώσει τὸ ἄλλας, ὁ γαῖαν ἀνθραξ, ὁ σίδηρος, ὁ χαλκὸς καὶ ἄλλα μέταλλα ἐξόχως σπουδαῖα, τὰ ὅποια ὅμως ἀνήκουν εἰς ἀρχαιοτέρους καὶ βαθυτέρους σχηματισμούς, θὰ μᾶς ἦσαν ἀγνωστα διὰ παντός. Τοῦτο προῦδὼν ὁ Πανάγαθος, ἐλύγισε καὶ συνέθλασε τὸν φλοιὸν τῆς γῆς πρὸς τὰ ἄνω καὶ κάτω ποικιλοτρόπως, διὰ νὰ μᾶς εὐκολύνῃ τὴν ἀπόκτησίν των καὶ ἐκμετάλλευσιν. Καὶ ἡ σκαπάνη τοῦ ἐργάτου διὰ τῶν πλευρῶν τῶν ὕψωμάτων ἀναχωροῦσα, ῥιζιχνιάζει τὴν λανθάνουσαν φλέβα καὶ εὐρίσκει τὰ πολύτιμα μέταλλα.

Εἶναι ἄρα γε ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν εἰς τὰ ἀνωτέρω καὶ τὸ ὥραϊον θέαμα, τὸ ὅποιον παριστάνουν τὰ ὄρη, διακόπτοντα τῶν πεδιάδων τὴν μονοτονίαν καὶ παρεισάγοντα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ σκηνογραφίας μεγαλοπρεπεῖς; Ἴδέτε τα πῶς ἀτενίζουσι εὐθυτενῆ τὸν οὐρανόν. Παρατηρήσατέ τα πῶς ἀνυψώνουσι τὴν κεφαλήν βασιλικώτατα πρὸς τὰ ἐπάνω, ἐνῶ βαθύτατα χώνουσι τὰς ρίζας καὶ τὰ θεμέλια εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς, ἀδιάσειστα καὶ ἀκλόνητα. Καὶ αἱ πλευραὶ των δὲν εἶναι ὠραῖαι; Πότε ἀπεψιλωμένοι καὶ πότε κατάφυτοι. Πότε ἔρημοι ζωῆς, καὶ πότε πλήθος θηρίων καὶ πετεινῶν φιλοξενοῦσαι ὑπὸ τὰ ἄλση των. Ἄλλοτε πάλιν φρίσσουσιν ἀπότομοι καὶ βραχώδεις. Καὶ ὑπὸ τὴν μυστικὴν γλυπτικὴν τῶν πιπτουσῶν βροχῶν οἱ βράχοι οὕτω τῶν ὠραῖα λαξεύονται, ὥστε ὁ μακρόθεν ἀτενίζων πρὸς αὐτοὺς νὰ φαντάζεται ὅτι βλέπει χίλια παράδοξα σχήματα, στρατόν, ὀδοιπόρους, καραβάνια, πύργους, ἵππους, πρόβατα, ναοὺς, μινναρέδες, φρούρια, ὅλα ὡς ὑπὸ βασκάνου μαγίσσης ἀπολιθωθέντα πρὸ μιᾶς στιγμῆς! Καὶ πῶς ἀναπνέει ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους ἡ ψυχὴ! Πῶς ἀπλώνει μεγάλας μεγαλωστί τὰς πτέρυ-

γας, τὰς ὁποίας ἐν τῇ κλωβῇ τοῦ κάτω κόσμου ἔχει περιμαζευ-
 μένας. Πῶς αἰσθάνεται ἑαυτὴν πλησιέστερον πρὸς τὰ νέφη,
 πλησιέστερον πρὸς τὸ γαλανόμορφον στερέωμα, πλησιέστερον
 πρὸς τὸν ἄπειρον Θεόν!

Κ. Καλλίνικος

Ἕμνος εἰς τὰ βουνά

Βουνά γιγάντια παιδιὰ τῆς γῆς,
 βουνά ἀνυλότακτα, βουνά αἰώνια,
 ὀπόχετε τὴ λάμψη τῆς αὐγῆς
 γιὰ χαμογέλιο, γιὰ στολὴ τὰ χιόνια,

Ὅπóχετε θυμὸ σας φλογερὸ
 τὴν ἀστραπή, τὸ μαῦρο νέφος θλίψη
 καὶ μίλημά σας τὸ γοργὸ νερὸ
 ποῦ μὲ βοὴ κατακυλᾷ ἀπ' τὰ ὕψη,

Πόχετε χίλιες γνῶμες καὶ καρδιᾶς
 κ' ἀγάπη καὶ χαρὰ καὶ περηφάνια
 ὡσάν τοὺς ἴσκιους σας, τὲς εὐωδιᾶς,
 σὰν τὰ πουλιά, τὰ γρίμια, τὰ βοτάνια,

Πόχετε τὴ δική μας τὴ ζωὴ
 καὶ τὰ δικά μας ἔχετε πρωτεῖα,
 κ' ἕνα σᾶς λείπει κ' εἶσθε σὰ θεοὶ
 κ' ἕνα δὲν ἔχετε, τὰ γηρατεῖα!

Βουνά ψηλά, βουνά ἰσκιερὰ
 γεμάτα δύναμη, γεμάτα κάλλη,
 ὦ δῶστε μου ἀπ' τὴ χάρη σας ξανά
 καὶ κάμετέ με ὅμοιο σᾶς καὶ πάλι!

Κ. Παλαμᾶς

Ἑσπερινός

Στὸ ρημαγμένο παρακλήσι
 τῆς Ἀνοιξης τὸ θεῖο κοντύλι
 εἰκόνες ἔχει ζωγραφίσει
 μὲ τ' ἀγριολούλουδα τοῦ Ἀπριίλη.
 Ὁ ἥλιος γέροντας πτῆ δύσι
 μπροστὰ στοῦ Ἱεροῦ τὴν πύλη
 μπαίνει δειλὸ νὰ προσκυνήσῃ
 κι' ἀνάφτει ὑπέρολαμπρο καντήλι.
 Σκορπάει γλυκεῖα μοσκοβολιὰ
 δάφνη στὸν τοῖχο ριζωμένη,
 θυμίαμα ποῦ καίει ἡ πίστις.
 Καὶ μιὰ χελιδονοφωλιὰ
 ψηλὰ στὸ Νάρθηκα χιτισμένη
 ψάλλει τὸ Δόξα ἐν Ὑψίστοις

I. Δρασίνης

Χελιδόνια

Στὴ στέγη μου παρηγοριὰ σᾶς εἶχα, ὠραῖα πουλάκια.
 Σᾶς ἔφερε τῆς μοίρας μου ἡ κάποια συμπονια
 καὶ μὲ τὰ παιγνιδίσματα καὶ μὲ τὰ τραγουδάκια
 μιὰ γλύκα γύρω ἔχύνετε, μιὰ μέθη στὴν καρδιά.
 Τώρα στῆς ὥρες τῆς βαρεῖες τοῦ κρύου φθινοπώρου
 ἔρμο τὸ σπῆτι ἀφήσατε καὶ τὴ φωλῆν Ἰάδειαν
 κι' ὡς πῆρατε φτερούμενα τῆς στραῆτες τοῦ ὁδοιπόρου
 ἡ θλίψη πάλι μ' ἔξωσε καὶ ἡ σκέψη εἶναι στενὴ.
 Καλὸ ταξεῖδι, ὦ χαρωπὰ καὶ πολυαγαπημένα.
 Σᾶς καρτερῶ ὅταν ἔρθουνε καὶ τᾶνθια στὰ κλαδιὰ
 Μὲ τῆς παληῆς ἐλπίδες μου πιστὰ συντροφεμένα
 Ἐσεῖς στὴ στέγη νᾶρθετε κ' ἐκεῖνὴ στὴν καρδιά.

Στέφανος Δάφνης

Γεώργιος Γεννάδιος

Σπυρίδων Τρικούπης

Παναγιώτης Σούτσος

4

Ἡ Ἑλλάς ἀναγεννᾶται

διὰ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας

Πλείστοι τῶν ὁμογενῶν ἡμῶν σοφῶν, οἱ μὲν ὀλίγον πρὸ τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου, οἶονεὶ προαισθανόμενοι ὡς τὰ χειμοφυροῦντα πτηνὰ τὸν ἐπικείμενον εἰς τὸ γένος βαρὺν χειμῶνα, οἱ δὲ μετὰ τὴν ἀλωσιν, φεύγοντες τὴν ἀξιοθρήνητον αὐτοῦ τύχην, καταλιπόντες μετὰ δακρύων τὸ πατρῶον ἔδαφος μετέβησαν εἰς Ἰταλίαν καὶ εἰς ἄλλας τῆς Εὐρώπης χώρας, φέροντες μεθ' ἑαυτῶν τὸν Ὅμηρον, τὸν Ἡσίοδον, τὸν Αἰσχύλον, τὸν Σοφοκλέα, τὸν Εὐριπίδην, τὸν Ἡρόδοτον, τὸν Θουκυδίδην, τὸν Πλάτωνα, τὸν Ἀριστοτέλην καὶ ἄλλους τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος σοφούς, ὅπως πάλαι ποτὲ οἱ περὶ τὸν Αἰνεῖαν ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὴν ξενιτείαν τοὺς ἐφεστίους Θεοὺς των. Ἡ ρηθεῖσα φυγὴ τῶν Ἑλλήνων σοφῶν καὶ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν μετοίκησις ἐξημίωσε βεβαίως τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ προσκαίρως κέρδος δὲ μέγα καὶ διηνεκὲς προὔξενησεν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καὶ δι' αὐτῆς εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα. Τίς δύναται νὰ εἴπῃ, ὅποια χωρὶς τοῦ ἱστορικοῦ ἐκείνου γεγονότος ἤθελεν εἶσθαι σήμερον ἡ κατάστασις τῶν γραμμάτων ἐν Εὐρώπῃ; Ὅπόσον δὲ καὶ τὸ ἡμέτερον ἔθνος ἐξ ἐκείνου ἔπειτα ὠφελήθη! Αἱ γνώσεις, ἃς οἱ φυγάδες ὁμογενεῖς μετήνεγκαν τότε εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ἦσαν κεφάλαια πνευματικά, ἅτινα μετακομισθέντα ἐν καιρῷ τοῦ κινδύνου ἐκεῖ καὶ κατατεθέντα εἰς μέρος ἀσφαλές, ἀνελάθομεν ἔπειτα καὶ νῦν ἐτι ἀναλαμβάνομεν μετὰ τόκου πολλαπλασίου.

Ὅσον ὀλεθρία καὶ ἂν ὑπῆρξεν εἰς τὴν πνευματικὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ζωὴν ἢ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν κατὰκτησις καὶ ἡ ἀκόλουθος δεινὴ καταπίεσις, δὲν ἐπήγαγεν ὅμως τὸν θά-

νατον εἰς αὐτήν. Ἡ Ἑλλάς ὁμοιάζει γόνιμον γῆν κρύπτουσαν ἐντὸς ἑαυτῆς ἀνεξολόθρευτα φυτικῆς ζωῆς σπέρματα. Ὡς ἐκείνης τὴν ἐπιφάνειαν καταβόσκει πολλακίς παμφάγον πῦρ καὶ κατακαίει μέχρι ρίζης τὰ καλύπτοντα αὐτήν καὶ κατακοσμοῦντα φυτὰ καὶ ὑψίκορμα δένδρα, ἀρκεῖ δὲ πάντοτε ὀλίγη τις ἀπὸ τῶν νεφῶν νοτιά καὶ ὀλίγη θερμότης ἡλιακῆ, ἵνα ἐκ τῶν κεκρυμμένων ἐν αὐτῇ σπερμάτων ἀναβλαστήσῃ καὶ καλύψῃ αὐτὴν νέος κόσμος φυτῶν ἀγλαῶν, οὕτω καὶ ἡ Ἑλλάς, καίπερ καταβοσκηθεῖσα ὑπὸ τοῦ βαρβαρικοῦ πυρὸς καὶ ἐρημωθεῖσα, διετήρησεν ὅμως ἐν ἑαυτῇ ἱκανὰ πνευματικῆς ζωῆς σπέρματα, εἰς ὧν τὴν ἀναβλάστησιν ἤρκει πάντοτε ὀλίγη δρόσος τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀσθενῆς τις ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐπίδρασις. Σχολεῖα ταπεινά, τὰ ὅποια συνεχῶρον αἱ δεινὰ περιστάσεις τοῦ ἔθνους, μικρὰ καὶ λυπρὰ τῶν ἐλληρικῶν γραμμάτων φυτῶρια ἀναφαίνονται ἐνιαυχοῦ τῆς Ἑλληνικῆς χώρας καὶ μετὰ τὴν πόρθησιν αὐτῆς κατ' ἐρήμωσιν, κρυπτόμενα πολλακίς ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν κρατούντων εἰς τόπους δυσβάτους, εἰς ἐρημικὰ μοναστήρια, παραμυθεῖντα τὴν πνευματικὴν πείναν καὶ δίψαν τῶν δυστυχῶν ἀπογόνων τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Δημοσθένους, τῶν κατατεθλιμμένων μαθητῶν τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ μεγάλου Βασιλείου καὶ τοῦ Ναζιανζηνοῦ Γρηγορίου. Αὐξάνει δὲ τῶν ρηθέντων σχολείων ὁ ἀριθμὸς, καθόσον ἐλαττοῦται ἢ παρὰ τῶν κρατούντων δεινῇ τοῦ λαοῦ πίστις.

Ἄνδρες ἐλληνικῆς παιδείας ἱκανῶς μέτοχοι, διδάσκαλοι τῶν ἐλληρικῶν λόγων καὶ τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας, παραδόξως ἐγείρονται ἐν τῇ χώρᾳ τῇ κατακλυσθείσῃ ὑπὸ τῆς βαρβαρότητος, κατ' ἀρχὰς μὲν σπανιώτεροι, προχωροῦντος δὲ τοῦ χρόνου συχνότεροι. Ἐφαίνεται ὅτι οὗτοι ἀνίσταντο ἐκ λίθων μεταμορφούμενοι κατ' ἐπανελαμβάνετο εἰς τὰς διὰ τοῦ βαρβαρικοῦ κατακλυσμοῦ ἐρημωθεῖσας χώρας τὸ κατὰ τὸν παλαιὸν μῦθον θαυματουργηθὲν ἐπὶ Δευκαλίωνος. Προχωροῦντος τοῦ χρόνου, καθόσον ἢ ἀγριότης τῶν κατακτητῶν διὰ τῆς καθημερινῆς πρὸς τοὺς ὑποκειμένους χριστιανούς ἐπιμιξίας καὶ συμβιστεύσεως ἡλαττοῦτο, ἠυξά-

νετο τούτων τὸ θάρρος ἢ πνευματικὴ ζωὴ ἀνεπτύσσετο, τὰ δη-
μόσια σχολεῖα ἐπληθύνοντο, οἱ δὲ λόγιοι ἄνδρες, οἱ διδάσκαλοι
καὶ οἱ συγγραφεῖς ἐπολλαπλασιάζοντο κατὰ λόγον. Νίκαι τῶν
χριστιανικῶν τῆς Εὐρώπης Δυνάμεων, ἐμπνέουσαι εἰς ταύτας κα-
θημέραν θάρρος πλειότερον, κατέστελλον οὕτω τῶν Ὀθωμανῶν
τὴν παράβολον τόλμην καὶ ἔπαρσιν, ὥστε ἡ ὀθωμανικὴ ἀρχὴ
εὗρισκεν ἕκτοτε φρονιμώτερον νὰ δεικνύηται πρὸς τοὺς ὑποκει-
μένους χριστιανοὺς ἠπιωτέρα καὶ συγκαταβατικωτέρα πρὸς τὰς
δικαιοτάτας αὐτῶν περὶ ἰδρύσεως ναῶν καὶ σχολείων αἰτήσεις,
πρὸς ἃς ἐδεικνύετο πρότερον χαλεπὴ λίαν καὶ δύσκαμπτος. Εἰς
τὰ πλεῖστα τῶν ρηθέντων σχολείων περιωρίζετο ἡ διδασκαλία
εἰς μόνα τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἱερὰν κατῆχῃσιν ἀλλὰ
κατ' ὀλίγον εἰσῆγοντο εἰς τινὰ αὐτῶν, τὰ εὐπορώτερα (οἷον εἰς
τὸ τῶν Ἰωαννίνων, τὸ τοῦ Πατριαρχείου, τὸ τῆς Χίου, τὸ τῆς
Σμύρνης, τὸ τῶν Κυδωνιῶν) καὶ ἡ διδασκαλία τῆς λατινικῆς
γλώσσης, τῆς Ρητορικῆς, τῆς Φιλοσοφίας, τῶν μαθηματικῶν καὶ
τῶν στοιχείων τῆς Φυσικῆς. Οὐχὶ δὲ μόνον εἰς τὰς ἐπαρχίας
τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἰδρύοντο καὶ διετηροῦντο πρὸς
παίδευσιν τῶν νέων Ἑλλήνων σχολεῖα εἰς τὰς τότε περιστά-
σεις ἀρμόδια, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἰδίως ἐν
Ἰταλίᾳ, ἐν οἷς ἐδιδάχθησαν πολλοὶ Ἕλληνες διαπρέψαντες
ἔπειτα ὡς διδάσκαλοι, ἱεροκλήρυκες, συγγραφεῖς, πολιτικοί. Καὶ
εἰς τὰς διαφόρους δὲ τῆς Εὐρώπης ἀκαδημίας κατὰ τοὺς χρόνους
τῆς δουλείας οἱ νέοι Ἕλληνες μεταβαίνοντες ἐδιδάσκοντο ὑψηλό-
τερα μαθήματα καὶ εἰδικὰς ἐπιστήμας, μάλιστα δὲ Ἰατρικὴν,
δι' ἧς εὐχερέστερον μετὰ τὴν ἐπάνοδόν των τιμὴν καὶ δύναμιν
παρὰ τοῖς κρατοῦσιν ἠλπίζον ν' ἀποκτήσωσι καὶ εἰς τὴν πα-
τρίδα των ὠφελιμώτεροι νὰ δειχθῶσιν. Οὕτως ἡ πνευματικὴ τοῦ
Ἑλληνικοῦ γένους ζωὴ κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς δεσποτίας διατηρου-
μένη καὶ κατ' ὀλίγον κρατυνομένη ἔλαβεν αἰφνιδίως περὶ τὸ τέ-
λος τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἐκ τῆς Γαλλικῆς μετα-
πολιτεύσεως νέαν ἰσχὺν καὶ νέαν κατεύθυνσιν.

Ἡ ρηθείσα μεταπολίτευσις διὰ τῆς βαρυηχοῦς σάλπιγγός,

της ἐξεγείρασα ἐν Εὐρώπῃ (1789) ἀπὸ μακροχρονίου ληθάργου καὶ ἄρχοντας καὶ λαοὺς ἀρχομένους διεκήρυξεν εἰς πᾶσαν τὴν ὕψηλιον νέας πολιτικὰς ἀρχάς, τὰς ἀρχάς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος. Τὸ δὲ μέγα τοῦτο καὶ διαπρύσιον κήρυγμα ἀκουσθὲν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξύπνησεν ἐν τῷ στήθει τῶν Ἑλλήνων πόθους δικαίους ἀπὸ πολλοῦ κοιμωμένους καὶ ἀνεξωπύργησε γλυκυτάτας ἐλπίδας. Ἡ διὰ τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ἀύξηθεισα τότε τῶν Ἑλλήνων κοινωνία πρὸς τοὺς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης λαοὺς καὶ ἡ ἐντεῦθεν προελθοῦσα βελτίωσις τῆς οικονομικῆς αὐτῶν καταστάσεως διήγειρε τὴν ἐθνικὴν των φιλοτιμίαν, ἀνέφλεξε τὴν φιλομάθειάν των καὶ ἀνηρέθισε πάντας εἰς συντονωτέραν πρὸς τὸ ποθούμενον ἐνέργειαν. Ἐκτοτε ἐποπλασιάσθησαν μετὰ πλειοτέρας σπουδῆς τὰ σχολεῖα καὶ ἐβελτιώθησαν φιλοτιμότερον τὰ ὑπάρχοντα δι' εἰσαγωγῆς μαθημάτων ὑψηλοτέρων. Ἐκτοτε οἱ νέοι ἤρχισαν μετὰ τὴν ἐν τοῖς σχολείοις τῆς πατρίδος των περάτωσιν τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων νὰ μεταδαινῶσι πολὺ συχνότερα εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης, ἵνα ἀπὸ τῶν πολυχευμένων ἐκείνων πηγῶν ἀρύωνται ἀφθονώτερα τῆς σοφίας τὰ νάματα καὶ τελειοποιῶνται εἰς τὴν Φιλολογίαν, τὴν Φιλοσοφίαν, τὰς μαθηματικὰς καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας, ἢ ἵνα σπουδάζωσι περὶ τὴν ἱεράν των Ἀσκληπιαδῶν τέχνην. Ἐπανερχόμενοι δὲ εἰς τὴν πατρίδα οἱ μὲν ἐφώτιζον τοὺς ὁμογενεῖς των διὰ τῆς προφορικῆς ἐν τοῖς σχολείοις διδασκαλίας ἢ διὰ τῶν πολυειδῶν συγγραμμάτων των, πρὸς ἔκδοσιν τῶν ὁποίων καὶ τυπογραφεῖα εἰς τινὰς τῶν ἐν Τουρκίᾳ πόλεων ἰδρύθησαν, οἱ δὲ ἄλλως πως ἐγίνοντο εἰς τοὺς ὁμογενεῖς των ὠφέλιμοι. Διὰ τῆς ρηθείσης ζωηροτέρας πνευματικῆς τῶν Ἑλλήνων κινήσεως παρεσκευάσθη τὸ μέγα ἔργον τῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος ἀναγεννήσεως. Πολιτικὴ νύξ κατεῖχεν ἔτι τὴν πατρίδα τῶν ἀρχαίων διδασκάλων τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ καθὼς τὰ μέλη τῶν ὠδικῶν ὀρνίθων πυκνούμενα κατὰ τὸ περίορθρον προμηνήσουσι τὴν προσέγγισιν τῆς ἡμέρας, οὕτω καὶ τὰ ἄσματα τῶν Μουσῶν πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος πυκνότερα τότε καὶ σαφέ-

στερα ἀκούόμενα προήγγελλον εἰς τοὺς λαοὺς αὐτῆς τὴν πιθανὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡδυτάτου φωτὸς τῆς ἐλευθερίας καὶ διήγειρον εἰς τὰς καρδίας πάντων τὸ ἐκ φόβου καὶ ἐλπίδος μίκτον ἐκεῖνο τῆς προσδοκίας αἴσθημα. Τέλος ὁ ἥλιος τῆς κε' τοῦ Μαρτίου τοῦ ἁωκα' ἔτους ἀνέτειλεν. Ὁ ἥλιος αὐτῆς ἐκείνης τῆς ἡμέρας τοῦ ἔτους, καθ' ἣν πρὸ αἰώνων δεκάσκιῳ εἶχεν εὐαγγελισθῆ τὸ ἀνθρώπινον γένος τὴν ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος τοῦ κόσμου τούτου σωτη- τηρίαν του, ἐπιλάμψας εἰς τὴν Ἑλλάδα εὐηγγέλισεν εἰς τὸ Ἑλλη- ληνικὸν γένος τὴν ἀπὸ τῆς βαρβαρικῆς δυναστείας ἐλευθερίαν του. Μυριάδες πολλαὶ χριστιανῶν ἀπὸ τεσσάρων αἰώνων ὑπὸ βαρῶν ζυγῶν πιεζόμενοι ἐχαιρέτισαν τὸν ἥλιον τῆς ἡμέρας ἐκεί- νης πλήρεις ἐνθουσιώδους χαρᾶς. Ἡ σημαία τοῦ Σταυροῦ παν- ταχοῦ ἐν Ἑλλάδι ἀνεπετάσθη καὶ πανταχοῦ ἀντήχησαν τοῦ Φεραίου Τυρταίου τὰ πολεμιστήρια ἄσματα, προσίμια δεινοῦ τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος, ἀγῶνος ὀλίγων πρὸς πολλοὺς, ἀόπλων πρὸς ὀπλισμένους, ἀδυνάτων πρὸς ἰσχυροὺς, ἀγῶνος περὶ ζωῆς καὶ θανάτου ὀλοκλήρου τοῦ γένους. Ἀπὸ τῆς ἀξιομνημονεύτου ἐκείνης ἡμέρας ἤρχισεν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γένει νέα πνευμα- τικῆς ζωῆς ἐποχὴ.

Φίλ. Ἰωάννου

Τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο

Ἄπ' ἔξω μανροφόρ' ἀπελπισιά
 πικρῆς σκλαβιάς χειροπιαστὸ σκοτάδι,
 καὶ μέσα στὴ θολόκτιστη ἐκκλησιά
 —στὴν ἐκκλησιά ποῦ παίρνει κάθε βράδυ—
 τὴν ὄψι τοῦ σχολείου—
 τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ κανδηλιοῦ
 τρεμάμενο τὰ ὄνειρα ἀναδεύει
 καὶ γύρω τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.

Ἐκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ
 τοῦ σκλάβου ἢ ἀλυσόδετη πατρίδα,
 βραχνᾶ ὁ παπᾶς, ὁ δάσκαλος ἐκεῖ
 θεωρεῖται τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
 μὲ λόγια μαγικά,
 ἐκεῖ ἢ ψυχὴ πικρότερο ἀγροικᾶ
 τὸν πόνο τῆς σκλαβιάς της, ἐκεῖ βλέπει
 τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρέπει.

Κι' ἀπ' τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ψηλὰ
 ποῦ ἐβούβανε τὰ στόματα τῶν πλάνων
 καὶ ρίχνει καὶ συντριβεῖ καὶ κυλᾶ
 σιτὴν ἄβυσσο τοὺς θρόνους τῶν τυράννων,
 κι' ἀπὸ τῆ σιγαλιά
 ποῦ δένει στὸ λαιμὸ πνιγμοῦ θηλειὰ
 καὶ ἀπὸ τῶν προγόνων τ' ἄφθαρτα βιβλία
 ποῦ δείχνουν τὰ πανάρχαια μεγαλεῖα,

Ἐνας ψαλμὸς ἀκούγεται βαθῶς
 σὲ μελωδίᾳ ἐνὸς κόσμου ἄλλου
 κι' ἀνατριχιάζει ἀκούοντας καθεὶς
 προφητικὰ τὰ λόγια τοῦ διδασκάλου
 μὲ μιὰ φωνὴ βαρειά.
 Μὴ σκιάζεσθε σιὰ σκότη· Ἡ ἐλευθεριὰ
 σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι
 τῆς νύκτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέσῃ.

Ἰω. Πολέμης

Ἄρματωτοὶ καὶ Κλέφται

Τὰς πεζιὰς δυνάμεις, αἵτινες ὀργανώθησαν ὑπὸ τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἀπετέλουν οἱ καλούμενοι Κλέφται καὶ Ἄρματωτοί.

Ἡ μάχιμος ἀνατροφή, ἣν ἔλαβον οἱ κάτοικοι τῶν ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου μέχρι τοῦ Ταινάρου ἐκτεινομένων χωρῶν ἐπὶ τῆς

Φραγκοκρατίας, παρήγαγεν ἐν ταῖς χώραις ταύταις ὀλόκληρον ἀνδρῶν τάξιν, οἵτινες ἐκ πρώτης ἀφειτηρίας οὐδέποτε ὑπέκυψαν τὸν αὐχένα εἰς τὸν ὀσμανικὸν ζυγόν.

Ἐπάρχει δημοτικὸν ᾄσμα κάλλιστα περιγράφον τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἀδιακόπως ἐστρατολογεῖτο τὸ μέγα τοῦτο τῶν Κλεφτῶν σῶμα:

«Μάννα, σοῦ λέω δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω·
 Δὲν εἰμπορῶ, δὲ δύναμαι, ἐμάλλιασε ἡ καρδιά μου.
 Θὰ πάρω τὸ τουφέκι μου νὰ πάω νὰ γίνω κλέφτης,
 νὰ κατοικήσω ἴστα βουνά, καὶ σταῖς ψηλαῖς ραχοῦλαις·
 νᾶχω τοὺς λόγγους συντροφιά, μὲ τὰ θεριά κουβέντα,
 νᾶχω τὰ χιόνια γιὰ σκεπή, τοὺς βράχους γιὰ κρεββάτι,
 νᾶχω μὲ τὰ κλεφτόπουλα καθημερνὸ λημέρι.
 Θὰ φύγω, μάννα, καὶ μὴν κλαῖς, μὸν δῶσ' μου τὴν εὐχή σου·
 Κ' εὐχήσου μου, μαννούλα μου, Τούρκους πολλοὺς νὰ σφάξω·
 καὶ φύτεψε τριανταφυλλιά καὶ μαῦρο καρυοφύλλι.
 Καὶ πότιξέ τα ζάχαρη καὶ πότιξέ τα μόσκο.
 Κι' ὅσο π' ἀνθίζουν, μάννα μου, καὶ βγάζουνε λουλούδια,
 ὁ γυιὸς σου δὲν ἀπέθανε καὶ πολεμᾷ τοὺς Τούρκους.
 Κι' ἂν ἔλθῃ μέρα θλιβερή, μέρα φαρμακωμένη,
 καὶ μαραθοῦν τὰ δυὸ μαζὶ καὶ πέσουν τὰ λουλούδια
 τότε κ' ἐγὼ θὰ λαβωθῶ, τὰ μαῦρα νὰ φορέσης.»
 Δώδεκα χρόνοι πέρασαν καὶ δεκαπέντε μῆνες
 ποῦ ἀνθίζαν τὰ τριαντάφυλλα, κι' ἀνθίζαν τὰ μπουμπούκια.
 Καὶ μιὰν αὐγὴ ἀνοιξάτικη, μιὰ πρώτη τοῦ Μαΐου,
 ποῦ κελαδοῦσαν τὰ πουλιά, κι' ὁ οὐρανὸς γελοῦσε,
 μὲ μιᾶς ἀστράφτει καὶ βρονιᾷ καὶ γίνεται σκοτάδι.
 Τὸ καρυοφύλλι ἐστέναξε, τριανταφυλλιά δακρῦζει.
 Μὲ μιᾶς ξεράθηκαν τὰ δυὸ καὶ πέσαν τὰ λουλούδια·
 μαζὶ μ' αὐτὰ σωριάστηκε κ' ἡ δόλια του μαννούλα.

Καὶ οἱ μὲν κλέφται τῆς Πελοποννήσου εἶχον πρόχειρον καταφύγιον τὰς ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν κατεχομένης χώρας· οἱ δὲ

της Ρούμελης, και μάλιστα τῶν ἀνατολικωτέρων ἐπαρχιῶν, ἠναγκάσθησαν, προϊόντος τοῦ χρόνου, νὰ συγκροτήσωσιν ἴδια μεγάλο ἐπὶ τῶν ὁρέων ὄρητῆρια, ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Πηλίου, τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγρᾶφων. Ἐκεῖ, εἴτε εὐρόντες τοὺς κατοίκους τῶν δυσπροσίτων ἐκείνων χωρίων προθύμους νὰ συμπράξωσι μετ' αὐτῶν, εἴτε καταναγκάσαντες αὐτοὺς εἰς τοῦτο, ἐσχημάτισαν στρατόπεδα, ἀπὸ τῶν ὁποίων ὀρμώμενοι κατήρχοντο εἰς τὰς πεδιάδας καὶ εἰς τὰς πόλεις, ἐλγύστευον τοὺς ἀλλοθρήσκους κυριάρχας, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ τοὺς ὀμοθρήσκους δαύλους, ἐξ οὗ καὶ ἐπωνομάσθησαν Κλέφται.

Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων διήρκεσεν ἐπὶ ἑπτὰ ἢ ὀκτῶ δεκάδας ἐνιαυτῶν, ὅτε τελευταῖον ἐπὶ Σουλεϊμάνη τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐνόμισε συνετὸν νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς αὐτοὺς· ἐπέτρεψεν εἰς τὰς μαχίμους ἐκείνας ὀμάδας τὴν τήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ τὴν περιστολὴν τῆς ληστείας, συγκροτήσασα ἐξ αὐτῶν σώματα, τὰ ὅποια δαπάναις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ συντηρούμενα καὶ ἐξ Ἑλλήνων μόνον συγκείμενα ἐκαλοῦντο Ἀρματωλοί...

Ἐκάστου τῶν ἀρματωλικῶν προΐστατο ἀρχηγὸς καλούμενος Καπετάνος, ἔχων παρ' ἑαυτῷ βοηθὸν ἢ ὑπασπιστὴν τὸ πρωτοπαλλῆκαρον, διότι οἱ στρατιῶται ὀνομάζοντο παλληκάρια...

Ἐν τούτοις οὔτε ὅλοι οἱ κλέφται ἐσυνθηκολόγησαν καὶ ὑπετάχθησαν, οὔτε ὅλοι οἱ ἀρματωλοὶ παρέμενον πιστοὶ εἰς τὴν Ὀσμανικὴν κυβέρνησιν. Οἱ ἀρματωλοὶ οὐ μόνον μετεῖχον ὄλων τῶν ἐπαναστατικῶν κινημάτων, ἀλλὰ καὶ οἴκοθεν πολλάκις περιήρχοντο εἰς ἐχθροπραξίας κατὰ τῶν Τούρκων, ἔχοντες τότε φυσικοὺς συμμάχους τοὺς κλέφτας... Ὅσάκις λοιπὸν οἱ ἀρματωλοὶ ἐπανίσταντο, φυσικῶ τῷ λόγῳ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη καθήρει αὐτοὺς καὶ ἠγωνίζετο ἐκ παντὸς τρόπου νὰ τοὺς ἐξοντώσῃ. Ἐνίοτε ἐπέτυχανεν, ἐνίοτε ὅμως ὄχι, καὶ πολλάκις οἱ ἀρματωλοὶ ἀπέβαινον τοσοῦτον ἰσχυροί, ὥστε ἠδύναντο ν' ἀνακτήσωσι τὰ ἀρματωλίκια αὐτῶν καὶ ἠνάγκαζον μάλιστα διὰ τῆς βίας τὴν Κυβέρνησιν νὰ τοὺς ἀναγνωρίσῃ πάλιν.

Κάτω 'στοῦ Βάλτου τὰ χωριά,
 Ξηρόμερο καὶ Ἄγραφα,
 καὶ 'στὰ πέντε βιλαέτια
 ('Εβγάτε νὰ ἰδῆτε, ἀδέλφια!)
 'Ἐκ' εἶν' οἱ κλέφτες οἱ πολλοί,
 ὅλοι ντυμένοι 'στὸ φλωρί.
 Κάθονται καὶ τρῶν καὶ πίνουν
 καὶ τὴν Ἄρτα φοβερίζουν.
 Πιάνουν καὶ γράφουν μιὰ γραφή,
 βρίζουν τὰ γένεια τοῦ Κατῆ.
 Γράφουνε καὶ στὸ Κομπότι,
 προσκυνοῦν καὶ τὸ Δεσπότη.
 «Συλλογιστῆτε το καλά,
 γιατί σᾶς καῖμε τὰ χωριά.
 Γλήγορα τ' ἀρματωλίκι,
 ὅτι ἐρχόμαστε σὰ λύκοι!»

... Ἦτο λοιπὸν δύσκολον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ διακριθῆ
 ὁ ἀρματωλὸς ἀπὸ τὸν κλέφτην, τὰ δὲ ὀλίγα, ἕσα ἐνταῦθα δυ-
 νάμεθα νὰ διαλάβωμεν περὶ τοῦ βίου ὃν διῆγον οἱ μάχιμοι ἐκεῖ-
 νοὶ ἄνδρες, ἐφαρμόζονται εἰς ἀμφοτέρας αὐτῶν τὰς τάξεις...

Κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀνέσεως οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἐγυμνά-
 ζοντο πρὸ πάντων περὶ ποικίλας χρησίμους εἰς τὸ ἐπάγγελμα
 αὐτῶν ἀσκήσεις. Ἐρριπτον εἰς τὸ σημάδι μὲ ἀκρίθειαν πάντοτε
 μὲν ἀξιοσημείωτον, πολλάκις δὲ τῇ ἀληθείᾳ θαυμαστήν. Ἐγυ-
 μνάζοντο περὶ τὸν δίσκον καὶ τὸ ἄλμα καὶ τὸν δρόμον, αἱ δὲ
 παραδόσεις διηγοῦνται περὶ τῆς καθόλου εἰς ταῦτα δεξιότητος
 αὐτῶν, πράγματα σχεδὸν ἀπίστευτα. Λέγεται λ. χ. ὅτι ὁ Νικο-
 τάρας ἠδύνατο νὰ προτρέξῃ πρὸς ἵππον καὶ δι' ἐνὸς ἄλματος
 νὰ ὑπερπηδῆσῃ ἐπὶ ἑπτὰ ἵππων στοιχηδὸν παρατεταγμένων·
 περὶ δὲ τοῦ Ζαχαριᾶ φημίζεται ὅτι, ὅταν ἔτρεχεν, αἱ πτέρναι
 αὐτοῦ ἤγγιζον τὰ ὦτα. Μὴ παραλείψωμεν δὲ τὴν καρτερίαν
 αὐτῶν εἰς τὴν πείναν, τὴν δίψαν καὶ τὴν ἀγρυπνίαν. Πολλάκις

ἐμάχοντο ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας συνεχῶς, χωρὶς νὰ πῶσι, χωρὶς νὰ φάγωσι, χωρὶς νὰ κοιμηθῶσι· καὶ πολλάκις ἐνῶ ὁ ἐχθρὸς ἐνόμιζεν αὐτοὺς καταβληθέντας ὑπὸ τοσοῦτων καὶ τηλικούτων στερήσεων καὶ περιέμενε νὰ παραδοθῶσιν, αἴφνης ἀναλαβόντες τὴν ρώμην αὐτῶν καὶ ἐφορμήσαντες καὶ νικήσαντες διήρχοντο τὰ χαρακώματα σφῶι.

Ἄλλη ἐξαισία αὐτῶν ἀρετὴ ἦτο ἢ ἐν ταῖς ὀδύναϊς καρτερία. Εἰδότες τίνα βασανιστήρια περιέμενον αὐτούς, προετίμων πάντοτε νὰ σκοτωθῶσιν ἢ νὰ παραδοθῶσιν. Ἄλλ' ἐνίοτε συνέπιπτε νὰ πάθωσι τὸ μέγα δεινὸν νὰ συλληφθῶσι· καὶ τότε εἶναι ἀκατανόητον μετὰ ποίου φρονήματος ὑφίσταντο τὰς φοβερωτέρας τῶν στρεβλώσεων. Σφυροκοπούμενοι, σουβλιζόμενοι καὶ ζωντανοὶ λεπιζόμενοι, δὲν ἐδάκρυον, δὲν ἐστέναζον, δὲν ἐπρόφερον λέξιν, παρεκτός ἕνα ὑβρίσωσι καὶ περιφρονήσωσι τοὺς πασάδες καὶ τοὺς δημίους αὐτῶν. Ἐνεκα δὲ τῶν συμφορῶν τούτων, μία τῶν συνηθεστέρων εὐχῶν, ἃς ἐν ταῖς συμποσίαις αὐτῶν ἠύχοντο πρὸς ἀλλήλους, ἦτο·

— «Καλὸ μολύβι!»

Καὶ οὐδὲν ἦττον οἰκτρὸν ὑπελάμβανον τὸ νὰ κόψωσι τὴν κεφαλὴν αὐτῶν οἱ Τούρκοι. Ὅθεν ἢ σπουδαιότερα καὶ ἱερωτέρα παράκλησις, τὴν ὁποῖαν ὁ ἀποθνήσκων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἠδύνατο ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τοὺς συναγωνιστὰς αὐτοῦ, ἦτο νὰ κόψωσι τὴν κεφαλὴν του καὶ ν' ἀπαγάγωσιν αὐτήν, ἕνα μὴ κοπῇ καὶ ἀπαχθῇ ὑπὸ τῶν πολεμίων. Τὸ δὲ αἶσθημα τοῦτο ἦτο ἀρχαῖον παρὰ τοῖς ἡμετέροις καὶ δὲν περιωρίζετο εἰς μόνην τὴν τάξιν τῶν Κλεφτῶν, διότι καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, ὅτε εἶδεν ἑαυτὸν περιζωσθέντα πανταχόθεν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐπέισθη ὅτι οὐδεμίαν ὑπάρχει σωτηρίαν ἐλπίς, ἀνεβόησε·

— «Δὲν εἶναι κανεὶς χριστιανὸς νὰ λάβῃ τὴν κεφαλὴν μου;»

Πολλάκις τὰ δημῶδη ᾄσματα ἐκφράζουσι τοιαύτας παρακλήσεις·

«Σὰ δένδρον ἐρραγίστηκε, σὰν κυπαρίσσι πέφτει·

ψηλὴ φωνούλαν ἔβγαλε, σὰν παλληκάρι ὡς ἦταν·
 Ποῦ εἶσαι, καλέ μου ἀδελφέ, καὶ πολυαγαπημένε ;
 Γύρισε πίσω, πάρε με, πάρε μου τὸ κεφάλι
 νὰ μὴν τὸ πάρῃ ἢ παγανιά¹⁾ καὶ ὁ Ἰουσοῦφ ἀράπης
 καὶ μοῦ τὸ πάη στὰ Γιάννινα, τοῦ Ἄλῃ πασᾶ τοῦ σκύλου!»

Τὸ δὲ εὐγενὲς τοῦτο αἰσθημα, τὸ κηδόμενον περὶ τιμῆς
 αὐτῶν καὶ μετὰ θάνατον, διεποικίλλετο παραδόξως. Ὁ κλέφτης
 λ. χ. ἐπεθύμει νὰ κηδεύεται τοιοῦτοτρόπως ὥστε νὰ φαίνεται
 ὅτι καὶ μετὰ θάνατον ἐξακολουθεῖ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγωνιζό-
 μενος. Τίς δὲν ἠξεύρει τὸν τάφον τοῦ Δήμου ;

«Ὁ ἥλιος ἐβασίλευσε καὶ ὁ Δῆμος διατάζει·

—Σύρτε, παιδιά μου, ἴστο νερό, ψωμί νὰ φᾶτ' ἀπόψε.

Καὶ σύ, Λαμπράκη μου, ἀνηψιέ, κάθου ἐδῶ κοντά μου.

Νά, τ' ἄρματά μου φόρεσε, νὰ εἶσαι καπετάνος.

Καὶ σεῖς, παιδιά μου, πάρετε τὸ ἔρημο σπαθί μου·

πράσινα κόψετε κλαδιά, στρῶστε μου νὰ καθήσω

καὶ φέρτε τὸν πνευματικὸ νὰ μ' ἐξομολογήσῃ,

νὰ τοῦ εἰπῶ τὰ κρίματα, ὅσα ἔχω καμωμένα·

Τριάντα χρόνια ἄρματωλὸς καὶ εἴκοσι ἔχω κλέφτης

καὶ τώρα μ' ἦρθε ὁ θάνατος καὶ θέλω ν' ἀποθάνω.

Κάμετε τὸ κιβούρι μου,²⁾ πλατύ, ψηλὸ νὰ γένη·

νὰ στέκω ὀρθὸς νὰ πολεμῶ καὶ δίπλα νὰ γεμίζω

κι' ἀπὸ τὸ μέρος τὸ δεξιὸ ἀφήστε παραθύρι

τὰ χελιδόνια νᾶρχονται τὴν ἀνοιξὴ νὰ φέρουν

καὶ τὰ ἀηδόνια τὸν καλὸ Μάη νὰ μὲ μαθαίνουν».

... Αἱ περὶ τοῦ θείου ἰδέαι αὐτῶν οὔτε ὕψηλαί ἦσαν οὔτε
 λεπταί· ἀλλὰ βεβαίως ἦσαν εὐλαβέστεραι τῶν δοξασιῶν καὶ

1) καταδιωκτικὸν ἀπόσπασμα.

1) φέρετρον, τάφος.

ἔξεων τοῦ καινοῦ πλήθους. Πότε καὶ πότε μόνον ἠδύναντο ν' ἀκούσωσιν εἰς ἐρημοκλήσιον τὴν θεῖαν λειτουργίαν, ἀφελῶς τελουμένην ὑπὸ ὄρεινου ἱερέως, ἀλλ' ἐπουδῆποτε καὶ ἂν εὐρίσκοντο τὸ Πάσχα ἢ τὰ Χριστοῦγεννα, ἐν δάσει, ἐν σπηλαίοις ἢ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ὑψηλοτάτων ὄρεων, ποτὲ δὲν ἐλησμόνου νὰ ἐορτάσωσιν ὅπως ἠδύναντο τὰς ἐπιφανεῖς ἐκεῖνας ἡμέρας τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ψάλλοντες ὄσα καὶ ὕψως ἤξευρον ἐκ τῶν εἰς αὐτὰς ἀναγομένων ὕμνων καὶ προσευχῶν.

Εἰς οἰανδῆποτε ἀμηχανίαν ἢ ἀνάγκην καὶ ἂν εὐρίσκετο ὁ κλέφτης, δὲν ἐπέβαλλε χεῖρα εἰς τὸ ἐλάχιστον τῶν ἀφιερωμάτων ἢ σκευῶν τῶν ἐν τόπῳ ἱερῷ κατατεθειμένων. Ὁ δὲ γέρον Βλαχάβας ἀπῆλθεν εἰς ἡλικίαν 76 ἐτῶν πεζὸς εἰς Ἱεροσόλυμα, μετὰ τὸ ὄπλον καὶ τὸ πρωτοπαλληκάρον του ἵνα ἀποθάνῃ, ὅπως ἠῦχετο, εἰς τοὺς ἁγίους τόπους. Ποτὲ κλέφτης δὲν ἀλλοξοπίστησεν ὅταν εἶπαν εἰς τὸν Ἄνδρουτσον ὅτι ἀσπαζόμενος μὲν τὸν Ἰσλαμισμὸν θέλει ἀξιωθῆ τιμῶν ἐξαιρέτων, ἐμμένων δὲ πιστὸς εἰς τὸ ἴδιον θρησκεῦμα θέλει ἀποθάνῃ οἰκτρῶς εἰς τὸ κάτεργον, ὁ γενναῖος ἀθλητῆς ἀδιστακτῶς προετίμησε τὸ δεύτερον· καὶ ἄλλοι καπετάνιοι εἰς ὁμοίους ἐκτεθέντες πειρασμούς, ἐπραξαν ὅ,τι ἐπραξεν ἐκεῖνος.

Μετὰ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν πίστιν τῶν πατέρων αὐτῶν οὐδὲν εἶχον ἱερώτερον τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀφοσιώσεως. Πολλάκις τὰ παλληκάρια ἠδύναντο νὰ σωθῶσιν ἐγκαταλείποντα τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, ἀλλὰ προετίμων νὰ ἀποθάνωσι μετ' αὐτοῦ. Πολλάκις, ἐνῶ δύο συμμορίαι ἐμάχοντο κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἢ μία ἠδύνατο νὰ φύγῃ, ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς δὲν ἐγκατέλειπε τὸν συνάδελφόν του, ἀλλὰ ριπτόμενος κατὰ τῶν πολεμίων ἢ ἐσώζετο μετ' αὐτοῦ ἢ μετ' αὐτοῦ συγκατεστρέφετο.

Κ. Παπαρηγόπουλος

Ὁ Δῆμος καὶ τὸ καρποφύλλι 1) τοῦ

Ἐγέρασα μορῆς παιδιά. Πενήντα χρόνους κλέφτης
 Τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα, καὶ τώρα ἀποσταμένος
 Θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Ἐστρέφειψ' ἡ καρδιά μου·
 Βρῦσι τὸ αἷμα τῶχουσα, σταλαματιὰ δὲν μένει.

Θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Κόψτε κλαρί ἀπ' τὸ λόγγο
 Νᾶναι χλωρὸ καὶ δροσερό, νᾶναι ἀνθούς γεμάτο,
 Καὶ στρωῶστε τὸ κρεββάτι μου καὶ βάλτε με νὰ πέσω.

Ποιὸς ξέρει ἀπ' τὸ μνήμα μου τί δένδρο θὰ φυτρώσῃ !
 Κι' ἂν ξεφυτρώσῃ πλάτανος, στὸν ἴσιε τοῦ ἀπὸ κάτω
 Θᾶρχωνται τὰ κλεφτόπουλα τᾶρματα νὰ κρεμᾶνε.
 Νὰ τραγοῦδοῦν τὰ νιῶτα μου καὶ τὴν παλληκαριά μου.
 Κι' ἂν κυπαρίσσι ὄμορφο καὶ μαυροφορεμένο,
 Θᾶρχωνται τὰ κλεφτόπουλα τὰ μῆλα μου νὰ παίρνουν,
 Νὰ πλένουν ταῖς λαβωματιαῖς, τὸ Δῆμο νὰ σχωρᾶνε.

Ἐφαγ' ἡ φλόγα τᾶρματα, οἱ χρόνοι τὴν ἀνδρειά μου.
 Ἦρθε κ' ἐμένα ἡ ὥρα μου. Παιδιά μου, μὴ μὲ κλάψτε.
 Τ' ἀνδρειωμένου ὁ θάνατος δίνει ζωὴ στὴ νιότη.
 Σταθῆτ' ἐδῶ τριγύρω μου, σταθῆτ' ἐδῶ σιμά μου,
 Τὰ μάτια νὰ μοῦ κλείσετε, νὰ πάρτε τὴν εὐχή μου.

Κ' ἐν' ἀπὸ σᾶς, τὸ νεώτερο, ἄς ἀνεβῆ τὴ ράχη,
 Ἄς πάρῃ τὸ τουφέκι μου, τ' ἄξο μου καρποφύλλι,

1) πυροβόλον ἐμπροσθογεμές· ὀνομάσθη οὕτως ἐκ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ καταστήματος εἰς ὃ κατασκευάζετο : «Carlo e figlio» (Κάρολος καὶ Υἱός)· κατὰ παρετυμολογίαν μὲ τὸ ἀρωματώδες φυτὸν (τὸ ὁποῖον καὶ ἐχαράσσεται ἐπ' αὐτοῦ) γράφεται : Καρποφύλλι.

Κι' ἄς μοῦ τὸ ρίξη τρεῖς φοραῖς καὶ τρεῖς φοραῖς ἄς σκούξη
 «Ὁ Γέρο Δῆμος πέθανε, ὁ Γέρο Δῆμος πάει».

Θ' ἀναστενάξ' ἡ λαγκαδιά, θανά βογγύξη ὁ βράχος,
 Θὰ βαργομήσουν τὰ στοιχειά, ἦ βρύσαις θὰ θολώσουν

Καὶ τ' ἀγεράκι τοῦ βουνοῦ, ὅπου περνᾷ δροσάτο,

Θὰ ξεφυγήση, θὰ σβυστή, θὰ ρίξη τὰ φτερά του,

Γιὰ νὰ μὴ πάρη τὴ βοή ἄθελα καὶ τὴ φέρη

Καὶ τήνε μάθη ὁ Ὀλυμπος καὶ τὴν ἀκούση ὁ Πίνδος

Καὶ λυώσουνε τὰ χιόνια τους καὶ ξεραθοῦν οἱ λόγγοι.

Τρέχα, παιδί μου, γλήγορα, τρέχα ψηλά στὴ ράχη

Καὶ ρίξε τὸ τουφέκι μου. Στὸν ὕπνο μου ἐπάνω

Θέλω γιὰ ὕστερη φορὰ ν' ἀκούσω τὴ βοή του.

Ἐτρεξε τὸ κλεφτόπουλο σὰν νᾶτανε ζαρκάδι,

Ψηλά στὴ ράχη τοῦ βουνοῦ καὶ τρεῖς φοραῖς φωνάζει

«Ὁ Γέρο Δῆμος πέθανε, ὁ Γέρο Δῆμος πάει».

Κ' ἐκεῖ ποῦ ἀντιβρούσανε οἱ βράχοι, τὰ λαγκαδία,

Ρίχνει τὴν πρώτη τουφεκιά, κ' ἔπειτα δευτερώνει.

Στὴν τρίτη καὶ τὴν ὕστερη, τ' ἄξο τὸ καρυοφύλλι

Βροντᾷ, μουγκρίζει σὰν θεριώ, τὰ σωθικά του ἀνοίγει,

Φεύγει ἀπ' τὰ χέρια, σέρνεται στὸ χῶμα λαβωμένο,

Πέφτει ἀπ' τοῦ βράχου τὸ κρεμό, χάνεται, πάει, πάει.

Ἄκουσ' ὁ Δῆμος τὴ βοή μὲς τὸν βαθὺ τὸν ὕπνο,

Τ' ἀχνό του χεῖλι ἐγέλασε, ἐσταύρωσε τὰ χέρια...

Ὁ Γέρος Δῆμος πέθανε, ὁ Γέρο Δῆμος πάει.

Ἄ. Βαλαωρίτης

Ὁ θάνατος τοῦ Ρήγγι Φερζέου

Κατὰ τὸ 1796 ἔτος διέβη ὁ Περραιβὸς ἀπὸ Βουκουρέστιον εἰς Βιέννην τῆς Αὐστρίας διὰ νὰ διδαχθῇ τὴν ἰατρικὴν ἐκεῖ

ἤδρε τὸν Ρήγαν Φεραῖον τὸν Θετταλόν, ὅστις τὸν ἐδέχθη φι-
 λοφρόνως εἰς τὴν οἰκίαν του, φίλος ὢν ἀπὸ Βουκουρέστιον, καὶ
 μετ' ὀλίγας ἡμέρας τῷ ἐξήγησε τοὺς ὑπὲρ πατρίδος σκοπούς
 του· ὅθεν ἀπεφάσισε καὶ αὐτὸς νὰ συναγωνισθῆ καὶ συγκινδυ-
 νεύσῃ μετ' αὐτοῦ, εἰκοσαετῆς ὢν τότε τὴν ἡλικίαν. Ὁ δὲ Ρή-
 γας πρὸ ἐνὸς χρόνου διέτριβεν εἰς Βιέννην, ὅπου ἐξέδωκε χάρ-
 τας γεωγραφικοὺς, ἐτύπωσε κρυφίως ἐν βιβλίον πολεμικόν, ἐπι-
 γραφόμενον «Ἐγκόλπιον Στρατιωτικόν», ὁμοίως καὶ κανόνας
 τινὰς νομικοὺς διὰ τὴν Ἑλλάδα, σὺν αὐτοῖς καὶ ἐν ποιήματι,
 φέρον τίτλον «Θούριος Ὕμνος». αὐτῇ ἀρχῇ «Ὡς πότε παλλη-
 κάρια νὰ ζῶμεν ἴστα στενά, μονάχοι σὰν λιοντάρια, σταῖς
 ράχαις, στὰ βουνά». Εἰς ἐνὸς καὶ ἡμίσεος χρόνου διάστημα, ὁπό-
 ταν διέτριψεν εἰς Βιέννην, ἐνθουσίασεν ὅλους τοὺς ἐκεῖσε μεγα-
 λεμπόρους Ἑλληνας ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος. Ἡ διάβασις
 τοῦ Ναπολέοντος ἀπὸ τὰς Ἄλπεις καὶ προχώρησις του εἰς τὴν
 Ἰταλίαν ἐνεθάρρυνε τὸν Ρήγαν νὰ λάβῃ ἀλληλογραφίαν μετ'
 αὐτοῦ, καὶ ἐπομένως νὰ ζητήσῃ βοήθειαν ὕλων διὰ τὴν ἀπε-
 λευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος· ἡ δέησίς του, φαίνεται, εἰσηκούσθη,
 ὅτε οἱ Γάλλοι ἐκυρίευσαν τὴν Βενετίαν καὶ ἔλον τῆς τὸ κρά-
 τος· ὅθεν ἀπεφάσισε ν' ἀφήσῃ τὴν Βιέννην, καὶ νὰ διαβῆ εἰς
 τὴν Βενετίαν πρὸς συνέντευξιν τοῦ Ναπολέοντος· πρὸ δέκα
 ἡμερῶν τῆς ἀπὸ Βιέννης ἀναχωρήσεώς του ἔπεμψεν εἰς περι-
 λαβὴν τοῦ ἐν Τριεστῷ Ἀντωνίου Κωρονίου δώδεκα κιβώτια,
 πλήρη ἐκ τῶν ρηθέντων ποιημάτων του ὁμοῦ καὶ ἓνα φάκελλον
 γραμμάτων, διευθυνόμενον πρὸς τὸν Ναπολέοντα· κατὰ δυστυχίαν
 ὁ Κωρονιὸς εὐρέθη τότε εἰς τὴν ἀντικρὺ Ἰστρίαν δι' ὑποθέσεις
 ἐμπορικὰς, καὶ ἐδέχθη τὰ κιβώτια καὶ γράμματα ὁ συνέμπορος
 του Δημήτριος Οἰκονόμου, ὁ ἐκ κωμποπόλεως Κοῦφης τῆς Μα-
 κεδονίας, ὅστις μολονότι εἶδεν ὅτι τὰ γράμματα δὲν ἀπέδλεπον
 εἰς τὴν συντροφίαν, ἀλλ' εἰς μόνον τὸν σύντροφόν του Κωρο-
 νιόν, ἐτόλμησε καὶ ἤνοιξε καὶ τὸν πρὸς τὸν σύντροφόν του καὶ
 τὸν πρὸς τὸν Ναπολέοντα φάκελλον· ἡ πρώτη ἀσέβεια καὶ πα-
 ρανομία ἐξώκειλε τὸν Οἰκονόμον εἰς ἀσυγκρίτως ἀσεβεστέραν

καὶ παρανομιώτεραν πράξιν· διότι ἀφοῦ ἀνέγνωσεν ὅλα τὰ γράμματα, ἀμέσως διευθυνθεὶς πρὸς τὸν διοικητὴν τοῦ Τριεστίου Βαρῶν Πετόνκην καλούμενον, τὰ παρέδωκεν εἰς χεῖρας του, ὅστις τὰ ἐφύλαττε κρυμμένα ἕως οὗ συλλάβῃ καὶ τὸν προδοθέντα.

Ἐφθασαν τέλος πάντων μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ τε Ρήγας καὶ ὁ Περραιβὸς εἰς Τριέστιον, καὶ κατέλυσαν εἰς τὸ παρὰ τὸν Αἰγιαλὸν βασιλικὸν ξενοδοχεῖον. Περὶ δὲ τὴν μίαν ὥραν τῆς νυκτός, καθ' ἣν ἐσκόπευεν ὁ Ρήγας νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὸν ἐκεῖσε Γαλλικὸν πρόξενον, ὀνομαζόμενον Μπρεσέ, διὰ νὰ λάβῃ τὴν προστασίαν του, ἀπροσδοκῆτως εἰσῆλθεν εἰς τὸ οἶκημά του ἕνας πολεμικὸς ἀξιωματικὸς, ὅστις, μετὰ τὸν συνήθη ἑσπερινὸν χαιρετισμὸν, ἠρώτησε γερμανιστί, τίς καλεῖται Ρήγας; Ἐγὼ, ἀπεκρίθη· τότε ὁ ἀξιωματικὸς καλέσας δύο στρατιώτας (τοὺς ὁποίους ἐπίτηδες ἄφησεν ἔξω τοῦ οἴκηματος) διέταξε νὰ τοὺς φυλάττωσιν ἀσφαλῶς· καὶ μηδὲν ἄλλο εἰπὼν, ἀποχαιρετήσας ἀνεχώρησεν.

Μετὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸ οἶκημά των ὁ ρηθεὶς Διοικητὴς μετ' ἄλλων ἐξ ὑπαλλήλων· καὶ ἀφοῦ ἐκάθησαν ἤρχισαν νὰ ἐρωτοῦν τὸν Ρήγαν ὅτε μὲν γερμανιστί, ὅτε δὲ γαλλιστί, πόθεν εἶναι, καὶ ποῦ ὑπάγει. Τὰ δὲ προδοθέντα γράμματά του δὲν τὰ ἐφάνέρωσαν κατ' ἐκεῖνο τὸ ἑσπέρας μετὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ Ρήγα· ἔστρεψαν ἐνταυτῷ τὰ ὀμματα τῶν καὶ πρὸς τὸν Περραιβὸν διὰ νὰ τὸν ἐξετάσωσιν, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ (ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἐγκρατὴς ἄλλης διαλέκτου) ἀπεκρίθη ὁ Ρήγας ὡς ἐφεξῆς· «Ἐγὼ αὐτὸν τὸν νέον δὲν τὸν γνωρίζω ὡς συγκαιωνόν μου, ἀλλ' ὡς συνοδοιπόρον, μάλιστα (καθὼς μ' ἐξωμολογήθη) μέλλει νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Μπάδουβας νὰ διδαχθῇ τὴν Ἰατρικὴν». Πιστεύσαντες λοιπὸν οἱ ἐξετασταὶ τοὺς λόγους τοῦ Ρήγα, ἀμέσως διέταξαν νὰ μεταβῇ εἰς ἄλλο οἶκημα τοῦ ξενοδοχείου, ὁ δὲ Ρήγας ἐδλήθη ὑπὸ φυλακὴν· πρὶν ὅμως ἔδωκε τῆς οἰκίας, τὸν ἐσυμβούλευσε νὰ ὑπάγῃ τὸ πρῶτ' πρὸς τὸν Γαλλικὸν πρόξενον, διὰ νὰ λάβῃ τὴν προστασίαν του ἀφοῦ πολιτογραφηθῇ Πάργιος, (ἡ δὲ Πάργα ἦν

τότε ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Γαλλικοῦ κράτους)· ἐπραξε λοιπὸν ὡς ὠδηγήθη.

Ὁ Ρήγας ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς ἐξετάσεις, διετάχθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκ νέου εἰς τὴν βασιλεύουσαν μετὰ τοῦ ρηθέντος Ἀντωνίου Κωρονίου (τὸν ὁποῖον συγχρόνως συνέλαβαν καὶ ἐφυλάκισαν) διὰ νὰ ἐξετασθῶσι μετὰ τῶν ἄλλων πέντε, τοὺς ὁποίους ἐπ' αὐτὸ τοῦτο συνέλαβαν κατ' ἀρχὰς εἰς Βιέννην, δηλ. τὸν Δημήτριον ἱατρὸν Ἰωαννίτην, Ἀργέντην Χῖον, Τουρούτζιαν Κοζανίτην καὶ Κανδηλανάπτην. Ὁ Ρήγας, διὰ ν' ἀποφύγῃ, εἶ δυνατόν, τὴν βασιλικὴν διαταγὴν τῆς προσκλήσεως, φέρων μικρὸν μαχαιρίδιον, τὸ ἔμβασε τρίς εἰς τὴν κοιλίαν του· οἱ φύλακες ἰδόντες τὸ γεγονός, ἔδραμαν καὶ ἤρπασαν ἐκ χειρὸς του τὸ μαχαιρίδιον, ἀνέφεραν καὶ τὸ συμβᾶν εἰς τὸν διοικητὴν, ὅστις ἐπεμψεν εὐθὺς χειρουργοὺς διὰ νὰ ἐπισκεφθῶσι τὰς πληγὰς του, τὰς ὁποίας καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἰάτρευσαν· ἐπειδὴ τὸ πάχος τῆς κοιλίας καὶ ἡ μικρότης τοῦ μαχαιριδίου ἐμπόδισαν πᾶσαν ἐσωτερικὴν βλάβην· ἀλλ' εἰς τέλος ἐστάλη εἰς Βιέννην, καὶ ἐφυλακίσθη μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς ἐξετάσεις ἀπεφάσισεν ὁ Αὐτοκράτωρ Αὐστρίας νὰ σταλῶσιν εἰς τὸν Σουλτάνον, δι' ἐπιμονῆς τοῦ Ὀθωμανικοῦ ἀντιπροσώπου Τυπάλλδου. Ἡ διαταγὴ του ἐβάλλθη εἰς ἐνέργειαν· ἐπειδὴ ἀφοῦ τοὺς ἔδγαλεν αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἐπικράτειάν του, καὶ τοὺς παρέδωκεν εἰς χεῖρας τοῦ πασᾶ τοῦ Βελιγραδίου, ἐκεῖνος παραλαβὼν αὐτοὺς τοὺς ἐφυλάκισε σιδηροδεσμίους· δι' ὅσον ὅμως ἐπάσχισε νὰ τοὺς στείλῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, δὲν ἠδυνήθη· διότι ὁ τότε ἡγεμὼν τοῦ Βιδινίου, Πασβάνογλους καλούμενος, κατέλαβεν ὅλας τὰς πλατείας καὶ στενωπούς, διὰ νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Ὀθωμανῶν, ὧν φανερὸς ἐχθρὸς τοῦ Σουλτάνου, καὶ φίλος πιστὸς τοῦ Ρήγα, ἐπειδὴ εἶχε φυλάξῃ τὴν ζωὴν του εἰς Βλαχίαν ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ ἡγεμόνος Μαυρογένου· διὸ καὶ τὸν ἔκραζε πάντοτε σωτήρά του· δὲν ἐφιλοτιμήθη ὅμως ὀλιγωτέρον καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς ὑπὲρ τοῦ Ρήγα, ὥστε ἐπεμψεν ἐπίτηδες ἕκτακτον ταχυδρόμον πρὸς τὸν ἐν Βελιγραδίῳ πασᾶν, παρακα-

λῶν διὰ νὰ τοὺς στείλῃ πρὸς αὐτόν, ὅστις ὑπέσχετο νὰ μεσιτεύσῃ ὑπὲρ αὐτῶν εἰς τὸν Σουλτάνον· τοῦναντίον δέ, ἂν δὲν εἰσακουσθῇ, νὰ τοὺς πέμψῃ ἀσφαλῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἡ δὲ φιλική του δέησις οὐ μόνον δὲν εἰσηκούσθη, ἀλλ' ἠρέθισε πρὸς τούτοις τὸν πασᾶν νὰ τοὺς πνίξῃ τὴν ἰδίαν νύκτα εἰς τὸν Ἰστρον ποταμόν· πρὸς δὲ τὸν Ἄλῃ πασᾶν ἀπεκριθῆ, ὅτι εὐχαρίστως ἤθελεν ἐκτελέσῃ τὴν αἴτησίν του, ἂν τοὺς ἐπρόφθαυε ζῶντας· ὁ τρόπος τοῦ θανάτου αὐτῶν ἔγεινεν ὡς ἐφεξῆς· Ἐπρόσταξε νὰ τοὺς ἐδγάλωσιν ἀπὸ τὴν φυλακὴν ἀνὰ ἓνα, λέγοντές τους, ὅτι ἐδόθη διαταγὴ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ πλοῖον καὶ νὰ πλεύσωσι διὰ Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ἐκεῖνοι τοὺς ἐπνίξαν εἰς τὸν ποταμόν· ἔμεινε λοιπὸν ἔσχατος ὁ δυστυχῆς Ρήγγας, ὅστις ἀπὸ τὰ ἄγρια κινήματα τῶν στρατιωτῶν ἐνόησεν, ὅτι οἱ σύντροφοί του δὲν εἰσῆλθον εἰς τὸ πλοῖον, ἀλλ' εἰς τὸν Ἄδην· ἐνῶ δ' ἓνας στρατιώτης ἐπλησίασε νὰ σύρῃ τὸν ἴδιον, ὁ Ρήγγας τὸν ἐκτύπησε μὲ τὴν πυγμὴν εἰς τὸ στήθος τόσο σφοδρῶς, ὥστε τὸν ἔρριψε χαμαὶ ἡμιθανῆ· ἀνήγγειλαν λοιπὸν τὸ γεγονός εἰς τὸν πασᾶν, καὶ ἐκεῖνος διέταξε νὰ τὸν φονεύσουν μὲ πυροβόλον ὄπλον· ἔθεν εἰσελθόντες δύο Τοῦρκοι εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ ἀποσπᾶσαντες τὰ πιστόλιά των ἀπὸ τὴν ζώνην, τὰ διηύθυναν εἰς τὸ στήθος του· πρὸ τοῦ δὲ τὸν πυροβολήσουν, εἶπε τουρμιστὶ τοὺς λόγους τούτους· «Ἐτσι ἀποθνήσκουν τὰ παλληκάρια! Ἄρκετὸν σπόρον ἐσκόρπισα, ἔρχεται ἡ ὥρα νὰ συνάξῃ τὸ Ἔθνος μου τὸν γλυκὸν καρπὸν».

Τοιοῦτον τέλος ἔδωκαν οἱ πρωτομάρτυρες τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοιαῦται ἦσαν αἱ ἀρχαὶ τῆς πρώτης ἐταιρείας· ἀλλὰ μαζὺ μ' αὐτοὺς ἀπεκοιμήθη πρὸς καιρὸν καὶ τῶν ἄλλων ὁμοφρόνων Ἑλλήνων ὁ ἐνθουσιασμός, ὅχι ὅμως ποτὲ ἢ ὑπομονή, ἐνθύμησις καὶ ἐπιθυμία· ἐπειδὴ αὐτὰ μετὰ δεκαεπτὰ ἐτῶν παρέλευσιν ἐξύπνισαν ἐκ νέου, καὶ διοργανισθέντα, ἐξῆλθον εἰς τὸ στάδιον τοῦ ἀγῶνος, τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ὁποίου κηρύττει τρανῶς ἡ Ἱστορία.

Χρ. Περραιβός

Θούριος

Ὡς ποτε, παλληκάρια, θὰ ζοῦμε στὰ στενὰ
 μονάχοι σὰν λιοντάρια, στῆς ράχης, στὰ βουνά ;
 Σπηλιῆς νὰ κατοικοῦμεν, νὰ βλέπωμεν κλαδιά,
 νὰ φεύγωμ' ἀπ' τὸν κόσμον γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά ;
 Νὰ χάνωμεν ἀδελφια, πατρίδα καὶ γονεῖς,
 τοὺς φίλους, τὰ παιδιὰ μας κι' ὄλους τοὺς συγγενεῖς ;
 Καλλιό 'ναι μίας ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
 παρὰ σαράντα χρόνους σκλαβιά καὶ φυλακή.
 Τί σ' ὠφελεῖ ἂν ζήσης καὶ εἶσαι 'στὴ σκλαβιά ;
 Στοχάσου πῶς σὲ ψήνουν καθ' ὥρα στὴ φωτιά.

Ἐλάτε μ' ἓνα ζῆλον σὲ τοῦτον τὸν καιρὸν
 νὰ κάμωμεν τὸν ὄρκον ἐπάνω 'στὸν Σταυρὸν.
 Συμβούλους προκομμένους μὲ πατριωτισμὸν
 νὰ βιάωμεν εἰς ὄλους νὰ δίδουν ὀρισμὸν.
 Ὁ Νόμος, ποῦν' ὁ πρῶτος καὶ μόνος ὀδηγός,
 καὶ τῆς πατρίδας ἓνας νὰ γένη ἀρχηγός,
 γιὰτὶ ἡ ἀναρχία ὁμοιάζει τὴν σκλαβιά,
 νὰ ζοῦμεν σὰ θηρία εἰν' πλιὸ σκληρὴ φωτιά.
 Καὶ τότε μὲ τὰ χέρια ψηλὰ 'στὸν οὐρανὸν
 ὡς ποῦμ' ἀπ' τὴν καρδιά μας ἔτοῦτα 'στὸν Θεόν :

(*Ὁρκος κατὰ τυραννίας καὶ ἀναρχίας)

« Ὁ Βασιλεῦ τοῦ κόσμου, ὀρκίζομαι σὲ Σὲ
 στὴν γνώμην τῶν τυράννων νὰ μὴν ἔλθω ποτέ,
 μήτε νὰ τοὺς δουλεύω, μήτε νὰ πλανηθῶ
 εἰς τὰ ταξίματά τους γιὰ νὰ παραδοθῶ.
 Ἐν ὅσῳ ζῶ στὸν κόσμον μονάχος μου σκοπὸς
 γιὰ νὰ τοὺς ἀφανίσω θὲ νᾶναι σταθερός.
 Πιστὸς εἰς τὴν Πατρίδα, συντρίβω τὸν ζυγόν,
 ἀχώριστος γιὰ νᾶμαι ἀπὸ τὸν στρωτηγόν.

Κι' ἂν παραβῶ τὸν ὄρκον ν' ἀστράφη ὁ Οὐραγὸς
καὶ νὰ μὲ κατακάψη, νὰ γίνω σὰν καπνός !»

Ρήγας Φεραῖος

Εἰς τὸν Ἱερὸν Λόγον ¹⁾

Ἄς μὴ βρέξῃ ποτὲ
τὸ σύννεφον, καὶ ὁ ἄνεμος
σκληρὸς ὡς σκορπίση
τὸ χῶμα τὸ μακάριον
ποῦ σᾶς σκεπάζει

Ἄς τὸ δροσίση πάντοτε
μὲ τ' ἀργυρᾶ τῆς δάκρυα
— ἢ ροδόλεπλος κόρη·
καὶ αὐτοῦ ὡς ξεφυτρώνουν
αἰῶνια τ' ἄνθη.

ὦ γιήσια τῆς Ἑλλάδος
τέκνα, ψυχαὶ ποῦ ἐπέσατε
εἰς τὸν ἀγῶνα ἀνδρείως,
τάγμα ἐκλεκτῶν ἡρώων,
καύχημα νέου.

Σᾶς ἄρπαξεν ἡ τύχη
τὴν νικητήριον δάφνην,
καὶ ἀπὸ μυρτιᾶν σᾶς ἔπλεξε
καὶ πένθιμον κυπάρισσον
στέφανον ἄλλου.

1) ὁ Ἱερὸς Λόγος συγκείμενος ἐκ 500 ἐπιλέκτων νεαρῶν Ἑλλήνων κατεστράφη σχεδὸν ὀλόκληρος, ἠρωϊκῶς μαχόμενος κατὰ τετραπλασίων Τούρκων, κατὰ τὴν μάχην τοῦ Δραγατσανίου, τὴν 8ην Ἰουνίου 1821.

Ἄλλ' ἄν τις ἀπεθάνῃ
διὰ τὴν πατρίδα, ἢ μύθος
εἶναι φύλλον ἀτίμητον
καὶ καλὰ τὰ κλαδιὰ
τῆς κυπαρίσσου.

Ἕλληνες τῆς πατρίδος
καὶ τῶν προγόνων ἄξιτοι·
Ἕλληνες σεῖς, πῶς ἤθελεν
ἀπὸ σᾶς προκριθεῖν
ἄδοξος τάφος ;

Ὁ Γέρον φθονερός
καὶ τῶν ἔργων ἐχθρός
καὶ πάσης μνήμης, ἔρχεται
περιτρέχει τὴν θάλασσαν
καὶ τὴν γῆν ὅλην.

Ἀπὸ τὴν σιάμναν χύνει
τὰ ρεύματα τῆς λήθης,
καὶ τὰ πάντα ἀφανίζει.
Χάνονται ἢ πόλεις, χάνονται
βασίλεια κ' ἔθνη.

Ἄλλ' ὅτε πλησιάσῃ
τὴν γῆν ὅπου σᾶς ἔχει,
θέλει ἀλλάξαι τὸν δρόμον του·
ὁ Χρόνος, τὸ θαυμάσιον
χῶμα σεβάζων.

Αὐτοῦ ἀφ' οὗ τὴν ἀρχαίαν
πορφυρίδα καὶ σκῆπτρον
δώσωμεν τῆς Ἑλλάδος,
θέλει φέρειν τὰ τέκνα της·
πᾶσα μητέρα.

Καὶ δακρυχέουσα θέλει
τὴν ἱερὰν φιλήσειν
κόριν, καὶ εἰπεῖν· Τὸν ἔνδοξον
λόχον, τέκνα, μιμήσατε,
Δόχον ἡρώων.

Ἄνθρ. Κάλβος

Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε'

Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, κατὰ τὴν ἀπέραντον καὶ ζοφερὰν
νύκτα τῆς δουλείας, οὐ μόνον διετήρησεν ἀκμαίαν τὴν περὶ
ἀναγεννήσεως καὶ πλήρους αὐτοῦ ἀποκαταστάσεως πίστιν του,
ἀλλὰ διέσωσεν ἀλώθητον καὶ τὴν ἰδέαν τῆς ἐνότητός του.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ὑπῆρξε πρὸ πάντων
ἢ ἱερὰ κιβωτός, ἔνθα προσέφυγε καὶ θαυμασίως διεσώθη ἀπὸ
τῆς πλημμύρας τῶν ἀλλοφύλων τὸ αἶσθημα τῆς ἐθνότητος.
Ἐπειδὴ δὲ ὀρατὴ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ὑπῆρχεν ὁ
Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἐπόμενον ἦτο νὰ θεωρηθῆται
οὗτος ὡς πατὴρ καὶ ὡς ἡγέτης τῆς φυλῆς ἀπάσης.

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος κατεῖχε τὸν πατριαρ-
χικὸν θρόνον Γρηγόριος ὁ Ε', ὅστις, ὡς ἀνώτατος πνευματικὸς
ἄρχων τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων, ἐκράτει ἀνὰ χεῖρας πάντα
τὰ μυστηριώδη νήματα τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς συνωμοσίας* καὶ
διετέλει ἐν πλήρει γνώσει τῶν ἀκαταπαύστων καὶ ἀκατανοήτων
ἐκείνων ἐνεργειῶν, δι' ὧν οἱ Φιλικοὶ ὀργάνιζον καὶ προπαρε-
σκεύαζον τὴν ἐπανάστασιν.

Δοθέντος τοῦ συνθήματος καὶ μόλις κροτήσαντος τοῦ πρώ-
του πυροβόλου, ἢ Ὁθωμανικῆ ἀρχῆς, θέλουσα δι' ἐνὸς φοβεροῦ
κτυπήματος ἢ νὰ κατατομήσῃ ἀμέσως τὸν ἀγῶνα ἢ νὰ ἐμπνεύσῃ
εἰς τοὺς πρωταθλητὰς αὐτοῦ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ παρα-
λύσῃ τὴν πρώτην ἀκατάσχετον ὀρμὴν του, ἀνενδοιάστως συνέ-

λαβε κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως τὸν Πατριάρχην καὶ μετὰ μυρίας ἠθικὰς καὶ φυσικὰς βασάνους ἀπηγγόνισεν αὐτὸν ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν μεγάλων χριστιανῶν τῆς Εὐρώπης Δυνάμεων, ποταπῶς τότε καὶ ἀνάνδρως περιποιουμένων τὸν ἡγεμονεῦντα Μαχμούτ, λάθρα δὲ ὑποδαλιζουσῶν ἴσως καὶ τὴν καθ' ἡμῶν λύσσαν του.

Τὸ ἱερὸν λείψανον τοῦ μεγάλου τῆς Ἑλλάδος ἔθνομάρτυρος ἔμεινε τρεῖς ὅλας ἡμέρας κρεμάμενον ἐπὶ τῆς ἀγχόνης, ὕστερον δὲ παρεδόθη εἰς χεῖρας τοῦ μαινομένου ὄχλου τῶν δημίων καὶ διασυσθὲν καθ' ὅλας τὰς ρύμας καὶ τὰς ἀγυίας τοῦ Βυζαντίου ὡς τι θνησιμαῖον ἀνάξιον ἐνταφιασμοῦ, ἐρρίφθη εἰς τὰ βάθη τοῦ Βοσπόρου. Ἄλλ' ὁ Θεὸς ὁ Ὑψιστος παρέλαβεν αὐτὸ ἐκ τῶν κόλπων τῆς θαλάσσης καὶ διεπιστεύθη εἰς χεῖρας τῆς ὀρθοδόξου Ρωσσίας, ἣτις ἀπέδωκεν αὐτῷ τιμὰς αὐτοκρατορικὰς καὶ λατρείαν ἀνάλογον πρὸς τὸν τερατώδη ὄγκον τοῦ διαπραχθέντος στυγεροῦ κακουργήματος καὶ τῆς ὑψηλῆς θέσεως, ἣν κατεῖχεν ἐν τῷ πληρώματι τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἀπαγχονισθεὶς Ποιμενάρχης.

Ὡς ἀληθῆ καὶ πραγματικὸν ἄρχοντα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐθεώρησε λοιπὸν τότε ἡ Ὄθωμανικὴ ἀρχὴ τὸν αἰδιδίμον Πατριάρχην, καὶ ἐκ τῆς πεποιθήσεως ταύτης ὀρμωμένη, ἐφαντάσθη ὅτι, ἀποκοπτομένης τῆς κεφαλῆς, νεκρὰ θὰ κατέπιπτον καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ ἔθνικοῦ ὀργανισμοῦ. Αἱ δὲ τελεσθεῖσαι ἀνοσιουργίαι ἐπὶ τοῦ μαρτυρικοῦ λειψάνου οὐδὲν ἄλλο ἐσήμαινον, εἰμὴ κολαφισμοὺς καὶ ὄδρους κατὰ τοῦ προσώπου τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἐντόπωσις, ἣν παρήγαγεν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν μαχομένων Ἑλλήνων ἡ ἀπαγχόνισις τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὑπῆρξε τρομερά. Ἐπεσαν κατὰ γῆς ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν γενναιοτέρων πολεμιστῶν παράλυτα τὰ ὄπλα καὶ θρῆνος μέγας καὶ κοπετὸς ἀπερίγραφτος ἐξερράγη ἀπὸ τῶν σπλάγχχνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἄλλ' εὐθύς μετὰ ταῦτα ἄσβεστος δῖψα ἐκδικήσεως καὶ ἡ κοινὴ συναίσθησις, ὅτι ἡ μεγάλη καὶ ἁγία ψυχὴ τοῦ Γρηγορίου εἶχε κατοικήσει ἐν τῇ

καρδία τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος μαχομένων, ἀνεξω-
γόνησε τὸν ἀγῶνα καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν χαρακτηρὰ ὠρισμένον
καὶ ἀμετάτρεπτον. Ἰδοὺ διατὶ ἐν τῷ ἐπομένῳ στιχουργήματι
τὰ σπουδαιότερα ἄθλα τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἡ ἀκαταμάχητος
καρτερία τοῦ Γένους ἐν ταῖς συμφοραῖς καθίστανται ὡς ἀκτίνες
φωτοβόλοι, ἐκπεμπόμεναι ἀπὸ τῆς ἀγχόνης τοῦ μεγαλομάρ-
τυρος Πατριάρχου, ὡς ἀπὸ μυστηριώδους καὶ ἀκοιμήτου φλογός.

A. Βαλαωρίτης

Ὁ ἀνδρὶς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'

Πῶς μᾶς θωρεῖς ἀκίνητος; Ποῦ τρέχει ὁ λογισμός σου;
Τὰ φτερωτά σου τὰ ὄνειρα γιατί στὸ μέτωπό σου
νὰ μὴ φυτρώνουν, γέροντα, τόσες χρυσὲς ἀχτίδες,
ὅσες μᾶς δίδ' ἡ ὄψη σου παρηγοριῆς κ' ἐλπίδες;
Γιατί ἴστα οὐράνια χεῖλη σου νὰ μὴ γλυκοχαράξῃ,
Πατέρα, ἓνα χαμόγελο; Γιατί νὰ μὴ σπαράξῃ
μέσα ἴστα στήθη σου ἡ καρδιά καὶ πῶς ἴστο βλέφαρό σου
οὔτ' ἓνα δάκρυ ἐπρόβαλε, οὔτ' ἔλαμψε τὸ φῶς σου;
Ὁλόγυρά σου τὰ βουνὰ κ' οἱ λόγγοι στολισμένοι
τὸ λυτρωτὴ τους χαιρετοῦν... Ἡ θάλασσ' ἀγριωμένη
ἀπὸ μακρυνὰ σ' ἐγνώρισε καὶ μ' ἀφρισμένο στόμα
φιλεῖ, πατέρα μου γλυκέ, τὸ ἐλεύθερο τὸ χῶμα,
ποῦ σὲ κρατεῖ ἴστα σπλάγχνα του... Θυμᾶται τὴν ἡμέρα,
ὅπου κι' αὐτὴ ἴστον κόρφο της, σὰν τρυφερὴ μητέρα,
πατέρα μου, σ' ἔδεχθηκε... Θυμᾶται ἴστο λαιμό σου
τὸ ματωμένο τὸ σχοινὶ καὶ στ' ἅγιο πρόσωπό σου
τ' ἄτιμα τὰ ραπίσματα... τὸ βόγγο... τὴ λαχτάρα...
τοῦ κόσμου τὴν ποδοβολή... Θυμᾶται τὴν ἀντάρα...
τὴν πέτρα ποῦ σοῦ ἐκρέμασαν... τὴ γύμνια τοῦ νεκροῦ σου...
τὸ φοβερὸ τὸ ἀνάβρασμα τοῦ καταποντισμοῦ σου...

Δὲν ἔλησμονῆσε τὴ γῆ ποῦ σῶγεινε πατρίδα,
 οὔτε τὸ χέρι, ποῦ εὐσπλαγνο μ' ὀλόχρυση χλαμύδα
 τὴ σάρκα σου ἔσαββάνωσε τὴ θαλασσοδαρμένη,
 ὅταν, πατέρα μου, ἄκαρδοι, γονατισμέν' οἱ ξένοι
 τὸ αἷμα σου ἔγλειφαν κρυφὰ ἴσ'τὰ νύχια τοῦ φονιά σου...
 Τώρα σὲ βλέπει γίγαντα, πατέρα, ἢ θάλασσά σου...
 Τὸ λείψανό σου τὸ φτωχό, τὸ ποδοπατημένο,
 τ' ἀνάστησε ἢ ἀγάπη μας κ' ἔδω μαρμαρωμένο
 θὰ στέκη ὀλόρθο, ἀκλόνητο κ' αἰώνιο θὲ νὰ ζήσει,
 νᾶναι φοβέρα ἀδιάκοπη ἔς Ἀνατολὴ καὶ Δύση...

Πενῆντα χρόνοι ἐπέρασαν κι' ἀκόμ' ἢ ἀνατριχίλα
 βαθιὰ μᾶς βόσκει τὴν καρδιά... Μὲ τὰ γλωρὰ τὰ φύλλα
 ἀνθοβολεῖ κι' ὁ τάφος σου καὶ στὸ μνημόσυνό σου
 ὑψώνεται ἴσ'τὸν οὐρανὸ τὸ νεκρολίβανό σου
 μὲ τῶν ἀνθῶν τὴ μυρωδιὰ καὶ μὲ τὸ καρδιοχτύπι
 τοῦ κόσμου ποῦ ἔζωντάνειψες... Γέροντα, τί σοῦ λείπει;
 Πῶς μᾶς θωρεῖς ἀκίνητος; Ποῦ τρέχει ὁ λογισμὸς σου;
 Ποιὸς εἶν' ὁ πόθος σου ὁ κρυφὸς καὶ ποιὸ τὸ μυστικό σου;

Τὸ μάρμαρο μένει βουβό... Καὶ θὰ νὰ μείνη ἀκόμα
 ποιὸς ξέρει ὡς πότ' ἀμίλητο τὸ νεκρικό του στόμα...
 Κοιμᾶται κι' ὄνειρεύεται... Καὶ τότε θὰ ξυπνήση,
 ὅταν ἴσ'τὰ δάση, ἴσ'τὰ βουνά, ἴσ'τὰ πέλαγα βροντήση
 τὸ φοβερό μας κήρυγμα: «Χτυπάτε, πολεμάρχοι!
 Μὴ λησιμονῆτε τὸ σκοινί, παιδιά, τοῦ Πατριάρχη!»

Ἄριστ. Βαλαωρίτης

Ὁ θάνατος τοῦ Ἀθανασίου Διάκου

Ὁ Διάκος, μαθὼν ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἔφθασε εἰς τὸ Ζατοῦνι,¹⁾ συγκαλέσας τοὺς συναγωνιστάς του, ὠμίλησε τὰ ἐξῆς: «Ἀδελφοί Ἕλληνες! ἔπειτα ἀπὸ τετρακοσίων χρόνων σκληρὰν σκλαβίαν, ὁ Θεὸς εὐσπλαγχνισθεὶς ἀπεφάσισε νὰ μᾶς δώσῃ τὴν ἐλευθερίαν, καθὼς τὴν ἐχαίροντο μίαν φορὰν οἱ προπάτορές μας, πλὴν διὰ νὰ τὴν ἀπολαύσωμεν, πρέπει ν' ἀποφασίσωμεν ν' ἀποθάνωμεν μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας, καὶ τότε ἄς τὴν χαρῶσιν οἱ μεταγενέστεροί μας. Ἡμεῖς ὡς τόσον θέλομεν ἀπολαύσῃ τὰ δύο μεγαλύτερα καλὰ, τὸν Παράδεισον καὶ τὴν αἰώνιον μνήμην τῶν μεταγενεστέρων: ἐπειδὴ διὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀποθνήσκωμεν· ἂν ὅμως δειλιάσωμεν τώρα, τότε αἰωνίως ἐχάθημεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἕλον τὸ ἔθνος μας. Ὅθεν, ὅποιος ἀγαπᾷ μὲ τὴν ἀλήθειαν τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα, ἄς δράξῃ τὰ ὄπλα, καὶ ἄς ἔλθῃ μαζί μου». Ταῦτα εἰπὼν ὁ καλὸς πατριώτης, ἔδραμεν ἀμέσως καὶ κατέλαβε τὴν γέφυραν, θέσιν τὴν πλέον σημαντικὴν καὶ κινδυνώδη, τὸν ὅποιον πολλοὶ ἠκολούθησαν, ἀλλά, παρουσιασθέντος τοῦ κινδύνου, ὀλιγώτατοι τὸν ἐμιμήθησαν, ἐξαιρέτως ὁ σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Σαλώνων²⁾ Ἡσαΐας, ὅστις καὶ ἔλαβε τὸν ἴδιον στέφανον τῆς δόξης μὲ τὸν Διάκον, φυλάξας τὴν θέσιν του κατὰ τὸ εὐώνυμον τοῦ Διακού, ὅπου ὁ ἐχθρὸς διέβαινε τὸν πόρον τοῦ ποταμοῦ· καὶ ἀφοῦ ἐθυσίασεν ἱκανοῦς, ἀπέθανε καὶ αὐτὸς μαχόμενος ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, καὶ ὑπὲρ τῶν ἰδίων λογικῶν του προβάτων.

Τὴν αὐγὴν ἐφάνη ὁ ἐχθρὸς ἐκστρατεύων κατὰ τῶν Ἑλλήνων· ὁ μὲν Ἰμῆρ πασσᾶς Βρυόνης μὲ τὸ Τουρκαλθωνικὸν καὶ Μακεδονικὸν σῶμα διευθύνθη κατὰ τοῦ Διακού, ὁ δὲ Μεχμέτ πασσᾶς, μὲ τοὺς Ἀσιανοὺς καὶ ἰππικόν, κατὰ τοῦ Κοντογιάννη καὶ Πανουργιά, φυλαττόντων τὰ ἀριστερὰ πλάγια τοῦ Διακού·

1) Λαμίαν.

2) Ἀμφίσσης.

ἔπειδὴ ἀπὸ τὰ δεξιὰ δὲν ἐδύνατο νὰ εἰσχωρέσῃ, μὲ τὸ νὰ ἦτον ὁ τόπος βαλτώδης. Πλησιάζαντες λοιπὸν οἱ ἐχθροὶ ἀντικρὺ τῆς γεφύρας, καὶ συσσωματωθέντες εἰς σχῆμα κυκλοειδές, ἤκρο-άζοντο μετ' ἄκρας ἡσυχίας καὶ κατανύξεως τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Μωάμεθ παράκλησιν, τὴν ὁποίαν ἀνεγίνωσκον τουρκιστὶ οἱ ἑρεῖς των, ὀνομαζόμενοι κατὰ τὴν αὐτῶν διάλεκτον Δερβισάδες· τελειωθείσης δὲ τῆς παρακλήσεως, ἐδόθησαν ἅπαντες συμφώνως, ὅσον ἕκαστος ἐδύνατο, ἀγκαλὰ καὶ ἡ σημασία τῆς φωνῆς των ἦν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἄγνωστος, ὅμως κατὰ συμπερασμὸν δὲν ἐσήμαινεν ἄλλο, παρὰ τὸ καθ' ἡμᾶς λεγόμενον Ἄμῆν· καὶ μετὰ τοῦτο ἄρχισαν τὸν συνήθη πυροβολισμόν, καὶ ἐπομένως σπασάμενοι τὰ ξίφη, ὤρμησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων· ὁ Διάκος ὅμως διέταξε προλαβόντως νὰ φυλάττωσι καλῶς τὰς θέσεις, καὶ νὰ μὴ τολμήσῃ τις νὰ πυροβολήσῃ, πρὶν ὁ ἴδιος δῶσῃ τὸ σημεῖον μὲ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ ἰδίου του ὄπλου· ἀπεχόντων δὲ τῶν ἐχθρῶν σχεδὸν δέκα βημάτων, ἄρχισαν νὰ πυροβολίζωσι κατ' αὐτῶν εὐστόχως καὶ ἀδιακόπως, καὶ ἄλλοι μὲν ἐγένετο μίζαν τὰ ὄπλα, ἄλλοι δὲ ἐπολέμουν· ὥστε ἡ μάχη ἐγένετο πεισματώδης ἀμφοτέρωθεν, μάλιστα δὲ Τουρκαλβανῶν καὶ Μακεδόνων συνέπεσέ τις ἀμιλλα καὶ ἕρις περὶ θριάμβου, ὥστ' ἔπιπτον σωρηδὸν πρὸ τῶν Ἑλλήνων προμαχώνων· καὶ μετὰ μιᾶς ὥρας σκληρὰν καὶ αἱματώδη μάχην, μὴ δυνάμενοι νὰ διαδῶσιν, ἔστρεψαν τὰ νῶτα συμφώνως, ἐπανελθόντες εἰς τὸν πρῶτον τόπον τῆς προσευχῆς· ὁ δὲ Μεχμέτ πασᾶς ἀντεμάχετο μακρόθεν ἀδιακόπως, μὴ δυνάμενος νὰ διαβῇ τὸν ποταμόν· ὁ Βρυόνης ὀργισθεὶς κατὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν του, καὶ ὑβρίσας τὸ στράτευμα διὰ τὴν κατησχυμμένην ἐπιστροφήν του, ὤρμησεν ὁ ἴδιος προσωπικῶς μετὰ διακοσίων σωματοφυλάκων· οἱ δὲ ὀπλαρχεγοὶ καὶ στρατιῶται κεντούμενοι ἀπὸ φιλοτιμίαν καὶ κατασχύνην προέδραμον ἐκεῖνου· καὶ οὕτως ἡ μάχη ἐσυγκροτεῖτο μὲ περισσότερον πείσμα, καὶ μολονότι ὁ Βρυόνης μὲ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας παρεκίνει, ὑπέσχετο, ἐπαπεῖλει καὶ ἐκολάκευε τοὺς στρατιώτας, δὲν ἤθελε δυνηθῆ ὅμως νὰ προχωρήσῃ, ἂν οἱ εἰς τὰ πλάγια

ἀντιμαχόμενοι Ἕλληνες δὲν ἐτρέποντο εἰς φυγὴν, φοβηθέντες τὴν ὀρμὴν τοῦ ἱππικοῦ, ἐνῶ δὲ τὸ δύσβατον δὲν ἐδύνατο νὰ τοὺς βλάψῃ, ἂν ἀπεφάσιζαν νὰ ἐμποδίσωσι τὴν διάβασίν του, ὁμοίως καὶ τοῦ Μεχμέτ πασᾶ, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν δευτέραν ἐφόρμησιν τοῦ Βρυόνη, ἐφιλοτιμήθη καὶ αὐτὸς νὰ λάβῃ μετὰ τὸν κίνδυνον τῆς ζωῆς του τὸν θρίαμβον, τὸν ὁποῖον διὰ τὴν δειλίαν τῶν διαληφθέντων ὀπλαρχηγῶν Ἑλλήνων, ἐφορμήσας μετὰ τὸ ἱππικόν, ἐκέρδισε. Τοῦτο ἰδόντες οἱ περὶ τὸν Διάκον συναγωνιστὰὶ ἀνήγγειλαν, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου μέλλουν νὰ πολιορκηθῶσι καὶ ἀπολοσθῶσιν· ἐπειδὴ ὁ ἐχθρὸς διέβη ἀπὸ τὰ πλάγια· ὁ Διάκος ὁμῶς ἀπεκρίθη, ὅτι ζῶν ἀπὸ τὴν θέσιν του δὲν ἐβγαίνει· ἀλλ' εἰς ταύτην τὴν λεωνίδαιον ἀπόφασίν του δὲν ἐσυμφώνησαν περισσότεροι ἀπὸ τεσσαράκοντα πέντε παλαιούς καὶ ἀνδρείους στρατιῶται· οἱ δὲ ἐπίλοιποι κατέφυγον εἰς τοὺς πλησίον πρόποδας τῶν βουνῶν. Βλέποντες λοιπὸν οἱ Τουρκαλβανοὶ καὶ Μακεδόνες τὴν ἀνδραγαθίαν τοῦ Μεχμέτ πασᾶ, ἐφόρμησαν καὶ αὐτοὶ ἀμιλλόμενοι διὰ τὸ μικρὸν ὄχρωμα τοῦ στρατηγοῦ Διακού, τίς πρῶτος ἐξ αὐτῶν νὰ τὸ κατακρατήσῃ· σκοτώνεται ἐν πρώτοις ὁ ἀδελφός του, τοῦ ὁποίου τὸ πτώμα μεταχειρίζεται ὡς προπύργιον ὁ στρατηγός, συντρίβεται καὶ αὐτοῦ ὁ δεξιὸς βραχίον διὰ τινος πυροβολικῆς σφαίρας, ἐκκενεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὰ πιστόλια, κράζει τοὺς συναγωνιστὰς νὰ τὸν σκοτώσωσιν, ἀλλ' οὐδεὶς πλέον ἔζη, συλλαμβάνεται τέλος πάντων ζῶν, οἱ δὲ λοιποὶ σύντροφοὶ του ἀποθνήσκουσι περὶ αὐτὸν ἡρωϊκῶς. Οἱ συλλαβόντες αὐτὸν ἦσαν Τουρκαλβανοί, οἵτινες, ἀφοῦ τὸν ἐπρόσφεραν εἰς τὸν Ἰμέρ πασᾶν Βρυόνην, ἔλαβαν ἀνταμειβάς, ὁ εἰς ἐξ αὐτῶν μάλιστα (ἦσαν γὰρ τέσσαρες) ἐπληγώθη ἐσχάτως μετὰ τὴν πιστόλιαν ἀπὸ τὸν ἴδιον, μολοντοῦτο ἐπαρεκάλεσε τὸν Βρυόνην νὰ μὴ τὸν θανατώσῃ εἰπὼν, ὅτι εἶναι κρίμα ν' ἀποθνήσκωσι τοιαῦτα παληκάρια· τὸν ἠρώτησεν ὁ πασᾶς ἂν εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Διάκος· «ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἀπεκρίθη, καὶ ἂν ἤξευρα ὅτι δὲν ἤθελα σκοτωθῆ εἰς τὴν μάχην, ἐβαστοῦσα ἐπίτηδες ἓνα φυσέκι διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, διὰ νὰ εὐχαριστήσω τοὺς συντρόφους μου συνταξειδεύων μαζί»

των, καθὼς ἐκαίνοι δὲν μ' ἄφησαν ποτὲ μονάχον, ἐγὼ ἔμως σήμερον ἐγνωρίσθην πρὸς αὐτοὺς ἄπιστος». Θαυμάσας ὁ Βρυόνης εἰς τοὺς λόγους του ἀπεφάσισε νὰ τὸν λατρεύσῃ καὶ ἐλευθερώσῃ· ἀλλ' ὁ Μεχμέτ πασαῖς τὸν ἐβίασε νὰ τὸν ψήσῃ ζῶντα, ἐπειδὴ ἐσκότωσε τοὺς πλέον ἀνδρείους καὶ σημαντικοὺς Μωαμετάνους, καὶ ὅτι ἂν τοῦτο δὲν πράξῃ, μέλλει νὰ γράψῃ κατ' αὐτοῦ εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον· τούτους τοὺς λόγους ἀκούσας ὁ γενναῖος Διάκος, ἀπεκρίθη ὡς ἐφεξῆς· «Δὲν μὲ φοβίζετε, βρωμερόσκυλα, μὲ τὸ νὰ μὲ ψήσετε ζωντανόν, ἐγὼ θάνατον, ὡς προεῖπα, ζητῶ, διὰ νὰ ὑπάγω τὸ γρηγορώτερον νὰ εὔρω τοὺς συντρόφους μου, οἱ ἑποιοὶ ἀνυπομόνως μὲ προσμένουσι.» Μὲ τοιοῦτον λοιπὸν σκληρὸν καὶ βάρβαρον τρόπον ἐσῆκωσαν τὴν ζωὴν τοῦ ἥρωος, ὅστις καὶ μέχρις ἐσχάτης του ἀναπνοῆς ὑπέφερε τοὺς πόνους μὲ ἀπαραδειγμάτιστον ἀδιαφορίαν, ὑβρίζων μάλιστα ἀδιακόπως τοὺς βαρβάρους. Ἐσκοτώθησαν εἰς ταύτην τὴν μάχην ἀπὸ μὲν τῶν Τούρκων πλέον ἀπὸ ἑκατὸν πενήκοντα, ἐκτὸς τῶν πληγωμένων, ἀπὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων ὀγδοήκοντα ἐπτὰ, καὶ εἴκοσι δύο πληγωμένοι.

Χρ. Περασιβὸς

✓ Ἡ προσευχὴ τοῦ Διακίου

Ἦτανε νύκτα. Τὰ βουνά, ἢ λαγκαδιές, τὰ δέντρα, ἢ βρύσες, τ' ἀγριολούλουδα, ὁ οὐρανός, τ' ἀγέρι, στέκουν βουβὰ ν' ἀκούσουνε τὴν προσευχὴ τοῦ Διακίου.

«Ὅταν ἡ μαύρη μάννα μου ἐμπρὸς σὲ μίαν εἰκόνα, Πλάστη μου, μ' ἐγονάτιζε μὲ σταυρωτὰ τὰ χέρια καὶ μῶλεγε νὰ δεηθῶ γιὰ κειούς, ποῦ τὸ χειμῶνα σὰ λύκοι ἐτρέχαν ἴστὰ βουνά, μὲ χιόνια, μ' ἀγριοκαίρια, γιὰ νὰ μὴ ζοῦνε ἴστὸ ζυγόν, ἔνοιωθα τὴ φωνὴ μου νὰ ξεψυχῆ ἴστὰ χεῖλῃ μου, ἐσπάραιζε ἡ καρδιά μου, μοῦ ἐτρέμανε τὰ ῥόνατα, ἴσάν ν᾿ἄθελε ἡ ψυχὴ μου νὰ φύγῃ μὲ τὴ δέηση ἀπὸ τὰ σωθικά μου.

«Ύστερα μῶλεγε κρυφὰ νὰ Σοῦ ζητῶ ὡς χάρι
 νὰ μ' ἀξιῶσης μιὰ φορὰ ἕνα σπαθὶ νὰ ζώσω
 καὶ νὰ μὴν ἔρθῃ ὁ θάνατος νὰ μ' εὔρη νὰ με πάρῃ
 πρὶν πολεμήσω ἐλεύθερος, γιὰ Σέ, πρὶν τὸ ἴματώσω.
 Πατέρα παντοδύναμη ! Ἄκουσες τὴν εὐχὴ μου
 μοῦ φύτεψες μέσ' στὴν καρδιὰ ἀγάπη, πίστη, ἐλπίδα,
 ἔδωκες μιὰν ἀχτίδα σου, ἀθήρα στὸ σπαθὶ μου
 καὶ μοῦπες : «Τώρα πέθανε γιὰ μέ, γιὰ τὴν πατρίδα !»

«Ἔτοιμος εἶμαι, Πλάστη μου ! Λίγες στιγμὲς ἀκόμα
 καὶ σβυῶνται τ' ἄστρα σου γιὰ μέ. Γιὰ μέ θὰ σκοτειδιάσῃ
 τ' ὄμορφο γλυκοχάραμμα. Θὰ μοῦ κλειστῇ τὸ στόμα
 ποῦ ἐκελαδοῦσε στὰ βουνά, στὴ ρεμματιά, στὴ βρύση . . .
 . . . Ὅλα τ' ἀφίνω μὲ χαρὰ, χωρὶς ν' ἀναστενάξω.
 Καὶ τόχῳ περηφάνεια μου, ποῦ ἐδιιάλεξες ἐμένα
 αὐτὴ τὴν ἔρημη τὴν πορείαν μὲ τὸ κορμὶ νὰ φράξω.

«Εὐχαριστῶ Σε, Πλάστη μου ! Δὲ θὰ χαθοῦν σπαρμέναι
 καὶ δὲ θὰ μείνουν ἄκαρπα τ' ἄχαρα κόκκαλά μου.
 Εὐλόγησέ τινε τὴ γῆ, ὅποῦ θὰ μ' ἀγκαλιάσῃ
 καὶ στοίχειωσε κάθε κλωνὶ ἀπὸ τὰ χώματά μου
 νὰ γίνῃ ἀδιάβατο βουνὸ τὸ μνήμα τοῦ Θανάση !...
 . . . Δυνάμωσέ μας, Πλάστη μου, γιὰ ν' ἀκουστῇ ὅστι Δύση
 πῶς δὲν ἀπονεκρώθηκε καὶ πῶς θ' ἀνθοβολήσῃ,
 τώρα μὲ τὰ Μαγιάπριλα, ἢ δουλωμένη χώρα.
 Εὐλογημέν' ἡ ὥρα !»

Ἄρ. Βαλαωρίτης

Κανάρης

...Είναι βαρὺ τὸ ὄνομα τοῦ Κανάρη, εἶναι πολὺ βαρὺ καὶ φοβοῦμαι μὴ ὑπὸ τὸν πελώριον ἔγκον κύφη τὸν αὐχένα ἢ ποίησίν μου. Ἄλλὰ πῶς νὰ μὴ ρίψω κ' ἐγὼ μακρόθεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀειμνήστου ἥρωος ὀλίγα νεκρολούλουδα, ἀφοῦ δὲν ἠτύχησα ν' ἀσπασθῶ τὴν σιδηρὰν χεῖρά του ἐγώ, ὅστις τὸν ἠγάπων μέχρι λατρείας;

Πέρουσι τὸν ἐπεσκέφθην πολλάκις εἰς Κυψέλην 1) καὶ ἠκροώμην αὐτοῦ διηγουμένου μετὰ παιδικῆς ἀφελείας τ' ἀκαταπόνητα ἄθλά του... «Ὅλα, παιδί μου, ὄλα τὰ κατορθώνει ἢ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη», στερεοτύπως ἀπῆντα εἰς ἐμὲ ὁ γέρον πυρπολητῆς, ὁσάκις συγκεκινημένος τῇ ἐξέφραζα τὸν θαυμασμόν μου.

Ὅτε προσεκόλλησεν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τοῦ αἵμοσταγοῦς Καραλή τὸ τρισένδοξον πυρπολικόν του, κατέβη δὲ εἰς τὴν μικρὰν λέμβον, ἔνθα ἐν ἀγωνίᾳ θανάτου τὸν ἐπρόσμενον οἱ γενναῖοι σύντροφοί του καὶ ἤτις εἶχε δεθῆ διὰ σιδηρᾶς ἀλυσίδος ἐπὶ τῆς κλίμακος τοῦ τρικρότου, ὁ Κανάρης διέταξε τὴν ἀπομάκρυνσιν, φοβούμενος μὴ αἱ αὐταὶ φλόγες συγκαταφάγουν Ὀθωμανοὺς καὶ Ἑλληνας. Ἄλλ' ἡ λέμβος, ὡς ἐὰν ἐκρατεῖτο ὑπὸ μυστηριώδους ἀφανοῦς δαίμονος, ἔμενεν ἀκίνητος, μὴ ὑπακούουσα εἰς τὴν πυρετώδη βίαν τῶν κωπηλατῶν. Τότε τῶν θαλασσῶν ὁ ἀπτότης δεσπότης ἐνόησεν ὅτι ὁ δεσμὸς τῆς ἀλυσίδος δὲν εἶχεν ἐντελῶς λυθῆ, καὶ λαβῶν ἀταράχως τὸν πέλεκυν ἔκοψεν αὐτὸν καὶ ἀπεσπάσθη ὡς ἐκ θαύματος ἐκ τοῦ σημείου, ἔνθα ἐπέπρωτο μετ' ὀλίγον νὰ τελεσθῆ μία τῶν φρικαλεωτέρων καὶ ἐνδοξοτέρων σκηνῶν τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ δράματος.

«Τὰ ὀλίγα δευτερόλεπτα, τὰ ὅποια ἐδαπανήθησαν ἐν τῇ ἀπροσδοκῆτῃ ἐκείνῃ συμβάντι, ἦσαν ἀρκετὰ νὰ ἐπιφέρουν τὴν

1) συνοικίαν τῶν Ἀθηνῶν.

καταστροφήν μας», μετ' ἀπεριγράπτου μειδιάματος μοι ἔλεγεν ὁ Κανάρης· «οἱ Τούρκοι ἦσαν τόσοι, ὥστε ἐάν ἔπτυον ἐπάνω μας, θὰ μᾶς ἔπνιγον ἀναμφιδόλως. Ἄλλ' ὁ μεγαλοδύναμος Θεὸς δὲν τὸ ἐπέτρεψε καὶ μᾶς ἔσωσε, διότι ἐγνώρισε τὴν ψυχὴν τῶν δούλων του».

ᾠδ. Βαλαωρίτης

Κανάρης

Ἦ ὅλη ἡ βουλή τῶν προεστώτων ἴστο μόλο συναγμένη
εἶπε πῶς ὄξω ἴστη στεριά τούς Τούρκους θὰ προσμένη.

Τότε ἔβγαλα τὸ φέσι

καὶ νὰ μιλήσω θάρρεψα, προβάλλοντας ἴστη μέση.

— «Τίποτα, ἀρχόντοι, δὲν φελάει, μονάχα τὸ καράβι! »

Σὰ μ' ἄκουσε ἓνα ἀπ' τὰ τρανὰ καλπᾶκια μας ἀνάβει

καὶ τὸ φαρμάκι χύνει :

— Ποιὸς εἶναι αὐτὸς καὶ πῶς τὸν λέν, ποῦ συμβουλὲς μᾶς δίνει ;

Νὰ τὰ Ψαρὰ πῶς χάθηκαν. Κ' ἐγὼ φωτιὰ ἴστο χέρι
πῆρα, καὶ πέρα τράβηξα κατὰ τῆς Χιὸς τὰ μέρη,
κ' εἶπα ἀπὸ ἡκεῖ, δὲ βάσταξα, μὲ χεῖλια πικραμένα·

«Νὸ πῶς μὲ λέν ἐμένα!...»

ᾠδ. Πάλλης

Τὰ Ἡφαίστεια 1)

Δημιουργὲ τοῦ κόσμου,
πατέρα τῶν ἀθλίων
θνητῶν, ἂν σὺ τοῦ γένους μας
ὄλον ζητῆς τὸν θάνατον,
ἂν σὺ τὸ θέλῃς,

1) οὕτω ὀνομάζει ὁ ποιητὴς τὰ Ἑλληνικὰ πυρπολικά τοῦ 1821.

Τὰ γόνατά μου ἔμπρός σου,
νά, πέφτουν· τὸ ὑπερήφανον
κεφάλι μου, πὸν ἀντίκρου
τῶν Βασιλέων ὑψώνετο,
τὴν γῆν ἐγγίζει.

Ἴδου εὐλαβεῖς οἱ Ἕλληνες
σκύπτουσι ὄλοι, πρόσταξε,
γι' ἐπάνω μας ἄς πέσωσιν
ἢ φλόγες τῆς ὀργῆς σου
ἂν σὺ τὸ θέλῃς.

Πλὴν πολνέλεος εἶσαι
καὶ βοηθὸν σὲ κράζω...
Βλέπω, βλέπω εἰς τὴν θάλασσαν
πειώμενον τὸν στόλον
ἀγροίων βαρβάρων.

Κύτταξε πῶς ὁ ἥλιος
χρυσώνει τὰ πανιά των,
κύτταξε πῶς τὸ πέλαγος
ἀπὸ σπαθιῶν ἀκίνας
τρέμον ἀστράπτει.

Ἀπὸ τὰς πρύμνας χύνεται
γεμίζων τὸν ἀέρα
κρότος μυρίων κυμβάλων
καὶ μέσα ἀπὸ τὸν θόρουβον
ψάσματα ἐκβαίνουν.

ὦ Ἕλληνες, ὦ θεῖαι
ψυχαί, πὸν εἰς τοὺς μεγάλους
κινδύνους φανερώνετε
ἀκάμαντον ἐνέργειαν
καὶ ὑψηλὴν φύσιν!

Πῶς ἀπὸ σᾶς καμμία
δὲν τρέχει τῶρα ; πῶς
κεῖ μέσα εἰς τὰ πλεόμενα
δὲν ρίγνεσθε καράβια
τῶν πολεμίων ;

Πῶς, πῶς τῆς ταλαιπώρου
παιρίδος δὲν πασχίζετε
να σώσητε τὸν στέφανον
ἀπὸ τὰ χέρια ἀνόσια
λησιτῶν τοσοῦτων ;

Εἶναι πολλὰ τὰ πλήθη των
καὶ φοβερὰ εἰς τὴν ὄψιν,
ἀλλ' ἕνας Ἕλληνα δύναται,
ἕνας ἄνδρας γενναῖος
να τὰ σκορπίση.

Ὅποιος τὴν δάφνην θέλει
ἀθάνατον τῆς δόξης,
ὅποιος δάκρυα διὰ τ' ἔθνος του
ἔχει, διὰ δὲ τὴν μάχην
νοῦν καὶ καρδίαν,

— Ἄς ἔκβη αὐτός. — Νά, βλέπω
ταχειῖαι, ὡς τ' ἀπλωμένα
περὰ τῶν γερανῶν,
ἔρχονται δύο κατάμαυροι
τρομεραὶ προῶραι.

Παύει ὡς τύσον ὁ κρότος
τῶν μουσικῶν ὀργάνων
τ' ἀγαρηγὰ τραγούδια
παύουν καὶ τὰ ὑπερήφανα
βλάσφημα μέτρα.

Μόνον ἀκούω τὸ φύσημα
 τοῦ ἀνέμου, ὅπου περνῶντας
 εἰς τὰ κατάρτια ἀνάμεσα
 καὶ εἰς τὰ σχοινιά σχισμένος
 βιαίως σφυρίζει.

Μόνον ἀκούω τὴν θάλασσαν,
 πὸν ὡσὰν μέγα ποτάμι
 ἀνάμεσα εἰς τοὺς βράχους
 κτυπῶντας μορμυρίζει
 γύρω εἰς τὰ σκάφη.

Νά, αἱ κραγαὶ καὶ ὁ φόβος,
 Νά, ἡ ταραχὴ καὶ ἡ σύγχυσις·
 ἀπὸ παντοῦ σηκώνονται
 καὶ ἀπλώνουν πολυάριθμα
 πανιά νὰ φύγουν.

Στενόν, στενὸν τὸ πέλαγος
 ὁ τρόμος κάμνει, πέφτει
 ἓνα καρὰβι ἐπάνω
 εἰς τ' ἄλλο καὶ συντριβονται,
 πνίγονται οἱ ναῦται.

ὦ ! πῶς ἀπὸ τὰ μάτια μου
 ταχέως ἐχάθη ὁ στόλος·
 πλέον δὲν ξανοίγω τώρα
 παρὰ καπνοὺς καὶ φλόγας
 οὐρανομήκεις.

Ἐξω ἀπὸ τὴν θαλάσσιον
 πυρκαϊὰν νικητρίαι
 ἰδοὺ πάλιν ἐκβαίνον
 σωσμένοι αἱ δύο κατὰμανροι
 θανμάσαι προῶραι.

Πετάνον, ἀπομακρύνονται,
 στὸ διάστημα τοῦ ἀέρος
 γωσμένοι γίνονται ἄφαντοι
 διαβαίνουσαι ἐπαιάνιζον
 κι' ἤκουεν ὁ κόσμος—

Κανάρη — καὶ τὰ σπήλαια
 τῆς γῆς ἐβύουν—Κανάρη—
 καὶ τῶν αἰώνων τὰ ὄργανα
 ἴσως θέλει ἀντηχήσουν
 πάντα—Κανάρη.

Ἄνθρ. Κάιβος

Ἄνεκδοτα τοῦ Ἄνδρέα Μιαούλη

Ὁ Μιαούλης ἦτον τολμηρότατος θαλασσινὸς καὶ ἐκέρδιζε πολλὰ χρήματα μὲ τὰ πλοῖά του ἐμπορευόμενος. Πολλάκις δὲ καὶ ἐκινδύνευσεν εἰς τὰ παράτολμα ταξείδια του. Τὸν μεγαλύτερον κίνδυνον διέτρεξεν εἰς τὰ 1802. Τότε ὁ Ἄγγλος ναύαρχος Νέλσων μὲ τὸν στόλον του εἶχεν ἀποκλείσει τὰ παράλια τῆς Ἰσπανίας. Ὁ Μιαούλης ὅμως ἐτόλμησε νὰ παραβιάσῃ τὸν ἀποκλεισμόν καὶ νὰ πωλήσῃ ἀκριβὰ τὸ φορτίον τοῦ σίτου, τὸ ὅποιον εἶχεν εἰς τὸ πλοῖόν του. Ἄλλ' ἔβαν ἀπέπλεσε τὸν συλλαμβάνουσαν τὰ ἀγγλικά πλοῖα. Τὸν Μιαούλην δεμένον φέρουν εἰς τὸν Ἄγγλον ναύαρχον. Ἡ καταδίκη ἐκείνων, οἱ ὅποιοι παρεβίαζον τὸν ἀποκλεισμόν, ἦτον ὠρισμένη· κρίμασις εἰς τὸ κατάρτι τῆς ἀγγλικῆς ναυαρχίδος. Ὁ Ὑδραῖος θαλασσινὸς παρουσιάζεται εἰς τὸν Νέλσωνα μὲ τὸ σοβαρὸν καὶ ἀτάραχον ὕφος του. Εἰς τὰς ἐρωτήσεις αὐτοῦ δὲν διστάζει ν' ἀπαντήσῃ καὶ νὰ ὁμολογήσῃ μὲ θάρρος ἕλην τὴν ἀλήθειαν : ὅτι παρεβίασε τὸν ἀποκλεισμόν διὰ νὰ πωλήσῃ εἰς καλὴν τιμὴν τὸν σίτον του. Ὁ ναύαρχος τόσο ἐξετίμησε τὴν εὐλικρίνειαν καὶ τὴν γενναί-

ότητα τοῦ Μιαούλη, ὥστε ἀντὶ νὰ τὸν κρεμάσῃ τὸν ἀπελευ-
θέρωσεν.

Ἄλλοτε πάλιν, ἐν ᾧ ἐταξείδευε κατὰ τὰ Ἰσπανικὰ παρά-
λια, ἕνας ναύτης τοῦ λέγει :

—Καπετάνιε, ἂν δὲν λοξεύσωμεν, θὰ πέσωμεν ἐπάνω σὲ
ξέρα.

Ἄλλ' ὁ Μιαούλης, ὁ ὁποῖος ἦτον ἕσον τολμηρὸς τόσον καὶ
ἐπίμονος, ἀποκρίνεται ξερά :

—Ἄς πέσωμεν !

Καὶ ἔξαφνα πίπτει ἐπάνω εἰς τὴν ὕφαλον τὸ σκάφος καὶ
τρυπᾷ. Ἀρχίζει νὰ κάμνη νερά καὶ μόλις κατῶρθωσε νὰ σωθῆ,
τὸ πλήρωμα εἰς τὴν παραλίαν, τὸ δὲ πλοῖον ἐχάθη. Ὁ Μια-
ούλης ἐζημιώθη πολὺ ἀπὸ τὴν ἀσυλλόγιστον αὐτὴν ἐπιμο-
νήν του.

Ἀπὸ τὰ 1816 ἀπεσύρθη ἐκ τοῦ ναυτικοῦ σταδίου καὶ ἔμει-
νεν εἰς Ἰδραν.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς νεότητός του ὁ Μιαούλης ἐκάπνιζε
πολὺ καὶ ἐπινεν οἶνον, ἀλλ' ἀφοῦ ἔπαθεν ἀπὸ ἀσθένειαν, ὁ ἰα-
τρὸς ἀπηγόρευσε τὸν καπνὸν καὶ τὸν οἶνον καὶ ὁ θαλασσινὸς
ἐτήρησε τὴν ἰατρικὴν συμβουλὴν ἀπαράβατον.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως ὁ Μιαούλης δὲν ἔλαβε
μέρος καὶ μάλιστα δὲν εἶχε πολλὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ Ἑλλη-
νικὸν ναυτικόν. Ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης, ὁ ὁποῖος μὲ τὰ
πλοῦτη του, μὲ τὴν παραδειγματικὴν φιλοπατρίαν του καὶ
μὲ τὴν φρόνησίν του πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς
Ἐπαναστάσεως, πολλάκις ἐδοκίμασεν ἐξ ἀρχῆς νὰ πείσῃ τὸν
Μιαούλην διὰ ν' ἀναλάβῃ τὴν ναυαρχίαν τοῦ Ἰδραϊκοῦ στό-
λου, ἀλλ' ἐκεῖνος πάντοτε ἠρνεῖτο. Ἐπὶ τέλους κατὰ τὸ δεύτε-
ρον ἔτος τοῦ ἀγῶνος, ἀφοῦ μίαν ἡμέραν ἔμειναν ἐπὶ πολλὴν
ᾠραν κλεισμένοι οἱ δύο μαζί χωρὶς νὰ ἀκούσῃ κανεὶς ἄλλος τί
εἶπαν μεταξύ των, ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης διωρίσθη ναύαρχος
τῶν Ἰδραϊκῶν.

Τὰ κατορθώματά του, τὰ ὁποῖα ἐδόξασαν τὸ ναυτικόν μας,

ἀπέδειξαν ὅτι ὁ Κουντουριώτης ἐπέτυχε πολὺ εἰς τὴν ἐκλογὴν του. Τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Μιαούλη δὲν ἤργησαν ν' ἀναγνωρίσουν καὶ οἱ Σπετσιῶται καὶ οἱ Φαριανοί, καὶ ἔγεινεν αὐτὸς μετ' ὀλίγον ναύαρχος ὄχι μόνον τῶν Ὑδραίων, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.

Καὶ ἦτον ἐν τούτοις ἀγράμματος ἐντελῶς· μόλις ἐκακόγραφε τὴν ὑπογραφὴν του. Τὰς ἐπιστολάς του καὶ τὰ ἔγγραφα του ἔγραφεν ὁ γραμματικὸς του. Ἦξευρε δὲ αὐτὸς ἀρκετὰ γράμματα καὶ τοῦ ἤρθεκε νὰ μεταχειρίζεται λέξεις ἀρχαίας Ἑλληνικὰς.

Μίαν φορὰν λοιπὸν ὁ ναύαρχος τοῦ εἶπε νὰ κάμῃ ἔγγραφον πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ νὰ ζητήσῃ χονδρὸν σχοινίον, τοῦ ὁποίου εἶχον ἀνάγκην. Ὁ γραμματικὸς ἔγραψεν εἰς τὸ ἔγγραφον τὴν λέξιν «κάμιλος», δηλαδὴ χονδρὸν σχοινίον. Ἄλλ' ὅταν ἀνέγνωσε δυνατὰ τὸ ἔγγραφον καὶ ἤκουσε τὴν παράδοξον λέξιν ὁ Μιαούλης ἐκτύπησε μὲ θυμὸν τὸν πόδα :

—Τί γράφεις αὐτοῦ ; Δὲν θέλομεν στὸ καράβι καμήλα, παιδί μου. Σχοινί χονδρὸ θέλουμε.

Καὶ ἐν ἄλλο νόστιμον μοῦ διηγῆθη ὁ Ὑδραῖος ναύκληρος :

Ἐνῶ ἐταξείδευαν εἰς τὸ πέλαγος ἔτυχε νὰ συναντήσουν πολλὰ τουρκικὰ πλοῖα. Ἐπειδὴ ὁ Μιαούλης εἶδεν ὅτι δὲν εἶχε δυνάμεις νὰ τὰ πολεμήσῃ, τὰ ἀπέφυγε καὶ ἐλοξοδρέμησεν. Ἐν ἀπὸ τὰ πλοῖα αὐτὰ ἐπυροβόλησε καὶ ἡ βόμβα ἔπεσε μέσα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ναυαρχίδα. Ὁ ἀντιναύαρχος Σαχτούρης εἶδεν ἀπὸ τὸ ἰδικόν του πλοῖον τὴν βόμβαν καὶ εὐθὺς ἔρριψε μίαν λέμβον καὶ ἔτρεξε νὰ ἰδῇ μήπως συνέβη καμμία ζημία. Ἀναθαίνει καὶ εὐρίσκει τὸν ναύαρχον μὲ τὸ φέσι ἕως τὰ φρύδια· ἐκατάλαβεν ὅτι ἦτο θυμωμένος. Τὸν ἐρωτᾷ λοιπὸν ἂν ἔπαθε καμμίαν ζημίαν. Ἐκεῖνος γυρίζει τὸ πρόσωπον μὲ ὀργὴν πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἐφαίνοντο μακρὰν τὰ ἐχθρικά πλοῖα καὶ ἐνῶ τοὺς ἐφοβέριζε μὲ τὸν γρόνθον ἀποκρίνεται :

— Οἱ παλιότουρκα μοῦ ἔχυσαν τὰ φασόλια μου !

Καὶ πραγματικῶς ἡ βόμβα εἶχεν ἀναποδογυρίσῃ τὸ πρό-
γευμα τοῦ ναυάρχου, τὸ ὁποῖον ἔβραζεν εἰς τὴν φωτιάν.

Γ. Δροσίνης

Γ. Καραϊσκάκης 1)

Μεταφέρω τὸν νοῦν μου εἰς τὴν πρὸ ἑνὸς χρόνου ἀξιοθρή-
νητον καὶ τρομερὰν τῆς πατρίδος κατάστασιν· τὸ νέφος βλέπω
τοῦ δουλικοῦ σκότους ξαπλωμένον ἀπὸ τὰς ἄλλοτε λαμπρὰς καὶ
τότε ζοφωμένας κορυφὰς τοῦ Μακρυνόρους καὶ ἀπὸ τὰ παράλια
τῆς Ἀκαρνανίας ἕως τὰ περίξ τῆς Ἀττικῆς. Τὸ νέφος τοῦτο
ἐσκέπαζεν ὡς μαῦρος μανδύας τὸ νεκρικὸν κρεβάτι τῆς Ρού-
μελης· μακρὸ καὶ βαθὺ σκότος ἐσύρετο κατόπιν τοῦ νεκρικοῦ
αὐτοῦ μανδύου καταπυκνωμένον καὶ ἐφοβέριζε νὰ πέσῃ ὅλον
καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Πελοποννήσου, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὴν
εἶχεν ἀποσβολωμένην ἢ Αἰγυπτιακῆ ὁμίχλῃ.

Πάντῃ ἐναντίαν τῆς νεκρικῆς ἐκείνης σκηνῆς, ἔχω σκη-
νὴν σήμερον πρὸ ὀφθαλμῶν μου. Φῶς ἐλευθερίας, φῶς δόξης
βλέπω σήμερον χυμένον ἀπὸ τὰς κορυφὰς τοῦ Μακρυνόρους καὶ
τὰ παράλια τῆς Ἀκαρνανίας ἕως τὰ περίξ τῆς Ἀττικῆς. Τὸ
φῶς τοῦτο τῆς ἐλευθερίας καὶ δόξης ἐνουπήρχεν εἰς τὰς ψυχὰς
τῶν Ρουμελιωτῶν, ἀλλὰ δὲν ἐχύθη εἰς τὴν σκοτωμένην ἐκείνην
γῆν παρὰ διὰ τῆς ἰσχυρᾶς δεξιᾶς τοῦ Καραϊσκάκη. Αὐτός, δια-
σκορπισμένα τὰ παλληκάρια τῆς Ρουμελης τῆδε κακείσε, τὰ
ἐσύναξε καὶ τὰ ὠδήγησε πάλιν εἰς τὸ στάδιον τῆς πολεμικῆς
καρτερίας, γινόμενος ὁ ἴδιος αὐτός τὸ παράδειγμα εἰς δεκάμη-
νον διάστημα τῆς πολεμικῆς αὐτῆς καρτερίας.

1) ἐκ τοῦ ἐπικηδείου λόγου τοῦ Σπ. Τρικούπη, ἐκφωνηθέντος τὴν
24 Ἀπριλίου 1827 ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ τῶν κατὰ τὴν
Στερεάν Ἑλλάδα στρατευμάτων Γ. Καραϊσκάκη.

Παντοδαπὰς ἐλλείψεις ἔπασχε τὸ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν του στρατόπεδον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ποτὲ εἰς διάλυσίν του δὲν τὰς ἐπρότεινε, ποτὲ δὲν ἐγόγγυσε διὰ τὰς πολυειδεῖς του κακουχίας καὶ ταλαιπωρίας· σεμνυνόμενος δικαίως εἰς τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα τῆς ἀρχηγίας, ποτὲ δὲν ἐνόμισεν ὅτι αὐτὸ μόνον ἠμποροῦσε νὰ τὸν λαμπρύνῃ, ἤξευρεν ὅτι τὰ ἔργα μόνον εἶναι ἡ λαμπρότης· ἔθεν ἄξιός τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ ἀξιώματος ἐφαίνετο διὰ τῶν ἔργων του· ἄτρομος πάντοτε εἰς τοὺς πολέμους, ἀτρομώτερος πολὺ ἐφάνη καθ' ὃ διάστημα ἦτον ἀρχηγὸς τῶν κατὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα στρατευμάτων· τότε εἶχε ψωμί καὶ αὐτός, ὅταν εἶχαν καὶ οἱ ἀγαπητοὶ του Ἕλληνες· ἡ κλίνη του ἦτον κλίνη ἀπλοῦ στρατιώτου· πρωταγωνιστὴς ἐπαρουσιάζετο, καὶ τὴν τιμὴν ὄλην τοῦ ἀγῶνος τὴν ἀπέδιδεν εἰς ἄλλους· ἐνθουσιασμένος διὰ τὴν παλληκαριάν, ὡς παλληκάρι καὶ ὁ ἴδιος, τὴν ἐτιμοῦσεν ὅπου τὴν ἐβλεπε καὶ τὴν ἀντάμειβε πλουσιοπάροχα· τοὺς γνωστοὺς διὰ τὴν ἀνδρείαν τοὺς ἔκραζε κατ' ὄνομα, ὅταν ἐξεσπάθωνεν ἐν καιρῷ μάχης διὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν· ἔδρανε τὰ πιστόλια του ἀπὸ τὴν μέσην του καὶ μὲ αὐτά, εἰς ἀνταμοιβὴν παλληκαριᾶς, ἰστόλιζε τοῦ παλληκαριοῦ τὴν μέσην· ἔλυε τὴν ζώνην του καὶ ἔδιδεν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου καὶ τὸ ὕστερον νόμισμά του.

Ἴδού, Ἕλληνες, ὅσα χαρακτηρίζουν τὸν ἄξιον ὀδηγὸν στρατευμάτων, ἴδού ὅσα λαμπρύνουν τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα τῆς ἀρχηγίας, ἴδού ὅσα ἀποθανατίζουν τὸν πολεμικὸν καὶ ἀποκατασταίνουν τὸν στρατηγὸν ποθητὸν εἰς τὸν στρατιώτην, σεβαστὸν εἰς ὅλον τὸ ἔθνος του καὶ φημισμένον εἰς ὅλα τὰ ἔθνη καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας.

Τοιαύτη ἐστάθη ἡ διαγωγή τοῦ πατριώτου Καραϊσκάκη εἰς τὸ διάστημα τῆς δεκαμήνου ἀρχηγίας του· ἀλλ' ἡ τελευταία ὥρα τῆς ζωῆς του ἐπισφραγίζει τὴν ἀληθινὴν δόξαν καὶ τοῦ σταίνει τρόπαιον ἀκόμη μόνιμώτερον, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἡ ἀξιοτήτης του ἔστησεν εἰς Ἀράχωβαν.

Θανατηφόρα πληγωμένος ἐφέρθη εἰς τὸ πλοῖον τοῦ μεγάλου

Ὁ Καρυϊσκάκης καταστρέφει τοὺς Τούρκους ἐν Ἀραχώβη

λου στολάρχου τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ λάβῃ τὴν δυνατὴν ἰατρικὴν περιποίησιν· γυμνασμένος ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων εἰς τὸ σπαθί καὶ εἰς τὸ τουφέκι, εἰδήμων τῆς φύσεως τῶν πληγῶν, ἐγνώρισε μόνος του ὅτι ἡ βοήθεια τῆς ἰατρικῆς δὲν θὰ ἴσχυε καὶ ὅτι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἦτον ἐγγύς. Μὲ πνεῦμα τότε ἀτάραχον, μὲ πρόσωπον γαληνὸν καὶ μὲ φωνὴν κατακυκλικήν, ὠμίλησε πρὸς τοὺς περισσώτας ἀρχηγούς, κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον :

—«Μέγα βῆρος μὲ ἐπεφόρτισεν ἡ πατρίς μου· μὲ δέκα μηνῶν δεινοὺς ἀγῶνας ἐπλήρωσα τὸ χρέος· δὲν μὲ ἔμενε παρὰ ἡ ζωὴ ἰδοῦ, θυσία τῆς πατρίδος καὶ ἡ ζωὴ μου εἰς τὴν πατρίδα μου τὴν ἐχρεωστοῦσα, εἰς τὴν πατρίδα μου τὴν ἀποδίδω· ἀποθνήσκω· οἱ στρατιῶται μου ἄς τελειώσουν τὸ ἔργον μου, ἄς μοῦ ἐλευθερώσουν τὰς Ἀθήνας».

Αὐτὰ εἶπε καὶ παρέδωκε τὸ πνεῦμα εἰς χεῖρας τοῦ Πλάστου του.

Στρατιῶται! Αὕτῃ εἶναι ἡ διαθήκη του· σεις εἶσθε οἱ ἐκτελεσταὶ τῆς διαθήκης· αὕτῃ εἶναι γεγραμμένη μὲ τὸ χυτὸν ὑπὲρ πατρίδος αἷμα του καὶ τὸ αἷμά του ἀκόμη ἀχνίζει.

Στρατιῶται! Τιμῆσατε καθ' ὃν τρόπον ὁ ἴδιος σᾶς ἐπαράγγειλε τὴν μνήμην του· αὐτὸς ἀπέθανεν, ἀλλὰ τὸ παράδειγμα του ζῆ· ἀλλὰ τί λέγω τὸ παράδειγμα του ζῆ; Αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι ἀοράτως μαζί σας, ἀλλὰ ἔχι πλέον πενιχρὰ ἐνδυμένος, ὡς ἐξοῦσε μαζί σας· αὐτὸς σᾶς παρουσιάζεται ἐνδυμένος τὸ χρυσοῦφροντον φόρεμα τῆς δόξης, τὸ φόρεμα τὸ ὁποῖον ἐνδύει τὸν στρατιώτην εἰς τὸ στάδιον τῆς μάχης ὁ ὑπὲρ πατρίδος θάνατος. Αὐτὸς, στρατιῶται, αὐτὸς, καθ' ἣν στιγμὴν ξεοπαθωμένοι κτυπήσατε τὰ τεῖχη τῶν Ἀθηναίων, θὰ σᾶς παρουσιασθῆ ὡς ἰσχυρὸς Ἄγγελος τῆς Ἀποκαλύψεως, καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, περιδεβλημένος νεφέλην καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς στῦλοι πυρός.

Ναί· τοιοῦτος θὰ σᾶς παρουσιασθῆ, διότι τόση λαμπρότης περιχύνεται μετὰ θάνατον εἰς ὅποιον ἀποθάνῃ ὑπὲρ πατρίδος.

Σπ. Τρικωπῆς.

Οἱ Κολοκοτρωναῖοι

Λάμπουν τὰ χιόνια στὰ βουνὰ κι' ὁ ἥλιος στὰ λαγκάδια,
λάμπουν καὶ τ' ἀλαφρὰ σπαθιά τῶν Κολοκοτρωναίων,
πῶχουν τ' ἀσήμια τὰ πολλά, τὶς ἀσημένιες πάλες,¹⁾
τὶς πέντε ἀράδες τὰ κουμπιά, τὶς ἔξη τὰ τσαπράζια,²⁾
ὁποῦ δὲν καταδέχονται τὴ γῆ νὰ προσκυνήσουν.

Καβάλλα τρῶνε τὸ ψωμί, καβάλλα πολεμᾶνε,
καβάλλα πᾶν' στὴν Ἐκκλησιά, καβάλλα προσκυνοῦνε,
καβάλλα παίρνουν' ἀντίδωρο ἀπ' τοῦ παπᾶ τὸ χέρι.

Φλουριά ρίχνουν στὴ Παναγιά, φλουριά ρίχνουν στοὺς ἅγιους
καὶ στὸν ἀφέντη τὸ Χριστὸ τὶς ἀσημένιες πάλες.

«Χριστέ, βλόγα μας τὰ σπαθιά, βλόγα μας καὶ τὰ χέρια!»

Δημῶδες

Ἄλωσις τῆς Τριπόλεως

Πῆραν τὰ κάστρα, πῆραν τα, πῆραν καὶ τὰ ντερβένια,³⁾
πῆραν καὶ τὴν Τριπολιτσία, τὴν ξακουσμένη χώρα.

Κλαίουν τ' ἀχούρια γι' ἄλογα καὶ τὰ τζαμιὰ γι' ἀγάδες,
κλαίουν στοὺς δρόμους Τούρκισσες, κλαίουν ἔμυροπούλες⁴⁾

κλαίει καὶ μιὰ χανούμισσα τὸν δόλιο τὸν Κιαμίλη.⁵⁾

«Ἄχ, ποῦσαι καὶ δὲν φαίνεσαι, καμαρωμένε ἀφέντη.

1) πάλα=κυρτὸν ξίφος.

2) τσαπράζια = γιλέκον κεντητὸν καὶ σταυρωτὸν μὲ διασταυρούμενα κομβία.

3) στενά.

4) ἀρχοντοπούλες (κυρίως κόραι ἐμίρη, τοῦτέστιν ἡγεμόνος).

5) ὁ Κιαμὴλ μπέης τῆς Κορίνθου ἦτο κατὰ τὸ 1821 ὁ ἰσχυρότερος τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Τούρκων.

Ἦσουν κολόνα ἴστο Μοριά καὶ φλάμπουρο¹⁾ ἴστην Κόρθο,
 ἤσουν καὶ ἴστην Τριπολιτσά πύργος θεμελιωμένος.
 Ἰστην Κόρθο πιά δὲν φαίνεσαι οὐδὲ μέσ' ἴστα σαράγια.²⁾
 Ἐνας παπαῶς³⁾ σοῦ τάκαψε τὰ γέριμα τὰ παλάτια,
 σκλάβος ραγιάδων ἔπεσες καὶ ζῆς ραγιαῖς ραγιάδων.

Δημῶδες

Γεώργιος Γεννάδιος

Κατὰ τὸ 1826 εὐρισκόμενος εἰς Ναύπλιον εἶδεν ἐκεῖ συσ-
 σωρευμένους καὶ πειναλέους καὶ δυστυχεῖς τοὺς ἀπὸ τῆς δα-
 φνοστεφοῦς φλογὸς τοῦ Μεσολογγίου περισωθέντας, αἵτινες ἐζή-
 τουν παρὰ τῆς κυβερνήσεως, ὡς μόνην ἀμοιβὴν τῆς ἐνδόξου
 θυσίας των, ξηρὸν ἄρτον διὰ νὰ τραφῶσι, καὶ πυρῖτιν διὰ νὰ
 πολεμήσωσιν. Ἄλλ' ἡ κυβέρνησις ἦν ἐν ἀπορίᾳ ἐσχάτῃ, καὶ
 δεινὴ τῶν πραγμάτων ἡ θέσις. Γενικὴ καταστροφὴ καὶ διάλυσις
 ἐπέκειτο, ἂν δὲν ἐξεπέμπετο στρατὸς ἀναχαιτήσων τοὺς πολε-
 μίους, καὶ ἐμψυχώσων τοὺς προμάχους τῆς ἐλευθερίας. Κα-
 τηφῆς καὶ περίτρομος συνέρρευσε ὁ λαὸς τῆς Ναυπλίας εἰς τὴν
 πλατεῖαν τῆς πόλεως, καὶ συνήλθον ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ οἱ πεινα-
 λέοι στρατιῶται, ἀπειλητικοὶ ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ των. Ἄλλ' οὐδεὶς
 ἐτόλμα, καὶ οὐδεὶς ἤξευρε τί νὰ προτείνῃ. Τότε ὁ Γεννάδιος
 προκύψας τοῦ ὄχλου, ἀνεπήδησεν εἰς τὴν ρίζαν τῆς ἐν τῇ
 κέντρῳ τῆς πλατείας ὑψουμένης πλατάνου, καὶ ἐκεῖθεν φλογερὸν
 τὸ βλέμμα ἐπὶ τὸ πλῆθος πλανῶν, μετὰ φωνῆς στεντορίου καὶ
 μετ' εὐγλωττίας παντοδυνάμου ἀνέκραξεν· «Ἡ πατρίς κατα-
 στρέφεται, ὁ ἀγὼν ματαιοῦται, ἡ ἐλευθερία ἐκπνέει. Ἀπαιτεῖται

1) σημαία.

2) μέγαρο.

3) Παπαφλέσσας.

βοήθεια σύντομος πρέπει οί άνδρες αὐτοί, οἵτινες ἔφαγαν πυρρίτιν καὶ ἀνέπνευσαν φλόγας, καὶ ἤδη ἀργοὶ καὶ λιμώττοντες μᾶς περιστοιχίζουσι, νὰ σπεύσωσιν ὅπου νέος κίνδυνος τοῦ καλεῖ. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται πόροι, καὶ πόροι ἔλλείπουσιν. Ἄλλ' ἂν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν πατρίδα, ἂν εἴμεθα ἀξιοὶ νὰ ζώμεν ἄνδρες ἐλεύθεροι, πόρους εὐρίσκομεν. Ἄς δώσῃ ἕκαστος ὅ,τι ἔχει καὶ δύναται. Ἴδου ἡ πενιχρὰ εἰσφορά μου. Ἄς μὲ μιμηθῆ ὅστις θέλει!»

Καὶ ἐπικροτοῦντος τοῦ πλήθους, ἐκένωσε κατὰ γῆς τὸ ἰσχνὸν διδασκαλικὸν τοῦ βαλάντιον. Ὁ κρότος τῶν πρώτων τούτων εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος καταπεσόντων ὀλίγων χρυσῶν τοῦ μόνου προϊόντος τῶν ἐπιπόνων οἰκονομιῶν του, τοῦ μόνου ἐφοδίου τοῦ ἐναγωνίου του βίου, βεβαίως ὡς μελωδία εὐπρόσδεκτος ἀντήχησεν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ κατελογίσθη βεβαίως ἡ προσφορά αὕτη παρὰ τῆς χήρας τὸν ὀβολόν, ἐν ταῖς αἰδέσις δέλτοις, ἐν αἷς ἐγγράφεται πᾶσα εὐγενῆς πράξις εἰς μνηριοπλάσιον ἀνταπόδοσιν. «Ἄλλ' ὄχι! ἐπανέλαβε μετ' ὀλίγον ἡ συνεισφορά αὕτη εἶναι οὐτιδανή! Ὁβολὸν ἄλλον ὅν ἔχω νὰ δώσω, ἀλλ' ἔχω ἑμαυτὸν, καὶ ἴδου τὸν πωλῶ! Τίς θέλει διδάσκαλον ἐπὶ τέσσαρα ἔτη διὰ τὰ παιδιὰ του; Ἄς καταβάλλῃ τὸ τίμημα!» Αἱ γενναῖαι αὗται λέξεις ἐξῆψαν ἀκάθεκτον ἐνθουσιασμόν, καὶ πάντες μετὰ θαυμάσιον ἔσπευδον προσφέροντες ὁμὴν χρήματα, οἱ δὲ, οὐδ' αὐτῶν ἐξαιρουμένων τῶν ὑπὸ πενίας κατατροχομένων στρατιωτῶν, ὅ,τι ἕκαστος ἢ ὄπλον ἢ κόσμημα εἶχε τίμιον ὥστε ἐν μικρῷ χρόνῳ συνελέγη πρὸς τὴν ἐπαύριον εἰς τὰς ἐκκλησίας, ὅπου προσερχόμενοι καὶ αἱ κυραὶ νὰ προσφέρωσι τὸ κατὰ τὴν προαίρεσιν καὶ αὐταί.

Ἀπὸ βαθέος ὄρθρου ὁ Γεννάδιος περιέμενεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἀλλ' ἡ λειτουργία ἀπέλυσε, καὶ αἱ κυραὶ, ἴσως πτοηθεῖσαι τὴν συρροὴν τῶν ξένων στρατιωτῶν, δὲν ἐφάνησαν, ἢ ὀλίγαι μόνον ὑπήκουσαν εἰς τὴν κλήσιν. Τότε τὸ αἰμά

του αίσθανθεις ὑπὸ γενναίας ἀγανακτήσεως ἀναβράζον, καὶ ἀποβλέψας πρὸς τοὺς ἐκεῖ παρισταμένους μαθητὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων, «Δυστυχῆ παιδία, ἀνέκραξε μὲ φωνὴν κλονίσασαν τοὺς θόλους τῆς ἐκκλησίας, δυστυχῆ παιδία, σὰς ἐγκατέλειψαν αἱ μητέρας σας! Ἡξεύρουσιν ὅτι ὁ Ὁθωμανὸς σφάζει καὶ ἀνδραποδίζει, ὅτι αὔριον θὰ ἔλθῃ νὰ σύρῃ καὶ σὰς εἰς αἰχμαλωσίαν, ἀλλ' ἀδιαφοροῦσι, φειδωλευόμενοι ὀλίγου χρυσοῦ. Ἄλλως προστάτης δὲν σὰς μένει ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τὸν κοινὸν προστάτην ἐκεῖ ἐπάνω». Καὶ τὰ παιδία, μὴ τολμήσαντα νὰ παρκοῦσῃσι τὴν ἐπιτακτικὴν ἐκείνην φωνὴν, ἐγονάτισαν ὄλα. Ἀποκαλύψας δ' ἐκεῖνος τὴν κεφαλὴν του, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὀψώσας πρὸς οὐρανόν, «Ἔψιστε Θεέ, ἀνεφώνησε. Σὺ ὁ προστάτης τῶν ἀθῶνων καὶ τῶν μὴ ἐχόντων καταφυγὴν, μὴ ἐγκατέλειψῃς καὶ Σὺ τὰ παιδία ταῦτα, τὰ προσπίπτοντά Σοι. Σῶσον αὐτὰ ἀπὸ αἰχμαλωσίας δεσμῶ. Οἱ ἄνθρωποι τὰ παρήτησαν, ἐπίβλεψον ἐπ' αὐτὰ, καὶ ἐπίβλεψον ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, καθ' ἣς πάντες ἐξανέστησαν, ἦν παρορῶσιν, ἦν προδίδουσιν αὐτὰ τῆς ἐκείνης. Δὸς παρά τὰς βουλάς τῶν ἀνθρώπων, νὰ ἐπιλάμψῃ ἐπ' αὐτῆς πάσης ὁ ἥλιος τῆς ἐλευθερίας, καὶ νὰ τελειωθῇ ἡ Σὺ δὴν ἰσχύς, τὰ δὲ παιδία ταῦτα, πολῖται ἐλεύθεροι, νὰ τὴν ὑπερετίθωσι ποτὲ ἐν πίστει καὶ εὐκρινείᾳ, πρὸς σωτηρίαν αὐτῆς καὶ πρὸς δόξαν σου αἰωνίαν! Ἡ, ἂν ὁ πάνσοφος Σὺ γινώσκῃς ὅτι πέπτωται, εἰς ἀγενῆ τραφέντα, εἰς ἰδιοτέλειαν ἀυξηθέντα καὶ φιλαρχίαν, νὰ γένωσι ποτὲ θειῶν τῇ πατρίδι παράτεια, παράδος τα μᾶλλον εἰς τῆς μαχαίρας τὸ στόμα, καὶ παράδος καὶ ἐμὲ εἰς αὐτό, πρὶν ἰδῶ ἐκ νέου τῆς Ἑλλάδος τὴν δουλικὴν ἡμέραν καὶ ταπείνωσιν!»

Καὶ τοιαῦτα εὐξάμενος, ἐρρίφθη ἔξω τῆς ἐκκλησίας, ἀφεῖς τὸν λαὸν καταπεπληγμένον καὶ δακρυρροῦντα, καὶ αἱ συνεισφοραὶ ἐπανελήφθησαν ραγδαίωτεραι ἢ τὴν χθὲς καὶ αἱ κυριαὶ ἐπεμπον μετὰ πάσης προθυμίας οὐ μόνον χρημάτων ποσότητος, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τῶν τοὺς νυμφικοὺς δακτυλίους, καὶ αὐτοῖς τοὺς κόσμους τῶν κεφαλῶν τῶν.

Τοιαύτη ἦ τοῦ εὐγενοῦς τούτου πατριώτου ἐπιρροή εἰς τὸ ἐξάπτειν καὶ ἀναπτύσσειν τὸ αἰσθημα τοῦ πατριωτισμοῦ εἰς ἔργα ἀφοσιώσεως, ὥστε δι' αὐτῆς οὐ μόνον τὴν τότε ἔδραν τῆς κυβερνήσεως ἔσωσε, καὶ τὴν κυβέρνησιν αὐτὴν ἀμηχανοῦσαν τότε ἔσωσεν, ἀλλὰ καὶ πατήρ τῆς ὅλης πατρίδος ἀνεδείχθη ὁ Γεννάδιος, διότι διὰ τῶν αὐτῶν πόρων ἐξωπλίσθη καὶ ἐξεπέμφθη ὑπὸ τὸν ἔνδοξον Καραϊσκάκην στρατὸς ἐπανορθώσας τὸν σχεδὸν ἤδη ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα, καὶ ἐπαναγαγὼν τὴν νίκην ὑπὸ τὰς ταπεινωμένας τῶν Ἑλλήνων σημαίας. Ὅπως ἦ πλήρης ἡ ἐκστρατεία, ἀνεγνωρίσθη καὶ ἡ ἀνάγκη μορφώσεως ἵππικοῦ τάγματος, καὶ τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ νέου δημοτικοῦ θριάμβου τοῦ Γενναδίου.

Ἰπὸ κηρύκων συγκληθεὶς συνῆλθεν αὖθις ὁ λαὸς ὑπὸ τὴν πλάτανον τοῦ Ναυπλίου, ἀνυπόμονος ν' ἀκούσῃ τὸν ἀγαπητόν του ρήτορα γενναῖόν τι καὶ ὠφέλιμον συμβουλευόντα, οὗτος δὲ ἀφοῦ ἐξέθετε τῶν κοινῶν πραγμάτων τὸν κίνδυνον καὶ τὴν θέσιν, καὶ τὴν ἀνάγκην μορφώσεως ἵππικοῦ, — «Ἄλλὰ ποῦ, εἶπεν, θέλομεν εὑρεῖ τοὺς ἵππους; Ἐδῶ βλέπω πολλοὺς καὶ προὔχοντας καὶ ὀπλαρχηγούς, τρέφοντας ἀνὰ δύο καὶ τρεῖς ἵππους, καὶ κομπάζοντας ἐπὶ τούτῳ ἐν ταῖς ὁδοῖς· ὅστις ἔχει ἵππον διὰ τροφήν καὶ ἐπίδειξιν, καὶ δὲν τὸν προσφέρει εἰς τῆς πατρίδος τὴν ἀνάγκην, εἶναι ἀνάξιος νὰ λέγηται αὐτῆς προὔχων, ἢ νὰ φέρῃ τὸ ξίφος τοῦ ἀρχηγοῦ. Διὰ τῶν ἵππων τούτων δυνάμεθα νὰ μορφώσωμεν ἵππικόν· τοὺς λαμβάνομεν;» — «Τοὺς λαμβάνομεν!» ἀνέκραξε μὲν φωνῇ ὁ λαός. — «Καὶ ἂν δὲν μᾶς τοὺς δώσωσι, τοὺς λαμβάνομεν διὰ βίας;» — «Τοὺς λαμβάνομεν διὰ βίας», ἀπεκρίθησαν χιλιάδες στομάτων. — «Ἄγετε λοιπόν», διέταξεν ὁ κινῶν τὸν λαὸν ἐκεῖνον, ὡς ἡ λαίλαψ κινεῖ τὰ κύματα. Ἄλλὰ πρὶν ἢ προφθάσῃ νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ δεινὴ ἐντολή, τριακόνσιοι πεντήκοντα ἵπποι εἶχον κοιμισθῆ εἰς τὴν πλατεῖαν διὰ συνεισφορᾶς ἑκουσίου. Τότε καλέσας ἕκ τοῦ πλήθους ὀνομαστὴν τὸν Χατζῆ-Μιχάλην — «Σύ, τῷ εἶπεν ὁ Γεννάδιος, εἶσαι ἄξιος νὰ

διευθύνῃς τὸ ἵππικόν· λάβε τοὺς ἵππους τούτους, ὀργάνωσον αὐτούς, καὶ ἀναχώρησον ὅσον τάχος».

Οὕτως ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείνας τῶν ἐσχάτων κινδύνων, αἵτινες ἀναδεικνύουσι τῶν ἀνδρῶν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἀρετὴν, ὁ Γεννάδιος, Δημοσθένης τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἀναδειχθείς, διὰ τῆς ἀτρομότητος παρρησίας, ἦν τῷ ἐνέπνεεν ἡ συναίσθησις τοῦ καθήκοντος, καὶ διὰ τῆς λάβρου τοῦ εὐγλωττίας, ἣτις ἐξεχεῖτο ἐκ καθαρᾶς πηγῆς, τῆς ἐνθουσιώδους καὶ ἐναρέτου καρδίας του, κατέστη δύναμις, ἣτις στρατηγὸς ἐνεκαθίστα, τὸν λαὸν δι' ἐνὸς λόγου ἤγε καὶ ἔφερε, τῷ στρατῷ ἐπεβάλλετο, ἀντετάσσετο κατὰ μέτωπον τοῖς ὀπλαρχηγοῖς καὶ τοῖς προὔχουσι, καὶ ὕψοῦτο ὑπὲρ αὐτὴν τὴν τότε ἀνίσχυρον καὶ κλονιζομένην κυβέρνησιν.

Κ. Σάθας

5

Ἱστορία ἐνὸς κόκκου σίτου

Ἡ ἱστορία ἐνὸς κόκκου σίτου διαιρεῖται εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους· τὴν σποράν, τὸν θερισμὸν καὶ τὸ ἀλώνισμα.

Ἡ σπορά ἔχει τι τὸ μελαγχολικόν, τὸ μυστηριώδες. Οἱ βόες, σύροντες μετὰ κατηφείας τὸ ἄροτρον ἐπὶ τοῦ φαλακροῦ ἀγροῦ, ἡ παρακελευστικὴ φωνὴ τοῦ ὀδηγοῦ ἀντηχοῦσα ὡς ὤρυγῃ εἰς τὴν ἀλαλον ἐρημίαν, αἱ μελανόπτεροι κορῶναι μετὰ κρωγμῶν ραμφίζουσαι τὴν μόλις σπαρεῖσαν αὐλακα, τὰ δένδρα ἄφυλλα, ὁ οὐρανὸς μολυβδόχρους ἀποτελοῦσιν εἰκόνα τραγικῆς σχεδὸν ἐπιβολῆς. Μετ' ὀλίγον ὁ βορρᾶς θὰ πνεύσῃ παγερὸς ἀπὸ

ἀκρον εἰς ἄκρον, ἢ χιῶν θὰ καλύψῃ δι' ἐπιταρίου πλακῶς τὴν ἀψυχαν γῆν.

Ἄλλ' ὁ γεωργὸς τότε κλεισμένος εἰς τὸν ταπεινὸν οἰκίσκον, τοῦ ὁποῖου βαρύνει τὴν στέγην καὶ φράττει τὴν θύραν ἢ χιῶν, — μεταξὺ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ἢ ὅποια νήθει, τῶν τέκνων τὰ ὅποια ἀποκοιμῶνται, τῶν βοῶν οἱ ὅποιοι ἀναμασσῶσι τὸ θερμαντικὸν ρόβι: — προσατενίζει τὴν παρήγορον πυρᾶν, μειδιῶν τῆς προσδοκίας καὶ τῆς ἐλπίδος τὸ μειδιάμα.

Εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς κατέθεσε τὴν τύχην ἑαυτοῦ καὶ τοῦ οἴκου του. Οἱ τεθαμμένοι ἐκεῖνοι χρυσόχροοι κόκκοι, διὰ τῶν θαυρῶν τοῦ οὐρανοῦ θ' ἀναστηθῶσι στάχυες ὑπερήφανοι, θαλεροί, ἕως οὗ τέλος κύψωσι τὰς ξανθὰς κεφαλὰς ὑπὸ τὰ κυρτὰ δρέπανα εἶναι φιλόστοργος μήτηρ ἢ γῆ αὕτη, εἶναι θεματοφύλαξ πιστή, πολλαπλάσια ἀποδίδουσα ὅσα ἐμπιστεύονται εἰς τὴν φύλαξίν τῆς.

Ὁ ἀγρότης προσδοκᾷ, ὁ ἀγρότης ἐλπίζει.

Καὶ ἰδοὺ ἢ χιῶν τήκεται ὑπὸ τοῦ χρυσοβλεφάρου Φοίβου, ὁ πρῶτος τῆς γλῶσσης Ἰουλιεὺς ὑποσχάζεται, λευκὴ τοῦ ἔαρος νύμφη ὀρθοῦται ἢ ἀμυγδαλὴ καὶ αἱ χελιδόνες λαλοῦσιν εἰς τὸν ἀέρα.

Οἱ αὐχμηροὶ ἀγροὶ ἀπλοῦνται τῶρα σμαράγδινοι καὶ ἢ εὐώδης τῆς αὐγῆς πνοὴ πνέει ἐπ' αὐτοὺς, ὡς ἐπὶ κυματώδους θαλάσσης.

Ὁ ἀγρότης δὲν ἐλπίζει πλέον, δὲν προσδοκᾷ πιστεῖναι καὶ ἀνυπομονεῖ.

Ἰπὸ τὴν ἐπίμονον θέρμην τοῦ ἡλίου ἢ γῆ χάνει κατὰ μικρὸν τὴν ἀμέριμον αὐτῆς καλλονήν. Τὰ ἀνωφελῆ ἄνθη μαραινόνται κάτω, γίνονται καρποὶ ἐπὶ τῶν δένδρων, τὰ πτηνὰ κρύπτονται εἰς τὰς φωλιὰς, οἱ στάχυες λυγίζονται ξηροὶ καὶ μεστωμένοι.

Καρμέσυνος ἐκτυλίσσεται ἀνὰ τοὺς ξανθοὺς ἀγρούς ἢ δευτέρα φάσις, ἢ δευτέρα τοῦ ἀγροτικοῦ δράματος σκηνὴ, ὁ θερισμὸς.

Λευκόπεπλο: παρθένου κατὰ στοίχους προβαίνουσαι, αἱ θερίστραι γεμίζουσαι τὴν ἀγκάλην μὲ νεοδρέπτους στάχους καὶ σε-

λαγίζουσιν εἰς τὰς χεῖρας των, ὡς τόσαι ἡμισέληνοι, τὰ κοπτερά δρέπανα.

Πλανῶνται οἱ πολύστικτοι βόες ἐλεύθεροι, δρέποντες τὰ ἀπομείναντα στελέχη.

Ὁ ὄνος ἀπέρχεται φέρον εἰς τὸ ἀλώνιον τοὺς βαρεῖς θυσά-
λους. Ὁ ἀγρότης, ὀδηγῶν τὸ φορτηγόν, συρίζει ἢ τραγουδεῖ
ὑπὸ τὸν πλατύγυρον πῖλόν του.

Ἡ τρίτη καὶ τελευταία σκηνὴ εἶναι θορυβώδης καὶ πανη-
γυρική. Ἴπποι μὲ καλπασμὸν λειαινόντες τοὺς στρωμένους στά-
χιας. Βόες σύροντες ἀρχαῖκὰ ἄρματα ὑπὸ ἀρρενωπῶν ἀμαζό-
νων ἐλαυνόμενα. Κραυγαὶ παροτρύνουσαι εἰς ἔργον. Συρφετὸς
παιδῶν Φωναὶ ζῳῶν, ἤχοι ὀργάνων, ἄσματα χορευτῶν.

Ἡ ἱστορία ἐνὸς κόκκου σίτου δὲν εἶναι τόσον ἀπλή, ὅσον
νομίζουσιν οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων.

Γ. Δροσίνης

Ἐπίσκεψις εἰς μεταλλεῖον

Διατηρῶ ἀκόμη ζωηρὰν τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὅποιαν μοῦ
ἐπιδείκνυσεν ἡ πρώτη μου εἰς μεταλλεῖον ἐπίσκεψις.

Ἦν τότε τοῦ καταρχομένου κλωβοῦ εἰσῆλθα μὲ τὸν ὀδηγόν
μοι, δοθέντος δὲ τοῦ σημείου εἰς τὸν μηχανοδηγόν ἢ κατὰ-
θασίς ἤρχισε. Πρέπει νὰ σημειώσω ἐδῶ, ὅτι δασάκις ἀντὶ μεταλ-
λευμάτων εὐρίσκονται εἰς τὸν κλωδὸν ἄνθρωποι, ἢ μηχανὴν
κινεῖται βραδέως. Ὅμως ἡ πρώτη ἐντύπωσις τῆς ἐκκινήσεώς
μας ὑπῆρξε δι' ἐμὲ πολὺ ἰσχυρά· μοῦ ἐφάνη ὅτι τὸ ἔδαφος
ἔφευγε κάτω ἀπὸ τοὺς πόδας μου. Συγχρόνως ὑγρὸν ρίγος
ἤρχισε νὰ γίνεται αἰσθητόν, καὶ εἰς τὴν ἡσυχον κατολίσθησιν
τοῦ κλωβοῦ εὐκρινῶς ἠκούετο ὁ κρότος τοῦ νεροῦ, τὸ ὅποιον
ἔσταζεν ἀπὸ τὰ κάθιδρα καὶ γλοιώδη τοιχώματα τοῦ φρέατος.

Προτοῦ ἀκόμη συνηθίσω τὸ περιέχον αὐτό, ἀντελήφθην ὅτι

ἡ κάθοδός μας ἔληξεν· ὁ κλωθὸς ἐστάθη καὶ ὁ ὀδηγός μου μὲ ἐκάλεσε νὰ τὸν ἀκολουθήσω. Εὐρισκόμεθα εἰς τὸ ἀνοιγμα μιᾶς ὀριζαντίου στοᾶς, πλατυνομένης κάπως εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Δέκα περίπου βαγόνια πλήρη εὕρισκοντο ἔτοιμα, μόλις δὲ ἡμεῖς ἀπεβιβάσθημεν, δύο ἐργάται εἰσήγαγον ἓν βαγόνιον εἰς τὸν κλωθόν, ἔδωσαν διὰ σχοινοῦ τὸ σύνθημα τῆς ἐκκινήσεως εἰς τὸν μηχανοδηγὸν τοῦ στομίου καὶ ἀπεμακρύνθησαν. Ὁ κλωθὸς ἐξεκίνησεν ἀμέσως, ἡμεῖς δὲ εἰσεχωρήσαμεν εἰς τὸ μεταλλεῖον. Διετρέξαμεν κατ' ἀρχᾶς στοὰν ἐπιμήκη, πλάτους ἑνὸς καὶ ἡμίσεος περίπου μέτρου καὶ ὕψους δύο. Σκότος καὶ περιβάλλον ὑγρὸν! Κρατεῖ ὁ καθείς μας τὴν λάμπαν του, μικρὸν σιδηροῦν λύχνον ἐλαίου μόλις φωτίζοντα 2—3 μέτρα ἔμπρός μας· ὁ δὲ κρότος τῶν βημάτων μας ἀντηχεῖ βαρῦς.

Καθ' ὅλον τὸ μῆκος ἡ στοὰ (ἡ γαλαρία) εἶναι στρωμένη μὲ σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἡμίσεος μέτρου πλάτους, συχνὰ δὲ διακόπτεται ἀπὸ ἄλλας στοᾶς καθέτου διευθύνσεως, ἐπίσης σιδηροστρωμένας. Ποῦ διευθύνονται αὐταὶ αἱ κάθετοι στοαί, τῶν ὁποίων μόλις βλέπομεν τὴν ἀρχήν, τῶν ὁποίων μαντεύομεν ἀτέρμονα τὴν προέκτασιν μέσα εἰς τὸ ἀδιαπέραστον σκότος;

Ἀπὸ διαστήματος εἰς διάστημα ἡ στοὰ εἶναι τειχισμένη εἰς τὴν μίαν ἢ καὶ τὰς δύο πλευράς τῆς· ἄλλοῦ πάλιν εἶναι ἐπενδεδυμένη μὲ χονδρούς κορμούς δένδρων· τὸ πέτρωμα εἰς τὰ μέρη αὐτὰ δὲν παρουσιάζει ἀρκετὴν στερεότητα, ἐπιβάλλει δὲ προφυλακτικὰ μέτρα.

Τέλος φθάνομεν εἰς τὸ μεταλλεῖον, εἰς τὸ «νταμάρι». Ἐμπρός μας ἀνοίγεται ἓν κενὸν ὅμοιον μὲ σπήλαιον. Τέσσαρες ἢ πέντε ἐργάται εὕρισκονται εἰς αὐτὸ ἐτοιμάζοντες φουρνέλλα, μολονότι δὲ οἱ ὀφθαλμοί μου εἶναι συνειθισμένοι πλέον εἰς τὸ σκότος, μόλις τοὺς διακρίνω. Ὑπάρχουν καὶ φουρνέλλα τελειωμένα· αὐτὰ θὰ γεμισθοῦν μὲ ἐκρηκτικὴν ὕλην ἅμα ἀνοιχθοῦν καὶ τὰ ἄλλα, καὶ ὅλα ὁμοῦ θ' ἀναφθοῦν εἰς τὸ τέλος τῆς ὀκταώρου ἐργασίας· αὐτὸς εἶναι ὁ κανονισμός.

Τὸ ἐξορυττόμενον μετάλλευμα εἶναι γαληνίτης (γαλένα),

μετάλλευμα μολύβδου ἀργυρούχου ἔχον λάμψιν ἐντελῶς μεταλλικήν· εἰς τὸ ἡμίφως τῶν λυχνιῶν τοῦ μεταλλείου ἢ ἐξ αὐτοῦ ἐντύπωσις εἶναι ζωηροτάτη. Τὸ μεταλλεῖον ἔχει μορφήν θυλακίων ἐντὸς τοῦ μαρμάρου. Αὐτὸ τὸ ὅποιον βλέπομεν ἔχει διαστάσεις μεγάλας. Ἡ ἐκμετάλλευσίς τοῦ ἤρχισεν ἐκ τῶν κάτω· τὸ κενὸν ἐπληρώθη δι' ἀχρήστων ὕλικῶν καὶ τῶρα ἢ ἐξόρυξις γίνεται εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη.

Ἀφίνομεν τὴν ἐργασίαν αὐτὴν μετ' ὀλίγον καί, ἀνερχόμενοι στοὰν κεκλιμένην, φθάνομεν εἰς ἄλλην περίπου ὅμοιαν. Ἐδῶ ἐξορύσσεται καλαμίνα, μετάλλευμα ψευδαργύρου. Εἶναι δὲ δὲ ἀερισμὸς ἐδῶ ἀτελής, ἢ ἀτμοσφαῖρα χλιαρά, ἀσφυκτική. Δύο μόνον ἐργάται ἐργάζονται εἰς χῶρον περιωρισμένον· ἔχουν καὶ οἱ δύο γυμνὸν τὸ σῶμα, φοροῦν δὲ μόνον ὅ,τι εἶναι ἀπαραίτητον. Ὑγρασία, ὁσμὴ εὐρώτος καὶ ἀπόπνοια ἰδρωτός ἀνθρωπίνου ἀναμιγνύονται μετ' τὴν καπνισμένην δυσσομίαν τῶν ἐλαιολύχνων καὶ κάμνου τὴν διαμονὴν πολὺ δυσάρεστον.

Ὀλίγον ἔπειτα συναντῶμεν ἄλλην ἐργασίαν καλαμίνας. Κατερχόμεθα ἐν κἀθετον σχεδὸν φρέαρ μετρεῖς ἀλλεπαλλήλους ξυλίνας κλίμακας (ἀνεμόσκαλες). Εἰς ἐργάτης μόνος εὐρίσκεται ἐδῶ, χωμένος ἑκατὸν καὶ πλέον μέτρα ὑπὸ τὴν γῆν.

Διερχόμεθα ἀκολουθῶς μίαν ζώνην ἐργασιῶν τῶν ἀρχαίων. Μεγάλα κενὰ μένουσιν ἕως σήμερον ὡς μία τρανὴ ἀπόδειξις τῆς ἀναπτύξεως, τὴν ὁποίαν ἔλαβαν αἱ μεταλλευτικαὶ ἐργασίαι εἰς τὸ Λαύριον. Περιέργον δὲ καὶ ἄξιον σημειώσεως εἶναι, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἐγνώρισαν τὸν ψευδάργυρον, μολονότε πλουσιώτατα μεταλλεύματά του καὶ ἄφθονα ἀπάντωνται δίπλα εἰς τὰ μολυβδοῦχα.

Ἀνερχόμεθα πάλιν εἰς στοὰς ὀριζοντίας, καὶ ἐνῶ προχωροῦμεν κρατοῦντες εἰς τὰς χεῖρας τὰς λυχνίας, ἀκούομεν αἴφνης θόρυβον δαιμόνιον, κατὶ ὡσάν νὰ κατακρημνίζωνται εἰς τὰ τάρταρα μέταλλα καὶ λίθοι. Σταματῶ κἀπως φοβισμένος, ὁ δὲ ὁδηγός μου μετ' πληροφορεῖ ὅτι ἔρχεται τραῖνον καὶ πρέπει νὰ παραμερίσωμεν. Στεκόμεθα πράγματι εἰς ἓν πλατύτερον μέρος τῆς

στοάς και περιμένομεν· ὁ θόρυβος γίνεται ὀλονὲν μεγαλύτερος· ἀπὸ τὸ σκοτεινὸν βάθος τῆς γαλαρίας φαίνεται αἴφνης ἐν φῶς κινούμενον· διακρίνομεν μετ' ὀλίγον τὸ σῶμα ἐνὸς ἀνθρώπου καὶ ὀπίσω του τὸ σῶμα ζόφου. Ὅκτὼ βαγόνια ἀκολουθοῦν συρρέμενα ἀπὸ ρωμαλέον ἵππον, προηγεῖται δὲ ὁ ἐργάτης. Ἀπὸ τὸ κύλισμα τῶν τροχῶν καὶ τὸ τίναγμα τῶν μεταλλικῶν βαγονίων, βοηθῶσης καὶ τῆς ἀντηχήσεως τῶν στοῶν, ὁ θόρυβος γίνεται τρομερός. Τὸ τραῖνον περνᾷ, ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον ἀκούομεν τὴν βοήν του. Καὶ ἐξακολουθοῦμεν τὴν πορείαν μας ἀνερχόμενοι στοάς κεκλιμένας.

Συναντῶμεν μίαν μικρὰν διακλάδωσιν τῆς στοάς· ὁ ὁδηγός μου μὲ προσκαλεῖ νὰ εἰσέλθω εἰς αὐτήν· εὐρίσκομαι δὲ χωρὶς καθόλου νὰ τὸ περιμένω ἐντὸς εὐρυχώρου δωματίου, τὸ ὅποιον χρησιμεύει ὡς σταῦλος! Τέσσαρα ζῶα εὐρίσκονται ἀναπαυόμενα· τὰ ἄλλα δουλεύουν! Ὁ σταῦλος χωρεῖ δώδεκα ἄλογα καὶ ἡμίονους. Ὅλα χρησιμεύουν διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν βαγονέτων, μένουσιν δὲ διαρκῶς κάτω εἰς τὸ μεταλλεῖον. Δύο ἢ τρεῖς φορές τὸ ἔτος ἐξάγονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Ὑπάρχουν δὲ ἀκόμη δύο ἄλλοι σταῦλοι ὑπόγειοι.

Καὶ ἰδοὺ ἄλλος κρότος προσβάλλει τώρα τὴν ἀκοήν μας· καὶ ὡσάν κρότος πυροβόλου· ἀκολουθεῖ μετ' ὀλίγον ἄλλος καὶ ἄλλος—ὀκτὼ κατὰ σειράν. Ὁμολογῶ ὅτι μὲ ἀνησυχίαν φέρω τὸ βλέμμα πρὸς τὴν ὀροφήν καὶ μὲ ἀγωνίαν μοῦ περνᾷ πρὸς στιγμὴν ἡ ἰδέα, ὅτι δὲν εἶναι ἴσως ὅσον πρέπει στερεά. Εἶναι πλέον τὸ τέλος τῆς οκταώρου ἐργασίας καὶ ἀνάπτονται τὰ φουρνέλλα· εὐρισκόμεθα πλησίον τῆς ἐκμεταλλεύσεως μολυβδόχων. Πλησιάζομεν. Εὐρίσκομεν τοὺς ἐργάτας εἰς μίαν πλαγινην στοάν, εἰς τὴν ὁποίαν κατέφυγαν διὰ νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ τὴν ἐκρηξίν τῶν φουρνέλλων.

Εἰσερχόμεθα ὁμοῦ εἰς τὴν ἐργασίαν, διὰ νὰ ἴδωμεν ἂν τὰ φουρνέλλα ἐδοῦλεψαν καλά. Καπνὸς πυκνὸς ἔχει ἀναδοθῆ ἀπὸ τὰς ἐκρηκτικὰς ὕλας καὶ σχεδὸν δὲν βλέπομεν ὃ εἰς τὸν ἄλλον· τὸ φῶς τῶν λυχνιῶν μόλις διαπερᾷ τὴν νεφελώδη ἀτμοσφαιραν.

Πλησιάζομεν τὰ μέρη, εἰς τὰ ὅποια εἶχαν γίνει τὰ φουρνέλλα· φαίνεται ἀκόμη ἡ θέσις των ὅλον ὅμως τὸ πέτρωμα περίξ εἶναι κομμένον, ραγισμένον. Οἱ ἐργάται — οἱ ἄλλοι, ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι θ' ἀντικαταστήσουν τοὺς ἕως τώρα ἐργασθέντας — θ' ἀρχίσουν νὰ ἐξάγουν τὰ ἀποσχισμένα τεμάχια (μὲ τὸν πίκον, μὲ ἄλλην λέξιν θὰ ξεπικουίσουν), θὰ τὰ φορτώσουν εἰς τὰ βαγονέττα καὶ θ' ἀρχίσουν ν' ἀνοίγουν νέα φουρνέλλα· ὅταν δὲ τελειώσουν καὶ αὐτοὶ τὴν δεκάωρον ἐργασίαν των θὰ βάλουν φωτιά.

Διατρέχομεν ἄλλας πάλιν στοάς, πότε ὀριζοντίας καὶ πότε κεκλιμένας, καὶ αἴφνης βλέπομεν ἔμπρός μας κατ' ἀπεριγράπτως γλυκὸ καὶ ὡραῖον, τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἀσθενῶς εἰσδύον εἰς τὰ καταχθόνια. Φαίνεται χυμένον ἐπάνω εἰς τοὺς μαύρους βράχους τῶν στοῶν ὡσάν χρυσάφι ὑγρόν· καὶ πρὶν δὲ ἀντιληφθῶ τί εἶναι, αἴσθημα παρήγορον μὲ καταλαμβάνει. Στρέφομαι πρὸς αὐτὸ ἀσυνειδήτως, αἰσθάνομαι ὅτι ἀναπνέω καλλιτέρα καὶ ταχύνω τὸ βῆμα. Μετ' ὀλίγον φθάνομεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν εἰς χαρωπὴν τοποθεσίαν, καταπράσινον ἀπὸ πεῦθα καὶ πλημμυρισμένην ἀπὸ φῶς καὶ ἥλιον.

Εὐθύμοι οἱ ἐργάται εἶναι συγκεντρωμένοι ἐδῶ· μερικοὶ παραλαμβάνουν τὰ βαγονέττα καὶ τὰ κενώνουν εἰς τὰς καταλήλους θέσεις, ἄλλοι διαλέγουν, ἄλλοι φορτῶνουν εἰς μεγάλα βαγόνια τὸ μετάλλευμα, τὸ προωρισμένον διὰ καμίνευσιν. Ζωή, κίνησις, θόρυβος ἐπικρατεῖ παντοῦ!

Ι. Π. Δοανίδης

Ἡ Ἥλιος

Ἡ Ἥλιος μόνος ζυγίζει ἐπὶ φάρας περισσότερον ἀπὸ ὅλους ὁμοῦ τοὺς πλανήτας, τοὺς δορυφόρους καὶ τοὺς κομήτας. Ἡ τεραστία αὐτῆς δύναμις εἶναι ἡ κινουσα ὀλόκληρον τὸ πλανητικὸν ἡμῶν σύστημα. Ὅπως ἡ χεὶρ, ἡ ὅποια κρατεῖ τὴν

σφενδόνην, στρέφει με ταχύτητα εξαρτωμένην ἐκ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς, οὕτω καὶ ἡ ταχύτης τῶν πλανητῶν ἐπὶ τῶν τροχιῶν των παριστᾷ τὸ μέγεθος τῆς ἐνεργείας τοῦ ἡλίου. Τὸ ἀκτινοβόλον ἄστρον, κείμενον εἰς τὸ κέντρον τῶν τροχιῶν τῶν πλανητῶν, εἶναι συγχρόνως ἡ χεῖρ, ἡ ὁποία τοὺς συγκρατεῖ καὶ τοὺς διευθύνει εἰς τὸ διάστημα, ἡ θερμάστρα, ἡ ὁποία τοὺς θερμαίνει, ἡ λαμπάς, ἡ ὁποία τοὺς φωτίζει, ἡ ἀνεξάντλητος πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κάλλους αὐτῶν. Ὁ ἥλιος εἶναι ἀληθῶς ἡ καρδιά τοῦ γιγαντιαίου τούτου ὄργανισμοῦ, τοῦ ὁποίου οἱ κόσμοι ζοῦν, γονιμοποιοῦνται καὶ ζωογονοῦνται ἐξ αὐτοῦ.

Οἱ πλανῆται εἶναι υἱοὶ τοῦ ἡλίου ἀπεσπάσθησαν διαδοχικῶς ἐκ τοῦ ἰσημερινοῦ τοῦ ἡλίου, ὅταν εὐρίσκετο ἀκόμη εἰς νεφελώδη κατάστασιν· ἀλλ' ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπόκεινται εἰς τὴν δεσποτικὴν κυριαρχίαν τοῦ πατρὸς των. Αἱ δυνάμεις εἶναι ἀναλλοίωτοι· οἱ νόμοι εἶναι ἀμετάβλητοι. Ἡ κατάστασις τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος ἐξαρτᾶται ἐντελῶς ἐκ τοῦ ἡλίου. Ἐὰν ὁ ἥλιος εἶχε διπλάσιον βᾶρος, θὰ εἶχε διπλάσιαν ἐλκτικὴν δύναμιν, οἱ πλανῆται θὰ ἐκινούντο περὶ αὐτὸν ταχύτερον καὶ τὰ ἔτη ἡμῶν θὰ ἦσαν βραχύτερα. Ἐὰν, τοῦναντίον, ὁ ἥλιος εἶχεν ὀλιγώτερον βᾶρος, ἡ Γῆ καὶ οἱ λοιποὶ πλανῆται θὰ ἔτρεχον μὲ μικροτέραν ταχύτητα καὶ τὰ ἔτη ἡμῶν θὰ ἦσαν μακρότερα. Οὕτω λοιπὸν τὸ πᾶν κανονίζεται ὑπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ ἡλίου.

Τὸ ἄστρον τῆς ἡμέρας καίει μὲ πῦρ, τὸ ὅποιον μᾶς φαίνεται ἀνεξάντλητον, αἰώνιον· διότι ἡ ζωὴ ἡμῶν εἶναι σύντομος, ἡ δὲ διάρκεια τοῦ ἡλίου ἀνέρχεται εἰς ἑκατομμύρια ἔτων. Ἀλλὰ τὸ πῦρ τοῦτο ἤρχισέ ποτε καὶ ἐπομένως θὰ τελειώσῃ μίαν ἡμέραν...

Θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ ἡλιακὴ θερμότης, ἡ ὁποία εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ὑπάρξεως τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν καὶ ἡ παραγωγικὴ δύναμις πάσης κινήσεως ἐπὶ τῆς Γῆς, θ' ἀρχίσῃ νὰ ἐλαττοῦται· ὁ ἥλιος θ' ἀρχίσῃ νὰ ψύχεται καὶ ἡ θερμοκρασία τῆς Γῆς νὰ καταπίπτῃ. Τὰ κλίματα τῶν διαφόρων τόπων θὰ γίνουσι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ψυχρά· πολλὰ τῶν δένδρων,

πολλά τῶν ζώων θ' ἀρχίσουν νὰ ῥεκλείπουν, ἐνῶ ἄλλα θὰ κα-
τέρχωνται ἐκ τῶν βορειοτέρων κλιμάτων πρὸς τὰ μεσημερι-
νώτερα.

Δ. Αἰγιονήτης

Ῥυμος εἰς τὸν ἥλιον τῆς Ἑλλάδος

Πατρίδα, ὅταν τὸν ἥλιο σου ἥλιος ἄλλοῦ δὲν λάμπει *εἰς τὸ πᾶν τὸν ἥλιον*
πῶς εἰς τὸ φῶς σου λαχταροῦν ἢ θάλασσα κι' οἱ κάμποι, *καὶ τὸ πᾶν τὸν ἥλιον*
πῶς λουλουδιίζουν τὰ βουνά, τὰ δάση, ἢ λαγκαδιὰς *καὶ τὸ πᾶν τὸν ἥλιον*
στερνοντίας¹⁾ του θυμιάμα μυριάδες μυρωδιές!

Ἀφρολογοῦν ἢ ρεματιές καὶ λαχταρίζ' ἢ λίμνη, *καὶ τὸ πᾶν τὸν ἥλιον*
χίλιες πουλιῶν λαλιές ἠχοῦν, τῆς ὁμορφιάς του ὕμνοι *καὶ τὸ πᾶν τὸν ἥλιον*
σὲ ἄπειρα ἀστράφτουν χρώματα παντοῦ, λογιῆς λογιῆς *καὶ τὸ πᾶν τὸν ἥλιον*
τοῦ ἀγέρος τὰ πετούμενα, τὰ σερετιὰ τῆς γῆς.

Κι' αὐτὸς σηκώνει τὸ ἀλαφρὸ τῆς καταχνιάς μαγνάδι *2) καὶ τὸ πᾶν τὸν ἥλιον*
κι' ἢ κάθε σιάλα ἀπὸ δροσιὰ γυαλίζει σὰν πετραδί, *καὶ τὸ πᾶν τὸν ἥλιον*
ἢ κάθε ἀχτίδα του σκορπᾷ μὲ τὴν ἀνταλαμπή *καὶ τὸ πᾶν τὸν ἥλιον*
χαρὰ, ζωὴ καὶ δύναμη κι' ἐλπίδα, ὅπου κι' ἂν μπῆ.

Φαντάζεις σὰν τὸν ἥλιο σου καὶ σὺ, καλὴ Πατρίδα, *καὶ τὸ πᾶν τὸν ἥλιον*
καὶ μάγια σὰν τὰ μάγια σου σὶνὸν κόσμον ἄλλοῦ δὲν *καὶ τὸ πᾶν τὸν ἥλιον*
Ἡ γῆ σου εἶναι παράδεισο κι' αἰώνια γαλανὸς *καὶ τὸ πᾶν τὸν ἥλιον*
γύρω σου καθρεφτίζεται ἰσὶὸ πέλαγο ὁ οὐρανός...

Μάγεμμα ἀσημοῦφαντο, φῶς μαργαριταρένιο *καὶ τὸ πᾶν τὸν ἥλιον*
λυώνοντος σ' ἓνα χάραγμα ξανθό, μαλαματένιο. *καὶ τὸ πᾶν τὸν ἥλιον*
Γιομάτος μόσχους καὶ δροσιές ὁ ζέφυρος τερπνὰ *καὶ τὸ πᾶν τὸν ἥλιον*
μέσα ἀπὸ ἀγάπης φαντασιές τὰ πλάσματα ξυπνᾷ.

1) στέλλοντας.
2) λεπτότατος πέπλος.

Κι' ἀνάμεσα ὀσιὰ χρώματα, ἀπὸ χίλια οὐράνια τόξα
 προβαίνει πάλι ὁ ἥλιος σὲ ὅλη του τὴ δόξα.
 Καὶ σὰν τοῦ μεγαλείου σου σύμβολο φωτεινὸ
 ἕως ὅτ' ἄσπερον βασίλειμα λάμπει στὸν οὐρανό.

Ἑλλάς, τὸ μεγαλεῖο σου βασίλειμα δὲν ἔχει
 καὶ δίχως γνέφια¹⁾ τοὺς καιροὺς ἢ δόξα σου διαιτρεῖται.
 Ὅσες φορές ὁ ἥλιος σου νὰ σὲ φωτίσῃ ἐοῦθῃ
 δὲ νὰ σ' εὐρῇ πεντάμορφη, στεφανωμένη, ὀρθή!

Α. Μοκίλης

Ὁ ἔνιστρος οὐρανός

Ἐστὸν οὐρανὸ ἀπριλιάτικοι
 δροσοστολίζου καίμποι,
 κάθε ἄστρο εἶναι πολύχρωμο,
 κάθε ἀστεράκι λάμπει.

Κι' ὁ Γαλαξίας ἀνάερος
 ἔστη μέση ἀστροφεγγίζει,
 σὰν ποταμάκι φιδωτὸ
 ποῦ τ' ἄνθη ἀναμερίζει.

Μ. Μαλακόσης

1) Πρωῶ

Ἄστραψ' ὁ ἥλιος κ' ἡ Αὐγὴ
 μάγισσα ποῦ μαγεύει,
 ρίχνει τὰ μάγια της στὴ γῆ
 κ' ἡ Πλάση ζωντανεύει.

1) νέφη.

Ἐθώρητο στοιχειὸ φύσᾱ,
σφυρίζει τὸ μελέμι
κ' ἡ θάλασσ' ἀπ' ὄρηι λυσσᾱ
κ' ἀπὸ λαχτᾶρα τρέμει.

Ἐστὴ θαλασσοδάρτη ἀμμουδιά
σὲ φύκια ἀφρολουσμένα,
παίζουν ὀλόγυμνα παιδιὰ
μὲ κύματα ὄργισμένα.

Καὶ μιὰ γολέτα π' ἀλαφρὸ
τὸ πάτημά της ἔχει,
σκορπᾱ ἀπ' τὴν πλώρη της ἀφρὸ
κ' ἀσπροντυμένη τρέχει.

2) Μεσημέρι

Τοῦ μεσημεριοῦ ἡ ἀχνάδα
κ' ὁ θερμὸς τῆς ἀντηλιᾶς
οἰχθουν σκέπη στὴ λαμπράδα
τῆς ζεστῆς ἀκρογιαλιᾶς.

Κ' ἡ ἀχνάδα αὐτὴ θαμπώνει
καὶ τὸ μάτι δὲ χωρίζει,
ποῦ ἡ θάλασσα τελειώνει,
ποῦ ὁ οὐρανὸς ἀρχίζει.

Ἐστὸ μυστήριον ἀδελφωμένα
βουνά, πέλαγα, οὐρανοί,
σμίγουν, κάνουν κόσμον ἕνα
καὶ μιὰ πλάση γαλανή.

Κι' ἂν περναῖ βαρκοῦλα πέρα
καὶ τὴ θάλασσα λευκαίνῃ,
φαίνεται σὰν περιστέρα
στὰ οὐράνια πλανεμένη.

3) Βράδυ

Φορῶντας βασιλιᾶ στεφάνι
πρὶν πέση ὁ ἥλιος καὶ σβυστῇ
ροδοσπαρμένο κάμπο κάνει
τὴ θάλασσα τὴν πλουμιστή.

Ὀλόρθοι, ἀκούραστοι οἱ ψαράδες
σέρνοντας ὕστερη φορὰ
τὸ δίχτυ τους σὰ θεριστάδες
ρόδα θερίζουν στὰ νερά.

Ἄπ' τὸν μυριόχρωμον ἀγέρα
ποῦ τὸ βασίλειμα γεννᾷ
σβυῶνται ἢ στεριᾶς ἀντίκρου πέρα
καὶ τὰ νησιὰ τὰ μακρινά.

Κι' ὁ Ἄ^ρως, π^υ μονάχος μένει
σὰν ἀερόχτιστο βουνό,
μοιάζει καμπάνα κρεμασμένη
ἀπὸ ροδόχροσο οὐρανό.

4) Μεσάνυχτα

Σὲ στρῶμα ἀπ' ἀμμουδιὰ καὶ φύκια
μακρὰ ἀπ' τὴν ἄγρια ἀνεμοζάλη,
ἀποσταμένα τὰ καίκια
ἔξω κοιμοῦνται στὸ ἀκρογιάλι...

Ὁ φάρος στὸ νησὶ ἐκεῖ κάτω,
 σὰ γεροδράκος ποῦ νυστάζει,
 πότε σφαλᾷ τὰ βλέφαρά του,
 πότε τ' ἀνοίγει καὶ κυττάζει.

Ἡ θάλασσα θαμπὸ σὰ δάκρυ
 τὸ φῶς τῶν ἄστρων καθρεφτίζει
 καὶ ἴστῃς ἀνατολῆς τὴν ἄκρη
 ματώνεται καὶ κοκκινίζει.

Κι' ἀπ' τὴ νυχτιὰ τὴ ματωμένη
 σὰν ἀπὸ χέρια μακελλάρη,
 ἡ πλάση ὀλότρεμη προσμένει
 νὰ ἰδῇ σφαγμένον τὸ φεγγάρι.

Γ. Δροσίνης

Ἡ γαλήνη

Δὲν ἀκούεται οὔτ' ἓνα κῦμα
 εἰς τὴν ἔρημην ἀκρογιαλιά,
 λὲς κ' ἡ θάλασσα κοιμᾶται
 μεσ' ἴστῃς γῆς τὴν ἀγκαλιά.

Δ. Σολωμὸς

6

**Σπυθόγιαννος, ἡ Προετοιμασία διὰ τὴν Ἐξοδὸν
τοῦ Μεσολογγίου**

— Ἐλα, μάννα μου· τ' ἄρματα καὶ τὴν εὐχή σου.

— Γιουρούσι! πάλι;

— Ναί· τώρα, ποῦ τοὺς χαμπαρίζομε²⁾ πιά!... Τὰ δελφίνια μας οἱ Σπετσονουδριῶτες, ἴστων ἔκαμαν τὸν Τοπάλη, ποῦ ἴστην Ἀλεξάνδρεια ἴπηρε τὸ φύσημά του· τὰ προιάρια³⁾ τοῦ Γιουσούφ ἄστειλαν ἴσι ἀνέμου τῆ μάννα· ὁ Κιουτάγιας ἔπεσε ἴστα μαῦρα πανιά... Μωρὲ τί τραβᾶνε!...

— Ἀλήθεια!...

Καὶ τὸ ρυτιδωμένον πρόσωπον τῆς γραίας Μαλάμω, ἀνακαλοῦσης εἰς τὴν μνήμην τῆς τὸν πρόσφατον θρίαμβον τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν, ἀνεξωγογνήθη· οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ἀνέλαμψαν ὕγροι καὶ τὸ ὕψηλόν σῶμά τῆς, τὸ ὁποῖον ἐστήριζε διὰ τῶν ἀγκιώνων κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν, καθημένη ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τοῦ χαμηλοῦ οἰκίσκου τῆς, ἀνωρθώθη ὑπερήφανον κ' εὐθυτενὲς πρὸ τοῦ Ζάχου.

Οὔτε ἡ Μαλάμω, ὅμως, οὔτε ὁ υἱὸς τῆς εἶχον ἄδικον νὰ χαίρουν οὕτω καὶ νὰ ὑπερηφανεύονται. Τὸ Μεσολόγγι δευτέραν φορὰν ἤδη ἐπιέζετο ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Πολυάριθμος Τουρκικὸς στρατὸς περιέκλειεν αὐτὸ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν συνέσφιγγε τὰς τάξεις του, ὡς οἱ ψαράδες τὴν γεροβολιά, ἀπειλῶν νὰ καταλάβῃ τὸν κυριώτερον προμαχώνα.

1) ἔφοδος.

2) τοὺς λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν.

3) οὕτω καλοῦνται τὰ πλοιάρια τὰ διαπλέοντα τὴν λίμνην τοῦ Μεσολογγίου.

της Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας. Ὁ Κιουταχῆς μὲ τὸν ὑψηλὸν τίτλον «Ρούμελης Βαλεσσί», κατεσκήνου πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1825, ἀπόφασιν ἔχων νὰ μὴ ὀπισθοδρομήσῃ ἀπρακτος· ὁ Τοπάλ πασᾶς παρέπλεεν ἐπιδεικνύων τὰ μεγάλα πλοῖά του εἰς τοὺς πολιορκουμένους καὶ πολλὰ πλοιάρια τοῦ Γιουσοῦφ πασᾶ τῶν Πατρῶν διέσχίζον τὴν λιμνοθάλασσαν, μεταφέροντα στρατιώτας ἐπὶ τῶν τεναγονήσων.

Ἡ κρῖσιμωτέρα στιγμή ἤγγιζε διὰ τὸ Μεσολόγγι. Ἡ λοιπὴ Ἑλλὰς ἠτένιζεν εἰς αὐτὸ μὲ ἀγωνίαν. Οἱ φιλέλληνες ἐπερίμενον ν' ἀκούσουν μὲ φρίκην ἀπ' ὄρας εἰς ὄραν τὴν πτώσιν του. Τὸ θράσος, τὸ ἔποισον ἐπεδείκνυον οἱ πολιορκούμενοι, ἀπορρίπτοντες τὰς περὶ παραδόσεως προτάσεις τοῦ Κιουταχῆ καὶ στέλλοντες φιάλας ρουμίου διὰ τοὺς σημαιοφόρους του, ἐνόει καθένας ὅτι δὲν ἦσαν παρὰ οἱ τελευταῖοι σπασμοὶ ψυχομαχοῦντος. Καὶ ὅμως μόνῃ ἢ ἐμφάνισις τοῦ Ἑλληνικοῦ στολισκοῦ ἤρκεσε ν' ἀλλάξῃ διόλου τὰ πράγματα.

— Καὶ λὲς θὰ κάμετε γιουροῦσι; ἠρώτησεν ἡ Μαλάμω τὸν υἱὸν της.

— Ναί· ἀπόψε θὰ πλέξῃ τὸ μοσχάρι 'στὸ αἷμα·¹⁾ τ' ἔχει νὰ γείνη ἓνας Θεὸς τὸ ξέρει... Οἱ καπεταναρέοι γροικήθησαν ²⁾ μὲ τὸν Καραϊσκάκη καὶ θὰ πέσῃ μαζί μας 'στὸ χορὸ... Ἔλα, πῶχεις τ' ἄρματα;

Ὁ Ζάχος ἐν βίᾳ διεσκέλισε τὸ κατώφλιον καὶ εἰσῆλθε πρῶτος εἰς τὸν οἰκίσκον.

Τὰ παλληκάρια σπανίως ἀπεχωρίζοντο τῶν ὅπλων των. Ἄλλ' ὁ Ζάχος πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως εἶχε χρηματίσῃ κλέφτης καὶ οἱ κλέφτες καθ' ἑλλην τὴν ζωὴν των δύο μόνον πράγματα ἐφρόνιζον μετὰ ζήλου: τὸν τσαμπᾶν³⁾ καὶ τὰ τσαπράζι⁴⁾

1) συνήθης δημώδης ἔκφρασις εἰς ἔνδειξιν μεγάλης αἵματοχυσίας.

2) συνηντήθησαν.

3) μάχαιρα, κάμα.

4) γιλέκον κεντητὸν μὲ διασταυρούμενα κομβία καὶ ἀργυρᾶ κομμήματα.

των. Ἐνῶς ἡ λέρα τοὺς ἔτρωγε τὸ κορμί, τὰ μακρὰ μαλλιά των, στίλβοντα ἀπὸ τοῦ μυελοῦ βοείων ὀστέων, ἐχόνοντο ἀρειμαίνως ἐπὶ τῶν ὤμοπλατῶν, τὰ δὲ τσαπράζια ἐκρέμαντο φεγγαβολοῦντα ἐπὶ τῆς μαύρης ἐνδυμασίας των. Πρὸ πάντων δ' ἔκαμνον τοῦτο ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ μετρηθοῦν μὲ τὸν ἐχθρόν, ὡσεὶ μὴ θέλοντες κατὰ τὴν μάχην, ὅπου παίζεται ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου μυριάκις, ἀν ἐσκοτώνοντο νὰ ἐμφανισθοῦν πρὸ τοῦ Χάρου, ὅστις εἶναι ἀδάμαστον παλληκάρι καὶ αὐτὸς κ' ἔχει ἄρματα λαμπρά, λεροὶ αὐτοὶ καὶ ἐκάθαροι. Ὁθεν ὁ Ζάχος, μόλις ἐγνώρισεν ὅτι θὰ μετείχε τῆς νυκτερινῆς ἐξόδου, πιστὸς εἰς τὴν κλεφτικὴν συνήθειαν, ἔσπευσεν εὐθύς, ἀν ὄχι νὰ λουσθῇ—διότι τὸ νερὸ δὲν ἦτο ἄφθονον εἰς τὴν πολιορκουμένην πόλιν—νὰ καθάρσῃ τοῦλάχιστον τ' ἄρματά του καὶ τὰ παρέδωκεν εἰς τὴν μητέρα του μέχρι τῆς ὠρισμένης ὥρας.

Ἡ Μαλάμω εἶδε τὰς ἐτοιμασίας αὐτὰς τοῦ υἱοῦ τῆς κ' ἐμάντευσεν εὐθύς μ' ἓνα τῆς καρδίας κλονισμόν ὅτι οὗτος θὰ ἐπιγαινεν εἰς κάτι παράτολμον. Μ' ἓνα μόνον κλονισμόν, ἐκεῖνον τὸν ἐπιφερόμενον αἴφνης εἰς τὴν μητρικὴν καρδίαν πάσης γυναικός, ἔστω καὶ Σουλιωτοπούλας, ἐπὶ κινδύνῳ τοῦ παιδιοῦ τῆς· ἀλλ' ὄχι ἄλλον. Εὐθύς ἡ καρδία ἀνέλαβε πάλιν τὸν τακτικόν τῆς παλμόν, τὸν ἤσυχον, τὸν ἀδιάφορον εἰς τὰ φρικωδέστερα γεγονότα, ὅπως ἔπρεπεν εἰς μίαν Σουλιωτοπούλαν καὶ γυναῖκα τοῦ Σπαθόγιαννοῦ. Ὡς τοιαύτη δέ, οὔτε νὰ ἐρωτήσῃ ἠθέλησεν, οὔτε τί καὶ πῶς νὰ μάθῃ, ἀλλὰ μὲ κρυφὸν θυμόν, πλανῶσα εἰς προσφιλές τῆς ὄνειρον τὸν νοῦν, ἐπερίμεναν Ἡδὴ δ' εἰσελθοῦσα ὀπισθεν τοῦ Ζάχου, ἔλαβε προθύμως τὸ γαταγάνι, λαμποκοποῦν ἐπὶ τοῦ ἀμαυροῦ τοίχου, καὶ τὸ ἐπέρασεν εἰς τὸν ὤμόν του. Ἐπειτα, ἐνῶς διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἔδιδεν εἰς αὐτὸν τὸ καρυσφύλλι, διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἐναγκαλιθεῖσα τὸν ἔσφιξε σπασμωδικῶς εἰς τὸν κόλπον τῆς.

Ὁ Ζάχος δὲν εἶπε τίποτε. Ἡ Μαλάμω ἔσφιξε πάλιν αὐτὸν ἐπὶ τῆς καρδίας τῆς, προσβλέπουσα μὲ βλέμμα παρακλητικόν

τὴν Παναγίαν μικροῦ εἰκονισματίου, εἰς μίαν γωνίαν τοῦ οἰκίσκου ἀνηρτημένον, καὶ τὸν ὤθησε πρὸς τὴν θύραν.

— Μὰ γιὰ στάσου, στάσου! ἐφώναξεν αἴφνης, μειδιῶσα.

— Τ' εἶναι; ἠρώτησεν ὁ Ζάχος ἱσταμένος.

— Δέσε καλὰ τὸ πόσι 1) σου, καϋμένε!

Ἡ Μαλάμω ἐπλησίασε καὶ ἀφήρεσεν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ζάχου τὸ πόσι του, δεμένον ἀτάκτως ἄνω τοῦ φεσίου, ἐδίπλωσεν αὐτὸ ἐπιμελῶς ἐπὶ τοῦ γόνατος καὶ τὸ ἔδεσε πάλιν δις καὶ τρις γύρω, προσέχουσα νὰ μὴ προβάλλῃ καμμία πτυχή κ' ἔρριψεν ὀπίσω ἐπὶ τῶν ὠμοπλατῶν τὰς δύο χρυσοκεντήτους καὶ θυσανοφόρους ἄκρας του. Μικρὸν κατὰ μικρὸν μῆτηρ καὶ υἱὸς ἐβυθίζοντο εἰς τὸ σκιάφως τῆς ἐσπέρας ἐντὸς τοῦ οἰκίσκου, χωρὶς νὰ τὸ ἐννοοῦν καὶ αὐτοί. Ὁ Ζάχος ἤθελε νὰ φύγῃ καὶ πάλιν ἐθρόπτετο πρὸς τὰς μητρικὰς ἐκείνας θωπείας, ὡς μικρὸς χαϊδεμένος.

— Ἄσε με δὰ καὶ δὲ θὰ πάω σὲ γάμο· εἶπε τέλος, χαμογελῶν πρὸς αὐτήν.

— Κι' ὁ πόλεμος γάμος εἶναι· πήγαινε, λεβέντη μου.

Καὶ τὸν ὤθησεν ἔξω, ρίψασα πρὸς αὐτὸν φωτεινὸν βλέμμα, ἀπ' ἐκεῖνα τὰ σπάνια ποῦ ἐκφράζουν συγχρόνως εὐχὴν καὶ προσδοκίαν, φόβον μέγαν καὶ θάρρος ἀκατάδλητον, ἀνδρικὴν ρώμην καὶ θεῖαν θέλησιν.

Ἡ Μαλάμω ἦτο Σουλιωτοπούλα, γυνὴ-παλληκάρη. Κόρη πρὶν, εἶχε φάγει μὲ τὴν φούκτα τὴν πυρίτιδα, ὡς οἱ Μποτσα-ραῖοι καὶ Τζαβελλαῖοι, ὁ Πούλιο Δράκος καὶ ὁ Τζίμα Ζέρβας, παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ὀποίων ἐπολέμει πάντοτε, ὑπερασπιζομένη τοὺς βράχους τῆς πατρίδος τῆς. Κ' ἔπειτα ὡς γυναῖκα τοῦ Σπαθόγιαννου, τοῦ ἐξακουστοῦ κλέφτη τῆς Ρούμελης ἀπὸ τὰ παράβολά του κατορθώματα, ἀπὸ τοὺς τρομακτικοὺς κινδύνους του, ἀπὸ τὰς σφοδρὰς συγκινήσεις, εἰς τὰς ὁποίας τὸν ὑπέβαλον τὰ πάντοι' ἔκτακτα καὶ πάντοτε μεγάλα ἐπιχειρή-

1) μανδηλιον με το οποιον εζωνον το φεσι των.

ματά του, εἶχε τραχύνῃ τὴν ψυχὴν τῆς, ὥστε νὰ μὴ δέχεται τίποτ' ἐπάνω τῆς, μέγα ἢ μικρόν, ὅπως ὁ αἰθέρας καλοτροχισμένου σπαθίου. Ἀπὸ τὴν ρόκα ἤρπαζε τὸ καρσοφύλλι καὶ ἀπὸ τ' ἀδράχτι τὸ γιαταγάνι. Τὸ αἷμα δὲν τὴν ἐφόδιζε διόλου· οἱ βόγγοι καὶ οἱ δαρμοὶ τῶν πληγωμένων δὲν τὴν συνεκίνουν· τὰ πτώματα, ἂν ἦσαν ἐχθρῶν, ἦσαν σεβαστὰ μόνον καθ' ὃ ἀκίνδυνα πλέον κ' ἔτοιμα διὰ τὴν φθοράν· ἂν ἦσαν φίλων, ἦσαν ἄξια θρήνων καὶ τιμητικῆς ταρῆς. Τὸν πόλεμον ἐθεώρει ὡς κάτι ἀναγκαῖον, ἀπαραίτητον, κ' ἔβλεπε τοὺς ἄνδρας ἀναχωροῦντας διὰ τὴν μάχην ἄνευ τῆς παραμικρᾶς συγκινήσεως, ὡς νὰ ἤξευρεν ὅτι πηγαίνουν εἰς γάμον.

Καὶ ὅμως τώρα, ὅτε ἀπεχαιρέτα τὸν Ζάχον, μόνον ἢ ὑπερηφάνεια συνεκράτει τοὺς λυγμοὺς καὶ τὰ δάκρυα, τὰ ὅποια δὲν ἤθελε νὰ ἰδοῦν οὔτε οἱ ἄψυχοι τοῖχοι τοῦ οἰκίσκου τῆς. Ὁρθία εἰς τὴν θύραν τῆς, μὲ τὸν ἀγκῶνα ἐπὶ τῆς παραστάδος κ' ἐπ' αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, ἀτάκτως τυλιγμένην εἰς τὴν ἄσπρην μπόλια τῆς, παρηκολούθει διὰ τοῦ βλέμματός τὸν υἱόν, ὅστις μὲ ὑπόπτερον βῆμα ἀνεπήδα τὰ χαλάσματα, σπεύδων πρὸς τοὺς συντρόφους του. Γύρω ἠπλοῦντο αἱ σκιαὶ τῆς νυκτός, προσδίδουσαι φανταστικὴν ὄλως ὄψιν εἰς τὰς κατηρειπωμένας οἰκίας, εἰς τοὺς ἡμικρημισμένους τοίχους, εἰς τοὺς σωροὺς τῶν χωμάτων καὶ τῶν ξύλων καὶ τῶν κεράμων, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχον μεταβάλλῃ τὴν πόλιν αἱ βόμβαι τοῦ ἐχθροῦ. Σιγῇ κ' ἐρημία ἐθασίλευε περίξ κ' ἐπάνω εἰς τὸν σκοτεινὸν οὐρανόν. Μόνον κατὰ σπάνια διαλείμματα ἠκούοντο κάπου δειλοὶ ψίθυροι κ' ἐφαινοντο σκιαὶ ὀλισθαίνουσαι ἀνὰ τὰ χαλάσματα, πρὸς τὸν φωτεινὸν ναῦσκον τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος. Ἦσαν αἱ γυναῖκες, αἱ ἀδελφαὶ κ' αἱ κόραι κ' αἱ μητέρες τῶν πολιορκουμένων, αἵτινες ἐπήγαινον μὲ δάκρυα πύρινα καὶ στηθοκοπήματα ν' ἀναθέσουν εἰς τὸν πολιοῦχον ἅγιον τὰς πολυτίμους ζωὰς τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐξόδου.

Ἡ Μαλάμω δὲν συνηκολούθει εἰς τὸν ναόν. Ἐμενεν ἐκεῖ, τηροῦσα τὴν ἀγαλματώδη στάσιν τῆς πρὸ τῆς θύρας καὶ ἀτε-

νίζουσα μακράν, ὡς νὰ διέκρινεν ἀκόμη μέσα εἰς τὸ σκότος τὸν οὐρανόν της. Αἴφνης ὅμως συνέσπασε τὰς ὄφρυς κ' ἐν σπουδῇ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οὐρανόν κ' ἔκλεισε θορυβωδῶς τὴν θύραν ὀπισθὲν της. Τ' ἀναπηδήσαντα ἀπὸ τοῦς ὀφθαλμοῦς της δύο δάκρυα δὲν τὰ εἶδε κανεῖς, κανεῖς, οὐδὲ τὸ σκότος, διότι εὐθὺς αἱ χεῖριδες της τὰ ἐξήλειψαν. Διὰ σταθερᾶς χειρὸς ἤναψε μικρὸν κηρίον, ἐνέπηξεν αὐτὸ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, πρὸ τοῦ εἰκονισματίου της, καὶ γονυπετήσασα ἠτένισεν αὐτὸ εὐλαδῶς. Εἰς αὐτὴν τὴν Σουλιώτισσαν Παναγίαν, τὴν ὁποίαν ἔσωσεν ἡμίκαυστον κατὰ τὴν πανωλεθρίαν τοῦ 1803, ἐνεπιστεύετο τὸν Ζάχον της.

A. Καρκαβίτσας

Ἐπίγραμμα εἰς τὸ Μεσολόγγι

Στεριάς καὶ τοῦ πελάγου
σὲ περιζώνουν τ' ἄρματα
βαρβάρου Ἑλληνοφάγου,
καὶ σὺ μένεις ἀσάλευτο
εἰς τὴ φωτιά τοῦ βόγγει
τριγύρω σου, ἀντρειωμένο Μεσολόγγι.

A. Μαβίλης

Ἄλλο ἐπίγραμμα εἰς τὸ Μεσολόγγι

Μυστηριώδεις σείονται τῶν Πλαταιῶν οἱ τάφοι
κ' ἐν ᾧ ἢ πεπρωμένη νύξ¹⁾ ταράσσεται ἀγρία,
ἢ Πίσυς πλέκει στέφανον καὶ ἢ Ἐλευθερία.

Τὸ Μεσολόγγι γράφει :

1) ἢ τελευταία νύξ τοῦ Μεσολογγίου.

Ὅλα τοῦ κόσμου τὰ δεινὰ ἐν μέσῳ τῶν ἀγῶνων
τὴν πόλιν νέμονται θυμός,
γυμνότης, νόσημα, λιμός,
ὁ φόβος λείπει μόνον!

Γ. Ζαλοκώστας

Ἡ ἐλευθερία εἰς τὸ Μεσολόγγι

Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρ' ὦ χαῖρ' Ἐλευθεριά!

Πηγες εἰς τὸ Μεσολόγγι
τὴν ἡμέραν τοῦ Χριστοῦ,
ἡμέρα ποῦ ἀνθίζαν οἱ λόγγοι
γιὰ τὸ τέκνο τοῦ Θεοῦ.

Σοῦ ἦλθε ἐμπρὸς λαμποκοπῶντας
ἢ θρησκεία μ' ἓνα σιαυρὸ
καὶ τὸ δάκτυλο κινῶντας
ὅπου ἀνοεῖ τὸν οὐρανό.

— «Σ' αὐτό, ἐφώναζε τὸ χῶμα,
στάσου ὀλόρθη, Ἐλευθεριά!»
καὶ φιλῶντας σου τὸ στόμα
μπαίνει μέσ' στήν ἐκκλησιά.

Δ. Σολωμός

Τὰ κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογίου

Ἡ συνήθης τροφή πρὸ ἡμερῶν ἐξέλειψε, καὶ εὐτυχεῖς ἐλογίζοντο ὅσοι τῶν ἐν τῇ πόλει εὑρισκόν κρέατα ἀκαθάρτων ζώων. Οἱ καρκίνοι καὶ αἱ φυόμεναι ἐν τῇ λίμνῃ ἀλμύραι ἠγοράζοντο πολλάκις δι' αἵματος ἐξ αἰτίας τῶν περιφερομένων παρὰ τὴν πόλιν ἐχθρικῶν πλοιαρίων. Οἱ πολιορκούμενοι, ρακοφοροῦντες, τετραχηλισμένοι, αἰχμηροὶ καὶ ὑπὸ τῆς πείνης καὶ κακουχίας κατεσκελετευμένοι ἦσαν δυσδιάγνωστοι καὶ πολλοὶ φασματώδεις πλειστάκις διὰ τὴν ἀκαθαρσίαν τῆς τροφῆς ἢ τὴν παντελῆ στέρησιν αὐτῆς ἐπιπταν τινὲς λιποθυμοῦντες κατὰ γῆς· ἀσθενεῖς καὶ τραυματῖαι ἐστεροῦντο πάσης θεραπείας· πτώματα ἔκειντο ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ οἱ ζῶντες ἀνέπνεαν τὴν ἀποφορὰν τῶν. Ἀλλὰ καὶ τὰ τοιαῦτα πάσχοντες ἀνεκάρτερον, ἐλπίζοντες εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ἀνοίξαντος καὶ ἄλλοτε τὸν καὶ ἤδη κεκλεισμένον τῆς πόλεως λιμένα. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐβεβαιώθησαν, ὅτι ἔλοι οἱ ἀγῶνες τοῦ ἐματαιώθησαν, καὶ ὅτι καὶ ὁ ἀχανὴς διάπλους τῆς λίμνης καταληφθεὶς καὶ αὐτὸς παρὰ τῶν ἐχθρῶν, δὲν ἠγνοίχθη, ἀπηλιπίσθησαν, καὶ ἀποφασίσαντες νὰ διεξέλθωσι ξιφῆρεις ἔστειλαν δύο στρατιώτας ἀθανοφοροῦντας καὶ ἀθανολαλοῦντας διὰ νυκτὸς πρὸς τοὺς ἔξω ὄπλαρχηγούς, τοὺς διατρέποντας τότε ἐν Πλατάνῳ τῶν Κραθθάρων, εἰδοποιοῦντες αὐτούς, ὅτι ἐμελέτων νὰ διεξέλθωσι τὴν νύκτα τῆς δεκάτης Ἀπριλίου, καὶ τοὺς ἐκάλουν εἰς ἀντίληψιν ἐπὶ τῆς διεξόδου. Πρῶθυμοι οἱ ἐν Πλατάνῳ ὄπλαρχηγοὶ εἰς τὴν αἴτησιν τῶν συναδέλφων τῶν ἀπεκρίθησαν, ὅτι εἰς εὐδῶσιν τοῦ σκοποῦ αὐτῶν πεντακόσιοι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ πέσωσι τὴν ὀριοθεῖσαν νύκτα εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κιουταχῆ τὸ πρὸς τοὺς Μύλους, πεντακόσιοι εἰς τὸ τοῦ Ἰθραήμη τὸ πρὸς τὰ Τριλάγκαδα, καὶ παντακόσιοι νὰ εὐρεθῶσι κατὰ τὰ Χίλια σπίτια φέροντες πολλὰ ζῶα εἰς χρῆσιν τῶν ἀσθενῶν, τῶν τραυματιῶν καὶ τῶν ἀδυνάτων· παρήγγειλαν δὲ

νά μὴ ἐξέλθῃ ἢ φρουρά εἰμὴ ἀφ' οὗ προσβάλωσιν ἐκεῖνοι πρῶτοι τὰ δύο ἐχθρικά στρατόπεδα. Λαβοῦσα ἡ φρουρά τὴν ἀπάντησιν ταύτην προητοιμάζετο εἰς τὴν ἐξοδον· ἐξ ὧων εὐρίσκοντο ἐν τῇ πόλει, διασχίλιοι πεντακόσιοι ἦσαν οἱ ὅπλοφόροι, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ πάσχοντες· οἱ δὲ λοιποὶ ἐργάται, γυναῖκες, παιδία, γέροντες καὶ ἀσθενεῖς· ὅλοι δὲ ὅπλοφόροι καὶ μὴ, ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν θάνατον, ἐξεπλήρωσαν ὅσα ἢ θρασηκεία πρὸ τῆς τελευταίας κελεύει, καὶ ἔκασταν καὶ πολλὰ πράγματα ἐξ ὧων δὲν ἐδύναντο νὰ μεταφέρωσιν.

Ἐν τούτοις ἦλθεν ἡ δεκάτη Ἀπριλίου· πάμπολλοι ἦσαν οἱ κατὰκαιτοὶ ἐξ αὐτῶν· οἱ μὲν μὴ δυνάμενοι νὰ κινηθῶσιν ἠναγκάζοντο νὰ περιμείνωσι τὸν διὰ σφαγῆς θάνατον ἐπὶ κλίνης, οἱ δὲ ὅπως οὖν εὐρωστότεροι μετετέθησαν ἐντός τινων τῶν δυνατιωτέρων οἰκιῶν, ὅπου ἦσαν πολεμοφόδια, ἐπὶ σκοπῷ νὰ πολεμήσωσι μέχρι τελευταίας πνοῆς καὶ ἔπειτα νὰ καῶσιν, ἔμειναν δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ πολλοὶ στενοὶ συγγενεῖς μὴ ὑποφέροντες ν' ἀποχωρισθῶσι καὶ προτιμῆσαντες νὰ συναποθάνωσι πολεμοῦντες· ἦσαν δὲ καὶ τινες τῶν ἐναπομεινάντων οἷτινες, θαρρυνόμενοι ὑπὸ τῶν ἐπὶ τῆς πολιορκίας συνήθων νικῶν, ἠλπίζαν ὅτι ἐξορμῶσα ὅλη διὰ μιᾶς ἡ ἀτρόμητος ἐκείνη φρουρά θὰ διεσχόρπιζε τοὺς πολιορκοῦντας καὶ θ' ἀπήλλατε τὴν πόλιν τῶν ἐπικειμένων δεινῶν.

Δύοντος τοῦ ἡλίου, ἠκούσθη τουφεκισμὸς πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ Νυγοῦ κατὰ τὸ μέρος τοῦ ἀγίου Συμεῶνος. Ὁ τουφεκισμὸς οὗτος, ὅστις ἐσήμαινεν ὅτι ἦλθεν ἐκεῖ ἐξώθεν βοήθεια, ἔβαλε μὲν εἰς κίνησιν τὴν φρουράν ὡς πρὸς τὴν ἐξοδον, ἀλλ' ἔβαλεν ἐνταυτῷ ὑποψίαν καὶ εἰς τὸν ἐχθρόν, μαθόντα συγχρόνως διὰ τινος λιποτάκτου ἀλλοδαποῦ ὅσα ἐμελετῶντο. Περὶ τὴν δευτέραν ὥραν τῆς νυκτὸς συνήχθησαν ἡ φρουρά καὶ τὸ πλῆθος, ὅσον ἦτο δυνατόν ἀταράχως, δοθέντος τοῦ σημείου, ὅπου ἐτέθησαν αἱ γέφυραι πρὸ ὀλίγου· αἱ πλεῖστα τῶν γυναικῶν ἐνεδύθησαν καὶ ὠπλίσθησαν ὡς ἄνδρες· ὠπλίσθησαν καὶ ὅσα παιδία ἐδύναντο νὰ ὀπλοφορῶσι· λαμπρῶς δ' ἐφώτιζε τὴν νύκτα

ἐκείνην ἢ σελήνην τὸν ὀρίζοντα. Οἱ δὲ συναχθέντες διηρέθησαν εἰς τρία σώματα ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τὸ μὲν τοῦ Νότη Μπότσαρη, τὸ δὲ τοῦ Κίτσου Τσαβέλλα, τὸ δὲ τοῦ Μακρῆ· ἐν τοσοῦτῳ ἐγένετο καὶ ἡ ὑπηρεσία τοῦ φρουρίου ὡς σύνηθες πρὸς ἀπάτην τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ ἐν πρώτοις ἐξήλθαν χίλιοι τῆς φρουρᾶς καὶ ἐκάθησαν σιωπηλοὶ ὑπὸ τὴν πρόταφρον· ἐξήλθαν κατόπιν καὶ τὰ ἀδύνατα μέλη, ἀλλὰ τόσοσ ἀτάκτως ὠθοῦντα καὶ ὠθούμενα ἐπὶ τῶν γεφυρῶν, ὥστε πολλὰ ἔπεσαν ἐντὸς τῆς τάφρου· ἐξήλθαν ἐπὶ τέλους καὶ οἱ λοιποὶ ὀπλοφόροι· ἀλλὰ πολλοὶ τῶν Μεσολογγιτῶν ἐξ αἰτίας τῶν διὰ τὰς βαρείας ἀσθενείας ἐναπομεινάντων συγγενῶν τῶν ἐβράδυναν νὰ ἐξέλθωσιν, ἀποχαιρετοῦντες οἱ πολυπαθεῖς τοῦ θανάτου τὸν ἀποχαιρετισμὸν καὶ ἀποχαιρετούμενοι· τινὲς δὲ αὐτῶν οὐδ' ἐπρόφθασαν νὰ ἐξέλθωσιν· ἠσύχαζαν δὲ οἱ ἐκτὸς τοῦ τείχους συνενωθέντες, καὶ ἀνέμεναν τὴν ἔναρξιν τῆς ἐξωθεν προσβολῆς, ὡς προεσοχεδιάσθη. Μετὰ τὸν ἐπὶ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου τουφεκισμὸν οὐδεμία ἄλλη τουφεκία ἔπεσεν ἐξωθεν καὶ οἱ Τοῦρκοι, ὑποπτεύοντες ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐξήλθαν ἤδη καὶ ἠσύχαζαν ὀπισθεν τῆς προτάφρου, ἤρχισαν νὰ κωνοιοβολῶσι καὶ τουφεκίζωσι. Πρηνεῖς ἔκειντο οἱ πυροβολούμενοι εἰς ἀποφυγὴν τοῦ ἐπιρριπτομένου πυρός· Ἄλλ' ἄφ' οὗ, ἀναμένοντες ἱκανὴν ὥραν, εἶδον ὅτι δὲν ἐπραγματοποιούντο ὅσα ἐπροσδόκουν ἐξωθεν, καὶ ὅτι ἐπυροβολοῦντο θανατηφόρως, ἀνεγερθέντες ὄλοι, ἐμπρός, ἀνέκραξαν, ἐμπρός, καὶ ἀλαλάζοντες καὶ θαρρύνοντες ἀλλήλους ἐπροχώρουν, καὶ τὸ μὲν ὑπὸ τὸν Μπότσαρην σῶμα κατέλαβε τὴν ὁδὸν τοῦ Μποχωρίου, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Μακρῆν τὴν τοῦ Ἀνατολικοῦ, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Τσαβέλλαν τὴν μέσην· σκοπὸν δὲ εἶχαν νὰ ἐνωθῶσι τὰ τρία ταῦτα σώματα πρὸς τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ δύο ὥρας μακρὰν τοῦ Μεσολογγίου. Ἄλλὰ μόλις ἐπροχώρησαν, καὶ αἴφνης ἠκούσθη φωνὴ «ὀπίσω, ὀπίσω»· ἐπὶ τῇ φωνῇ ταύτῃ οἱ ὀπισθεν ἐρχόμενοι Μεσολογγῖται, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά καὶ τινες μὴ ἐντόπιοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Γιωργὸς Τσαβέλλας, ἀνεστράφησαν· ἀλλ' οἱ λοιποὶ ἐπροχώρουν ὡς καὶ πρότερον, καὶ οὔτε τὰ διπλὰ καὶ

τριπλά χαρακώματα και ταφρώματα τῶν ἐχθρῶν, οὔτε τὸ ἀκοίμητον κατ' αὐτῶν πῦρ ἴσχυσαν νὰ ἀναστείλωσι τὴν ὄρμην των. Ἦναγκάζοντο δὲ οἱ Τοῦρκοι νὰ ὑποχωρῶσιν ἐπὶ τῇ ὄρμῃ καὶ ὠρυγῇ των. Ἡμίωρον δὲ ἀπομακρυνθέντες τοῦ φρουρίου, ἔπασαν ἐν μέσῳ τοῦ ἵππικοῦ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οἱ μὲν ὑπὸ τὸν Μπότσαρην καὶ Τζαβέλλαν ὀλίγην βλάβην ἔπαθαν, οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Μακρῆν μεγίστην. Ἀφ' οὗ δὲ διεσπορεύθησαν, ἔφθασαν, οἱ μὲν ἐντεῦθεν οἱ δὲ ἐκεῖθεν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ, ὃ ἔστιν εἰς ἣν ἐθεώρουν ὡς τέρμα τῶν κινδύνων των θέσιν καὶ ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν ἐξῴθεν εἰς ἀντίληψιν ἀναμενομένων Ἑλλήνων. Ἄλλ' ἀντὶ φίλων ἡῶραν πολυαρίθμους Ἀλβανοὺς ὑπὸ τὸν Μουσταφάμπεην καὶ ἔπαθαν τὰ πάνδεινα καταδιωχθέντες καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ὄρους. Πεντακόσιοι ἀπωλέσθησαν ἐκ τῆς φρουρᾶς ἐπὶ τῆς διεξόδου, ὅλοι δὲ αἱ συνακολουθοῦσαι γυναῖκες, ἐκτὸς ἑπτὰ, καὶ ὅλοι οἱ παῖδες, ἐκτὸς τριῶν ἢ τεσσάρων, ἐφρονεύθησαν ἢ ἡχμαλωτίσθησαν. Κακῶς ἔχοντες πρὸ τῆς ἐξόδου τόσον ἐταλαιπωρήθησαν κατὰ τὴν ἐξοδον, καὶ τόσοι ἀπέθανον καθ' ὁδὸν πεινῶντες καὶ κακουχούμενοι, ὥστε ἀπαριθμηθέντες, ἀφ' οὗ ἔφθασαν εἰς τὰ Σάλωνα, εὐρέθησαν ὅλοι οἱ διασωθέντες 1300, ἐν ᾧ οἱ τῆς φρουρᾶς μόνοι ἦσαν ἐπὶ τῆς ἐξόδου των 2500. Δεινότερα καὶ ὀλεθριώτερα ἦσαν τὰ παθήματα τῶν ἐν τῇ πόλει ἀπομεινάντων καὶ τῶν ἐπανελθόντων. Ἐν ᾧ ἡ φρουρά καὶ οἱ παρακολουθοῦντες ἐξήρχοντο τῆς πόλεως, οἱ ἐχθροὶ εἰσῆρχοντο, εἰσερχόμενοι δὲ ἀπήντησαν τοὺς συγχρόνως ἐπανερχομένους ἐπὶ τῇ ἀκουσθεισῇ φωνῇ «ὀπίσω, ὀπίσω», καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας ἐθανάτωσαν, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ παιδία ἡχμαλώτισαν. Πατήσαντες δὲ οἱ ἐχθροὶ τὴν πόλιν ἔστρεψαν ἐν πρώτοις τὸ πῦρ τοῦ τείχους κατὰ τῶν οἰκιῶν, καὶ ἔπειτα διεσπάρησαν εἰς λεηλασίαν, εἰς σφαγὴν καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν. Πυρροβολισμοί, κραυγαί, ὀλολυγμοί, μαχαιροκτυπήματα καὶ ἐκπυρροσροτήσεις ἠκούοντο ὅλην τὴν νύκτα. Ἀξιθαύματος εἶναι ἢ ἐπὶ τῆς ἐξόδου διαγωγή καὶ τελευτὴ τοῦ Χρήστου Καψάλη, ἐνὸς τῶν προκρίτων τῆς πόλεως. Εἶδε τὸ πρῶτ' τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὴν πρὸ πολλοῦ πά-

σχουσαν συμβίαν του ἐκπνεύσασαν, τὴν ἠσπάσθη ἀκλαυστεί, καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν υἱὸν του, παρόντα καὶ κλαίοντα, «Μὴ κλαῖτε, υἱέ μου», εἶπε, «μᾶλλον χαῖρε, διότι ἀπέθανεν ἡ μήτηρ σου καὶ δὲν ἔπαθε τὰ δεινὰ τῆς Τουρκικῆς αἰχμαλωσίας· ἄκουσε τώρα τοὺς τελευταίους λόγους τοῦ πατρὸς σου· διέξελθε μετὰ τῶν λοιπῶν τὴν ἐσπέραν ταύτην, προσπάθησε νὰ σωθῆς καὶ μὴ φροντίσης περὶ ἐμοῦ· ἐγὼ εἶμαι ἀσθενὴς καὶ προβεβηκῶς, οὐδεμίαν ἐλπίδα ἔχω διεξερχόμενος νὰ σωθῶ, καὶ προτιμῶ ν' ἀποθάνω ἐντὸς τῆς πόλεως ἢ νὰ αἰχμαλωτισθῶ ἐπὶ τῆς διεξόδου». Ταῦτα εἶπε, τὸν ἐνηγκαλίσθη καὶ τὸν ἀπεχαιρέτισε. Καὶ ὁ μὲν υἱὸς ἀπεχωρίσθη τοῦ πατρὸς κλαίων, καὶ διεξεληθὼν ἐσώθη· ὁ δὲ πατήρ, στηριζόμενος ἐπὶ τῆς βακτηρίας του, περιῆλθε τὰς ὁδοὺς καλῶν ἀσθενεῖς καὶ γέροντας νὰ τὸν συνακολουθήσωσι· πολλοὶ ἐπήκουσαν, καὶ ψάλλοντες οἱ μὲν ἐξοδίους, οἱ δὲ πατριωτικοὺς ὕμνους, προσήνεγκαν ἑαυτοὺς ὀλοκαυτώματα ἐπὶ τῇ εἰσβολῇ τῶν ἐχθρῶν.

Σπ. Τρικούπης

Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι

Ἄκρα τοῦ τάφου σιωπῇ στὸν κάμπο βασιλεύει,
λαλεῖ πουλί, παίρνει σπειρὶ κ' ἡ μάννα τὸ ζηλεύει.
Τὰ μάτια ἡ πείνα ἐμαύρισε, ἴσ' τὰ μάτια ἡ μάννα ἔμνεί,
στέκει ὁ Σουλιώτης ὁ καλὸς παράμερα καὶ κλαίει:
«Ἔρμο τουφέκι σκοτεινὸ, τί σ' ἔχω ἔγὼ ἰστὸ χέρι;
ὅπου σὺ μοῦγινες βαρὺ κι' ὁ Ἄγαρηνὸς τὸ ξέρει!»

Δ. Σολωμὸς

Εἰς τὸν θάνατον τοῦ Μπαϊρόν¹⁾

Ὁ γλυκύτατος χαιρετισμὸς «Χριστὸς Ἀνέστη» ἔγινεν ἄχαρις τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα εἰς τὰ χεῖλη τοῦ κάθε Ἑλλήνος Χριστιανοῦ καὶ ἀπαντῶντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, πρὶν τοῦ εὐχηθῆναι τὰς καλαῖς ἑορταῖς, ἐρωτοῦσε : «Πῶς εἶναι ὁ Μυλόρδος ;» Χιλιάδες ἄνθρωποι, συνηγμένοι νὰ δώσουν μεταξύ τους τὸ θεῖον φίλημα τῆς ἀγάπης, εἰς τὴν εὐρύχωρον πεδιάδα, ἔξω ἀπὸ τὸ τείχος τῆς πόλεως μας, ἐφαίνονταν ὅτι ἐσυνάχθησαν μόνον καὶ μόνον νὰ παρακαλέσουν τὸν ἐλευθερωτὴν τοῦ παντός διὰ τὴν ὕγιαν τοῦ συναγωνιστοῦ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Γένους μας. ✕

Καὶ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μὴ συντριβῆ ἡ καρδιά ὄλων ; Νὰ μὴ καταπικραθοῦν ὄλων τὰ χεῖλη ; Εὐρέθη ἄλλην φοράν τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἑλλάδος εἰς περισσότερην χρείαν καὶ ἀνάγκην παρὰ εἰς τὴν ἐποχὴν εἰς τὴν ὁποίαν ὁ πολυθρήνητος Μυλόρδος Μπαϊρόν ἐπέρασε, μὲ κίνδυνον καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς του, εἰς τὸ Μεσολόγγι ; Καὶ τότε, καὶ εἰς ὅσον καιρὸν συνέζησε μαζί μας, δὲν ἐθεράπευσε τὸ πλουσιοπάροχόν του χέρι ταῖς δεινόταταις χρεαῖαις μας ; Πόσα ἄλλα καλά, πολὺ ἀκόμη μεγαλύτερα, ἐλπίζαμεν ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄνδρα ! Καὶ σήμερον, ἀλλοῖμονον ! σήμερον ὁ πικρὸς τάφος καταπίνει καὶ αὐτὸν καὶ ταῖς ἐλπίδαις μας.

Ἄλλὰ δὲν ἤμποροῦσε τάχα καθήμενος καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀναπαυόμενος καὶ χαιρόμενος τὰ καλά τῆς Εὐρώπης, νὰ τρέξῃ μὲ μόνην τὴν μεγαλοδωρίαν τῆς καρδίας του εἰς βοήθειάν μας ; Ἄλλὰ, ἂν ἄρκοῦσε τοῦτο δι' ἡμᾶς, δὲν ἄρκοῦσεν, ἔχι, δι' αὐτόν· πλασμένος ἀπὸ τὴν φύσιν διὰ νὰ ὑπερασπίζεταί πάντοτε τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ἔπου καὶ ἂν τὰ ἔδλεπε καταπατημένα, θρεμμένος ἀπὸ μικρὸς μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν

1) ἐκ τοῦ ἐπικηδείου λόγου εἰς τὸν λόρδον Μπαϊρόν ἐκφωνηθέντος ἐν Μεσολογγίῳ τὴν 10 Ἀπριλίου 1824.

συγγραμμάτων τῶν ἀθανάτων προγόνων μας, τὰ ὅποια διδάσκουν ἔχει μόνον τί εἶναι, ἀλλά καί τί πρέπει νά εἶναι καί τί ἔμπορεῖ νά εἶναι ὁ ἄνθρωπος, εἶδε τὸν ἀλυσσοδεμένον ἄνθρωπον τῆς Ἑλλάδος νά ἀποφασίσῃ καί νά ἐπιχειρησθῇ νά συντριφῇ ταῖς φρικταῖς ἀλύσσαις του καί τὰ συντρίμμια τῶν ἀλύσων του νά κάμῃ κοφτερά σπαθιά διὰ νά ξαναποκτήσῃ μέ τὴν βίαν ὅ,τι τοῦ ἄρπαξεν ἡ βία· εἶδε καί ἄφησεν ὅλαις ταῖς πνευματικαῖς καί σωματικαῖς ἀπολαύσεις τῆς Εὐρώπης καί ἦλθε νά κακοπαθῆσῃ καί νά ταλαιπωρηθῇ μαζί μας, συναγωνιζόμενος, ἔχει μόνον μέ τὸν πλοῦτον του, τὸν ὅποιον δὲν ἐλυπήθηκεν, ἔχει μόνον μέ τὴν γνῶσιν του, ἀλλά καί μέ τὸ σπαθί του ἀκονισμένον ἐναντίον τῆς τυραννίας καί τῆς βαρβαρότητος· ἦλθε μέ τὴν ἀπόφασιν νά ἀποθάνῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν Ἑλλάδα...

Δεχτὰ βέβαια, ἀγαπητοί μου Ἕλληνες, πολὺ δεχτὰ εἶναι εἰς τὴν σκιάν του τὰ δάκρυά μας, ἐπειδὴ εἶναι δάκρυα εἰλικρινῆ, δάκρυα τῶν κληρονόμων τῆς ἀγάπης του. Ἀλλὰ πολὺ δεκτότερα δι' αὐτὸν θὰ εἶναι τὰ ἔργα μας διὰ τὴν πατρίδα, τὰ ὅποια καί χωρισμένος ἀπὸ ἡμᾶς θὰ παρατηρῇ ἐπάνωθεν ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, τοὺς ὁποίους τοῦ ἀνοιξεν ἡ ἀρετὴ του. Αὐτὴν καὶ μοναχὴν τὴν εὐγνωμοσύνην γυρεύει ἀπὸ ἡμᾶς ἐν ταῖς εὐεργεσίαις του, αὐτὴν τὴν ἀνταμοιβὴν εἰς τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην του, αὐτὴν τὴν πληρωμὴν διὰ τὸν χαμὸν τῆς πολυτιμῆς ζωῆς του.

Ὅταν, ἀγαπητοί μου Ἕλληνες, ἡ δύναμις σας κατορθώσῃ νά ἀποσυντριφῇ τὰ χέρια ὅπου μᾶς ἀλυσσοδέσαν, τὰ χέρια ὅπου ἄρπαξαν ἀπὸ ταῖς ἀγκάλαις μας τοὺς ἀδελφούς, τὰ τέκνα, τὴν κατάστασίν μας, τότε θὰ χαρῆ ἡ σκιά του, τότε θὰ ἀγαλλιασθῇ ἡ κόνις του. Ναί, εἰς τὴν μακαρίαν ἐκείνην ὥραν τοῦ εὐτυχισμένου τέλους τῶν ἀγώνων σας, ὁ ἀρχιερεὺς θὰ ἀπλώνῃ τὴν ἱεράν του καί ἐλεύθερον δεξιάν καί θὰ εὐλογῇ καί ἀγιάξῃ τὸν πολυένδοξον τάφον του. Τὸ παλληκάρι, ζωσμένον τὸ σπαθί, ἀπὸ τὰ τυραννικὰ αἵματα βαμμένον, θὰ τὴν στολίξῃ μέ δάφναις,

ὁ πολιτικός μὲ ἐγκώμια, ὁ ποιητής, γυρμένος εἰς τὴν ἁρμονικωτάτην ταφόπετρὰν του, θὰ γίνεταί ποιητικώτερος. Τότε ἀνθοστεφανωμένες αἱ παρθένοι τῆς Ἑλλάδος, τότε τὰ ὠραῖα μας τέκνα, χωρὶς πλέον νὰ φοβοῦνται νὰ μολυνθοῦν ἀπὸ τὰ ἀρπακτικὰ χέρια τῶν τυράννων μας, θὰ σταίνουν χορὸν τριγύρω τοῦ τάφου του, τραγουδοῦντες τὰ κάλλη τῆς ζωῆς μας, τὰ ὁποῖα μὲ τόσην χάριν καὶ ἀλήθειαν ὁ ποιητὴς τοῦ αἰῶνος μας ἔψαλε.

Σπ. Τρικούπης

Ὕμνος εἰς τὸν θάνατον τοῦ Μπαΐρον

Λευτεριά, γιὰ λίγο πάψε
νὰ χτυπᾷς μὲ τὸ σπαθί,
τώρα σίμωσε καὶ κλάψε
εἰς τοῦ Μπαΐρον τὸ κορμί.

Καὶ κατόπι ἄς ἀκλουθοῦνε
ὄσοι ἐπράξανε λαμπρά,
ἀποπάνω του ἄς χτυποῦνε
μόνον στήθια ἥρωικά.

Πρῶτοι ἄς ἔλθουνε οἱ Σουλιῶταις
κι' ἀπ' τὸ λείψανον αὐτὸ
ἄς μακραίνουν οἱ προδόταις
κι' ἀπ' τὰ λόγια ὁποῦ θὰ πῶ.

Φλάμπουρα, ὄπλα τιμημένα
ἄς γυρθοῦν κατὰ τὴ γῆ
καθὼς ἦτανε γυρμένα
εἰς τοῦ Μάφκου τὴ θανά. 1

Α. Σολωμός

Εἰς τοὺς Φιλέλληνας

Στεφανώσετε μὲ δάφνης δακρυπότιστα κλωνάρια
καὶ τὰ ξένα παλληκάρια,
ποῦ πολέμησαν μὲ πόθο σάββανό των νὰ γενῆ
τῆς ιδέας τῆς γαλάζιας τὸ γαλάζιο τὸ πανί.

Κλάψετε μὲ λίγο πόνο· καὶ γιὰ τοῦτα τὰ καῦμένα
πόσα στήθη ἴσθι θανή των δὲ θὰ βόγγησαν βαριά!
Μέσ' ἴσθις γῆς αὐτῆς τὸ χῶμα δὲν ἐπάτησαν σὰν ξένα
καὶ τ' ἀδέλφωσε μαζί μας τῶν λαῶν ἡ ἰλευθεριά!

Τῆς πατρίδος των τὸ χῶμα θὰ τὸ βροῦνε, κ' ἐδῶ πέρα
τόπου γίνηκε μονάχα κ' ὄχι μάννας ἀλλαγί,
κι' ὁ μέγας Ἀθηναῖος¹⁾ ἔτσι φώναξε μιὰ ἡμέρα·
«Τῶν ἀνδρῶν τῶν ὑπερόχων εἶναι τάφος κάθε γῆ».

Γ. Σουρῆς

1) ὁ Περικλῆς.

7

Ἡ Σημαία τῆς Ἐνώσεως

(Ἐπεισόδιον ἀπὸ τὰς Κρητικὰς Ἐπαναστάσεις)

— Ἀκούσατε, παιδιά, ἐκεῖνο ποῦ θὰ σὰς πῶ. Ἄμαρτία ἔσ' ἐμολογημένη ἄμαρτία δὲν εἶναι. Ἄσκημα ἕκαμα ἐχθὲς τὸ βράδονά σ' ἀκούω νὰ σηκώσω τὴ σημαία... γιὰ τὴν Ἐνωσι'!).

Οἱ ὀπλῖται ἐταράχθησαν καὶ μετ' ἀγωνίας, προσβλέποντες τὸν Καπετὰν Γεώργιον, ἀνέμενον ἐκάστην λέξιν του.

— Ἄσκημα ἕκαμα καὶ γι' αὐτὸ θέλω νὰ σὰς ρωτήξω. Ὅταν σηκώνεται ἡ σημαία τῆς Ἐνώσεως, ἄλλο ἀπὸ τὸ θάνατο δὲν πρέπει νὰ τὴν παίρνη ἀπὸ τὸ χέρι μας. Ἄλλοίμονον ἂν ἦτανε νὰ τὴν ξεδιπλώνωμε σήμερα κι' αὔριο νὰ τὴν βάλωμε πάλι ἕνα κουδῶρι μέσα σ' τὴ βούργια μας.) Ὅχι! Αὐτὸ δὲν εἶναι παιγνίδι. Πρέπει μικροὶ μεγάλοι νὰ τὴν φυλάωμε ψηλά ψηλά σὰν τὴν ἁγία κοινωνία καὶ μόνο σὰν μᾶς χτυπήσῃ τὸ φαρμακερὸ τὸ βόλι νὰ τὴν κατεδάξωμε· γιὰ νὰ σηκώσῃ κανεὶς τὴ σημαία πρέπει νὰ ἔχῃ λυμένα τὰ χέρια του. Ἐμεῖς τὰ ἔχομε λυμένα· μὰ τ' ἀδέρφια μας; Τὰ ἀδέρφια μας δὲν ἔχουνε φουστέκια...

Φρικίαισις κατέλαβε τοὺς ἀκούοντας.

— Ἀκούσατε, παιδιά. Γιὰ μένα ὅ,τι ἔγινε, ἔγινε· γιὰ μένα ἡ Ἐνωσις ἐκηρύχθηκε. Ἡ συνέλευσις μοῦ ἔστειλε διαταγὴ νὰ μὴν κουνήσω ἀπὸ δῶ καὶ νὰ κατεδάσω τὴ σημαία, ὡς ποῦ νὰ μὲ

1) ἔννοεῖ τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

2) οὕτω καλεῖται τὸ ἐκ χονδροῦ μαλλίνου ὑφάσματος σακκίδιον ὅπερ δίκην στρατιωτικοῦ σάκκου φέρουσιν ἀνηρητημένον ἐπὶ τῆς ῥάχης οἱ ἐν ἐκστρατείᾳ Κρήτες.

διατάξει εκείνη. Ἐγὼ ὅμως θὰ κάμω τὸ ἐναντίο. Γιὰ ὅλα τὰ πράγματα μπορῶ νὰ ἀκούσω τὴν ἀρχή. Μὰ νὰ κατεβάσω αὐτὴ τὴ σημαία ; Ποτέ ! Ἄν μοῦ ἔλεγαν νὰ σκοτωθῶ, θὰ τὸ ἔκανα. Θὰ πάρω τὴ σημαία ἀπὸ τὸ Γέρω-Μαθιό, θὰ τὴ δέσω στὴ μπαγιονέτα τοῦ τουφεκιοῦ μου καὶ μονάχος θὰ πάρω τὰ βουνά. Ἐνα μίλι δρόμο δὲ θὰ περάσω καὶ θὰ βρεθῆ μὴ μπάλα γιὰ τὸν ἀντάρτη. Καὶ ἔτσι μόνο θὰ κατατεθῆ ἡ σημαία. Ἔσεῖς πρέπει ν' ἀπομείνετε ἐδῶ καὶ νὰ ἀκούετε τὸ Μιχάλη. Εἶναι μὲ τὴ θέλησή σας νὰ γίνῃ καπετάνιος σας ;...

Κραυγαὶ διαμαρτυρίας διέκοψαν τὸν ἀρχηγόν.

— Τί εἶν' αὐτά, Καπετάνιο ;

— Μὰς ἀρνιέσαι ;

— Ἐφιλήσαμε κ' ἔμεῖς τὴ σημαία !

— Ὅχι !!

Ὁ Γέρω-Μαθιός, ὅστις καὶ πρὸ εἰκοσαετίας ὦν σηματοφόρος ἔχεν ἐπιτύχη παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ, μεθ' ὅλα τὰ ἐξήκοντα ἔτη αὐτοῦ, νὰ ἐξακολουθήσῃ τοιοῦτος, ὥρμησεν, ἤρπασε τὸ μακρὸν καπέλιον, ἐφ' οὗ ἐκουμάτιζεν ἡ σημαία, καὶ πλησιάσας :

— Καπετάν Γεώργη, εἶπεν, ἐγὼ εἶμαι ὁ σηματοφόρος. Ἐμένα πρέπει νὰ ρωτήξετε ἂν τηγὲ δένω. Μόνο ἀπὸ τὸν προδότη κ' ἀπὸ τὸν σκοτωμένο μπορεῖ νὰ πάρῃ τὴ σημαία ὁ καπετάνιος. Εἶμαι προδότης ;

— Ὅχι, ἀδελφέ μου, εἶπεν ὁ ἀρχηγὸς ἐνῶ τὰ ὄμματά του πληροῦντο δακρύων.

— Αἶ, μὰ δὲν εἶμαι μηδὲ σκοτωμένος, ἂ δὲ μὲ σκοτώσετε. καὶ ἂ δὲ μὲ σκοτώσετε, μὰ τὸ σκαυρὸ ποῦ εἶν' ἀπάνω, ἡ Ἐνωσ' εἰς φεύγει ἀπὸ τὰ χέρια μου.

Ὁ Καπετάν Γεώργης δι' ἐνὸς ἄλματος εὐρέθη πρὸ τοῦ Μαθιό. Ἐν τῇ ὀρμῇ του πάντες ἐνόμισαν ὅτι ἐξεδηλοῦτο παραφορά καὶ ἀγανάκτησις. Αὐτὸς ὁ Μαθιὸς προέτεινε τὸ στήθος, ὡσεὶ νὰ δεχθῆ σφαῖραν ἢ πληγὴν μαχαίρας. Ἀλλὰ τὸν Καπετάν Γεώργην ἄλλο αἰσθημα ἐκίνηε· στοργὴ καὶ συγκίνησις καὶ ἐπινοήσασθαι ἀνέκκλητος. Ἦνοιξε τὰς ἀγκάλας, περιέβαλε τὸ

σῶμα τοῦ Γέρω-Μαθιοῦ καὶ ἔκλινε τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στή-
θους αὐτοῦ, ἵνα κρύψη τὰ δάκρυά του.

Καὶ ἡ αὔρα τῶν βουνῶν, ἡ μόνη ἀπαθὴς μάρτυς τῆς ωραίας
ἐκείνης σκηνῆς, συγκινηθεῖσα, ἐκράτησε τὴν πνοήν της. Ἐκλινε
τότε ἡ σημαία καὶ ἐκάλυψε τὰς κεφαλὰς τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τοῦ
σημαιοφόρου, οἱ δὲ ὀπλῖται ἀπέμειναν θαυμάζοντες τὸ ποιητι-
κὸν ἐκεῖνο σύμπλεγμα, ἕπερ ἐσκίαζεν ἡ Ἐνωσις καὶ ἠυλόγει ἡ
πατρίς καὶ ἡ πίστις.

Ἰ. Δαμβέργης

Κρήτη

Ἄπ' τὸ γαλάζιο πέλαγο σὲ ξαγναντεύω, Κρήτη !
Τοῦ δειλινοῦ τὰ σύννεφα χρυσὸ σοῦ πλέκουν στέμμα
κι' ὁ ἥλιος βασιλεύοντας κατὰ τὸν Ψηλορείτη
σμίγει τὸ αἷμα τ' οὐρανοῦ μὲ τὸ δικό σου αἷμα.

Παῦλος Νιρβάνου

Πῶς ἐκυριεύθησαν τὰ Ἰωάννινα

(21 Φεβρουαρίου 1912)

Εἶχεν ἀνοίξει τοὺς κρουνοὺς τοῦ οὐρανοῦ τὴν νύκτα τῆς
16ης πρὸς τὴν 17ην Φεβρουαρίου. Ἐξυπνήσαμεν εἰς τὸ στρα-
τόπεδον βλέποντες διαρρέοντα καὶ ἀναρπαζόμενα τ' ἀντίσκηνα.
Ἀπὸ τῆς ἐσπέρας τῆς προτεραίας εἶχον ἐκδοθῆ διαταγαὶ ὅπως
ἐτοιμασθοῦν ὅλα τὰ σώματα, τὰ στρατοπεδεύοντα εἰς τῆς
Μοῦλες, πρὸς ἐκκίνησιν· ἡ κατεύθυνσις ἦτο ἄγνωστος.

Ἡ εὐθυμία ποτὲ δὲν ἀπέλιπε τὸν Ἕλληνα στρατιώτην· μέσα
εἰς τὸ νύκτιον σκότος, εἰς τὸ ὅποιον αἱ πυραὶ τῆς κατασκηνώ-
σεως ἐφαίνοντο ὡσεὶ μετέωροι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἐρροχθοῦσεν εἰς

τὴν χαράδραν ὃ χεῖμαρρος τοῦ θετοῦ. Οἱ ἄνδρες ἐσηκῶνοντο
διάδροχοι καὶ εὐθυμοί.

Βάρκα γιὰ ὕξου, βάρκα ἐδῶ!
Κέλοια καὶ φωνές καὶ πανδαυμιόνιον θορύβου χαρωποῦ ἀνε-
μιγνύοντο μὲ τὸν πλαταγισμόν τῆς βροχῆς ἐπὶ τῶν ἀντισκῆνων.
"Ὅταν ἐξημέρῳσεν, ἡ βροχὴ ἔπαυσεν, ἀλλ' ἐφύσησεν ἀκάθεκτος
ὁ βορρᾶς. Τ' ἀντίσκηνα ἐλύθησαν καὶ ἐσηκῶθησαν, οἱ ἄνδρες
παρετάχθησαν πάνοπλοι καὶ κατάφορτοι, τὰ μεταγωγικὰ ἔτοιμα
πρὸς ἐκκίνησιν.

Μετὰ τὸ προσκλητήριον ἡ ἐκκίνησις διὰ ποῦ; "Ὅλοι ἐνό-
μιζαν διὰ τὴν Παραμυθιάν. Χαῖρε, λοιπόν, κοιλὰς τῆς ἀδημο-
νίας, ἔπου ἐπὶ τόσον καιρὸν κατέναντι τοῦ Μπιζανιοῦ, ὠνειρεύ-
θημεν τὴν στιγμήν τῆς προελάσεως. "Ἐνα φεῖδι ἀπὸ χακί περι-
είλιχθη εἰς τὰ μαιανδροειδῆ μονοπάτια, κατῆλθεν εἰς τὴν δημο-
σίαν ὁδόν, παρὰ τὸ Χάνι τῆς Φτελιᾶς, ἐκρημνίσθη εἰς τὴν ὀλι-
σθηρὰν ἀργιλλοῦ τῆς κοιλάδος, διέβη τοὺς ποταμοὺς καὶ ἀνήλ-
θεν εἰς τὸ Κοπάνι. Πυκναὶ νιφάδες χιόνος ἤρχιζαν πλέον νὰ
καλύπτουν τὰς ὑψοφείας αὐτὰς τῆς Ὀλύττικας μὲ τὸν πέπλον
τοῦ ὄνειρου. Ἀπὸ τὸ Κοπάνι προσετέθη καὶ τὸ ἐκεῖ καταυλι-
ζόμενον Ἰον σύνταγμα, καὶ ὁ στρατὸς κατηρθύνθη διὰ στενω-
πῶν μεγαλοπρεπῶν, ἐν μέσῳ ἀποτυφλωτικῶν χιονοστροβίλων,
εἰς τοὺς Βαριάδες.

Ἀγωνιοῦσαν οἱ πρῖνοι οἱ πυκνοὶ ὑπὸ τὸ ψυχρὸν μαστίγιον
τῆς χιονοθυέλλης καὶ ὁ βορρᾶς ὕψωνε δίνας στροβιλιζομένης
χιόνος εἰς τὰς κοιλάδας. Κατεσκηνώσαμεν ἐπάνω εἰς τὰ χιόνια.
Ἐκατοντάδες πυρῶν ἔλαμψαν τὸ δειλινὸν γύρω ἀπὸ τὰ ἐρυ-
θρωπὰ ἀντίσκηνα, ἐπάνω εἰς τὸν ἄχραντον τάπητα τοῦ ὀψίμου
χειμῶνος.

Κάποιος ἐθυμήθηκεν ὅτι ἦσαν Ἀποκρηές. Καὶ κάτῳθεν
τῶν ἀντισκῆνων, ἔπου συνωστιζόμενοι καὶ τυλιγμένοι εἰς τῆς
κουβέρτες των οἱ ἄνδρες ἐβουτοῦσαν εἰς τὸ ἀχνίζον τσαῦ τὴν
κουραμάναν των, ἐσηκῶθη χαρωπὴ ἡ βακχικὴ τῆς Ἀποκρηᾶς
πολυφωνία.

✓ Τὴν νύκτα ὁ βορρῆς ἀπέσπασε μερικά ἀντίσκηνα· οἱ ἀποστεγασθέντες ἀπῆντησαν μὲ τραγοῦδια καὶ αὐτομυκτηρισμοὺς.

Ὁ ἥλιος ἀνέδειξε μεγαλοπρεπῆ τὴν Ὀλύσειαν, κρεμαμένην ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς μας, τὸ πρωὶ τῆς Δευτέρας· ἡ πορεία ἤρχισεν ἐπίπονος καὶ μακρά. Εὐρισκόμεθα τώρα ἔπισθεν τῆς Ὀλύσειας· ἓνα χαριτωμένο χωριουδάκι—ἡ Τόσκες—μακάριον ὑπὸ τὸν ἥλιον ἐλεύκαζεν εἰς μίαν κοιλάδα. Βουνὰ ὑπερύψηλα ὠρθώνοντο τριγύρω μας πάλλευκα τὴν κορυφήν, κατὰφυτα τὰς ὑπωρείας. ✓ Κοιλάδες καὶ φάραγγες εἰρηνικαὶ μὲ μυστηριώδεις ἀντιλάλους, ποταμοὶ καὶ χεῖμαρροι ὀρηκτικοί, βράχοι ὀρθοπαγεῖς καὶ ἡμεροὶ ἀργιλλώδεις κλιτύες, ἀρκαδικὰ μονοπάτια καὶ καταρράκται ἀποκρυσταλλωθέντες κατὰ τὴν παγερὰν νύκτα, μετέωροι ὡς σταλακτίται ἀδαμάντων ἀπὸ βράχων ὑποκυάνων Σπήλαια περιστεφόμενα ἀπὸ βαθύχρωμον βλάστησιν, καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ ἐρίζοντος, ὀπίσω μας, μία λωρὶς ἀναλυτοῦ ἀργύρου, ἡ Θάλαττα, ! ἡ Θάλαττα ! Καὶ πέραν ἀκόμη λευκὸς καὶ ὄνειρώδης ὁ Παντοκράτωρ τῆς εἰρηνικῆς νήσου τοῦ Ἀλκινόου.

Πρὸς τὸ δεῖλι κατήλθομεν, ἀφήσαντες ὀπίσω μας τὰ λευκὰ Γρατανά, μίαν κιτρίνην ὀλισθηρὰν ἄβυσσον, εἰς τὰς πλευρὰς τῆς ὁποίας ζωντανὰ φεῖδια χακὶ ἐσπειροῦντο καὶ ἀνειλίσσαντο ἀεικίνητα, καί, ἀναρριγηθέντες μὲ πανοραματικὴν μεγαλοπρέπειαν ἐπὶ τῆς ἀντιπέραν κλιτύος, εὐρέθημεν εἰς τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν τῆς Ὀλύσειας, εἰς δάσος πρίνων, ἐν τῇ μέσῳ τοῦ ὁποίου εὐρίσκοντο ἐγκατεσπαρμένα τὰ σπιτάκια τῆς Σαρίτσινας. Ἡ νύκτα ἐπέρασεν ἤρεμος καὶ εἰρηνικῆ. Τὸ πρωὶ τῆς Τρίτης ἐκινήσαμεν πρὸς βορρᾶν. Μετὰ τινων ὥρων πορείαν εὐρέθημεν εἰς τὸ γραφικώτατον χωρίον Μπαουσοῦς. Δὲν ἐπετράπη κατασκήνωσις.

— Ἀπόψε δὲν ἔχει ὕπνον· οἱ ἄνδρες ν' ἀναπαυθοῦν τώρα στὴ λιακάδα, νὰ γείνη συσσίτιον καὶ νὰ γεμίσουν τὰ παγοῦρια των ὄλοι νερό. Ἀπόψε ἔχομε πόλεμο ! Ἀκαριαίως ἀπὸ στόματος εἰς στόμα διεδόθη ἀνὰ τὰς χιλιάδας τῶν ἀνδρῶν, ποῦ εὐρίσκοντο ξαπλωμένοι κατὰ λόχους καὶ τάγματα εἰς τὰς μαλακὰς κατω-

φαιρείας ἐνὸς πρανοῦς πετρώδους, ὅτι τὴν νύκτα εἶχεν ὀρισθῆ
 ἢ γενικὴ ἐπίθεσις ἐναντίον ὄλων τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ ἐχθροῦ.
 Μία ἐκρηξις χαρᾶς ἠγέρθη πρὸς τὸν οὐρανόν. Ὡστε δὲν ἐθαδί-
 ζαμεν κατὰ τῆς Παραμυθιάς, ἀλλ' ἡ ἐκ τοῦ κέντρου μετακί-
 νησις τῶν σωμάτων ἦτο κίνησις κυκλωτικὴ καὶ ἡ ἐπίθεσις θὰ
 ἐγένετο ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ! Εἰς τὸ χωρὶ ἐπεκράτει κίνησις πυρε-
 τώδης· σκηναὶ χειρουργείων ἐστήνοντο βιαστικὰ, ἀνώτεροι ἀξιο-
 ματικοὶ καθ' ὀμίλους ἐπάνω καὶ κάτω, ἔφιπποι διαγγελεῖς διε-
 σταυροῦντο καθ' ἕλας τὰς διευθύνσεις, οἱ ὑπαξιωματικοὶ ἐπε-
 θεώρουν τὰ ὄπλα τῶν ἀνδρῶν, διενέμετο συσσίτιον, οἱ ἄνδρες
 καθ' ὀμάδας συνεζήτουν τὰ χαρμίσυνα νέα, ἄλογα ἔβροσκαν ἤρεμα
 τὴν λιτὴν πῶαν τῶν πλαγιῶν, ἀντάρται διηγκωνίζοντο πρὸς
 σκαπανεῖς, συνεπληροῦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν φυσιγγίων τῶν ἀνδρῶν,
 ἐλύοντο καὶ ἐκαθαρίζοντο τὰ κινητὰ οὐραία, εὐζωνοὶ ἐδοκίμαζαν
 ἐπὶ τοῦ μανδύου τῶν τὴν αἰχμὴν τῆς ξιφολόγχης, ἐνῶ ἐν τῇ
 μεταξὺ τὸ τηλεβόλον ἐβρυχάτο βαρεῖά, ἄγρια, προφητικὰ, ἀκα-
 τήπαυστα κάπου μακρὰν...

— Κύριε ὑπίατρε, στὴν ἀναφορὰ βγήκα ἀσθενής· τώρα σὰς
 παρακαλῶ νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ λάβω μέρος στὴν ἐπίθεσι·
 χαλάλι νὰ γένη... θὰ ἦταν ντροπὴ μου νὰ μείνω πίσω, τώρα
 δὲ, στὸ τέλος...

— Μπράβο, παιδί μου! Ὁ Θεὸς μαζί σου...

Ὅλοι οἱ ἄρρωστοὶ ἰάθησαν ὡς ἐκ θαύματος. Κανεὶς δὲν
 ἤθελε νὰ ὑστερήσῃ, εἰς τὴν μεγάλην χαρὰν. Καὶ ἐνῶ ὁ ἥλιος
 ἐπλησίαζε πρὸς τὴν δύσιν του, ἐξειλίχθη εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ
 Μπαουσοῦς μία ἀλησμόνητος σκηνή, ἐξ ἐκείνων εἰς τὰς ὁποίας
 τανόλβιοι εἶναι ὅσοι ηὐτύχησαν νὰ διαδραματίσουν ἐνεργὸν
 μέρος.

Σφυρίγματα—εἰς τὴν γειννάσιν τῶν ἐχθρικών προφυλακῶν
 τὰ σαλπίσματα ἀπαγορεύονται—ἐκάλεσαν τοὺς λόχους, τὰ
 ἄγματα, τὰ συντάγματα εἰς γενικὸν προσκλητήριο. Ἐπ'
 ἡμῶν οἱ γυλιοί, παρὰ πόδας τὰ ὄπλα, ἄνω αἱ καρδίαι, ἀστρά-
 πτοντα τὰ μάτια, τὰ στήθη κοχλάζοντα εἰς ἀνεκλάλητον βρα-

σμόν μένους καὶ χαρᾶς, γαλήναι αἱ ψυχαί, ὅπως τῶν πιστῶν ποῦ κατηργάσθησαν ἀπὸ τὴν φωτοβόλον δωρεὰν τῆς θείας εὐχαριστίας. Ἐρὰ σιγή! ἡ προσέγγισις τῆς μεγάλης στιγμῆς ἔμετρεῖτο μὲ τὸν ταχὺν παλμὸν τῶσων καρδιῶν καὶ ὁ ἀδάμας τοῦ Ἐσπέρου, ἀστραποβολῶν εἰς τὸ ἀνέφελον δυσμικὸν στερέωμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔσυρεν ἀκόμη τὸν πολύχρωμον φωτεινὸν μανδύαν, τῆς μίᾳ δούσις ἐκπάγλου γαλήνης, ἐφαίνετο ὡσάν τὸ ζωντανὸν οὐράνιον πετράδι μὲ τὸ ὅποιον ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐκαλεῖτο νὰ στολίσῃ τὸ διάδημα τῆς Αἰωνίας Ἑλλάδος. Θρονιασμένη εἰς τὰς καρδίας τῶν μαχητῶν ἡ Ἑλλὰς ἐμιλοῦσε λόγια ἀθάνατα οἱ ἀσθενεῖς τὸ σῶμα ἔδυναμοῦντο, ἐγιναντοῦντο οὐίσχυροί· μίᾳ ὑπόσχεσις σιωπηρὰ ἀνεπάλλετο πανίσχυρος καὶ ὀρμητικὴ κάτω ἀπὸ τὸν αἰώνιον ἀναπαλμὸν τῶν πρώτων ἀστέρων.

Τὸ σύνθημα ἦτο Μπότσαρης—Σούλι· τὸ γενικὸν σύνθημα Ἑλλάς. Καὶ τὸ κανόνι ἤκούετο τώρα βροντερόν, ἀκατάπαυστον, προφητικὸν τῆς μεγάλης χαρᾶς.

Κάτω, εἰς τὸ βάθος τῆς κοιλάδος ἀνερριπίζοντο τώρα μερικὲς φωτιές. Ὁ ἐχθρός! Ὁ ἐχθρός! Πῶς νὰ περιγραφῇ ἡ συγκίνησις τῆς προσδοκίας; Πῶς νὰ μεταφρασθοῦν εἰς λόγια οἱ πύρινοι παλμοὶ τῶν μεγάλων ἐκείνων στιγμῶν; Ἀντικρὺ μας μελανίζει ὁ ὄγκος τῆς Τσοῦκας. Πρέπει νὰ κατεβοῦμε στὴν κοιλάδα καὶ νὰ σκαρφαλώσουμε ἐπάνω εἰς τὸ νυκτερινὸν αὐτὸ μεγαθήριον.

Στάσις ἐπ' ὀλίγα λεπτὰ εἰς μίαν ἔσοχὴν τοῦ βουνοῦ, ὅπου δὲν φαινόμεθα· ἐκεῖ ἐπιτρέπεται τὸ κάπνισμα ἑνὸς τσιγάρου. Ἡ ξεροπαγωνιὰ κάνει τὰ πόδια νὰ ξυλιάζουσι καὶ νὰ πονοῦν· οἱ ἄνδρες γιὰ νὰ τὰ ζεστάνουσι κάνουν βῆμα σημειωτόν.

Ἡ πορεία ἐπαναλαμβάνεται· περὶ τὰ μεσάνυχτα μεγαλώνει ἐνώπιόν μας ἕνα φῶς σταθερόν. Εἶναι τὸ χάνι τοῦ χωριοῦ Πλέσσα—τοῦ ἀκροτάτου τῶν προφυλακῶν ἀπ' ἐκεῖ καὶ πέραν εἶναι ὁ ἐχθρός...

Μόλις ἤρχιζε νὰ χαράζῃ ἡ εἰκοστὴ Φεβρουαρίου οἱ λόγοι μας εὐρίσκοντο ἐπάνω εἰς τὴν ὄφρυν τῆς Τσοῦκας. Δύο ὄρειθα-

τικαί πυροβολαρχαί μας, τοποθετηθεῖσαι εἰς τὰ ὑψώματα τοῦ Πλέσσα, ἤρχισαν νὰ βάλλουν κατὰ τῶν πυροβολείων τῆς Τσοῦκας. Οἱ Τοῦρκοὶ σκοποί, ἰδόντες αἰφνιδίως Ἕλληνας στρατιώτας εἰς ἀπόστασιν πενήντα βημάτων, ἔδωκαν τὸ σύνθημα τοῦ κινδύνου καὶ ἤρχισαν νὰ πυροβολοῦν. Ἄλλ' ἓνας χεῖμαρρος ὤρμησεν εἰς τὰ χαρακώματά των.

Ἀπὸ τὰ ἐχθρικά ἀντίσκηνα ἔβγαιναν πανικόβλητοι οἱ Τοῦρκοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται ἀναμίξ καὶ ἔφευγον πρὸς τὸ ὀπίσω μέρος τοῦ βουνοῦ, πυροβολούμενοι καὶ καταδιωκόμενοι ἀπὸ τοὺς στρατιώτας μας. Ὁ ἥλιος ἀνατέλλων ἐν τῇ μέσῃ τρομακτικῆς συμφωνίας ἐκ κανονιοβολισμῶν τοῦ Μπιζανίου, τῆς Ἀητορράχης, τῆς Καστρίτσας, τῆς Κανέττας, τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τῶν πλαγιῶν τῆς Ὀλύτσικας ἐφώτισε τὰς ἑλληνικὰς λόγχας ἐπάνω εἰς τὰ χιόνια τῶν κορυφῶν τῆς Τσοῦκας...

Ἡ Μανωλιάσα κατεκαίετο ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς θλίδας· περὶ τὴν ἴην μ. μ. εἶχεν ἀλωθῆ καὶ αὐτή... Ἐκοιμηθήκαμε τυλιγμένοι στῆς κουβέρτες μας καὶ καθιστοὶ καὶ μᾶς ἀφύπνισε τὴν αὐγὴν μία τρομακτικὴ ὁμοβροντία τῆς Κανέττας ἐναντίον τοῦ Μπιζανίου. Καίτοι ἡ παράδοσις ἐπροτάθη τὴν νύκτα, τὸ πυροβολικόν μας δὲν εἶχεν ἀκόμη εἰδοποιηθῆ λόγῳ τῆς ὥρας... Ἄλλὰ τὸ Μπιζάνι ἐσίγα διὰ παντός... Πρὶν ἀνατεῖλῃ ὁ ἥλιος εἶδομεν καιομένας μερικὰς ἀποθήκας εἰς τὴν πεδιάδα· καὶ ἡ ἀνατολὴ ἐχαιρετίσθη μὲ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ὁρθρου τῆς Ἀναστάσεως, ἣν ἔφαλαν μερικοὶ ὑπαξιωματικοὶ τοῦ θου λόχου τοῦ πρώτου πεζικοῦ συντάγματος. Τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» ἐπανέλαβον ἑκατοντάδες στομάτων καὶ ἔπειτα ἔλοι μαζί ἔφαλαν τὸν ὕμνον τῆς Ἐλευθερίας, ἡ ὁποία ἀπὸ τὰς κορυφὰς τῆς Τσοῦκας κατήρχετο μεγαλοπρεπῆς εἰς τὴν πόλιν, ὅπου τὰ Γιάννενα Ἕλληνικά πλέον ἀνέμενον μὲ τὰς ἀγκάλας ἀνοικτὰς τοὺς ἐλευθερωτὰς των.

N. Καρβούνης

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα, μάτια πολλά τὸ λένε,
μάτια πολλά τὸ λένε, ὁποῦ γελοῦν καὶ κλαῖνε.

Τὸ λὲν πουλιὰ τῶν Γρεβενῶν κι' ἀηδόνια τοῦ Μεισόβου
ποῦ τ'ἀσκίαζεν ἢ παγωνιὰ κι' ἀνατριχίλα φόβου.

Τὸ λένε κτύποι καὶ βροντές, τὸ λένε κ' ἢ καμπάνες,
τὸ λένε κ' ἢ χαρούμενες καὶ μαυροφόρες μάννες.

Τὸ λένε κ' ἢ Γιαννιώτισσες ποῦ ζοῦσαν χρόνια βόγγου,
τὸ λένε κ' ἢ Σουλιώτισσες στὲς ράχες τοῦ Ζαλόγγου :

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα !

Γ. Σουρῆς

Ἡ τρίτη Ἑλλάς

Ὁ στρατὸς ποῦ ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Λάριссαν ἕνα πρωτὸ μὲ
τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ἐπροχώρησεν, ἐξηπλώθη, ἐπέρασε πο-
ταμούς, ἐσκόρπισε Τούρκους, ἐπότισε μὲ τὸ τίμιον αἷμα του τὴν
Μακεδονικὴν καὶ τὴν Ἠπειρωτικὴν γῆν, καὶ ἐμεγάλωσε τὴν
Ἑλλάδα.

Εἰς τὴν Καστορίαν, εἰς ἕνα γελαστὸν ὕψωμα γῆς, καὶ μέσα
εἰς ἕνα ὑπέροχον πλαίσιον τῆς φύσεως, ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ
Παύλου Μελά. Ὅταν ὁ ὄρατος αὐτὸς ἰππότης ἔβαψε μὲ τὸ
αἷμα του, τὸ πρῶτον Ἑλληνικὸν αἷμα, τὴν πολυπαθῆ Μακε-
δονικὴν γῆν, Μακεδονικὸν ζήτημα δὲν ὑπῆρχεν. Ἐξάρνα ἕνας

ἄνθρωπος ποῦ δὲν εἶχε κατορθώσῃ νὰ πνίξῃ τὰ ἰδανικά καὶ τὰ ὄνειρα τῆς ψυχῆς του ἔφυγε κρυφὰ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπῆγε ἐκεῖ ποῦ τὸ αἶσθημα εἶχε κοιμηθῆ καὶ τὰ κεφάλια εἶχαν σκύφῃ μαραμμένα εἰς τὸ χῶμα. Ἐπῆγε καὶ ἐπολέμησε καὶ τὰ Μακεδονικά βουνὰ ἐχαιρέτισαν μὲ χαρούμενον ἀντίλαλον τὴν Ἑλληνικὴν τουφεκιάν. Ἀλλὰ ἕνα βράδυ ὁ Παῦλος Μελάς ἐσύρετο κάτω μὲ μίαν πληγῆν θανάσιμον καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν τὸ κεφάλι του μετεκομίσθη αἱματωμένον τρώπαιον εἰς τὸν πασσάν, ὅπως εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλῆ Τεπελενλή καὶ τοῦ Μπαρμπάρσας. Τί σημαίνει ὁμοῦ; Τὸ αἷμα ποῦ ἔτρεξεν ἀπὸ τὸ ἱερὸν σῶμα τοῦ πρώτου θύματος ἔπεσεν εἰς κατάλληλον γῆν. Ἡ Μακεδονία ἐπλημμύρισεν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ἀνάρτας, οἱ ὅποιοι ἐπῆγαιναν νὰ ἐξακολουθήσουν τὸ ἔργον καὶ νὰ εὔρουν τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον τοῦ πρώτου μάρτυρος.

Ὀλίγα χρόνια μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Παύλου Μελά ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς καταδιώκων τοὺς Τούρκους εἰσῆλθεν εἰς τὴν Καστορίαν καὶ εὔρηκε τὸν τάφον τοῦ ἡρώος. Στεφάνια ἀπὸ ἄνθη τοῦ ἀγροῦ κατετέθησαν εἰς τὸ μνημεῖον καὶ γύρω ἀπὸ τὸν νεκρὸν τοῦ πρωτομάρτυρος ἐτάφησαν, διὰ νὰ τοῦ κρατοῦν συντροφίαν, τὰ παλληκάρια ποῦ ἔρριξαν κάτω πρὶν φύγουν οἱ Τούρκοι. Τώρα ὁ Παῦλος Μελάς κοιμᾶται στεφανωμένος ἀνάμεσα εἰς τὸ μικρὸν δάσος τῶν ξυλίνων σταυρῶν καὶ τὴν νύκτα, τὴν ὥραν ποῦ μιλοῦν αἱ ψυχαί, βεβαίως εἰς τὸ μικρὸν ὕψωμα τῆς γῆς θὰ γίνωνται ὠραῖαι παννουχίδες μεταξὺ ἐκείνου ποῦ εἰς τὴν στιγμήν τῆς ἀπελπισίας, τῆς λύπης καὶ τῆς καταφρονήσεως ἤνοιξε τὸν ἀγῶνα, καὶ ἐκείνων ποῦ τὸν ἐτελείωσαν καὶ ἠλευθέρωσαν τὸν ὄνειρευμένον τόπον. Καὶ ἡ Ἑλλάς ἀφοῦ ἔκαμε ἕνα μεγάλον πόλεμον, ἀφοῦ ἐνίκησεν εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, ἀφοῦ ἐνίκησεν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ ἠθικοῦ, ἐμεγάλωσεν, ἠδύρυνθη, ἐγίγαντώθη.

Δὲν εἴμεθα ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ὁποίαν ἄφησεν εἰς τὰ χέρια τῶν Τούρκων, ὅταν ἐπέταξεν εἰς τὰ ὕψη, ἡ ψυχὴ τοῦ Παλαιολόγου. Ἀλλὰ εἴμεθα τώρα εἰς μίαν τρίτην Ἑλλάδα,

ἀνανεουμένην, ὀρμῶσαν πρὸς τὰ ἔμπρῳς, ἔχουσαν πλέον τὸ δικαίωμα νὰ ὀνειρεύεται, νὰ τρέφῃ ἰδανικά, νὰ ὑπερηφανεύεται, νὰ φιλοδοξῇ, νὰ ἀπαιτῇ καὶ νὰ ἐπιβάλλεται. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν κολοσσιαίαν Βυζαντινὴν Ἑλλάδα, ἔπειτα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τῆς δουλείας, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἡρωϊκὴν Ἑλλάδα τοῦ 21, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ταπεινὴν Ἑλλάδα, ἔρχεται τώρα μία ἄλλη Ἑλλάς νὰ δεῖξῃ εἰς τὸν κόσμον ὅτι τὸ αἷμα δὲν ἡραιώθη, ὅτι τὸ πνεῦμα δὲν ἐχαλαρώθη, ὅτι ἡ φυλὴ δὲν ἀπέθανε.

Μακαρία ἡ νέα γενεά, τὰ παιδιὰ ποῦ ἀνοίγουν τώρα τὰ μάτια των εἰς τὴν εὐδαίμονα ἐποχὴν. Μακαρία ἡ νέα γενεά ποῦ ἀνοίγει τὰ μάτια τῆς εἰς μίαν τρίτην Ἑλλάδα μεγαλυτέραν ἀπὸ ἐκείνην ποῦ εἶδαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ πρὸ πάντων γενναϊότεραν εἰς αἴσθημα, εἰς ἐλπίδας, εἰς ὄνειρα, εἰς ὑπερηφάνειαν. Ἡ νέα γενεά ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ὀνειρεύεται, ἀφοῦ εἶδε πῶς εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον πραγματοποιοῦνται κάποτε τὰ ἐκτενέστερα ὄνειρα. Ἐχει τὸ δικαίωμα νὰ αἰσθάνεται, ἀφοῦ ἀντελήφθη τί ἀξίζει καὶ τί κατορθώνει τὸ αἴσθημα.

Μία ἀτμοσφαῖρα γαλανὴ δράσεως καὶ ζωῆς ἀπλώνεται γύρω τῆς. Ἄν ἡ γκρίνια τολμήσῃ ν' ἀνοίξῃ τὸ στόμα τῆς, ὑπάρχει τρόπος τὸ στόμα ἐκεῖνο νὰ κλείσῃ. Ὁ ἀτομικὸς ἐγωϊσμός ἐξητμήσθη πλέον ἔμπρῳς εἰς τὰ ὠραῖα παραδείγματα τῆς αὐτοθυσίας, ἡ ὁποία ἐπέτυχεν ν' ἀπλώσῃ τὸ Ἐγὼ καὶ τὸ ἄτομον εἰς τοὺς εὐρυτέρους ὀρίζοντας τοῦ κοινοῦ καὶ συνόλου ποῦ λέγεται Πατρίς. Δὲν ὑπάρχει πλέον «Ρωμαϊκὸ». Τώρα εἶναι Ἑλλάς, μία Ἑλλάς δυνατὴ καὶ σεβαστὴ, καὶ δὲν εἴμεθα πλέον μοιρολάτραι, ἀλλ' οἱ ἴκανοι νὰ πολεμήσωμεν τὸ κακὸν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὸ καλλίτερον. Θὰ ζήσωμεν μὲ τὸ δικαίωμα ποῦ ἔχουν ἐπὶ τῆς ζωῆς οἱ ὕγιεῖς, οἱ δυνατοὶ καὶ οἱ εὐρωστοί.

Μακαρία ἡ νέα γενεά ποῦ ἀνοίγει τὰ μάτια τῆς εἰς μίαν Τρίτην Ἑλλάδα.

Γ. Β. Τσοκόπουλος

Παῦλος Μελῆς

Σὲ κλαίει λαός. Πάντα γλωρὸ νὰ σειέται τὸ χορτάρι
 ἔστων τόπο ποῦ σὲ πλάγιασε τὸ βόλι, ὦ παλληκάρη !
 Πανάλαφρος ὁ ὕπνος σου· τοῦ Ἄπριλη τὰ πουλιὰ
 σὰν τοῦ σπιτιοῦ σου νὰ τ' ἀκοῦς λογάκια καὶ φιλιὰ
 καὶ νὰ σοῦ φτάνουν τοῦ χειμῶνα οἱ καταρράχτες
 σὰν τουφεκιοῦ ἀστραπόβροντα καὶ σὰν πολέμου κράχτες.
 Πλατειὰ τοῦ ὄνειρου μας ἡ γῆ καὶ ἀπόμακρη. Καὶ γέρνεις
 ἐκεῖ καὶ σβεῖς γοργά.
 Ἱερὴ στιγμή. Σὰν πιὸ πλατειὰ τὴ δείχνεις καὶ τὴ φέρνεις
 σὰν πιὸ κοντά.

Κ. Παλαμᾶς

Μακεδονικὴ ἐκκλησίᾳ

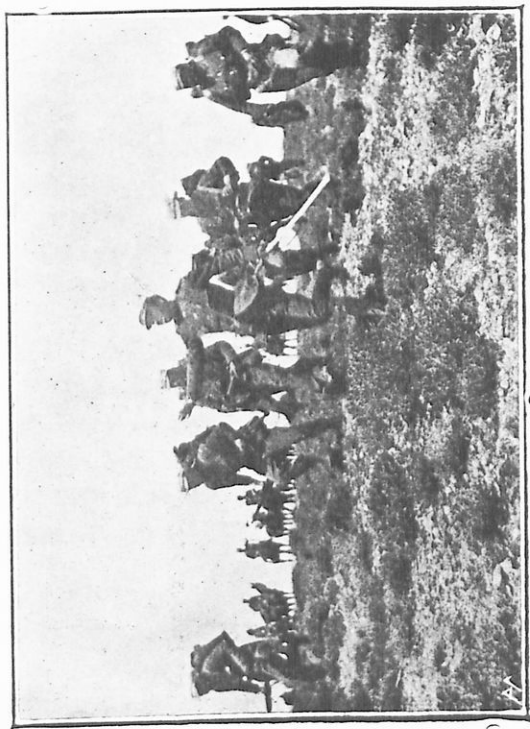
Στὴν ἐκκλησίᾳ ποὺ ἐρρήμαξε τοῦ Βούλγαρου τὸ χέρι
 ἀπόψε τὰ μεσάνυχτα θάρθῃ κρυφὰ—ποιὸς ξέρει,
 γλωμὸς Ἐκδικητῆς.
 Καὶ στὰ παλιὰ εἰκονίσματα καὶ τὰ μισοκαημένα
 θ' ἀνάψῃ τὰ καντήλια τῆς καὶ πάλι τ' ἁγιασμένα
 σιγὰ ὁ προσκυνητῆς.

Νὰ μὴ δακρύσῃς, Παναγιὰ, ἀπὸ τὸ τέμπλο ἐπάνω
 ποὺ μιὰν αὐγὴ σ' ἐλόγχισαν τ' ἀνίερα σπαθιά.
 Ἀπόψε νᾶχῃς τὴ λαμπρὴ θωριά τῆς Ὑπερμάχου
 στὰ ἀχτινοβόλο πρόσωπο καὶ τὴν παρηγοριά!

Κ' ἔσὸν στὰ βάθη τοῦ Ἱεροῦ, πὺν ὄνειρευτὸς κοιμᾶσαι,
πὺν μιὰ νυχτιὰ σ' ἔθάψανε οἱ σύντροφοι πικροί,
ἀπόψε πάρε τὴ χαρὰ τοῦ ἀντρείου, ὅταν στοὺς κάμπους
ἀκούει μακριὰ τὴ σάλπιγγα νὰ κράζει του ἠχηρή !

Κι' ἐπάνω ἀπὸ τὸν τάφο σου, ψυχὴ λευκὴ κι' ὠραία,
ν' ἀπλώσης τὰ γιγάντια φτερὰ καὶ νὰ σταθῆς,
ἀπόψε τὰ μεσάνυχτα πὺν θάρθη ἀργὰ — ποιοὺς ξέρει,
γλωμὸς Ἐκδικητῆς.

Στέφανος Δάφνης

Προέλασις τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην

ΣΥΝΤΟΜΟΙ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΕΚ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ ΠΑΡΕΛΗΦΘΗΣΑΝ ΤΑ ΤΕΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΤΟΜΟΥ

Αιγινήτης Δημήτριος. Γεννηθείς ἐν Ἀθήναις τῷ 1866. Ἐσπούδασεν ἀστρονομίαν καὶ νῦν διατελεῖ καθηγητὴς τῆς Ἀστρονομίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ Διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπείου. Συνέγραψε διαφόρους ἐπιστημονικὰς μελέτας γαλλιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ ἰδίᾳ περὶ: Γενικῆς Ἀστρονομίας, Γεωδαισίας, Πρακτικῆς μετεωρολογίας κλπ. Ἐξέδωκεν ἐπίσης τὸ «Κλίμα τῶν Ἀθηνῶν», ἐν δὲ τῷ Συλλόγῳ πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων τὸν «Οὐρανόν». Ἐκδίδει γαλλιστὶ τὰ «Χρονικά τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν».

Ἄννινος Χαράλαμπος. Λογοτέχνης καὶ δημοσιογράφος γεννηθείς τὴν 6 Σεπτεμβρίου 1852 ἐν Ἀργυροπόλει τῆς Κεφαλληνίας. Ἐν Ἀθήναις ἤρξατο δημοσιογραφῶν κυρίως ἀπὸ τοῦ 1878, συντάκτης ἢ συνεργάτης ἔκτοτε εἰς τὰ γνωστότερα ἡμερήσια καὶ περιοδικὰ φύλλα.

Τὰ κυριώτερα λογοτεχνικὰ αὐτοῦ ἔργα εἶναι: «Λυκαυγὲς» (1894), «Ἐδῶ κ' ἐκεῖ», «Ἡ νίκη τοῦ Λεωνίδα», κωμῳδία (1895), «Νίκαι κατὰ βαρβάρων» (1913). Μετέφρασε πλείστα ἰδίως φιλολογικὰ καὶ θεατρικὰ, ἐδημοσίευσε δὲ πλείστας μελέτας εἰς διάφορα περιοδικὰ.

Βαλαωρίτης Ἀριστοτέλης. Ποιητής γεννηθεὶς εἰς τὴν Λευκάδα τῷ 1824 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1879. Τὰ κυριώτερα αὐτοῦ ποιητικὰ ἔργα εἶναι: «Στιχορρήματα» (1845), «Μνημόσυνα» (1857), «Κυρὰ Φροσύνη», «Ἀθανάσιος Διάκος» (1867), καὶ ὁ «Φωτεινὸς» ἐκδοθεὶς τῷ 1891, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ. Ὡς βουλευτὴς τῆς Λευκάδος συντελέσασκε διὰ τῶν θερμῶν αὐτοῦ πατριωτικῶν ἀγορεύσεων εἰς τὴν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Τὰ ἅπαντα τοῦ ποιητοῦ, ἔμμετρα καὶ πεζά, ἐξεδόθησαν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Μαρσολῆ εἰς τρεῖς τόμους.

Βιζυηνὸς Γεώργιος. Ποιητὴς καὶ λογογράφος, γεννηθεὶς ἐν Βιζύῃ τῆς Θράκης καὶ ἀποθανὼν παράφρων ἐν Ἀθήναις τῷ 1869. Τὰ σπουδαιότερα αὐτοῦ ἔργα εἶναι, ἐκτὸς τῶν φιλοσοφικῶν του διατριβῶν, τὸ ἐπικολορικὸν ποίημα ὁ «Κόδρος» (1874), ἡ συλλογὴ ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀτθίδες αὔραι» καὶ πολλὰ διηγήματα, ἐξ ὧν τὰ πλεῖστα ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Γ. Φέξη ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ καλλίστου τῶν διηγημάτων του «Τὸ ἀμάρτημα τῆς μητρὸς μου».

Δαμβέργης Ἰωάννης. Ἐγεννήθη ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Κρήτης τῷ 1862. Ἀνέλαθεν ἐν Ἀθήναις καὶ διηύθυνε τὸ ἑβδομαδιαῖον περιοδικὸν «Ἑβδομάδα» (1887 — 1892), ἐπὶ τινι χρόνῳ τὴν «Ἐφημερίδα τῶν συζητήσεων» καὶ τώρα τὰ «Πάτρια». Τὰ πλεῖστα ἔργα του, μελέτας πολιτικῆς, φιλολογικῆς, διηγήματα, ἄρθρα ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ ἄνω περιοδικά. Εἰς βιβλία ἐξέδωκε «Διηγήματα» καὶ ἑτέραν σειρὰν διηγημάτων, ἐκ τῶν Κρητικῶν κυρίως ἐπαναστάσεων, «Οἱ Κρήτες μου» (1898) πρὸς τούτοις δὲ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ἰωάννης Μαρᾶτος ἐξέδωκε συλλογὴν λυρικῶν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Μικρὰ τραγούδια».

Δάφνης Στέφανος. (Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Θρασυβούλου Ζωῆτοπούλου). Ἐγεννήθη ἐν Ἄργει τῷ 1882. Ποιητῆς, θεατρικὸς συγγραφεὺς καὶ καθηγητῆς, ἐδημοσίευσεν εἰς περιοδικὰ καὶ ἰδιαίτερους τόμους ποιητικὰς σειρὰς ὑπὸ τοὺς τίτλους «Φθινοπωρινὰς Ἄρπες», «Ρόδακες καὶ Ἀνθέμια», «Ἑλληνικοὶ Ἀγῶνες», «Ὁ Ἀνθισμένος Δρόμος» καὶ ἄλλας. Ἐβραβεύθη δις εἰς τοὺς διαγωνισμοὺς τῶν ποιημάτων τοῦ Στρατοῦ καὶ τῶν «Στρατιωτικῶν Διηγημάτων». Ἐκ τῶν θεατρικῶν του ἔργων σπουδαιότερον εἶναι τὸ βραβευθὲν «Πατρικὸ Σπίτι».

Δοανίδης Ἰωάννης. Γεννηθεὶς τῷ 1872, ἐσπούδασε μεταλλειολογίαν καὶ διηύθυνεν ἐπὶ ἐπταετίαν τὰς μεταλλευτικὰς ἐργασίας τοῦ Λαυρείου· συνέγραψεν εἰδικὰς ἐπιστημονικὰς μελέτας καὶ ἐξέδωκεν εἰς τὸν «Σύλλογον πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων» τὰ «Μεταλλεῖα».

Δροσίνης Γεώργιος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1859 ἐκ γονέων καταγομένων ἐκ Μεσολογγίου. Ἰδιοκτήτης καὶ διευθυντῆς τοῦ περιοδικοῦ «Ἐστίας» ἀπὸ τοῦ 1889, ὕστερον τῆς ὁμωνύμου ἐφημερίδος ἀπὸ τοῦ 1894 — 1898, ἔδρυσεν καὶ διηύθυνεν ἀπὸ τοῦ 1898 — 1904 τὴν «Ἐθνικὴν ἀγωγὴν». Νῦν ὑπηρετεῖ ὡς τμηματάρχης ἐν τῷ Ὑπουργεῖῳ τῆς Παιδείας.

Τὰ κυριώτερα αὐτοῦ ἔργα εἶναι ποιητικὰ μὲν συλλογαὶ ὑπὸ τοὺς τίτλους «Ἴστοι ἀράχνης» (1880), «Σταλακτίται» (1884), «Ἐξιδύλλια» (1885), «Ἀμάραντα» (1894), «Γαλήνη» (1902), «Φωτερὰ σκοτάδια» (1914)· περὶ δὲ ὑπὸ τοὺς τίτλους «Ἀγροτικά ἐπιστολά» (1882), «Τρεῖς ἡμέραι ἐν Τήνῳ» (1893), «Διηγῆματα καὶ ἀναμνήσεις» (1886), «Βοτάνι τῆς ἀγάπης», «Διηγῆσεις ἀγωνιστοῦ», «Διηγῆματα τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν πόλεων», «Αἱ μέλισσαι», «Τὸ ψάρευμα», «Ὁ κυνηγός», «Συλλογαὶ Φυσικῆς Ἱστορίας», «Σκοπευτικὴ ἀσκήσις» κ.τ.λ. (Ἐκ τυπογραφικῆς ἀβλεψίας ἐν σελ. 9 καὶ 40 ἐτέθη Κ. καὶ Ι. ἀντὶ Γ. Δροσίνης.)

Ζαλοκώστας Γεώργιος. Ἐγεννήθη ἐν Συρράκῃ τῆς Ἠπει-
ρου τῷ 1805 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1858. Νεώτατος
ἐπολέμησε κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Τὰ κυριώτερα
τῶν ποιημάτων αὐτοῦ εἶναι : « Ἡ μάχη τοῦ Σοβλάκου » (περι-
γραφή τῆς ἐν Ἀττικῇ νίκης τοῦ Καραϊσκάκη, τῷ 1822), « Σκιαλὸς
Φαλήρου », « Τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς », « Βότσαρης » κλπ. Ἀπὸ τοῦ
1853 διηύθυνε τὸ περιοδικὸν « Εὐτέρπη », ἐν ᾧ ἐδημοσίευσεν πολλὰ
ποιήματα καὶ μεταφράσεις μυθιστορημάτων.

Ἰωάννου Φίλιππος. Ἐγεννήθη ἐν Ζαγορά τῷ 1800 καὶ
ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1880. Κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπα-
νάστασιν τοῦ 1821 ἔλαβε μέρος ἐν τῇ κατὰ τὴν Θεσσαλομα-
γνησίαν ἐξέγερσιν. Τῷ 1826 μετέβη εἰς Σῦρον διδάξας ἐν τῇ
αὐτόθι συσταθείσῃ Σχολῇ Ἑλληνικὰ μέχρι τοῦ 1828. Μετέβη
εἶτα εἰς Μόναχον μετὰ τῶν τέκνων τοῦ ναυάρχου Μιαούλη καὶ
ἐσπούδασεν φιλοσοφίαν καὶ Ἑλληνικὴν φιλολογίαν. Ἐν Μονάχῳ
διατρίβων ἐδίδαξε τὰ Ἑλληνικὰ τὸν Βασιλέα Ὅθωνα καὶ βρα-
δύτερον ἐν Ἑλλάδι τὴν Βασίλισσαν Ἀμαλίαν. Ἐπανελθὼν εἰς
Ἀθήνας διορίσθη Πρῶτος Σύμβουλος ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Παι-
δείας, ἔπειτα δὲ καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ φιλολογίας ἐν
τῷ Πανεπιστημίῳ (1839—1880). Τὸ κύριον τῶν ἔργων του
εἶναι τὰ « Φιλολογικὰ Πάρεργα » (1865).

Κάλβος Ἀνδρέας. Διαπρεπὴς ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Ζα-
κύνθῳ τῷ 1792 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1867. Νεώτατος ἐτι συνέθεσεν
δύο τραγωδίας, αἴτινες, κατὰ τὸν ἐπιφανῆ ποιητὴν Φώσκολον,
ἐπρόδιδον τὴν ἔξοχον τοῦ ἀνδρὸς διάνοιαν. Ἀλλὰ τὸ κύριον ἔρ-
γον του εἶναι αἱ εἰκόσιν ᾠδαί του, περιλαμβανόμεναι εἰς τὴν μο-
ναδικὴν ποιητικὴν συλλογὴν του ἢ « Λύρα », ἐκδοθεῖσαν ἐσχά-
τως μετὰ βιογραφίας τοῦ ποιητοῦ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Γ. Φέξη.

Καλλίνικος Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη ἐν Βρυούλλοις, πλησίον τῆς Σμύρνης, τῷ 1866, ἀπόφοιτος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης. Ἐδημοσίευσε πολλὰ ἔργα θεολογικά, ἐν οἷς τὴν «Προσευχὴν», τὴν «Ἀμαρτίαν κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἀντίληψιν», τὸν «Θεὸν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ», «Πέραν τοῦ τάφου» κλπ.

Καρβούνης Νίκος. Λόγιος καὶ δημοσιογράφος γεννηθεὶς τῷ 1883 εἰς Ρουμανίαν· πλὴν τῆς δημοσιογραφικῆς αὐτοῦ ἐργασίας ἐδημοσίευσε ποιήματα εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ εἰς ἐφημερίδας, ἐσχάτως δ' ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Γ. Φέξη τὸν «Πόλεμον Ἑλλάδος—Βουλγαρίας», ἧτοι ἐντυπώσεις τοῦ πολέμου τοῦ συγγραφέως ἐκ τοῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων πολέμου τοῦ 1913.

Καρκαβίτσας Ἀνδρέας. Ἐγεννήθη ἐν Λεχαινοῖς τῆς Ἠλείας τῷ 1866. Διατελεῖ στρατιωτικὸς ἰατρός καὶ συνέγραψε διάφορα ἄρθρα καὶ διηγήματα δημοσιευθέντα εἰς ἐφημερίδας, ἡμερολόγια καὶ περιοδικὰ καὶ ἐκδόσας τὰ πλεῖστα εἰς ἰδίαν συλλογὰς ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Διηγήματα» (1892), «Λυγερὴ» (1896), «Ζητιᾶνος» (1896), «Παληῆς ἀγάπες» (1908), «Ἡ Ἀρχαιολόγος» κλπ.

Κοραῆς Ἀδαιάντιος. Ἐξοχος Ἕλλην λόγιος γεννηθεὶς ἐν Σμύρνῃ ἐκ γονέων Χίων τῷ 1748 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῇ 25 Μαρτίου 1833. Νεαρῶτατος ἀπῆλθε χάριν ἐμπορίου εἰς Ἀμστελδέδαμον τῆς Ὀλλανδίας τῷ 1772, ἐνθα διέμεινεν ἕξ ἔτη. Μεταθὰς εἶτα εἰς Μομπελλιέ τῆς Γαλλίας ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν καὶ ἀπὸ τοῦ 1788 ἐγκατεστάθη ἐν Παρισίοις. Ἐκεῖ ἐπεδόθη μετ' ἀόκνου ζήλου εἰς φιλολογικὰς μελέτας, θέσας ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς του τὸ νὰ φωτίσῃ καὶ ν' ἀναστήσῃ ἐκ τοῦ

ληθάργου τὸ ἐπὶ αἰῶνας διατελοῦν ἐν ἀμαθείᾳ Ἑλληνικὸν γένος. Πρὸς τοῦτο καὶ ἐξέδωκε τὴν «Ἀδελφικὴν διδασκαλίαν» τῷ 1798 καὶ τὸ «Πολεμιστήριον σάλπισμα» τῷ 1801. Τὰ κυριώτερα φιλολογικὰ ἔργα αὐτοῦ εἶναι: Ἡ ἔκδοσις μετὰ σημειώσεων τῶν «Χαρακτήρων» τοῦ Θεοφράστου (1791), τὸ «Περὶ ἀέρων καὶ ὑδάτων καὶ τόπων» τοῦ Ἱπποκράτους (1800), τὰ «κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην» τοῦ Λόγγου (1802), τὰ «Αἰθιοπικά» τοῦ Ἡλιοδώρου (1804).

Ἀπὸ τοῦ 1805 ἐγκαινιάζει τὴν ἔκδοσιν τῆς «Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης» (ἀπαρτισθεῖσαν ἐκ 16 τόμων). Εἶναι δὲ αὕτη συλλογὴ δοκίμων τῆς Ἑλλάδος ποιητῶν καὶ πεζογράφων. Ἐν τῷ «Προδρόμῳ» τῆς Ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης, ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Ἱπποκράτους καὶ ἐν τοῖς «Παραλλήλοις βίαις» τοῦ Πλουτάρχου προέταξεν ὁ Κοραῆς τοὺς «Ἀυτοσχεδίους διχασμοὺς» περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης. Εἰς τὰ «Πάρεργά» του (ἐκ 4 τόμων) ἐξέδωκεν ἰδίᾳ τὸν Αἰσωπον, Ξενοκράτην, Μάρκον Αὐρήλιον, Πλούταρχον, Ἐπίκτητον κ. ἄ. Εἰς τὰ «Ἄτακτα» συνέλεξεν ἄφθονον ὕλικόν λεξικοῦ, γραμματικά, ἠθικά, πολιτικά, ἱστορικά, ἀρχαιολογικά καὶ θεολογικά ὑπομνήματα. Τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Κοραῆ ὑπῆρξεν ὁ «Ἱερατικὸς Συνέκδημος» (1831), ἐν ᾧ ἐξέδωκε τὰς δύο πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολάς καὶ τὴν πρὸς Τίτον ἐπιστολὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου μετὰ πολλὰς σημειώσεις. Μετὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ Κοραῆ ἐξεδόθησαν πλεῖστα ἀπανθίσματα ἐκ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ.

Μαβίλης Λαυρέντιος. Ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1858 καὶ ἀπέθανε μαχόμενος ἐν Δρίσκῳ τῆς Ἠπείρου κατὰ τὰ τέλη Νοεμβρίου 1912. Ἐσπούδασεν ἐν Μονάχῳ τῆς Γερμανίας φιλολογίαν καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα παρέμεινεν ἐν Κερκύρᾳ, ἀσχολούμενος περὶ τὰ γράμματα μετ' ἄλλων φίλων καὶ μαθητῶν τοῦ Σολωμοῦ, συνδεθεὶς ἰδιαιτέρως μετὰ τοῦ Ἰακώβου Πολυλά. Ἐλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς τελευταίας ἐπαναστά-

σεις τῆς Κρήτης καὶ εἰς τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897. Κατὰ τὸν Βαλκανοτουρκικὸν πόλεμον προσήλθεν ὡς ἐθελοντὴς λοχαγὸς τοῦ σώματος τῶν Γαριβαλδινῶν, καὶ ἐφρονεύθη γενναίως μαχόμενος. Τὰ ἅπαντα αὐτοῦ, ἀποτελούμενα ἐκ τεχνικωτάτων ποιημάτων καὶ μεταφράσεων, ἐξεδόθησαν ἐσχάτως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ 1913.

Μαλακάσης Μιλτιάδης. Ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1870. Ἐδημοσίευσε πολλὰ ποιήματα, ἐξ ὧν τὰ κυριώτερα αἰ συλλογαί: «Ὁραί», «Συντρίμματα», «Κυρὰ τοῦ Πύργου» καὶ πολλὰ ἄλλα εἰς διάφορα περιοδικά, ἰδίως εἰς τὰ «Παναθήναια».

Μάνος Κωνσταντῖνος. Ποιητὴς καὶ πολιτικός. Γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1869 ἐφρονεύθη τὸν Μάρτιον τοῦ 1913, καταπεσὼν ἀπὸ ἀεροπλάνου ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐλαβε μέρος ἐνεργὸν εἰς τὰς τελευταίας Κρητικὰς ἐπαναστάσεις, ἐκλεγείς τῷ 1902 καὶ δῆμαρχος Χανίων. Ἐπολέμησε κατὰ τὸν Βαλκανοτουρκικὸν πόλεμον ὡς ἀρχηγὸς ἐθελοντικοῦ σώματος. Ἐδημοσίευσε συλλογὴν λυρικῶν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀόγια τῆς καρδιάς», μετέφρασε δ' ἐμμέτρως ἐν τῇ δημοτικῇ γλώσσῃ τὴν «Ἀντιγόνην» τοῦ Σοφοκλέους.

Νιρβάνας Παῦλος. (Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ συγγραφέως Πέτρου Ἀποστολίδου). Ἐγεννήθη ἐν Μαριανουπόλει τῆς Ρωσσίας τῷ 1866. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν καὶ διατελεῖ ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ τῆς Ἑλλάδος. Πλὴν τῶν πολλῶν αὐτοῦ χρονογραφημάτων εἰς τὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, ἐδημοσίευσε καὶ τὰ ἐξῆς ἔργα: «Ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν», «Τσερναγόρα», «Ὁ Θέμος Ἄννινος καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γελοιογραφία», πολλὰς καλλιτεχνικὰς

καὶ φιλοσοφικὰς μελέτας καὶ τὴν ποιητικὴν συλλογὴν «Παγὰ λαλέουσα». Ἐπίσης καὶ τὰ δράματα· «Ἀρχιτέκτων Μάρθας», «Χελιδόνι», «Ὅταν σπάσῃ τὰ δεσμά του», «Τὸ ἐλιξήριον τῆς νεότητος», «Μαρία ἡ Πενταγιώτισσα» κ.τ.λ.

ὑπὸ τὸ πραγματικὸν τοῦ ὀνόμα Πέτρος Ἀποστολίδης ἐδημοσίευσεν μελέτας ἀναγομέναις εἰς τὴν ψυχιατρικὴν.

Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων. Ἐγεννήθη ἐν Ἰσαυρίᾳ τῆς Θεσσαλίας τῷ 1780 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1857. Παιδιόθεν ἐπεδόθη εἰς τὸ ἱερατικὸν ἐπάγγελμα, προχειρισθεὶς ἀναγνώστης ἐν ἡλικίᾳ δώδεκα ἐτῶν, εἰκοσαετῆς δὲ διάκονος καὶ πρεσβύτερος. Ἀργότερον προχειρίσθη οἰκονόμος καὶ ἱεροκηρυστὴς διδάξας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καθ' ἅπασαν τὴν Θεσσαλίαν. Ἐἶτα ἐδίδαξεν ἐν Σέρραις τῆς Μακεδονίας τῷ 1808, ὅτε προσεκληθῆναι ὡς διδάσκαλος εἰς τὸ ἐν Σμύρνῃ φιλολογικὸν γυμνάσιον, ἔνθα διέμεινε μέχρι τοῦ 1819, μετέβη δὲ εἶτα εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπως διδάξῃ τὸν θεῖον λόγον. Ἐκτραγείσθη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως μετέβη εἰς Ὀδησσόν, ἔνθα ἐξεφώνησε καὶ τὸν περίφημον λόγον εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'. Κατελθὼν εἰς Ἀθήνας τῷ 1834 διέμεινεν ἐν αὐταῖς μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ κηρύττων ἀπ' ἄμβωνος καὶ συγγραφέων. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων τοῦ εἶναι «Τέχνης ρητορικῆς βιβλία τρία» (1813), «Ἰερὰ Κατήχησις» (1814), οἱ Λόγοι τοῦ καὶ τέλος «Περὶ τῶν Ὁ' Ἑρμηνευτῶν τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς», 4 τόμοι (1849).

Πάλλης Ἀλέξανδρος. Κατάγεται ἐξ Ἡπείρου. Ἐσπούδασεν φιλολογίαν καὶ διατελεῖ ἀνώτερος ὑπάλληλος εἰς τὸν μέγαν ἐμπορικὸν οἶκον Πάλλης. Ἐδημοσίευσεν πολλά, ἐξ ὧν τὰ σπουδαιότερα: «Ταμπουρᾶς καὶ κόπανος», μετὰφρασιν τῆς Ἰλιάδος, τῶν πρώτων βιβλίων τοῦ Θουκυδίδου,

τοῦ Εὐαγγελίου, τοῦ «Ἐμπόρου τῆς Βενετίας» τοῦ Σαιξπήρου καὶ πολλῶν ἄλλων.

Παλαμᾶς Κωστῆς. Ἐγεννήθη ἐν Πάτραις τῷ 1859 ἐξ οἰκογενείας καταγομένης ἐκ Μεσολογίου. Εἶναι ὁ ἐπιφανέστερος τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ ἐξέδωκε τὰς ἐξῆς ποιητικὰς συλλογὰς : «Τραγοῦδιὰ τῆς Πατρίδος μου» (1886), «Ὑμνος εἰς Ἄθηναν» (1889), «Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου» (1892), «Ἰαμβοὶ καὶ ἀνάπαιστοι» (1897), «Τάφοι» (1898), «Οἱ χαιρετισμοὶ τῆς Ἡλιογέννητης» (1900), «Ἀσάλευτη ζωὴ» (1904), «Ὁ δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου» (1910), «Οἱ καῦμοὶ τῆς Λιμνοθάλασσης καὶ τὰ σατυρικά γυμνάσματα» (1911), ἢ «Πολιτεία καὶ ἡ Μοναξιά» (1912).

Τὰ κυριώτερα πεζογραφήματα αὐτοῦ εἶναι «Θάνατος παλληκαριοῦ» διήγημα (1901), «Γράμματα, τόμοι 2» «Κριτικαὶ μελέται» (1904 καὶ 1907), «Ἡ τρισεύγενη», δράμα (1903), «Τὰ Πρῶτα Κριτικά» (1915).

Πλεῖστα ἄλλα πεζὰ καὶ ἔμμετρα ἐδημοσίευσεν εἰς ἐφημερίδας, περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια.

Παπαδοπούλου Ἀλεξάνδρα. Ἐγεννήθη εἰς Χάσκιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν 8 Ἰανουαρίου 1867. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ ἐν Πιέραν Παρθεναγωγεῖον τῆς Παλλάδος καὶ νεωτάτῃ ἤσκησε τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα. Ἐξέδωκε φιλολογικὸν ἡμερολόγιον καὶ τομίδιον διηγημάτων καὶ ἐξηκολούθησεν ἔκτοτε δημοσιεύουσα εἰς ἐφημερίδας, περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια διηγήματα, ποιήματα καὶ χρονογραφήματα. Μετὰ τοῦ ποιητοῦ Ἰ. Γρουπάρη ἐξέδωκε τὸ βραχύβιον περιοδικὸν «Φιλολογικὴ ἠχώ». Ἀπέθανεν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Νοσοκομείῳ Κωνσταντινουπόλεως τὴν 8 Μαρτίου 1906.

Παπαρρηγόπουλος Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1815 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1891. Διέτέλεσε καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Τὸ θεμελιώδες αὐτοῦ ἔργον εἶναι ἡ πεντάτομος «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», ἐκδοθεῖσα τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1860—1874. Συνέγραψεν ἐπίσης «Ἐγχειρίδιον Γενικῆς Ἱστορίας» (1849—1853) καὶ «Ἱστορικὰς Πραγματείας» (1858).

Παράσχος Ἀχιλλεύς. Ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1838 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1895. Τὰ κυριώτερα αὐτοῦ ποιήματα εἶναι: «Ὁ Ἰππότης» (1854), «Ἄγνωστος ποιητὴς» (1863), «Λυδία» (1863), «Γέρο-Καπετάν» (1867), «Ἐλεγεῖον εἰς Ὅθωνα» (1868), «Ἀλφρέδος» (1873) καὶ «Κανάρης» (1877). Τῷ 1882 ἐξεδόθησαν τὰ «Ἄπαντα» αὐτοῦ εἰς τρεῖς τόμους.

Περραιβὸς Χρῆστος. Ἐνθερμος ἑταῖρος τῆς «Φιλικῆς Ἐταιρείας» γεννηθεὶς ἐν Περραιβίᾳ τῆς Θεσσαλίας τῷ 1773 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1863. Συνεμερίσθη ἐνεργῶς πάντας τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ δεινοπαθήματα τῶν Σουλιωτῶν, πολεμῶν, περιθάλπων, συμβουλευῶν, ἐνθουσιάζων. Τῷ 1815 ἐξέδωκε «Σύντομον Ἱστορίαν τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργας», εἶτα τὰ «Ἀπομνημονεῦματα πολεμικὰ» (1836) καὶ «Σύντομον βιογραφίαν τοῦ Ρήγγα Φεραίου» (1860). Προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου.

Πολέμης Ἰωάννης. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1862. Ἐξέδωκε τὰς ἐξῆς ποιητικὰς συλλογὰς: «Χειμῶνανθοι» (1888), «Ἀλάδαστρα» (1901) «Κειμήλια», «Ἐξωτικά», «Πρῶτα βήματα» (διὰ παιδιὰ), «Τὸ Παλῆδ βιολί».

Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης τὰ ἐξῆς δράματα: «Τὸ ὄνειρον» (1898), «Τὸ εἰκόνισμα» (1900), «Στὴν ἄκρη τοῦ κρεμοῦ» (1901), «Τὸ στοίχημα», «Τὸ μαγεμένο ποτήρι», «Τοῦ βίγκας» (Tu vincas), «Ὁ Πτωχοπρόδρομος», «Ὁ Βασιλεὺς Ἀνήλιαγος», «Ἡ γυναῖκα» κ. ἄ. Μετέφρασεν ἐμμέτρως τὰ Εἰδύλλια τοῦ Θεοκρίτου.

Σάθας Κωνσταντῖνος. Ὀνομαστὸς ἱστοριοδίφης γεννηθεὶς ἐν Γαλαξειδίῳ τῷ 1842 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1914. Τὰ κυριώτερα αὐτοῦ ἔργα εἶναι: «Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη» εἰς 7 τόμους (1872—1894), «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» (1868), «Ἑλληνικὰ ἀνέκδοτα» (1867) «Ἱστορικαὶ διατριβαὶ» (1878), «Κρητικὸν θέατρον» (1879), «Χρονικὸν ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου», «Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς» κ. ἄ.

Σολωμὸς Διονύσιος. Ὁ μέγιστος τῶν ποιητῶν τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, γεννηθεὶς ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1798 καὶ ἀποθανὼν ἐν Κερκύρᾳ τῇ 9 Φεβρουαρίου 1857. Συνέγραψε πολλὰ λυρικά καὶ σατυρικά ποιήματα εἰς τὴν Ἰταλικὴν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τὰ σημαντικώτερα τούτων εἶναι: «Ὁ Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν», ὅστις καὶ τονισθεὶς ὑπὸ τοῦ Μαντζάρου ὠρίσθη ὡς Ἐθνικὸς ὕμνος, «Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι», «Ὁ Κρητικὸς», «Ὁ Λάμπρος», «Ἡ Φανερωμένη», «Ὁ Ὕμνος εἰς τὸν Μπαίρον», τὸ ἐπίγραμμα εἰς τὰ Ψαρά. Τὰ ἅπαντα τοῦ ποιητοῦ ἐξεδόθησαν πολλάκις καὶ ἐοχάτως (τῷ 1901) εἰς τὴν βιβλιοθήκην Μαρασλή μετὰ προλόγου τοῦ Κωστή Παλαμᾶ.

Σουρῆς Γεώργιος. Σατυρικὸς ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Σύρῳ τῷ 1853. Ἀπὸ τριακονταπενταετίας περίπου ἐκδίδει τὴν ἑβδομαδιαίαν ἑμμετρον σατυρικὴν ἑφημερίδα «Ὁ Ρωμηός». ἔξεδωκε 6 τόμους σατυρικῶν ποιημάτων, ἑμμέτρους κωμωδίας καὶ μίαν τετράπρακτον ὑπὸ τὸν τίτλον «Χειραφέτησις». Μετέφρασεν ἐπίσης τὰς «Νεφέλας» τοῦ Ἀριστοφάνους ἐμμέτρως.

Σοῦτσος Παναγιώτης. Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1806 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1868. Ἐξέδωκεν ἐν Παρισίοις γαλλιστὶ τὰς «Ὁδὰς νεαροῦ Ἑλλήνου», συνέθεσεν εἶτα τὸν «Ὁδοιπόρον», τὸ μυθιστόρημα «Λέανδρον» (1833), τὴν ποιητικὴν συλλογὴν «Κιθάραν» (1835), τὸν «Μεσσίαν», τὸν «Εὐθύμιον Βλαχάβαν», τραγωδίαν, καὶ τὰ δράματα: «Ἄγνωστος» καὶ «Καραϊσκος».

Τρικούπης Σπυρίδων. Ἱστορικὸς καὶ πολιτικὸς γεννηθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1788 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1873. Σπουδάσας ἐπὶ ἐξαετίαν ἐν Ρώμῃ φιλοσοφίαν καὶ φιλολογίαν, ἐδοῦθησε τὸν λόρδον Γκυίλφορδ πρὸς ἴδρυσιν τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας ἐν Κερκύρᾳ. Ἐπανελθὼν μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς χώρας, γενόμενος καὶ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπὶ Καποδιστριαίου καὶ ἐπὶ Ὀθωνος. Ἀποσταλεὶς ὡς πρεσβευτῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς Λονδίνον, διέμεινεν ἐκεῖ πολλὰ ἔτη καὶ ἐξέδωκε τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως». Πλὴν τῆς «Ἱστορίας» ἐξέδωκε καὶ τινὰ ποιήματα καὶ «Ἐπικηδεῖους λόγους».

Φεραῖος Ρήγας. Ἐγεννήθη ἐν Βελεστίνῳ τῆς Θεσσαλίας τῷ 1757 καὶ ἀπέθανεν ἐν Βελιγραδίῳ τῷ 1798. Ἐξέδωκε βιβλία, ἐν αἷς «Ἀπάνθισμα φυσικῆς», ὅπως φωτίσῃ τὸ ὑπόδουλον Γένος, πρὸ πάντων δὲ ἐνθουσιώδη ποιήματα, ἀτινα διήγειρον ἀμετρον τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν Ἑλλήνων. Τὸ θαύριόν του «Ὡς πότε παλληκάρια» συνέθεσε τῷ 1797. Ἀλλὰ καταδιωχθεὶς ὡς ἐξεγείρων τοὺς ὑποδούλους Ἑλληνας, εὔρε μαρτυρικὸν θάνατον ἐν τῇ εἰρκτῇ τοῦ Βελιγραδίου τὴν 11 ἢ 12 Ἰουνίου 1798, δι' ἃ καὶ δικαίως ὑπὸ τοῦ Ἔθνους ἐκλήθη Πρωτομάρτυς τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ Γ' ΤΟΜΟΥ

I

Ἐγαπαῖτε ἀλλήλους Κ. Οἰκονόμου τοῦ ἕξ Οἰκονόμων.	σελ.	3
Ἡ Διχόνοια Δ. Σολωμοῦ.	>	6
Ἡ Πατρις Κ. Οἰκονόμου.	>	7
Ἀποχαιρετισμὸς μητρὸς Ι. Πολέμη.	>	8
Ὁ ξενητευμένος Ἑλληὴν Γ. Δροσίνη.	>	9
Πῶς διαφυλάττεται ἡ ἐλευθερία Ἀδ. Κοραῆ.	>	10

2

Κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως Κ. Παπαρηγοπούλου.	>	11
Ὁ Φλαντανελαῖς Ἀλεξάνδρας Παλαδοπούλου.	>	15
Ὁ τελευταῖος Παλαιολόγος Γ. Βιζυηνοῦ.	>	17
Ἡ Σκλάβα ἢ Πόλη Κ. Μάνου.	>	21
Ὁ Σκλάβος, δημῶδες.	>	21
Πῶς ἐσώθημεν Δ. Βιζέλα.	>	22
Τὸ πέρασμα τοῦ Τούρκου Ἰ. Πολέμη.	>	26

3

Μέγα Σπήλαιον Χ. Ἀννίνου.	>	27
Ἁγία Λαύρα Χ. Ἀννίνου.	>	30
Ἀπὸ τὸν Ἀθῶνα Ἀλ. Μωραϊτίδου.	>	31
Τὸ ὄρος Ἀθῶς Π. Σούτσου.	>	35
Τὰ ὄρη Κ. Καλλινίκου	>	35
Ἦμος εἰς τὰ Βουνὰ Κ. Παλαμᾶ	>	39
Ἐσπερινὸς Γ. Δροσίνη.	>	40
Χελιδόνια Στεφάνου Δάφνη.	>	40

4

Ἡ Ἑλλάς ἀναγεννᾶται διὰ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας Φιλ. Ἰωάννου.	σελ.	41
Τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο Ἰ. Πολέμη.	»	45
Ἀρματωλοὶ καὶ Κλέφται Κ. Παπαρηγοπούλου.	»	46
Ὁ Δῆμος καὶ τὸ καρποφύλλι του Ἀρ. Βαλαωρίτου.	»	53
Ὁ θάνατος τοῦ Ρήγα Φεραίου Χρ. Περραιβοῦ.	»	54
Θούριος Ρήγα Φεραίου.	»	59
Εἰς τὸν Ἱερὸν Λόχον Ἀνδρ. Κάλβου.	»	60
Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος δ' Ε' Ἀρ. Βαλαωρίτου.	»	62
Ὁ ἀνδριάς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' Ἀρ. Βα- λαωρίτου.	»	64
Ὁ θάνατος τοῦ Ἀθανασίου Διάκου Χρ. Περραιβοῦ.	»	66
Ἡ προσευχὴ τοῦ Διάκου Ἀ. Βαλαωρίτου.	»	69
Κανάρης Ἀ. Βαλαωρίτου.	»	71
Κανάρης Ἀ. Πάλλη.	»	72
Τὰ Ἠφαίστεια Ἀνδρ. Κάλβου.	»	72
Ἀνέκδοτα τοῦ Ἀνδρέα Μιαούλη Γ. Δροσίνη.	»	76
Γ. Καραϊσκάκης Σπ. Τρικούτη.	»	79
Οἱ Κολοκοτρωναῖοι, δημῶδες.	»	82
Ἄλωσις τῆς Τριπόλεως, δημῶδες.	»	82
Γεώργιος Γεννάδιος Κ. Σάθα.	»	83

5

Ἱστορία ἐνὸς κόκκου σίτου Γ. Δροσίνη.	»	87
Ἐπίσκεψις εἰς μεταλλεῖον Ι. Π. Δουνίδου.	»	89
Ὁ Ἥλιος Δ. Αἰγινήτου	»	93
Ἦμνος εἰς τὸν ἥλιον τῆς Ἑλλάδος Α. Μαβίλη.	»	95
Ὁ ἕναστρος οὐρανὸς Μ. Μαλακᾶση.	»	96
Πρῶτ' Γ. Δροσίνη.	»	96
Μεσημέρι Γ. Δροσίνη.	»	97
Βράδυ Γ. Δροσίνη.	»	98
Μεσάνυχτα Γ. Δροσίνη.	»	98
Ἡ γαλήνη Δ. Σολωμοῦ.	»	99

6

<i>Σπαθόγιαννος, ἡ Προετοιμασία διὰ τὴν Ἑξοδὸν τοῦ Μεσολογγίου</i> Ἀ. Καρκαβίτσα.	σελ. 100
<i>Ἐπίγραμμα εἰς τὸ Μεσολόγγι</i> Λ. Μαβίλη.	» 105
<i>Ἔτερον ἐπίγραμμα εἰς τὸ Μεσολόγγι</i> Γ. Ζαλοκώστα.	» 105
<i>Ἡ ἐλευθερία εἰς τὸ Μεσολόγγι</i> Δ. Σολωμοῦ.	» 106
<i>Τὰ κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου</i> Σπ. Τρικούπη.	» 107
<i>Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι</i> Δ. Σολωμοῦ	» 111
<i>Εἰς τὸν θάνατον τοῦ Μπαῖρον</i> Σπ. Τρικούπη.	» 112
<i>Ὑμνος εἰς τὸν θάνατον τοῦ Μπαῖρον</i> Δ. Σολωμοῦ.	» 114
<i>Εἰς τοὺς Φιλέλληνας</i> Γ. Σουρῆ.	» 115

7

<i>Ἡ Σημαία τῆς Ἐνώσεως</i> Ἰ. Δαμβέργη.	» 116
<i>Κρήτη Παύλου Νιοβάνα.</i>	» 118
<i>Πῶς ἐκυριεύθησαν τὰ Ἰωάννινα</i> Ν. Καρβούνη.	» 118
<i>Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα</i> Γ. Σουρῆ.	» 124
<i>Ἡ τρίτη Ἑλλάς</i> Γ. Β. Τσοκοποῖλου.	» 124
<i>Παῦλος Μελάς</i> Κ. Παλαμᾶ.	» 127
<i>Μακεδονικὴ Ἐκκλησία</i> Στεφάνου Δίφνη.	» 127

6000/77

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΤΜΗΜΑ

Αριθ. { Πρωτ. 26245
 { Διεκπ.

Πρὸς

τὸν κ. Θ. Σπεράντζαν

Γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 104 πράξεως αὐτοῦ τῆς 31 Αὐγούστου ἐν. ἔτους ἐνέκρινε τὰ ὑφ' ὑμῶν ἐν ἀντιγράφῳ ὑποβληθέντα πρὸς κρίσιν Α' Β' καὶ Γ' τεύχη Νεοελληνικῶν Ἀναγνωσμάτων διὰ τὴν α' β' καὶ γ' τάξιν τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων καὶ τὰς ἀντιστοίχους τάξεις τῶν λοιπῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως, πρὸ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν, συμμορφωθῆτε πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ εἰρημένου Συμβουλίου ὑποδειχθησόμενα ὑμῖν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18 7)βρίου 1917

Κατ' ἐντολὴν τοῦ Ὑπουργοῦ

Ο ΤΜΗΜΑΤΑΡΧΗΣ ΤΟΥ Γ' ΤΜΗΜΑΤΟΣ

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Π. Ζεγανιάρη;

